fondată în 1895
bpt
serie nouă

feuchtwanger

falsul nero

Ilustrația copertei : *Ana Vasilache*

lion feuchtwanger

falsul nero

ROMAN

TRADUCERE DE ROZALIA ŞI GEORGE BIANU

PREFAŢA DE MIRCEA VAIDA

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1974

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.)

Lion Feuchtwanger
Der falsche Nero
Aufbau-Verlag, Berlin, 1960

PREFAŢĂ
Romanul pamflet

Privind cu ochi lucizi viaţa, comparînd-o cu imagini consemnate în cărţi, confruntîndu-se cu realitatea vremii şi căutînd termeni de referinţă în timp şi spaţiu, punînd faţă în faţă personaje vii cu figuri reînviate din oglinzi ale trecutului, prezentul omului cu memoria omenirii — Feuchtwanger a scris o impresionantă serie de romane istorice.

În 1927, la vîrsta de 42 de ani, analizîndu-se retrospectiv şi realist crede a fi realizat „în ciuda tuturor deosebirilor aparente doar o singură carte: cartea despre omul situat între faptă şi nefaptă, între putere şi cunoaştere“ [1]. Aşadar, „faptă şi nefaptă“ *(Tun und Nichttun)*, „putere şi cunoaştere“ *(Macht und Erkenntnis)* sînt polii între care vieţuiesc oamenii descrişi de el, se iscă fulgerul incandescent între nor şi pămînt, între nor şi nor... Pe atunci o antinomie ascunsă îi mina caracterul şi gîndirea. În faţa ameninţărilor şi durităţilor vieţii, scriitorul cufundat în bogate lecturi de filozofie e înclinat să descifreze atît în evenimentele zilei, cît şi în cele ale istoriei, opoziţia între două doctrine existenţiale — evocînd numele lui Buddha şi pe cel al lui Nietzsche. Aplecat asupra tomurilor care povesteau întîmplări vechi, atent la ceea ce se petrecea în jur, el îşi va forma în cele din urmă o idee proprie despre realitate şi istorie, ca reprezentant al acţiunii puse în slujba

[1] În prefaţa volumului *Vulpile în vie*, E.P.L. 1966, p. 11, traducerea citatului este eronată.

omului. Este calea pe care talentul, voluptatea de-a reconstitui fapte apuse, de a proiecta prezentul în măşti ale trecutului, încrederea în raţiune îl face să adere total la ceea ce a numit „cheia pe care ne-a dat-o Karl Marx", metodă de investigare a istoriei.

Fiu al unui fabricant din München, Lion Feuchtwanger s-a născut la 7 iulie 1884. În casa părintească domnea o atmosferă de religiozitate habotnică, aşa încît încă de la vîrsta de cinci ani el începuse să pătrundă tainele ebraicii. La vîrsta de nouăsprezece ani, după studii gimnaziale umaniste era în stare să compună cu uşurinţă versuri în germană, în latină şi greacă. La universităţile din München şi Berlin studiază de-a lungul a şapte semestre filozofia, filologia germanică, antropologia şi sanscrita. Prin studiul critic asupra *Rabinului din Bacharach* de Heinrich Heine, obţine, în 1907, titlul de doctor în filologie. Scormonind în documente cu migală de arhivar, citind cu nesaţ, neobosit în a acumula nenumărate amănunte livreşti în domeniul filologiei, al filozofiei şi istoriei, el nu era totuşi copleşit de erudiţie şi rupt de viaţă. Iată cum se explică prezenţa sa în fruntea grupării literare „Phöbus", care cultiva idei estetice moderne şi îndrăzneţe. Călătoreşte în Franţa şi Italia, desfăşoară însă şi o bogată activitate publicistică. Între 1908—1916 e cronicarul teatral al revistei *Die Schaubühne* (devenită în 1917 *Die Weltbühne*) a lui Jacobsohn, publicaţie la care colaborau numeroşi scriitori şi intelectuali de stînga. Tot de perioada începuturilor se leagă publicarea revistei *Der Spiegel*, pe care o îndrumă cu pricepere şi talent publicistic. Nici schiţele reunite sub titlul *Singuraticii* (1903), *Fetişul*, *Iulia Farnese* sau întîiul roman *Dumnezeul de lut* (1910), lucrări făcînd concesii modei literare nu izbutesc să-l impună. Abia prin apariţia, în 1923, a *Prinţesei slute* şi apoi, peste doi ani, a romanului *Evreul Süss*, numele prozatorului va cîştiga prestigiu şi notorietate. La treizeci de ani, izbucnirea primului război mondial îl surprinde călător în Tunis. După o scurtă internare în lagăr de către autorităţile franceze din Tunis se reîntoarce în ţară. Anii întîiului război mondial îi petrece la München, încercînd să-şi stăpînească neliniştea şi tristeţea prin tălmăciri din greacă ori spaniolă şi din cînd în cînd revărsîndu-şi revolta în poeme antirăzboinice. Prin anii 1918—

1919, la celebra cafenea „Stephanie" din orașul natal, loc de întîlnire al literaților, frecventat prin 1901—1902 de Ibsen și Maeterlinck, îl cunoaște pe Bertolt Brecht.

Arnold Zweig, Johannes Becher, Thomas și Heinrich Mann, Erich Maria Remarque sînt scriitorii de care îl legau convingerile intime și o prietenie ce va dăinui. Toată viața, acest om erudit, cu înfățișare blajină, a fost un protestatar, un combatant activ pentru dreptate și omenie. Trăiește intens în 1933 dureroșul sfîrșit al Republicii de la Weimar. E mereu în fruntea frondei literaturii germane, împreună cu Brecht, Hans Fallada și L. Renn. Crezul său politic și istoric se concretizează în cărți de un pregnant realism, de o necruțătoare critică a stărilor sociale precare ale vremii, evoluînd tot mai clar în romane ca ***Evreul Süss***, în trilogia *Sala de așteptare*, *Războiul evreilor*, *Falsul Nero*, *Frații Lautensack* și în ultimele cărți — *Goya* (1951), ***Înțelepciunea nebunului*** (1952), *Vulpile în vie* (1953), *Evreica din Toledo* (1955), *Jefta și fiica ei* (1957). Prigonit de cercurile reacționare, e obligat să se refugieze în Franța. În timp ce în țară cărțile îi erau arse, el editează împreună cu Brecht și Bredel gazeta emigranților germani *Das Wort* (1936—1939), luptînd împotriva oribilului flagel prin care se manifesta tot mai amenințător fascismul. În urma capitulării Franței e aruncat în lagăr, de unde evadează și trece în Portugalia. În fine, părăsește pămîntul Europei asediate de forțele absurdului, refugiindu-se în Statele Unite. Deși departe de vuietul celui de al doilea război mondial nu va uita nici o clipă tragedia prin care treceau popoarele Europei. Totul stă întipărit viu, ca într-o materie înzestrată cu memorie în romanele sale. Ororile comise de naziști, fenomenul fascist și rănile marelui război îl vor urmări obsesiv pretutindeni, chiar după ce Reichul căzuse de mult. El n-a încetat pînă în ultima clipă să le aducă aminte contemporanilor de primejdiile războiului și ale dezumanizării.

La 21 decembrie 1958 se stingea din viață, stăpîn al unei opere monumentale, la Palisades în California, într-o casă zidită pe stînci la țărmul Oceanului Pacific.

Nu întîmplător, în plină ascensiune a pericolului nazist, în 1936, Feuchtwanger publică romanul *Falsul Nero*. Istoria literară caracterizează cartea drept o parodie la adresa lui Hitler. „Date despre un fals Nero și referiri la el — mărturisește în încheierea lucrării autorul — găsim în operele lui Tacitus, Suetonius, Dio Cassius, Zonaras și Xifilinus, apoi în *Apocalipsul* lui Ioan și în *Cartea a patra a Sibilelor*".

Pornind de la precizările bibliografice ale autorului, vom proceda la o succintă investigație a izvoarelor spre a înțelege ce anume a adăugat documentelor ficțiunea romanescă. În cel de al doilea capitol al primei cărți a *Istoriilor*, Tacitus amintește de o frămîntare a parților la hotarele orientale ale Imperiului, aceștia fiind „gata să pună mîna pe arme din cauza înșelăciunii unui pretins Nero" [1]. Un caz de impostură e amintit de același istoric și în cartea a doua *(Capitolul VIII)*: „Cam în același timp Achaia și Asia au fost înspăimîntate de vestea mincinoasă că ar sosi Nero; căci despre moartea lui umblau felurite zvonuri și de aceea mulți plăsmuiau și credeau că el mai trăiește. Mai departe vom povesti întîmplările și încercările celorlalți pretinși Neroni: de data aceasta era un sclav din Pautos, sau, după spusele altora, un libert din Italia, iscusit cîntăreț din liră și din gură, căruia, avînd pe deasupra și asemănarea feței, îi era mai ușor să făptuiască înșelăciunea. Cîștigînd de partea sa fugari rătăcitori și flămînzi pe care îi amăgea cu făgăduieli mari, el se sui cu aceștia pe corăbii. Azvîrlit de furtună pe insula Cythnus, mai cîștigă de partea sa cîțiva ostași care veneau în concediu din Orient, iar pe cei care se împotriveau puse să-i ucidă; după ce a prădat niște negustori dădu arme celor mai voinici dintre sclavi. Pe centurionul Sissena, care ducea pretorienilor de la Roma două mîini unite, semn al înțelegerii din partea oștirii din Siria, îl înspăimîntă cu apucături viclene pînă ce acesta, cuprins de spaimă, părăsi insula în taină și fugi, temîndu-se

[1] Tacitus, *Istorii*, în *Opere*, vol. II, traducere de N. Lascu, Ed. Științifică, București, 1963, p. 10.

de sîlnicie. De aici groaza a ajuns pînă departe : mulţi se trezeau la auzul unui nume neştiut, din pofta de schimbare a lucrurilor şi din ura faţă de cele prezente."[1] Sursele antice semnalează existenţa a trei falşi Nero — acest sclav din Pautos sau Italia, ivit pe vremea tulburărilor iscate de Galba şi Otho, al doilea în timpul domniei lui Titus în anul 80 şi, în fine, al treilea, sprijinit de parţi pe vremea lui Domitian. În orice caz, situaţia era favorabilă aventurierilor, zbuciumat de numeroase lupte interne uriaşul Imperiu era scena ideală unui astfel de joc al impostorii. Se dorea o schimbare şi împrejurările obscure ale morţii cezarului, cît şi ipostaza sa de fantast, în ciuda ororilor şi actelor smintite săvîrşite cu duiumul, îi învăluiseră persoana într-o stranie aură de mister. Nemulţumiri ascunse, amestecate cu superstiţia, au izbutit să creeze mitul reîntoarcerii cezarului. Opinii similare împărtăşeşte Suetonius în *Istoria celor doisprezece cezari,* descriind momentul imediat următor morţii lui Nero : „...n-au lipsit oameni care să-i împodobească mult timp, primăvara şi vara, mormîntul cu flori şi să expună la tribună imaginile împodobite cu toga, sau să arate edictele lui ca ale unuia *care trăia şi care se va întoarce în scurt timp să pedepsească rău pe duşmani* (s.n.). Mai mult încă, Vologesus, regele parţilor, trimiţînd delegaţi ca să reînnoiască tratatele de prietenie, ceru cu insistenţă chiar ca să se onoreze memoria lui Nero. În sfîrşit, douăzeci de ani mai tîrziu, cînd eram tînăr, *cînd apăru unul* de *condiţie nesigură care se dădea drept Nero, numele lui fu atît de bine primit de parţi încît aceştia îl sprijiniră mult şi numai cu greu fu predat romanilor* (s.n.)."[2] În chip asemănător comentează Dio Cassius în *Istoria romană,* apoi Zonaras *(Anale)* şi Xifilinus.[3] În *Apocalipsul* apostolului Ioan apare menţionarea lui Ioan din Patmos, mucenic al noii credinţe. Cam la atît se rezumă principalele izvoare istorice în problema acestei fantastice farse jucate

[1] *Op. cit.*, cartea a II-a, p. 129.

[2] Suetonius, *Doisprezece cezari,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1958, p. 270.

[3] Ioannes Zonaras, *Anale,* tom 1, Bonnae, 1841, p. 517. ş.u. şi *Epitome Romanae Histoirae,* Xiphilinus et Dione Casius, 1700, cap. Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasian, Titus, Domitianus.

de către mai mulți impostori, dintre care, probabil, unul de „geniu"... În prelungirea unor date atît de sumare, care atestă însă un fals istoric de mari proporții, Feuchtwanger a întemeiat o întreagă poveste. Amănuntele biografice ale personajului, zidirea unui om viu, împrejurările social istorice care au permis o astfel de măsluire, ideea însăși a unui fals Nero constituiau desigur destule motive spre a ispiti talentul unui romancier. Discutînd geneza cărții lui Feuchtwanger trebuie să avem însă în vedere momentul precis cînd a fost scris romanul. Lucrarea apare în 1936, adică în al treilea an al dobîndirii de către Hitler a puterii în Germania. Lumea întreagă asista cu spaimă la apropierea dezastrului, la spectacolul grotesc de paiațerie politică a Führerului. E, așadar, limpede că *Falsul Nero* e nu numai un roman istoric, dar mai ales un nimicitor pamflet antifascist. Însăși epoca lui Nero, figura împăratului smintit și a domniei sale pline de ciudățenii, aspectul diform al decadenței romane, au oferit de atîtea ori prilejuri de fabulație, de meditație critică asupra istoriei. E deajuns să citäm celebrul capitol al „Cinei lui Trimalchio" din *Satyricon*-ul lui Petronius. Acolo, libertul Trimalchio, parvenit viclean și născocitor fără seamnă, om fără scrupule, de altminteri ager la minte și isteț la vorbă, nu e decît caricatura leită a lui Nero. Se pare că era o caricatură atît de izbutită, un fals atît de perfect, încît sărmanul Petronius, subtilul arbitru al eleganței a trebuit să-și ispășească opera cu propriul sînge. Avem impresia că Trimalchio, personajul din *Satyricon*, e unul din nemărturisitele modele ale lui Feuchtwanger. „Cenna Trimalchionis" e un pamflet antineronic, *Falsul Nero*, unul antihitlerist. Din unghi estetic lucrarea lui Petronius și cea a lui Feuchtwanger se întîlnesc în ceea ce s-ar putea numi specia romanului-pamflet. O comparație cu interesante rezultate, deci aceea între Trimalchio din *Satyricon* și Nero Terentius, eroul lui Feuchtwanger. Personajul petronian descinde dintr-un Orient obscur, reușind să parvină : „...precum pornisem să spun, la această avere m-a adus buna mea purtare. Cînd am venit din Asia, eram mare cît candelabrul acesta. Obișnuiam să mă măsor cu el în fiecare zi și ca să-mi dea mai iute tuleiele pe bot îmi ungeam buzele cu uleiul din lămpi. Totuși, am desfătat timp de patrusprezece ani

pe stăpînul meu și nu mi-e rușine că m-am supus stăpînului. Dar mi-am desfătat în același timp și stăpîna. Știți voi ce vreau să spun, dar tac mai bine, ca să nu mă laud."[1] Zugrăveala de la intrarea în propria-i casă îl înfățișează „copil, pe cînd intra în Roma cu toiagul lui Mercur în mînă, însoțit fiind de Minerva. Pe urmă, era pictat cum învățase el a socoti și, în fine, cum ajunsese casier"[2]. De la această situație modestă ajunge la o imensă avere, așa încît într-o singură zi, cum arată statisticile, „pe moșia de la Cumae, aparținînd lui Trimalchio s-au născut treizeci de băieți și patruzeci de fete. De la arie s-au dus în hambare 500 000 de baniță de grîu și s-au pus la jug 500 de boi. În aceeași zi sclavul Mithridate a fost pus pe cruce fiindcă vorbise rău de geniul stăpînului."[3] Chiar în poziția de latifundiar ambițiile lui Trimalchio nu se sting. Deși își dă toată silința să pară ceea ce nu e, imitînd petreceri și măscării deșănțate, nu izbutește să intre pe de-a-ntregul în pielea lui Nero... E o copie, o parodie excelentă, e un chip dinadins zămislit ridicol spre a satiriza modelul. Caricatură a lui Nero, el, personajul, pare pătruns însă de realitatea rolului său. Observatorii atenți din jur surîd însă cu tîlc, pentru că ei întrevăd cabotinul. Închipuiți-vă — Trimalchio își crucifică sclavul pentru că acesta, din imprudență și surplus de luciditate, îl vede așa cum e. Plin de sine, crede că e atins de suflul genialității. Ceea ce impostorul caută cu deosebire este „aerul de maiestate". Acesta pare a fi secretul cel mare al rolului de cezar. Atît Trimalchio, cît și Terențiu joacă un rol. Trimalchio și Terențiu sînt două cazuri de flagrant cabotinaj. Dar cabotinul într-o conjunctură prielnică poate amăgi o clipă spiritele credule. Devine pîrghia unor subtile mașinațiuni politice. Despre Terențiu aflăm că era „actor pînă în măduva oaselor", că în confruntările publice își „concentra toată ființa neroniană pentru primele minute", după care era „cu totul golit", continuîndu-și jocul din rutină, fără însuflețirea și „magia" dintîi. De fapt, el e „un înveliș fără conținut, fără personalitate". De obicei

---

[1] Petronius, *Satyricon*, în românește de I. M. Marinescu, Ed. Cultura Națională, București, 1923, p. 69.

[2] *Op. cit.*, p. 27.

[3] *Op. cit.*, p. 47.

Feuchtwanger folosește prin graiul lui Varro, regizorul magistralei înscenări, prin acela al Actei sau al altor personaje — spre a-l numi pe Terențiu — termenul peiorativ de „creatură", în care repulsia se îmbină cu disprețul. Așadar, creatura, „maimuța lui Nero", aspiră cu toată arta sa de actor, cu întreaga-i sminteală la „aerul de maiestate". În societatea căpitanului Trebon, oștean noduros la minte și deloc subtil, un soi de *milles gloriosus*, fanfaron și gătit de paradă, farsa îi reușește pe de-a-ntregul : „Nero stătea în jilțul său, cînd Trebon intră zăngănind. Era un jilț ca oricare altul, iar Nero, deși purta banda foarte lată de purpură a maiestății, în rest era îmbrăcat ostentativ de simplu. Totuși, felul în care-l privea, cu indiferență, îngîmfat și puțin plictisit, pe cel care se apropia zornăind, îi dădea un aer majestos. Cu toate că jilțul era cît se poate de obișnuit, el nu ședea pe el, ci trona, iar Trebon fu profund impresionat de aspectul și ținuta bărbatului. Salutul cuvenit împăratului, pe care-l prezentă, a fost mai mult decît un gest formal. Căpitanul crescut în cazarmă și tabere de campanie își dădu seama, încîntat, cu cîtă siguranță mînuia bărbatul din fața lui atributele puterii, iar el, ca soldat, reacționă în mod automat la o asemenea măiastră mînuire a puterii de comandă. Deși era, firește, conștient că omul nu este adevăratul împărat, îi impunea tocmai faptul că nu era și avea totuși acest aer împărătesc. Încerca pentru cel care trona în fața lui un sentiment de subordonare ostășească, admirație și un fel de complicitate hoțească, supunerea liber consimțită a banditului față de căpetenia lui.

Cel de pe tron adulmecă de îndată sosirea unui adevărat prieten și admirator. Olarul Terențiu era stăpînit de dorința omului mic pentru ceea ce era superior lui, dar la largul său era cu adevărat numai printre cei de-o seamă cu el. Astfel că se simți imediat atras de căpitanul Trebon, el, omul de rînd, față de soldatul de rînd. Acest Nero, împăratul, aclamat de plebe la tot pasul, se simțea înrudit cu răsfățatul armatei, popularul căpitan Trebon. Îi era recunoscător lui Varro că l-a ales tocmai pe acest bărbat drept comandant suprem al armatei sale.

Trebon își propuse să-l trateze pe Terențiu jovial, să arate că-i face o favoare acordîndu-i sprijinul. Dar bărbatul pe care-l avea

în față și care-l privea prin smaraldul său cu condescendență, plictisit, nu era totuși olarul Terențiu. Și cînd acest bărbat îi aduse la cunoștință că a fost numit general și investit cu comanda trupelor sale, Trebon se simți atît de înălțat și atît de nemeritat de fericit, de parcă adevăratul Nero i-ar fi acordat comanda, în posesia deplinelor puteri de stăpînitor."

Ne amintim că dintre toate lucrurile omenești, Trimalchio aprecia cu deosebire două : „acrobația și cîntatul la trompetă", că nu scăpa vreo întîmplare mai deșuchiată" fără o improvizație de versuri". În romanul lui Feuchtwanger, diplomații abili care dirijează din umbră marea farsă organizează și o parodie de catastrofă, parafrază a incendierii Romei — inundarea orașului Apamea. Desigur, scufundarea în valuri a unui tîrg oriental nu putea egala flăcările ce mistuiseră capitala Imperiului. Oricum însă, spectacolul avea amprenta autenticului, iar Nero cel fals devenea mai credibil. În fața puhoiului, cocoțat într-o turlă singuratică, impostorul recită teatral versuri neronice : „Începu să rostească, cu voce tare, versuri din epopeea despre «Marele puhoi». Studiase temeinic aceste versuri ale lui Nero, pînă deveniseră ca ale sale proprii. În fața privelиștei orașului Apamea înundat, el recită și cîntă versurile despre Epoca de bronz, care din porunca lui Zeus se cufundă în valuri. Vorbea îndepărtării luminoase, cerului în amurg, păsărilor de apă care zburau în jur țipînd, acompaniat de o țiteră invizibilă.

Poporul de la picioarele turnului, de pe plute și din bărci îl privea cu ochii holbați. Levantinii au sperat dintotdeauna că împăratul își va demonstra odată arta sa nu numai în fața romanilor, corintienilor, atenienilor, ci și în fața lor. Și iată că momentul sosise Iată cum împăratul lor se înălță ca un uriaș peste orașul scufundat în ape, cîntărețul, salvatorul, stăpînit de inspirația divină, își întoarce spre ei fața sa strălucitoare. Îl privesc vrăjiți și copleșiți de respect.

Iar el, în adierea brizei de seară și în fața puhoiului, declamă și cîntă pe sunetele unei țitere imaginare. În timp ce versurile bine cunoscute ale lui Nero i se desprindeau de pe buze, visa."

Ce altceva e Nero în ochii lui Petronius decît un comediant, acrobat şi cîntăreţ din trompetă... Mai mult chiar, Trimalchio preferă comediilor greceşti, pe cele de bîlci. În ceea ce îl priveşte pe Feuchtwanger, în viziunea acestuia Hitler nu e cel puţin un Nero — adică de-a dreptul un nebun de duzină ridicat de un nefast talaz în fruntea statului german. Hitler e mai rău decît un nou Nero, el este o impostură, o reapariţie în veacul al XX-lea a falsului Nero... Acest fals Nero nu e pur şi simplu nebunul, ci nebunul imitînd nebunia altui nebun. E un nebun al nebunilor, avînd în mîini pîrghiile puterii. Este hidos pentru că e numai un simulacru, o farsă sinistră. Falsul Nero, spre a-şi acoperi golul lăuntric, spre a ascunde ridicolul teribil al rolului său, spre a fi crezut, e un nebun mult mai rău şi primejdios decît Nero însuşi. Despre un astfel de ins pornit pe excese inimaginabile s-ar putea spune că e satanic, în sensul în care Goethe a definit noţiunea. Ideea de a apela la celebrul caz al falsului Nero spre a scrie un pamflet epic, probabil să-i fi fost sugerată lui Feuchtwanger de o situaţie reală din epocă. Imaginea lui Hitler comediant, imitator al aerelor cezariene afişate de Mussolini circula frecvent în presa vremii. Constatarea ne-a fost prilejuită de rubrica de pamflet susţinută pe prima pagină a *Faclei* de către Ion Vinea în deceniul 1930—1940. Sincronic ştirilor din întreaga lume, bine informat, cunoscînd cu lux de amănunte bibliografia publicistică despre Hitler, pamfletarul reia original unele ecouri şi accente din gazetele vremii. Printre acestea portretul lui Mussolini — „Tartarinul Europei", organizator de „spectacole (...) cu megafoane şi fascii feroce" unde rosteşte, desigur, „tartarinade"... [1] În august 1932 telegramele de presă anunţau nebunia lui Hitler, deşi partidul naţional-socialist german dezminţea vestea. Mulţi erau de părere că „tenorul exoftalmic şi buhav, cu cheag capilar castaniu sub narine (...) maimuţăreşte la Berlin gesturile şi atitudinile lui Mussolini" [2]. Care erau însă tocmai aceste gesturi şi atitudini ale lui Mussolini ? Exact ceea ce observă la 1 octombrie 1937, dr-ul Caligari pe prima pa-

[1] *Facla*, 14 septembrie 1937.
[2] *Facla*, 6 martie 1933.

gină a *Faclei*: „privirea dură, cezariană pusă la punct pentru Istorie, după îndelungi poze în oglindă“ [1] Nu o dată s-a spus că Hitler era epatat de postura cezariană de imperator roman, pe care Mussolini o afișa ostentativ în cadrul manifestațiilor organizate cu fast grotesc. Simulacrul acesta de măreție cezariană este tocmai aspirația spre „aerul de maiestate“ rîvnit cu toată vlaga neputinței de către olarul Terențiu în romanul lui Feuchtwanger. Nero și un fals Nero — avertizează în 1936 Feuchtwanger, au reapărut pe scena istoriei, două fantome ale negurei și absurdului, amenințînd spiritul de rațiune și armonie, specific omului.

În *Satyricon*, într-un moment de bună dispoziție, cînd „nu-și mai încape în piele de atîta mulțumire“ [2], Trimalchio promite că prin testamentul pe care-l va lăsa își va elibera sclavii. O seamă de comentatori s-au grăbit să-i dea crezare, fără să-l suspecteze de o nouă farsă. Să nu uităm că extrem de prudent la fiecare gest al stăpînului casei, naratorul spune: „mă temeam ca nu cumva (...) să ni se mai facă o nouă farsă“ [3]. Trimalchio, izbutită caricatură a lui Nero, zugrăvită de Petronius, e un abil demagog. Își umflă și el pieptul încercînd să respire o brumă din „aerul de maiestate“ al lui Nero: „să mă înfățișezi și pe mine, exclamă el imaginîndu-și monumentul funerar, stînd pe o tribună, îmbrăcat în praetexta, cu cinci inele de aur și răspîndind bani dintr-o pungă.“ [4] În schimb, parvenitul Terențiu, falsul Nero, poruncește să i se sculpteze în stîncă profilul, înfățișîndu-l călare pe un liliac cu aripile deschise: „...va dispune ca chipul său să fie cioplit în stîncile de la Edessa, după obiceiul regilor orientali, pentru ca fața sa, a lui Nero, să rămînă pe veci dăltuită în trupul munților. În timp ce se lăsa dus de vise, nu se putea dezbăra de vechiul său obicei de a socoti în amănunt cît ar putea costa dăltuirea în stîncă a unei statui de asemenea proporții...“ E monumentul unui maniac primejdios, nălucirea apocaliptică a unei minți rătăcite, simbol și spectru al morții.

---

[1] Dr-ul Caligari — pseudonimul lui I. Vinea, în *Facla*, 1 octombrie 1937.

[2] Petronius, *op. cit.*, p. 65.

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.*

Cît de mult seamănă discursurile falsului Nero cu perfida ipocrizie de oratorie historică a Führerului : „Ce mare efort m-a costat, strigă el, să ucid atîţia oameni, printre care se aflau şi unii ce-mi erau prieteni, chiar mai mult decît prieteni ! Dar, m-am gîndit la măreţia imperiului, mi-am învins pornirile inimii, am adus jertfa, i-am înlăturat pe complotişti.

Se înfierbîntă, se îmbătă de propriile sale fraze, crezu ceea ce spunea, crezu în durerea sa şi în mărcţia jertfei sale, se dezlănţui împotriva criminalilor, împotriva reprezentanţilor uzurpatorului Titus, împotriva sectei banditeşti a creştinilor. Spumegă împroşcă venin, îşi descărcă tot sufletul. Tună şi fulgeră, se mînie, imploră, vărsă lacrimi, se bătu cu pumnii în piept, îi conjură pe zei. În încheiere spuse : «Nu răspund decît în faţa divinităţii şi a vocii mele interioare. Dar vă stimez prea mult, părinţi ai poporului, ca să mă sustrag judecăţii voastre. Ştiţi ce s-a întîmplat. Aţi auzit de ce s-a întîmplat astfel. Judecători ! Dacă n-am dreptate, condamnaţi-mă la moarte !» Firește n-a fost condamnat la moarte, ci s-au organizat festivităţi de mulţumire pentru zeii care-l salvaseră pe împărat şi împărăţia sa din înspăimîntătoarea primejdie.

Noaptea sîngeroasă a avut asupra Senatului şi poporului întocmai efectul scontat de Knops, Trebon şi Nero. Fapta lui Nero, brutală şi groaznică, a stîrnit repulsie, respect, admiraţie. Knops a denumit acţiunea sa şi a lui Nero fulgerătoare şi cuvîntul fulgerător a avut de atunci încolo un rol important în vocabularul populaţiei din Siria."

Chiar arta, aşa cum o înţelege falsul Nero, nu e decît un instrument de spaimă şi teroare, un semn al morţii. „Abia acum înţelese lumea ce voise să spună Nero prin simbolul sumbru al călăreţului pe liliac. Liliacul era singurul vehicul, vehiculul nocturn, monstruos, pe care forţa poate călări spre cer. Lumea o simţea şi o aproba. Şi cînd, la douăzeci şi unu mai, după cum fusese prevăzut, a fost dezvelit basorelieful de pe stînca de lîngă Edessa, bărbatul, ale cărui trăsături se holbau pe veci din stîncă, fu aclamat, cu înfiorare respectuoasă."

Desigur, Terenţiu Nero nu trebuie, totuşi, identificat total cu Hitler. El este un personaj romanesc şi ca atare are identitatea sa,

aceea dată de ficțiunea artistică. În momentul căderii, la marginea dezastrului, trecut prin purgatoriul propriei nebunii și josnicii, Terențiu suferă o stranie metamorfoză, devine pentru o clipă altceva, își transcende într-o strălucire de moment condiția de fals, fenomen inimaginabil chiar și pentru Varro, regizorul farsei: „Pînă și Varro fu surprins cînd îl întîlni pe Nero la Ktesifon. Era mai slab și mai osos în urma grelelor încercări, a uriașului consum intern din ultimile luni, fața lui mai puțin cărnoasă; în părul lui blond-roșcat apăruseră primele fire cărunte, iar pe buze i se ivea un surîs blînd, obosit, divin. Acestui surîs nu puteai să-i reziști. O brumă de demență plutea în jurul lui, ca un blindaj de aer. Acesta nu mai era »creatura«, și Varro se întreba în ce măsură, chiar punînd în joc întreaga sa voință și șiretenie, îl va mai putea ține în frîu pe noul Terențiu.

Nero cel nou vorbea mai puțin, mai rar, mai înțelept. Nu mai ținea aproape niciodată smaraldul în fața ochilor."

În această penumbră oarecum nostalgică și coborînd ca o rază din nălucirea adevăratului Nero, asupra jalnicului său plagiator, se integrează și ideea utopică prelungită vag în făptura lui Terențiu, a unirii spiritului asiat cu cel roman, întru ivirea unui nou mare stil de viață și gîndire. Dar falsul Nero nu are scuze, crima rămîne. Ne amintim de cuvintele lui Vinea rostite în 1933 într-un fulminant pamflet: „Un om poartă răspunderea principală a stării sufletești de astăzi în Europa. Asupra lui are să apese păcatul întreg al acestei crime în pregătire. Dar ce consolare precară, chinurile îndoielnice ale unei conștiințe de mare criminal mustrată cîndva de amploarea dezastrului." [1] E în discuție Hitler, ceea ce Feuchtwanger a închipuit în schimbul falsului Nero. De remarcat și altă coincidență... Pamfletarul român, satirizînd fascismul prin metafora sarcastică a unei corăbii cu guzgani, scria: „Puhoiul cenușiu părea, iată, condus de niște căpetenii. *Trei guzgani pesemne frați* (s.n.), mari ca urșii, unul dolofan și trîndav, veșnic răsturnat pe coadă, altul ursuz și cumpătat la ros, al treilea cam fără alt rost decît să ție isonul pițigăielii celorlalți" [2]. Și o viziune simi-

---

[1] *Facla*, 12 aprilie 1933.
[2] *Facla*, 10 august 1939.

lară în cartea lui Feuchtwanger... Era în felul lui căpitanul Quadratus, al lui Feuchtwanger, un soi de pamfletar atunci cînd privind triumviratul — Terenţiu, Trebon, Knops i se năzare gîndul zidirii din lemn şi gips a unui cerber cu trei capete : din trupul cîinelui „nu se vedeau decît trei capete ieşind din gulerul de lemn. Platoşa avea forma unui cîine şezînd, acoperit atît de artistic cu piei de cîine încît, în ansamblu, se crea imaginea fantastică şi totuşi reală a unui cîine uriaş, cu trei feţe (...) «Cerberul cu trei capete» — împăratul, mareşalul şi cancelarul său — a fost transportat în căruţă prin ţară. Căpitanul Quadratus nu le fixa un itinerar drept, ci colinda cu încărcătura sa drumuri ocolite, în zig-zag, de la răsărit la apus, de la nord la sud, de-alungul şi de-a latul întregii provincii. De cînd, cu douăzeci de ani în urmă, regele armenilor Tiridat trecuse falnic prin ţară, însoţit de alţi regi ai Orientului, spre a-l vizita pe împăratul roman, provincia Siria nu văzuse un spectacol atît de interesant. Mulţimea zgomotoasă se îmbulzea în urma căruţei ; era o distracţie nemaipomenită şi mulţi oameni nu se mulţumeau să vadă numai o singură dată jivina cu trei capete, ci o însoţeau pînă în localitatea vecină, ba chiar şi pînă în cea următoare.

Pretutindeni sosirea cerberului cu trei capete deveni o serbare populară. Oraşele se întreceau să pună la dispoziţia spectacolului stadionul, circul, piaţa lor cea mai mare. Dar merita într-adevăr să fie văzut. Ceea ce oferea aici căpitanul Quadratus era un cerber cu trei capete cu totul deosebit de cel pe care şi-l închipuise Ioan de Patmos, mult mai vesel dar şi mult mai groaznic. Cele trei capete cu care acest cerber se uita la mulţime erau ale unor bărbaţi bătrîni, cu feţe murdare, jalnice, sfrijite, cu bărbi încîlcite, şi atît de chinuite, de rele şi de bestiale, încît, deşi cerberul cu trei capete era înlănţuit şi bine păzit, mulţi spectatori nu îndrăzneau să se apropie ; copiii se agăţau speriaţi de rochiile mamelor, femeile izbucneau în ţipete isterice.

Bineînțeles, merita osteneala pentru cel care îndrăznea să se apropie. Putea nu numai să pipăie fețele, să le tragă de barbă și să le pălmuiască. Căpitanul Quadratus se îngrijise și de variație. Ordonase să se taie găuri în platoșa în care erau îmbrăcați, și cine voia putea cere cerberului cu trei capete să dea laba. Dacă i se cerea, trebuia să și latre. Dacă nu asculta, soldații din escortă îi împungeau pe prizonieri cu lăncile lor prin găurile travestiului.

«Hau, Hau», țipa populația : «Latră, Bărbuță Roșcovană, latră mareșale, dă lăbuța, Varsă-apă». Varsă-apă îl numeau pe Knops, în amintirea inundării orașului Apamea.

Nero însuși se comporta liniștit, ținea ochii cenușii, umflați, mai mult închiși și oferea prea puțină distracție spectatorilor. Cel mai comic era căpitanul Trebon. (...) Ore în șir, aproape toată ziua, cei trei se aflau în platoșa lor groaznică și ridicolă, ferecați unul de altul. Dacă nu-și țineau capetele ridicate, jugul de lemn le rodea gîtul. Frînghiile, lanțurile și platoșa din ghips și lemn le țineau trupurile într-o poziție rigidă și le întindeau dureros gîtul, capul și umerii.

Pentru spectatori nu era decît un singur cap care se holba la ei deasupra trupului de cîine. Dar, acest cap avea trei fețe, raționa cu trei creiere și ședea pe trei trupuri. Complicii fuseseră un trup și un suflet din prima clipă în care se cunoscuseră și deveniră din această clipă prieteni și dușmani totodată. Acum erau mai strîns legați decît oricine pe pămînt, mereu unul într-altul și atît de lipiți, încît fiecare simțea chinuitor funcțiile corporale ale celorlalți și nu se mai puteau suporta reciproc."

Triumviratul întruchipat prin capetele cerberului, sau cel al guzganilor uriași, vizează desigur trei personaje reale ale demenței fasciste. Ideile circulau, iar oamenii lucizi, adevărații scriitori de pretutindeni executau în simboluri nemiloase flagelul negru al absurdului.

Revenim asupra unei imagini : în momentul apogeului, Nero cel fals se dorește imortalizat într-un monument, adică eternizat prin artă... Comandă deci un enorm basorelief sculptat în stîncă, dominînd de la înălțime întregul oraș Edessa și reprezentîndu-l pe el — Nero, călare pe un uriaș liliac. Efectul scontat era acela al

spaimei și respectului prin teamă pe care monumentul îl va trezi în rîndul mulțimilor. Iată cam ce putea gîndi un fals Nero despre funcția esteticului și a artei, văzute ca instrumente ale terorii. O artă care „educă" prin frică... Și care spune : teme-te de cel tare, de stăpînul puterii... Demascîndu-l pe dictator, arătîndu-i sluțenia sufletească și imoralitatea, Feuchtwanger demasca implicit toate tarele dictaturii. Cunoscînd documentele istorice, de la Tacitus, Dio Cassius și pînă la *Apocalipsul* apostolului Ioan și Xiphilinus, nici o clipă el nu recurge la simpla romanțare a întîmplărilor. În fabula lui Esop, măgarul îmbrăcase pielea leului. În farsa care trebuie să aibă un sîmbure de adevăr, aceea descrisă de istoricii din vechime, un impostor îmbrăcase toga lui Nero. Pielea lui Nero — ca ideală costumație a marilor impostori și smintiți din istorie e ideea care stă la baza violentului său roman-pamflet. Farsa e atît de groasă, încît i se potrivea un înveliș abundent și baroc.

Nero însuși, ca și caricatura sa Trimalchio, fuseseră niște personaje atît de pitorești și debordante, încît n-au încăput decît în formele planturoase ale barocului. Intenția estetică, acea *Kunstwille* a esteticii germane, care după opinia lui R. M. Albérès, concepe romanul ca o artă totală, e identificabilă și în *Falsul Nero.*

Împletind izvoare lirice, epice, cu altele proprii teatrului, cu specii ca eposul, pamfletul și drama, Feuchtwanger a scris totuși un roman unitar. Structura proteică, hibridă din unghi estetic pînă la un punct, stă fie sub semnul poemului, fie, ca în *Falsul Nero,* sub acela al pamfletului politic. Apelînd la lecția istoriei, la marile ei exemple, lucid, ironic și uneori melancolic, cu o adîncă înțelepciune talmudică, satirizînd ca Petronius, ca Esop, predicînd ca Ioan din Patmos, alternînd poemul cu pamfletul și, sub această aparență, specii diverse ale esteticii literare, Feuchtwanger e unul dintre moraliștii veacului nostru.

MIRCEA VAIDA

TABEL CRONOLOGIC

1884 *7 iulie*. Se naşte Lion Feuchtwanger, fiu al unui fabricant din München. În oraşul natal el va urma cursurile şcolii Sfînta Anna şi ale gimnaziului Wilhelm.

1903—1907 Studiază la Universităţile din München şi Berlin germanistica, filozofia şi antropologia. De asemenea, face studii de sanscritologie şi conduce Societatea literară „Phöbus".

1903 Are loc debutul său lipsit de ecou cu volumul de schiţe *Singuraticii*.

1905—1906 Îi apare volumul *Mici drame*.

1907 Îşi ia doctoratul în filologie cu studiul critic asupra fragmentului *Rabinul din Bacharach* de Heinrich Heine.

1908 Înfiinţează şi conduce bilunarul literar *Der Spiegel*, care însă nu apare decît o jumătate de an.

1908—1909 E critic şi cronicar teatral la revista săptămînală *Die Schaubühne* a lui Siegfried Jacobsohn.

1910 Publică romanul *Dumnezeul de lut.*

1912 Se căsătorește cu Martha Löffler, fiica unui negustor din München.

1912—1913 Întreprinde călătorii în Franța și Italia.

1914 E internat în Tunis la izbucnirea războiului. Fiind eliberat, se reîntoarce în Germania.

1918 Îl cunoaște pe Bertolt Brecht, îi apare eseul *Prizonier de război.*

1925 Publică romanul *Evreul Süss.*

1930 Tipărește romanul *Succes,* care e prima încercare a unui scriitor german de a avertiza în formă epică asupra primejdiei naziste. Cartea constituie întîia parte a trilogiei *Sala de așteptare (Der Wartesaal).*

1932 Publică prima parte a trilogiei *Josephus,* intitulată *Războiul evreilor.*

1933 Îi apare *Frații Oppenheim,* roman din trilogia *Sala de așteptare,* reapărut mai tîrziu sub numele de *Frații Oppermann.* Instaurarea la putere a lui Hitler îl surprinde în afara granițelor Reichului, într-o călătorie spre S.U.A. Naziștii îi devastează locuința și îi așează numele pe lista damnaților, îi anulează titlul de doctor.

1933—1940 Locuiește la Sanary-sur-mer, în sudul Franței, timp în care e una din personalitățile cele mai de seamă ale emigrației germane. Opera literară scrisă în anii exilului slujește lupta antifascistă.

1935 Publică cel de al doilea roman al trilogiei *Josephus, Fiii.*

1936 Înființează, împreună cu Bertolt Brecht și Willi Bredel, revista emigranților germani, *Das Wort (Cuvîntul),* care se tipărea la Moscova. Publică romanul-pamflet antihitlerist *Falsul Nero.*

1937 Întreprinde o călătorie la Moscova.

1940 Publică ultimul roman al trilogiei *Sala de așteptare,* sub titlul *Exil.* După invadarea Franței de către trupele germane, e internat de guvernul Laval în lagărul Les Milles din Aix-en-Provence spre a fi predat naziștilor. Prietenii îl ajută să evadeze. După ce se ascunde o vreme la Marsilia, trece Pirineii și, prin Spania, ajunge în Portugalia, unde se îmbarcă pentru S.U.A.

1941 Începînd din acest an locuiește pe țărmul Pacificului, la Palisades în California. Îi apare eseul *Diavolul în Franța.*

1942 Publică romanul *Veni-va ziua* (reapărut mai tîrziu și sub titlul *Țara făgăduinței),* ultimul din trilogia *Josephus.*

1943 Îi apare romanul *Frații Lautensack.*

1945 Tipărește cartea *Simone.*

1948 Publică cunoscutul roman *Vulpile în vie* (reapărut sub titlul *Arme pentru America).*

1951 Publică romanul *Goya sau drumul spinos al înțelegerii.*

1952 Îi apare romanul *Înțelepciunea nebunului sau moartea și transfigurarea lui J.-J. Rousseau.*

1953 I se acordă Premiul Național pentru literatură al Republicii Democrate Germane.

1954 Cu prilejul împlinirii a 70 de ani, i se conferă înaltul titlu de „Doctor honoris causa" de către Facultatea de științe juridice a Universității Humboldt din Berlin.

1955 Publică romanul *Evreica din Toledo.*

1957 Îi apare ultimul roman, *Jefta și fiica ei.*

1958 *21 decembrie.* Se stinge din viață la Palisades, în California.

Cartea întîi

ASCENSIUNEA

„Ce a fost, va mai fi, şi ce s'a făcut, se va mai face ; nu este nimic nou supt soare. Dacă este vreun lucru despre care s'ar putea spune : «Iată ceva nou !» de mult lucrul acela era şi în veacurile dinaintea noastră. Nimeni nu-şi mai aduce aminte de ce a fost mai înainte ; şi ce va mai fi, ce se va întîmpla mai pe urmă nu va lăsa nici o urmă de aducere aminte la cei ce vor trăi mai tîrziu.“

(*Propovăduitorul*, I ; 9—11)

I

DOI POLITICIENI

Cînd, în această zi de șase martie, senatorul Varro se îndrepta spre reședința guvernatorului provinciei imperiale romane Siria, trecătorii însoțiră îndelung cu privirile lectica sa. Cu două zile în urmă, noul guvernator Ceion luase în primire, în mod festiv, însemnele funcției, securile și mănunchiul de fascii, și lumea a fost surprinsă că senatorul Varro, cel mai puternic om al provinciei, lipsise de la ceremonie. Acum, cînd își făcea, cu întîrziere, vizita de curtoazie, tot orașul Antiohia se întreba care vor fi relațiile între el și cel nou venit.

Era o zi strălucitoare de primăvară, cam răcoroasă, un vînt proaspăt bătea dinspre munți. Lectica se îndreptă spre splendida stradă principală. Senatorul Varro, cu un surîs abia perceptibil pe buzele-i groase, observă, cu ochi de cunoscător, că în fața multor edificii publice și a marilor localuri comerciale funcționari și cetățeni zeloși expuseseră bustul noului guvernator. Din lectica ce înainta cu iuțeală, el examină atent aceste busturi. Pe umerii trași spre spate, încordați, se ridica un cap mic, sever, osos. Cît timp trecuse de cînd a văzut ultima oară acest cap, în carne și oase? Doisprezece ani, ba nu, treisprezece. Pe atunci îl privea cu un dispreț binevoitor. Pe vremea aceea el însuși, Varro, se bucura de un loc sub soare, împăratul Nero îl răsfăța, iar celălalt,

acest Ceion, nu reușise în nici un fel să cîștige bunăvoința împăratului. A fost lipsit de influență în ciuda originii sale nobile și a înaltului său titlu, stăpînit mereu de teama că un capriciu al împăratului l-ar putea înlătura. Osemintele genialului Nero au putrezit de atunci. În locul lui, pe Palatin, domnea împăratul Titus, funcționari și militari lipsiți de orizont guvernau imperiul, iar micul, firavul, disprețuitul Ceion a urcat, între timp, cu sîrguință, treptele carierei pentru care era predestinat din naștere. Iată-l, acum, ajuns guvernator imperial, în această bogată și puternică provincie, Siria, în care el, Varro, trăia ca simplu cetățean. Ca simplu cetățean, căci fusese de mult șters de pe lista Senatului, și dacă cei din jur îl aclamau, strigînd : „Trăiască senatorul Varro, augustul", asemenea manifestări nu i se făceau decît din pură politețe.

Cu toate acestea, privind busturile noului guvernator, Varro era stăpînit și acum de aceeași bunăvoință amestecată cu un ușor dispreț, pe care o resimțise încă din copilărie față de băiatul Ceion, de aceiași vîrstă cu el. Lucius Ceion se trăgea dintr-o bogată familie nobilă, de viță veche, și nu era lipsit de inteligență. Dar, o întîmplare nefericită, de demult, a dăunat prestigiului familiei : unul dintre Ceioni, străbunicul acestui Lucius, într-o bătălie împotriva unui anume Armin, cu șaptezeci și unu de ani în urmă, depusese printre primii armele, și Lucius considera încă din fragedă tinerețe că era de datoria lui să șteargă această pată de rușine de pe numele familiei. Încă de la vîrsta de zece-doisprezece ani, băiatul sfrijit și anemic făcea eforturi vădite să pară mare și impunător ca înfățișare și ținută și, deși firav, se mișca cu o mîndrie crispată printre ceilalți copii. Dar această atitudine forțată îi irita pe camarazii săi care-și băteau joc de el și mai vîrtos. Ce poreclă îi dăduseră la școală ? Senatorul Varro își încruntă sprîncenele, răscolindu-și memoria ; nu și-o mai putea aminti.

Nu va fi chiar atît de simplu să-l întîlnești pe bunul Ceion după atîția ani, în împrejurări atît de schimbate. Relațiile lui Varro cu administrația provinciei Siria erau foarte complicate. Cei din guvern îl socoteau pe el, romanul Varro, drept cel mai periculos dușman al actualului regim roman din Siria. Și oare cum aveau să evolueze lucrurile acum, sub Ceion, care, fără îndoială, n-a uitat disprețul dușmănos, compătimitor al lui Varro, de pe vremuri ?

„Slavă senatorului Varro, augustul", se striga din toate părțile. Varro porunci să fie desfăcute mai larg perdelele lecticii și se îndreptă din șale, pentru ca cei ce-l aclamau să-i poată vedea mai bine fața cărnoasă, arsă de soare, cu fruntea înaltă, nasul proeminent, acvilin, și buzele groase. Savura cu satisfacție veneraţia ce i se arăta. Se simțea superior noului reprezentant al Imperiului. Era mai greu să te afirmi aici, în Antiohia, decît să fii iubit la Roma, pe Palatin. În Roma de astăzi, Roma Flaviilor, a lui Titus, trebuia să fii de origină nobilă și să ai bani, nimic mai mult. Aici, în Antiohia, în mijlocul acestui bănuitor și sensibil amestec de greci, sirieni, evrei, trebuia să te afirmi continuu prin fapte și personalitate, pentru a cîștiga, zi de zi, încrederea populației instabile. Orientul era primejdios, și tocmai de aceea îl iubea Varro. El i-a ținut piept, s-a afirmat în Siria. Și iată că azi îl poate înfrunta pe reprezentantul împăratului Romei ca o putere de sine stătătoare, deși nu se sprijinea pe nici un tratat sau privilegiu.

Lectica sosi la palatul guvernatorului. În vestibul, printre însemnele consulare și mănunchiurile de fascii ale noului stăpîn, fuseseră de pe acum așezate scrinurile cu chipurile modelelor în ceară ale strămoșilor săi, dar unul era ascuns vederii, cel ce-l reprezenta pe străbunicul care-i acoperise de rușine neamul. Guvernatorul Ceion nu îndrăzni să-și arate nemulțumirea în mod vădit față de Varro pentru absența acestuia de la ceremonia învestirii

în funcția de guvernator. El coborî și îl întîmpină personal în vestibulul înțesat de lume. În fața tuturor, îl îmbrățișă și îl sărută — domnul cel mic și slab atîrna oarecum grotesc, în această îmbrățișare, de impunătorul senator — și, în auzul tuturor, cu vocea-i subțire și tăioasă, își exprimă bucuria de a-l revedea atît de înfloritor pe prietenul din tinerețe. Apoi, îl conduse cu amabilitate în cabinetul său particular.

Acolo, cei doi domni se așezară față în față. Guvernatorul Ceion uscățiv și mic se ținea foarte drept în jilțul lat, oriental, ocupînd numai jumătate din el ; cu unghiile unei mîini își freca palma celeilalte mîini și privea fața lui Varro cu o politețe iscoditoare.

„În această Antiohie păduchioasă, gîndi el, se pare că bătrînul nostru Varro mai este încă socotit a fi cineva. Dar, de fapt ce este ? Un degradat, un declasat. La Roma nu se mai sinchisește nimeni de el. Dacă i se pronunță numele, lumea își amintește vag : Ah, Varro, nu este oare cel pe care împăratul Vespasian l-a șters de pe lista Senatului, în urma unui scandal ? Se spune că ar fi agonisit mulți bani în Siria. Da, așa este, și din informații rezultă că are influență și asupra mai-marilor de peste hotare. Dar ce valoare au toate acestea ? Cîtă decădere pentru un cetățean roman, care pe vremuri își avusese locul său în Senat, să dea tîrcoale pe la curțile ridicole ale acestor căpetenii indigene, ale acestor bieți preoți și șeici cu amărîtele lor de titluri regești ! Vom avea noi grijă să i se înfunde și acolo. Predecesorul meu a fost prea moliu. Altfel, acest aventurier de Varro nu s-ar mai umfla în pene cu atîta obrăznicie.“

Varro ședea pe o canapea, cu picioarele încrucișate, după obiceiul oriental, cu un aer degajat, fața sa exprimînd bunăvoință, chiar amabilitate. Citea cu precizie gîndurile celuilalt. Știa că îl disprețuiește și totuși se și teme, în secret, de el. Resimțea o satisfacție răutăcioasă. Da, trăia aici și-și putea permite să continuie politica de

înțelegere cu Orientul, pe care a început-o împăratul Nero, în pofida voinței puternicilor de astăzi, a Flaviilor. Aceștia l-au înlăturat ; Vespasian l-a șters de pe lista Senatului, sub un pretext infam, de batjocură. Dar nu și-au atins scopul. El și-a continuat vechea politică de înțelegere de pe proprietățile sale siriene, în loc să acționeze de la Roma, iar stăpînii cei noi, cu metodele lor romane militariste, tăioase, nu se puteau măsura cu el. Regii mărunți, guvernanții locali și înaltul cler ai statelor așezate între frontierele imperiului roman și ale imperiului part îl socoteau cu adevărat reprezentant al Romei nu pe guvernatorul Antiohiei, ci pe el. Asupra persoanei sale se revărsa veneraţia și dragostea de care se bucurase aici, în Orient, împăratul Nero pe care l-au înlăturat. Era o domnie invizibilă, aceea pe care Varro a înjghebat-o aici, dar solidă și tenace. Administrația provinciei romane Siria dorea să scape de el, dar oricît de incomod și pretenţios s-ar fi dovedit a fi, guvernanții aveau nevoie de ajutorul și mijlocirea lui, dacă voiau să evite războaiele locale continue cu statele limitrofe.

Așadar, Varro surîdea în sinea lui văzîndu-l pe celălalt cum stătea ţeapăn și drept, împodobit cu fîșiile de purpură, însemnele puterii. Pentru noii săi supuși acest reprezentant al Romei putea să pară autoritar și puternic ; el, Varro, citea însă nesiguranța pe fața lui palidă, acoperită pe alocuri de o roșeață bolnăvicioasă. Își dădea seama ce efort făcea Ceion să-și impună ținuta, își dădea seama că era îmbătrînit, deși abia împlinise cincizeci de ani, vlăguit de eforturile continue de a se afirma, de a șterge astfel rușinea strămoșului nefast. Privindu-l, Varro simțea o milă aproape veselă.

„Sărmane Ceion, gîndea el, sărmane coleg de școală. Mie nu-mi inspiri respect, cu mine n-o să-ți meargă."

Iar Ceion, la rîndul lui, gîndea :

„Ce viață ușoară are acest Varro. Trăiește din plin, se desfată în Orientul lui putred, iar unul ca mine se spetește pentru a apăra granițele imperiului".

În timp ce gîndurile lor rătăceau astfel, Varro începuse de mult o conversație banală. Cu un torent de cuvinte, arăta cît se bucură de faptul că Ceion are onoarea și norocul de a ocupa un post atît de important. Păcat că a fost trimis tocmai în această provincie afurisit de dificilă. Siria ar putea măcina chiar și forțele unui bărbat foarte puternic.

— De fapt, conchise el rîzînd familiar, ca și cum l-ar fi bătut pe umăr pe celălalt, de fapt îmi pare bine că eu nu sînt decît o persoană oarecare și că domnia-ta ești guvernatorul.

„Deci îl mai roade jignirea ce i s-a adus cînd a fost dat afară din Senat", gîndi, bine dispus, Ceion.

— Am auzit, zise el voios, că nu v-ați pierdut timpul pe aici degeaba.

— Firește, replică domol Varro. Încă nu sîntem chiar atît de bătrîni, ca să stăm cu brațele încrucișate. Dacă n-am face un pic de politică culturală, n-am ști cum să ne petrecem timpul. Dealtfel nu este nici un secret că inima mea aparține Orientului. Și adăugă îngîndurat, îngrijorat chiar : Desigur, pentru domnia-ta, Ceion, ca roman pursînge, acest Orient încîlcit și de nepătruns trebuie să ți se pară neplăcut. Dacă nu te leagă de el nici un sentiment intim... Și dădu din umeri fără să încheie fraza.

Celălalt, stînd drept și țeapăn, își plimbă iarăși unghiile unei mîini pe palma celeilalte. Petele roșii de pe obrazul său palid și osos deveniră mai vizibile, îi aruncă lui Varro o privire piezișă, vocea sa uscată hîrîi.

— A trasa frontiere precise, spuse el, a instala stăpînirea romană pînă la Eufrat și a împiedica pătrunderea oricărui element străin de dincolo. Dacă cineva înțelege

atît de limpede ca mine această sarcină, atunci poate tocmai aceasta este calea prin care a stabilit și o legătură intimă cu oamenii și locurile de aici. Și străduindu-se să atenueze tăișul tonului său, adăugă, parcă în treacăt : Îmi pare foarte rău, bunul meu Varro, că în activitatea de romanizare a Orientului nostru va trebui să renunț la ajutorul domniei-tale.

— Cum așa ? se miră Varro. Ca unul care nu am sprijinul nici unei armate, oare n-am făcut totuși cîte ceva pe acest tărîm ?

— Nu-ți contestă nimeni, admise politicos guvernatorul. Ai adus o contribuție importantă la înrădăcinarea spiritului romano-grecesc în această provincie. Dar, din păcate, ai propagat în același timp spiritul oriental mai mult decît a făcut-o oricare alt roman înainte.

— Așa este, admise Varro mulțumit.

— Iată de ce, scumpul meu, continuă Ceion, avem rezerve, iată ce nu ne este pe plac. Și, pe deasupra, spuse el în continuare, nu fără maliție, ai ajunge desigur în conflict cu propria-ți conștiință dacă ți-aș cere sfatul în anumite împrejurări. Căci e greu de imaginat cum ne-ar putea sfătui ca un adevărat roman, în veșnicele noastre dispute cu Orientul, o persoană care nu este numai cetățean al Romei, ci totodată și supus al marelui rege part și cetățean al statului Edessa.

„S-a pregătit bine, recunoscu în sinea lui Varro, a studiat temeinic documentele privitoare la persoana mea. Îmi este încă dușman, ca pe vremuri. De bună seamă, a venit în Siria, și nu în altă provincie, tocmai pentru că mă aflu eu aici."

Ceion se îndreptă și mai mult, pronunțînd cuvintele de încheiere. Varro îl examina. „Voi isprăvi ușor cu el, gîndi cu bucurie. El este și rămîne un molîu. Ce-i drept, uneori tocmai astfel de oameni lipsiți de vlagă, afișînd o energie artificială, se dedau pe neașteptate la acțiuni violente, cu consecințe imprevizibile." Și deodată își

aminti de porecla, la care zadarnic se gîndise tot timpul : „Întindilă". Firește, „Întindilă" ! Așa îl porecliseră pe Ceion la școală, după figurinele de lemn cu care obișnuiau să se joace în timpul saturnaliilor, acele figurine de lemn cu membre mobile cu care se distrau îndreptîndu-le cu o mică pîrghie din poziția ghemuită, ca apoi să le lase să cadă din nou în aceeași poziție. Îl numiseră așa pentru a-i lua în derîdere eforturile de a părea mai mare decît îl făcuse natura.

Amintindu-și de porecla lui Ceion, Varro se înveseli. Părăsi discuția despre politică. Se interesă stăruitor de viața particulară a guvernatorului, de starea lui de spirit. Din conversație rezultă teama lui Ceion de a nu-i fi tocmai ușor să se obișnuiască cu atmosfera imorală a acestui oraș oriental. Daphne, suburbia Antiohiei, unde își aveau vilele majoritatea aristocraților și bogătașilor, rău famată în lumea întreagă din cauza opulenței sale nerușinate, nu era chiar vecinătatea cea mai plăcută pentru un funcționar roman, adept declarat al stoicilor.

De fapt vizita protocolară a fostului senator la guvernator se prelungise destul de mult. Dar Ceion îl mai reținu pe Varro, începînd din nou să vorbească despre probleme politice.

— Spune-mi, scumpul meu Varro, întrebă el, acum, cînd în palatul guvernatorului nu se află un străin, ci subsemnatul, mai ai de gînd să ne faci dificultăți în legătură cu impozitele datorate pentru inspectarea trupelor din Edessa ?

Căci întreținerea garnizoanei romane din orașul Edessa, capitala regatului cu același nume, formal independent, de dincolo de Eufrat, cădea, potrivit tratatului, în sarcina acestui regat. Edessa. Dar guvernatorul roman încasa și în Siria un impozit anual special pentru „inspectarea trupelor de dincolo de frontiere". Organele fiscale din Antiohia considerau că Varro, ca cetățean al provinciei imperiale romane Siria, era obligat să plătească acest

„impozit de inspecție" ; la rîndul său, Varro susținea că, de vreme ce-și plătea impozitul pentru întreținerea trupelor ca cetățean al regatului Edessa, ar însemna să fie impus de două ori. Nu erau în joc cele șase mii de sesterți, care nu prezentau prea mare importanță nici pentru Varro și nici pentru fiscul provinciei, ci era vorba de o problemă de principiu. Guvernul din Antiohia era iritat că acest preaimportant domn Varro, care, degradat de Roma, abia dacă mai poseda cetățenia romană, se declara, după bunul său plac, cînd supus roman, cînd cetățean al unuia din principatele Mesopotamiei. De aceea, în legătură cu acest impozit, între guvernul Siriei și Varro se purta o îndelungată dispută, politicoasă dar înverșunată.

Și cu acest prilej Varro își expuse vechea poziție, pe care guvernatorul o cunoștea prea bine din acte. Că o asemenea impunere dublă n-ar fi numai inadmisibilă din punct de vedere juridic, dar chiar periculoasă sub aspect politic ; fiindcă în felul acesta s-ar sublinia caracterul echivoc, dușmănos al garnizoanei romane față de Edessa.

Guvernatorul asculta răbdător expunerea lui interminabilă.

— Bine, bine, interveni el în cele din urmă pe un ton prietenos și sfătos. Eu însă, în locul domniei-tale, acum cînd în această clădire se află un prieten, aș reflecta serios dacă n-ar fi cazul să renunți la cetățenia mesopotamiană și parță. În acest caz, ai avea poate șansa de a-ți redobîndi la Roma poziția de odinioară.

Varro asculta surprins. Era impresionat de felul în care interlocutorul său ataca, de la prima întîlnire, miezul problemei.

— Cum înțelegi aceasta ? întrebă el fără înconjur. Oare spusele domniei-tale înseamnă că se are în vedere reprimirea mea în Senat ?

Ceion, dîndu-și seama că s-a cam grăbit în a face avansuri celuilalt, reveni de îndată la un ton sec, oficial.

— Într-adevăr, replică el, am făcut o asemenea propunere la Palatin și am avut impresia că inițiativa mea n-a rămas fără ecou. Firește, nu pot face promisiuni care obligă, se grăbi să adauge. Dar las la latitudinea domniei-tale să reflectezi serios la cele ce ți-am spus.

Varro reuși cu greu să-și stăpînească bucuria. Deci s-au convins împărații flavi, parveniții, odioșii, că fără el nu se pot descurca în Orientul lor. Vor să-l primească din nou în Senat. Frumos din partea lor. Dar un Varro nu se lasă dus de nas printr-o manevră atît de grosolană. Dacă l-ar putea ademeni din nou la Roma, peste un sfert de an l-ar scoate iar din Senat, dar de data aceasta vor fi șireți, și va fi definitiv un om sfîrșit. Senator la Roma! Ce momeală ieftină. În schimb el, să abandoneze tot ce a clădit aici cu multă trudă, să renunțe la strădania de a contopi Răsăritul și Apusul, să sprijine politica lipsită de fantezie a noilor stăpîni, care vor să mute ponderea principală a imperiului în Occident și să ridice un zid în fața Orientului? „Vă mulțumesc, domnii mei. Prefer să rămîn «cumătrul regelui Edessei». Mai bine rămîn «prietenul marelui rege al parților», decît un «domn august» la Roma."

Îi mulțumi guvernatorului pentru străduința depusă la Roma în interesul său.

— Sper, răspunse Ceion, renunțînd la tonul oficial, rece, că pe această cale vom ajunge în curînd la înțelegere.

— Și eu nutresc aceeași speranță, zise Varro, dar acum vorbi atît de sec, încît cuvintele sale sunau ca un refuz.

Apoi, Ceion consideră indicat să abordeze și cealaltă latură a problemei.

— Se impune, declară el, să înlăturăm pur și simplu neînțelegerile noastre. Închipue-ți, scumpul meu Varro, ce neplăcut ar fi dacă aș fi constrîns vreodată să iau măsuri împotriva domniei-tale.

— Da, scumpul meu Ceion, replică Varro ascunzîndu-și sub o politeţe exagerată disprețul față de o amenințare atît de gratuită, ar fi un lucru deosebit de neplăcut pentru amîndoi. Căci, ținînd seama de aprecierea de care se bucură, pe drept ori pe nedrept, în statele mesopotamiene, modesta mea persoană, asemenea măsuri n-ar putea fi realizate fără o expediție militară costisitoare. Și ce s-ar cîștiga? În cel mai bun caz, prestigiu. După cum îi cunosc însă pe domnii de pe Palatin, ei nu prea sînt dispuși să cheltuiască bani pentru prestigiu.

Se ridică în picioare, se apropie de guvernator, și cu un gest familiar îi puse mîna pe umăr.

— Sau trebuie să socot cuvintele domniei-tale drept un ultimatum? întrebă el cu un surîs atît de provocator, încît celălalt nu putu să nu simtă la ce se gîndește între timp, și anume la părerea lui: „Întindilă". Căci în fața stăruinței atît de intense a lui Ceion de a-l cîștiga de partea sa, Varro crezu că-și poate permite să nu mai vadă în el pe reprezentantul Romei și al unei idei, ci doar pe Întindilă, colegul său de școală de odinioară.

Dar se va dovedi că greșise și nu era cazul să-și permită așa ceva. Deocamdată, în fața unui gest de asemenea intimitate guvernatorul Ceion se mulțimi să-și retragă ușor umărul și replică, politicos, că spusele sale trebuie socotite doar ca o propunere amicală, nicidecum un ultimat.

Apoi, după un schimb de fraze curtenitoare, fără însemnătate, Varro își putu lua în sfîrșit rămas bun.

Părăsi palatul guvernatorului cu pași ușori, siguri, renunță la lectică și la însoțitori și se îndreptă spre casă pe jos, prin frumoasele străzi ale Antiohiei. În ultimii ani simțise în cîteva rînduri că trecuse de prima tinerețe; acum însă se mișca vioi și sprinten ca un tînăr.

Dușmanii săi, Flavii, îi făcuseră un mare serviciu trimițîndu-i-l pe cap pe acest Ceion. Se bucura că Roma de azi, cumpătată, militaristă, îmbuibată de un patriotism

mărginit, pe care o ura atît de mult, îl înfrunta tocmai prin persoana lui Ceion. Va fi o luptă animată, gîndi el, cu bunul, bătrînul Întindilă. Și încă de pe acum se simțea victorios.

II

ORAȘUL EDESSA

Alb și fastuos se întindea pe colinele sale orașul Edessa, capitala regatului cu același nume, cea mai nordică dintre așezările mari ale Mesopotamiei. Privit din depărtare, orașul avea un aspect elin, cu templele și porticele lui, cu circul, teatrele, băile, școlile sale de sport. Dar, în interiorul zidurilor nu se vedeau decît puține inscripții grecești și rar se auzea cîte un cuvînt în această limbă. Populația era mai curînd un amestec multicolor de sirieni, babilonieni, armeni, evrei, perși, arabi, și numai construcția caselor era în stil greco-roman.

La sud de Edessa se întindea deșertul. Dar, orașul însuși, așezat pe malul rîului Skirtos, „sprințarul", era bogat în ape și fertil, iar vîntul care sufla din direcția munților ce delimitau „Țara dintre rîuri" de Armenia îi împrospătau și purificau aerul.

Edessa era situată la întretăierea a numeroase drumuri. Era un oraș bogat. Negoțul cu mirodenii și parfumuri din Arabia și India avea aici un vad bun ca, dealtfel, și mare parte a comerțului cu perle și mătăsuri scumpe. Era pînă departe vestită pentru frumoasele sale construcții. Străinii veneau de la mare distanță pentru a vedea străvechiul templu al zeiței Tarate, cu statuia ei din bronz negricios și curioasele-i semne priapice, templul lui Mithra, Universitatea, dar înainte de toate Labirintul,

o grotă uriașă săpată în stîncă, pe malul stîng al rîului Skirtos, cu sute de coridoare, galerii, camări și trepte înguste, încolăcite, ramificate la nesfîrșit.

Întemeierea orașului Edessa se pierdea în negura vremurilor. Inițial se numise Ostroene, orașul leilor. Au domnit aici hitiți, asirieni, babilonieni, armeni, macedoneni. Cu trei sute de ani în urmă, ultimii care au pătruns au fost arabii, și s-au menținut pînă acum. Azi, ca unul din micile state tampon între imperiul roman și regatul part, Edessa era în permanență amenințată. Orașul avea însă și mari avantaje de pe urma neutralității sale, pe care o vindea cu profit în războaiele continue dintre cele două mari puteri, cînd uneia, cînd celeilalte.

Principii arabi ai Edessei, cu toate că în sufletul lor rămîneau arabi, promovau cu asiduitate cultura arameică, socotită ca cea mai dezvoltată în această parte a lumii. Universitatea din Edessa era incontestabil cea mai bună din Mesopotamia și putea, în unele perioade, să rivalizeze chiar și cu cea din Antiohia.

Orașul păstra multe sanctuare, și în incinta sa erau venerate numeroase zeități. În fruntea lor se afla zeița Tarate, denumită și „zeița Siria"; ei îi era consacrat eleșteul-izvor al orașului cu peștișorii lui roșii. Alături de ea erau adorați zeul-taur și zeul-secure, Laby, zeul labirintului și alți străvechi zei ai Asiriei, un zeu leonin, pe platourile înalte, ca și marele Beel și Nebu. Apoi zeul persan Mithra, zeitățile-stele arabe Aumu, Aziz și Dusaris, ca și zeitățile eline și romane. Și Iehova, zeul evreilor, avea adepți la Edessa; pînă și fiul său, băștinaș de pe aceste meleaguri, numit Isus, „Mîntuitorul", își găsise prozeliți aici.

Orașul avea zeci de mii de locuitori, albi și de culoare: principi arabi și sfetnicii lor, negustori și latifundiari greci și sirieni, astrologi persani, meseriași și savanți evrei, apoi ofițerii și soldații garnizoanei romane: în oraș se aflau aproape în permanență caravane de be-

duini ; în mijlocul acestei populații mai mișuna și amalgamul pestriț al sclavilor fără de număr. Toți aceștia, albi, negri și cafenii, cu vitele, cămilele, oile, caprele și cîinii lor, trăiau, respirau, forfoteau, vorbeau diverse limbi, venerau în diferite feluri diverse zeități, mîncau, beau și se culcau împreună, încheiau afaceri, se căsătoreau, se certau și se împăcau ; nici unul nu putea trăi fără celălalt, fiecare era de fapt bucuros că celălalt se afla acolo și toți se mîndreau cu orașul lor Edessa, cel mai drag și frumos din lume.

Domnitorul Edessei era regele Mallukh, al cincilea cu acest nume, cancelarul său era Şarbil, marele preot al Taratei. Comandantul garnizoanei romane era colonelul Fronto. Dar adevăratul stăpîn al orașului Edessa era senatorul Varro.

III

OLARUL TERENȚIU

Printre numeroasele întreprinderi pe care Varro le înființase la Edessa, era și un atelier de ceramică, pe care-l instalase în Uliţa Roșie pentru unul din „protejații“ săi, olarul Terenţiu. Faptul că acest Terenţiu se mai numea „protejat“ al lui Varro, se datora desigur nu mai atașamentului său ; căci de mult era un om ajuns, care n-avea nevoie de protecția altcuiva. Da, devenise chiar starostele breslei olarilor din Edessa.

Dar atelierul său nu era nicidecum cel mai mare din oraș, și nici Terenţiu nu se remarca printr-o măiestrie deosebită în meșteșugul olăritului. Munca în atelier era condusă mai mult de soția sa, iar de partea comercială se ocupa un sclav cilician, pe nume Knops. În atelier, Terenţiu nu putea fi zărit decît foarte rar, mai des îl

puteai întîlni pe stradă, ori prin cîrciumi. Ca staroste al breslei olarilor, avea mult de alergat de colo-colo și de vorbit cu numeroase persoane. Ba intervenea în interesul afacerilor sale la autoritățile municipale ori la consilierii regelui Mallukh, ba trebuia să reprezinte breasla la o ceremonie oficială, ori să organizeze una din serbările ei.

Era un bărbat în jur de patruzeci de ani, blond-roșcat, cu pielea roz, spălăcită, fața lată, buza de jos groasă, ochii miopi, cenușii, puțin grăsuț, dar, luat în ansamblu, impunător și foarte roman ca aspect. Breasla olarilor era mîndră de starostele ei. Nu numai pentru că se născuse în orașul Roma, ci mai cu seamă fiindcă arăta distins și impunător și, ca un om cu oarecari preocupări spirituale, era un iscusit orator. Vorbea latina cu un accent frumos, ca la Roma, cunoștea și greaca și arameica, deși pronunțarea grupului „th", care în ambele limbi apărea frecvent, îi provoca dificultăți. Ce-i drept, unii găseau că-i cam plăcea să se audă vorbind și, într-adevăr, dacă torentul puternic al vorbelor sale se dezlănțuia, nu era deloc ușor să-l oprești. Dar, incontestabil, făcea impresie. Știa să-și dea aere și să discute cu domnii cei mari ; ba putea chiar să afișeze o mină arogantă și nemulțumită care îi intimida pe interlocutori. Se pricepea să organizeze serbări. Era mai ales meritul său că la marea sărbătoare din martie a meșteșugarilor, breasla olarilor avea un succes deosebit. În această îndeletnicire îi era de folos cultura sa. Cunoștea pe de rost pasaje lungi din clasicii elini și romani, știa să facă paradă cu citate, se interesa de teatru, și reprezentația festivă anuală a olarilor, a cărei organizare cădea în sarcina sa, atrăgea multă lume. Toți cei care în Edessa aveau ceva comun cu meseria de olar erau mîndri de acest conducător reprezentativ. Pînă și ucenicii, deși în atelierele lui Terențiu mîncau multă bătaie, preferau să lucreze la el, decît la stăpîni mai blînzi.

Impresia pe care o făcea Terenţiu era cu atît mai mare cu cît în jurul persoanei şi soartei sale plutea un mister. Venise la Edessa cu unsprezece ani în urmă, rupt, jalnic, cu o barbă blond-roşcată neîngrijită. Pe vremea aceea se putea crede despre el că „îşi suflă nasul în palmă", după cum se spune despre meseriaşi, într-o zicală grecească. Nimeni nu putea să prevadă în Terenţiu din acea vreme pe starostele de mai tîrziu al breslei. Cei care cunoşteau Roma povesteau că atelierele lui Terenţiu se bucuraseră acolo de un bun renume, pînă şi curtea imperială se afla printre cumpărătorii produselor sale, ba se mai zvonea că Terenţiu avusese la curtea lui Nero relaţii personale misterioase.

Atît Terenţiu, cît şi familia, soţia lui, Caia, şi sclavul Knops, păstrau tăcere asupra trecutului său din Roma. Cel mult, atunci cînd Terenţiu se afla într-o deosebit de bună dispoziţie, de pildă după o cuvîntare reuşită, ori după o serbare izbutită a breslei, dădea să se înţeleagă cît de neînsemnat îi pare un astfel de succes, dacă-şi aminteşte de vremea cînd frecventa curent reşedinţa imperială ; dar, mai mult decît o aluzie atît de vagă, nimeni n-a reuşit să audă vreodată din gura lui.

Cu olarul Terenţiu se întîmplaseră la Roma, în realitate, următoarele :

Tatăl său fusese sclav la familia lui Varro. Bătrînul Varro îl eliberase pe acest sclav isteţ şi îi înjghebase un atelier de olărit. Dar fiului său, Terenţiu, nu-i plăcea să modeleze lutul ; era atras de domenii superioare ale spiritului, de teatru şi politică. Dacă vorbea despre treburi publice ori despre artă, prietenii îi lăudau inteligenţa şi profunzimea judecăţii, şi găseau că era prea înzestrat pentru a rămîne un simplu olar. În consecinţă, Terenţiu nu se interesa de atelier nici în timpul vieţii tatălui său şi cu atît mai puţin după moartea acestuia. Atelierul se duse repede de rîpă. Pe măsură ce averea se topea, prietenii pierdură din entuziasmul de mai înainte şi nimeni

nu-l mai răsplătea cu admirație, sau chiar cu bani, pentru cuvîntările sale iscusite și lungile citate. Nu este deci de mirare că cel ce la douăzeci și doi de ani arătase îmbuibat, robust, deși nu prea impunător, spre treizeci avea o față spongioasă, măcinată, aproape spiritualizată din cauza amărăciunii.

Și atunci s-a descoperit un lucru cît se poate de straniu. Și anume, că fața lui Nero, care timp îndelungat arătase uscățivă, încadrată de o barbă roșietică, după ce împăratul se îngrășase și, la vîrsta de douăzeci și opt de ani, își răsese barba — acum, așa despuiată, fața lui părea schimbată : puhavă, blazată, aproape tot timpul posomorîtă. Și într-o bună zi, în timp ce Terențiu făcea senatorului Varro obișnuita vizită matinală de curtoazie, Varro constată cu uimire că olarul necăjit semăna leit cu împăratul obez și veșnic ursuz. La fel își încrunta și Nero sprîncenele deasupra ochilor miopi, la fel își împingea înainte buza groasă de jos. Senatorului Varro îi veni o idee. Pretențiosul Nero cerea mereu noi distracții ; Varro îi ordonă olarului să se prezinte la palat pentru a-l înfățișa împăratului.

Prezentarea nu era totuși lipsită de primejdie pentru Terențiu. Dacă împăratul s-ar fi întîmplat să fie prost dispus, sosirea lui ar fi putut să plătească scump acest straniu capriciu al naturii.

Însă experiența reuși. Ce-i drept, Nero nu voia ca alții să observe că exista în lume o sosie a feței împărătești, de aceea porunci ca Terențiu să-și schimbe pieptănătura și să rămînă pe Palatin, nevăzut de nimeni, pînă îi va crește barba. Dar, în rest, îl amuza această asemănare puțin obișnuită. Mai mult chiar. Nu se mulțumi cu o singură înfățișare. Chemă olarul pe Palatin și a doua oară, și apoi încă de multe ori. Acolo îi fu rasă barba din nou, frizerul lui Nero îl aranjă și împăratul se desfăta privindu-l pe Terențiu cum îi imita mersul, gesturile, intonația. Îl corecta dacă i se părea că ceva

nu se potrivește. De mai multe ori porunci să-i fie adusă și maimuța preferată pentru a participa și ea la joc, și cînd olarul și maimuța îl imitau, sala răsuna de rîsul vesel al împăratului.

Pe Terențiu întîlnirile cu împăratul îl răscoliră profund. De atunci încolo i se întîmpla adesea să zîmbească misterios, fericit. Știa el dintotdeauna că toanele răuvoitoare ale soartei nu-l vor putea împiedica o veșnicie să se ridice prin capacitățile sale. Se gîndea des la un vis pe care-l avusese mama sa în timpul cînd îl purta în pîntec. În acest vis ea trebuia să urce un munte înalt. Era o ascensiune grea, simțea cuprinzînd-o durerile nașterii și voia să se așeze. Dar, o voce îi porunci : „Urcă mai sus !“ Ea ascultă, apoi, sleită de puteri, voi iar să se odihnească, dar auzi aceeași voce, și numai cînd ajunse în apropierea culmilor îi fu dat să-l nască. Proorocul a interpretat visul în sensul că pruncul pe care-l va naște va ajunge la mari demnități. Din acest motiv i se și dăduse numele pretențios de Maximus.

Pe Palatin a fost insistent sfătuit, sub amenințarea pedepsei capitale, să păstreze deplină tăcere asupra întîlnirilor lui cu împăratul. Era totuși probabil ca sclavul Knops să fi bănuit ori să fi știut ceva ; absențele îndelungate, misterioase, ale stăpînului său, cît și comenzile pe care Palatinul le plasă pe neașteptate micului atelier ruinat nu puteau să nu-i trezească nedumeriri. Iar în fața soției sale autoritare și inteligente, pe nume Caia, lui Terențiu îi era pur și simplu imposibil să păstreze secretul. La insistențele ei, i-a împărtășit întîmplările de pe Palatin. Dar pînă și cu ea vorbea despre toate acestea rar, în silă, misterios și niciodată pe deplin sincer. Niciînd n-a recunoscut în fața ei, și numai arareori sieși, că-i erau pe plac invitațiile la reședința împăratului ; mai de grabă încuviința, printr-o tăcere îmbufnată, cînd ea îi ocăra pe nemernicii care loveau în demnitatea lui de om. În realitate însă jocul de pe Palatin îi devenea tot

mai mult o necesitate. Asemănarea cu împăratul îl făcea fericit și în adîncul conștiinței se contopea din ce în ce mai mult cu rolul său.

Pînă veni o schimbare bruscă. În acea zi mohorîtă cînd s-a răsculat garda, împăratul căzu într-o letargie periculoasă, și credincioșii săi îl chemară la Palatin pe olarul Terențiu ca să-l înveselească. Abia îl răsese frizerul și-l pregătise în felul obișnuit, cînd împăratul se hotărî pe neașteptate să părăsească palatul și să se mute în parcul servilian. Olarului Terențiu, care aștepta într-una din încăperile servitorilor, nu-i mai dădea nimeni atenție ; fu uitat în palatul pustiu. Noaptea tîrziu, văzîndu-se lăsat în voia soartei, omul, cuprins de spaimă, ieși tiptil din reședință, pentru a se furișa acasă. Străzile erau pustii, nimeni nu îndrăznea să iasă din casă de teama unor noi ciocniri. Deodată auzi în apropiere zăngănit de arme. Terențiu se piti în umbră. Dar prea tîrziu. Fu înșfăcat de ostași înarmați, trupe ale Senatului, care-l urmăreau pe fugarul Nero. El îi asigură, tînguindu-se, că nu este împăratul Nero, ci olarul Terențiu. Ostașii nu voiră însă să-i dea crezare ; întărîtați de comportarea lașă a celui față de care au manifestat timp atît de îndelungat o venerație divină, s-au năpustit asupra lui și era cît pe aici să-l ucidă. Cu mare greutate reuși Terențiu să-i determine să-l conducă acasă. Acolo, Caia își identifică soțul care tremura ca varga, pe jumătate mort.

Chiar de la început femeia fusese îngrijorată din pricina vizitelor de pe Palatin. Acum, de teama măsurilor pe care Senatul le-ar putea lua împotriva favoriților lui Nero, ea îl convinse pe Terențiu, care nu-și revenise încă de pe urma spaimei prin care trecuse, să fugă de îndată din Roma. În zori de zi se furișară la casa lui Varro, protectorul lor. Senatorul plecase încă în timpul nopții din oraș, spre Orient, li s-a spus aci. Într-un suflet o luară pe urmele lui și trecură împreună cu el frontiera răsăriteană.

Dar toate acestea aparţineau trecutului îndepărtat, şi ei trăiau acum în siguranţă şi oarecum în bunăstare în acest oraş alb şi totodată colorat, Edessa. Matroana Caia încerca un sentiment de mîndrie cînd îşi amintea cît de energic a procedat cu Terenţiu al ei, luîndu-l pe sus şi scoţîndu-l din primejdioasa Romă. Ce-i drept, nu se simţea tocmai bine, aici, printre barbari. Burnusurile şi veşmintele de un alb murdar ale acestei populaţii ce se asemăna cu maimuţele, şi care în parte avea pielea smeadă, nu-i erau pe plac, mîncarea nu era pe gustul ei, pe sirieni şi pe greci îi socotea perfizi, pe arabi şi pe evrei împuţiţi şi superstiţioşi, iar pe perşi, nebuni. Nu va învăţa niciodată graiul încîlcit al acestor fiinţe grosolane, vorba peltică şi repezită a sirienilor, lălăitul gutural al arabilor, nu se va obişnui niciodată cu acest mediu sălbatic, cu oamenii de culoare, cu peştii sfinţi, cu altarul Taratei şi cu simbolurile sale necuviincioase, cu maimuţele şi cămilele, cu deşertul care se întindea spre sud, plin de mistere.

Terenţiu, în schimb, părea că se adaptase repede modului de viaţă din Levant. De atelier se interesa şi mai puţin ca la Roma ; Caia şi sclavul Knops se ocupau de aceste treburi. Personal, se agita plin de importanţă şi mister, organiza reprezentaţii ale breslei, ţinea cuvîntări politice. Aici nu prea se dădea atenţie felului greşit în care pronunţa acel „th" ; avea un auditoriu atent, recunoscător. Ce-i drept, în faţa soţului, Caia mai suduia Orientul blestemat, dar, văzîndu-l cum păşeşte impunător pe străzile deluroase ale Edessei, salutat de numeroşi trecători, cu toată înfăţişarea lui trufaşă, nemulţumită, femeia avea totuşi impresia că se simte la largul său ca un peşte în eleşteul sfînt al zeiţei Tarate, şi de dragul lui uita de neplăcerile pe care Levantul i le pricinuia.

În realitate, firea lui ursuză ascundea mult mai multă amărăciune decît bănuia ea. Terenţiu se simţea îmbătrînind fără ca preţioasele sale talente să fi fost apreciate

după merit. Ce mare ispravă mai era și asta, să fii socotit o persoană importantă, aici, printre barbari, de către o mînă de meseriași murdari, inculți ? Da, perioada lui de înflorire a fost pe vremuri, la Roma. Își amintea cu multă nostalgie orele de pe Palatin. Înainte de toate, o anumită întîmplare din acea vreme i se contura cu tot mai multă ascuțime în minte. Căci, într-una din zile, Nero și-a permis gluma de a-l pune pe olarul Terențiu să citească, în locul lui, mesajul lui în fața Senatului. Și iată-l pe olarul Terențui în fața „părinților aleși", în purpura imperială, rostind mesajul împăratului în fața senatorilor încremeniți într-o tăcere supusă și umilă. Acum, la Edessa, apariția sa de pe vremuri în fața Senatului i se părea a fi fost încoronarea vieții sale. Uitase de mult că, cel puțin la început, fusese stăpînit de o teamă jalnică, i se înmuiaseră picioarele, simțise un gol în stomac și avusese dureri cumplite în abdomen. Acum își amintea doar că în timpul cuvîntării devenise treptat mai încrezător în sine. Vedea înaintea sa fețele respectuoase ale senatorilor, care toți îl socotiseră a fi adevăratul Nero, și pe bună dreptate ; fusese cu adevărat Nero.

I-a fost greu să păstreze pentru sine nemaipomenitul eveniment, dar reușise să-și stăpînească amorul-propriu și nu se destăinuise nici soției Caia. Nu numai din motivul că limbuția ei putea avea drept consecință pedeapsa capitală ci, înainte de toate, fiindcă se temea că această clipă măreață ar putea pierde din strălucire și s-ar mînji dacă ar împărtăși-o unei persoane atît de neimportante ca soția sa. Fără îndoială că soția n-ar fi văzut în această întîmplare nimic altceva decît o glumă neobrăzată pe care împăratul și-a permis-o față de Senatul său și pericolul care-l amenința pe el, biet instrument al acestei glume. N-ar fi văzut în el decît maimuța lui Nero și n-ar fi înțeles niciodată că, atunci, în fața Senatului, în clipele acelea, el a fost adevăratul Nero. În consecință, a rezistat tentației și n-a povestit nimic Caiei, perseverînd în tăcere.

Și continua să tacă și la Edessa. Doar uneori îl asalta prea dureros nostalgia după cele pierdute. Atunci căuta singurătatea și-și repeta sieși, încă o dată, apariția în fața Senatului. Cel mai mult îi plăcea Labirintul, acea grotă uriașă, săpată în stînci pe malul fluviului Skyrtos, cu nenumăratele lui coridoare șerpuitoare, cu încolăcitele-i trepte, galerii și încăperi. Trei mii de asemenea încăperi se zvonea că numără Labirintul și că în ultima dintre ele, cea mai tainică, ar fi trăit în timpurile străvechi fiul monstruos al zeului-taur, Labyr, și el jumătate zeu, jumătate taur, care se hrănea cu băieții și fetele pe care-i smulgea ca jertfe populației. Mai tîrziu, boltile uriașe au servit drept morminte regilor de pe timpuri, și spiritele acestora mai sălășluiau acolo. Labirintul era învăluit în mister și groază și cel care, neprevăzător, fără a-i cunoaște încîlcita construcție, ar fi îndrăznit să pătrundă prea adînc în el, ar fi putut în adevăr să nu mai găsească ieșirea și să piară. Terențiu iubea acest loc și se înfunda în el din ce în ce mai mult ; în adîncurile lui adiau măreție și mister și, treptat, se orienta în aceste coridoare încîlcite mai bine decît oricine. Aici, unde rătăceau umbrele marilor regi, el îndrăznea din nou să fie Nero, ținea cuvîntări unui Senat invizibil, și cînd pereții aduceau ecoul surd și cavernos al cuvintelor sale, simțea apropierea zeilor.

Cîțiva băieți se încumetaseră odată să pătrundă în timpul jocului mai adînc în peșteră. Auziră o voce înfundată venind din depărtare și fugiră înspăimîntați. La intrare, rămaseră în așteptare, stăpîniți de teamă dar și de curiozitate. Cînd îl văzură însă ieșind din peșteră pe olarul Terențiu, spaima așteptării se transformă în rîsete, începură să-i imite atitudinea îngîmfată, mersul maiestuos și, luînd-i-o înainte, îl zeflemisiră imitîndu-i vocea groasă. Atunci Terențiu fu cuprins în așa măsură de rușine, de scîrbă, de sentimentul goliciunii și lipsei de perspectivă a vieții sale prezente, încît ar fi preferat să se refugieze iar în peșteră și să moară acolo.

După această experiență, hotărî să uite Palatinul pentru totdeauna. Învăța cu febrilitate pe de rost texte din clasici, se ocupa cu o energie înverșunată de treburile breslei și reuși să nu-și mai amintească, decît rar, de Roma.

IV

ÎNTINDILĂ SE ÎNTINDE

La sfîrșitul lui aprilie, în cursul obișnuitei sale călătorii de inspecție, guvernatorul Ceion își anunță sosirea la Edessa, pentru a trece în revistă garnizoana romană, pe care orașul era obligat s-o acepte potrivit „Tratatului de prietenie" încheiat cu împăratul roman.

Concepțiile lui Ceion asupra Orientului deveniseră și mai rigide în scurtul răstimp de cînd își exercita funcția. I se spusese că nu va putea stăpîni Orientul aplicînd tradiționalele metode de forță ale Romei ; țara se sustrage oricărui atac prin suplețea și netezimea sa de țipar. Era adevărat că romani de nădejde ca Pompei, Crassus și mulți alții și-au rupt dinții în trupul acestui Orient în aparență molatic. Dar, dacă pe atunci metodele de forță au fost prea directe, azi, avînd în spate provincia pacificată a Siriei și șapte legiuni, puteai să-ți permiți să arăți acestei afurisite gloate orientale pumnul roman. „Sînt curios, scumpul meu Ceion, îi spusese împăratul Titus pe Palatin, surîzînd sceptic la audiența dinainte de plecarea la post, cum te vei descurca acum în Orientul nostru îndrăgit." Ceion se încordă. „Pe Jupiter, maiestate : Ceion se va descurca !"

Orașul Edessa făcu reprezentantului imperial o primire rezervată. dar respectuoasă. Regele Mallukh trimise

daruri, covoare, perle, sclavi și sclave alese. Mic de statură cum era, Ceion primi manifestările de curtoazie ale autorităților în picioare, în obișnuita-i poziție rigidă. Cu greaca sa dură hurui cuvenitele răspunsuri politicoase.

Varro, care curînd după vizita de prezentare la guvernator se restrăsese din nou la moșia sa de lîngă Edessa, aștepta într-o tensiune plăcută să vadă cum îl va întîmpina acum vechiul său prieten-dușman ; dar nici la recepțiile oficiale și nici în timpul inspectării trupelor nu s-a ivit prilejul pentru o nouă discuție. Abia a treia zi, seara tîrziu, după un banchet pe care Ceion l-a oferit notabilităților din Edessa, timp de o oră au rămas în doi.

Se aflau în aripa palatului pe care regele Mallukh îl pusese la dispoziția guvernatorului, într-o încăpere mică, aranjată în maniera arabă, cu covoare artistic lucrate, cu statuete ale unor curioase zeități-stele, cu inscripții în limbi necunoscute, cu ornamente și miros greu de tămîie plutind în aer. Varro se potrivea bine acestui mediu, dar micul guvernator care, țeapăn, se tot căznea să pară mai înalt, cu aspectul său pronunțat roman, părea străin, aproape ridicol și se simțea jenat. Varro îi spuse consolator că, la început, oricui îi este greu să se obișnuiască cu viața din Antiohia, dar că, treptat, fiecare ajunge să îndrăgească Orientul. Lăudă calitățile Orientului, ale Levantului său : viața ușoară, opulența ei. Își aminti de ieșirea violentă a guvernatorului împotriva cartierului vilelor, Daphne, suburbia Antiohiei.

— Admit, își apăra el orașul, că Daphne este cu adevărat impudic. Dar nu este oare măreață tocmai această suverană impudicitate cu care, aici, se etalează și se slăvesc instinctele naturale ?

Ceion nu răspunse. Suferea vizibil din cauza miresmelor grele care umpleau încăperea și ceru să fie date la o parte draperiile pentru a primeni aerul. Acum Varro avea frisoane, iar Ceion se simțea mai la largul său.

— Ar fi poate totuși oportun, scumpul meu Varro, zise el întrerupînd tăcerea, dacă te-ai despărți, cel puțin pentru un timp, de acest Daphne al domniei-tale și te-ai întoarce în Roma.

— Am să meditez îndelung și serios asupra propunerii, răspunse Varro surîzînd. Acesta este de altfel un răspuns, adăugă el bine dispus, pe care îl vei auzi aici în Orient, încă de multe ori.

Petele de pe fața guvernatorului deveniră mai roșii, gluma părea că-l intrigă. Se întinse puțin și, luîndu-și parcă un elan interior, zise sec :

— După cum știi, scumpul meu Varro, mîine mă întorc în Antiohia. Ți-aș fi recunoscător dacă am reglementa problema contribuției cu privire la impozitul de inspecție, încă în timpul prezenței mele la Edessa.

— Adică în seara aceasta ? făcu Varro surîzînd.

— Da, zise guvernatorul pe un ton rece.

Varro, care stătea în felul lui dezinvolt oriental, se așeză și mai comod, cu picioarele încrucișate.

— Problema, spuse el molcom, se discută de atîția ani și socot că pentru visteria provinciei imperiale Siria nu înseamnă nimic acești șase mii ai mei.

— Ți-aș fi totuși foarte îndatorat, stărui cu rigiditate Ceion, dacă te-ai putea decide acum.

Varro își clătină capul mare, cărnos, și îl privea stăruitor pe Ceion cu ochii săi căprui, alungiți. Cine era cel care stătea aici, în fața lui ? Întindilă, colegul său de școală ori guvernatorul imperial, reprezentantul actualului regim mărginit, naționalist, dușman al Orientului ? Răspunse pe un ton de conversație ușoară :

— Cu riscul de a-ți pricinui supărare, binefăcătorul și prietenul meu, sînt nevoit să refuz a-ți da pe loc un asemenea răspuns. Aici în Levant, adăugă el împăciuitor și glumeț, am devenit pe jumătate oriental, adică pe de-a întregul șovăielnic.

Dar Ceion stărui cu o încăpățînare inflexibilă :

— Trebuie totuși să te rog să-mi răspunzi, în felul roman, clar și neîntîrziat. Am cerut să mi se raporteze cazul încă o dată, am verificat scriptele personal. Tot ce se poate spune în jurul problemei a fost spus de zeci de ori. Am declarat colaboratorilor mei că nu mă voi întoarce în Antiohia fără un răspuns limpede din partea domniei-tale.

Varro păli ușor. Nu era Întindilă, ci Roma cea nouă care vorbea aci. Mai stăteau încă amîndoi așezați ; Ceion cel mărunțel, foarte drept, pe perna arabă joasă.

— Și ce-ai face, scumpul meu Ceion, întrebă Varro încă prietenește, dacă aș zice nu ?

Guvernatorul își strînse buzele. Apoi răspunse răspicat, milităreste, dar nu violent :

— În acest caz ar trebui, din păcate, să te dau în judecată.

Ceea ce simți Varro, pentru o fracțiune de secundă, era mai mult o stupefacție nemărginită decît supărare. Dar, se stăpîni de îndată și își impuse să fie rezonabil, să judece logic. „Așa stă deci chestiunea, gîndi el. Iată că totuși nu Roma este cea care vorbește aici, ci Întindilă. Și s-a întîmplat tocmai de ce m-am temut încă în Antiohia. Întindilă, molîul, s-a lăsat antrenat într-o prostie. A întrecut fără voie măsura. Acum îi este greu să dea îndărăt. O să mă dea cu siguranță în judecată și dacă nu mă prezint va trimite armata. Ar fi o nebunie, dar Întindilă are s-o facă. Așa lunecă omul spre aventurile cele mai nesăbuite. Dar eu nu-l voi urma pe această cale. Nu-mi pierd calmul. Raționez. Iar rațiunea-mi dictează să cedez. Voi ceda deci. De data aceasta.“

— Întrucît domnia-ta, prietenul și binefăcătorul meu, acorzi acestei chestiuni o asemenea importanță, zise el cu supunere ironică, îți voi trimite cei șase mii de sesterți. Pregătește, te rog, chitanța.

Cele două notabilități mai discutară cîteva minute despre lucruri indiferente, apoi își urară noapte bună și se

despărțiră. „Pentru cele șase mii vei plăti cu vîrf și îndesat, întindilă, sau oricine ar fi", hotărî Varro, în timp ce se lăsa transportat acasă, pe drumurile povîrnite ale Edessei.

V

VARRO FĂUREȘTE UN PLAN

A doua zi, dis-de-dimineață, trimise guvernatorului cei șase mii de sesterți. Aștepta cu nerăbdare reîntoarcerea curierului. Da, Ceion luase cele șase mii, omul aduse chitanța. Varro examina documentul, avid, cu o stranie satisfacție. Citi textul cu voce tare, surîzînd malițios: „L.Ceion, guvernator al provinciei imperiale Siria, confirmă a fi primit de la T. Varro șase mii de sesterți, drept impozit de inspecție". Apoi fiind încă în pat, dictă secretarului său un înscris prin care făcu plîngere la Senatul roman împotriva nedreptei impuneri duble. Și încă înainte de a i se fi uscat semnătura, trimise prin curier special protestul la Roma.

După ce termină cu aceasta, primi mulțimea clienților care așteptau să asiste la ceremonialul ce însoțea în fiece dimineață scularea lui Varro din pat. Flutură în fața lor chitanța lui Ceion, o întinse în dreapta și în stînga spre a fi citită, o citi el însuși hohotind.

— Noul guvernator, rîse el, este o figură. Ar fi fost în stare să mă ia pe sus cu armata dacă n-aș fi plătit.

Scrută fețele oamenilor săi pentru a le observa reacția. Aceștia păreau încurcați, neștiind ce se aștepta de la ei. Unii rîdeau silit, alții afișau indignare, toți erau zăpăciți. Varro, după ce se sculă, se amestecă printre ei; îl bătea pe umăr ba pe unul, ba pe altul, tot repetînd:

— Da, guvernatorul cel nou e un om dur. Și cerceta efectul.

Cînd era pe punctul de a-și concedia oamenii, privirea lui căzu asupra unui bărbat pe care-l trecuse cu vederea pînă atunci. Bărbatul stătea ursuz, îngîmfat, cu sprîncenele ridicate, deasupra ochilor miopi, cenușii, mai de grabă mirat decît indignat, cu buzele exprimînd oarecum dispreț. Și acum, ca și în dimineața aceea, în urmă cu paisprezece ani, Varro fu uimit de această față trufașă și îmbufnată, cu pielea roză, palidă și părul blond-roșcat. Da, tocmai așa arătase împăratul Nero, împăratul lui, cînd cele auzite nu-i erau pe plac. Tocmai în acest fel ar fi privit el insulta, dacă ar fi fost încă pe această lume, iar Varro ar fi avut posibilitatea să-i relateze despre cele întîmplate. În același fel, îmbufnat și provocator, își împingea înainte buza inferioară, groasă, parcă spunînd : faceți ce vreți, pe mine nu mă atinge nimic din toate acestea.

Varro își aminti cît de mult se distrase Nero urmărind arta de a imita a acestui individ, cum l-a făcut să țopăie împreună cu maimuța sa, și zîmbi în sinea lui. Dar, încă înainte ca acest zîmbet să-i fi apărut pe față, îl și opri, și pentru o fracțiune de secundă fața sa expresivă încremeni aproape într-o mască.

Și în această secundă întrezări multe.

Apoi, se întoarse iarăși către protejații săi. Atrase acum în discuție, în mod discret, și pe omul cu ochii miopi, de culoare cenușie. Începu să manifeste interes față de soarta lui. Un interes susținut. Și pînă la urmă etală în fața modestului olar, care trăia din mila lui, tot farmecul meșteșugit de care se folosea de obicei numai față de regii orientali și clericii de rang înalt ori, cel mult, față de femei.

Și află de la el, cu viclenie, toate gîndurile lui ascunse. Reuși, prin măguliri, să dezlege limba lui Terențiu în așa măsură încît acesta îi vorbi ca de la egal la egal, îi expuse concepția lui despre viață, politică, artă. Inima lui Terențiu

aparținea teatrului. În discuție a fost amintit și actorul Ioan din Patmos, care se retrăsese de mult de pe scenă și trăia la Edessa ca persoană privată. Terențiu îl văzuse cu ani în urmă pe Ioan, în Antiohia, în rolul lui Oedip. Personal, declară Terențiu fără înconjur, a rămas dezamăgit de mult lăudata artă a acestuia. El însuși e pasionat de literatură și de teatru — după cum știe de bună seamă protectorul său, senatorul — cunoaște pe de rost pasaje lungi din clasici, a meditat timp îndelungat asupra lui Oedip și are o reprezentare precisă asupra felului în care ar trebui, spre pildă, rostit marele monolog al lui Oedip, care începe astfel : „Ceea ce aci s-a întîmplat este pe de-a-ntregul drept. Și n-ai să mă poți convinge niciodată de contrariul.“ În timp ce pălăvrăgea astfel, Terențiu deveni deodată sfios, temîndu-se că fusese prea îndrăzneț și că senatorul ar putea să rîdă de el, ori poate să zîmbească. Dar, nu se întîmplă nimic asemănător. Varro îl asculta cu o mină serioasă și îl invită la masă, pentru una din următoarele zile, spre a-i expune mai amplu ideile sale și, înainte de toate, opinia sa despre interpretarea corespunzătoare a acelor versuri din Oedip.

Terențiu, aproape buimăcit de atîta fericire, era totuși puțin îngrijorat. Nu că l-ar fi mirat interesul pe care l-a manifestat senatorul, căci avea cultură și idei personale interesante. Dar, cînd îi vorbea, un domn cu acest rang simțea întotdeauna, împotriva voinței sale, respect, supunere, puțină teamă ; la urma urmelor tatăl său fusese încă sclav în familia lui Varro. Și acum, cînd Varro însuși îl invită pentru zilele următoare să ia masa cu el și să-i explice mai pe larg opiniile sale, entuziasmul se împletea în el cu o frică sufocantă, aproape ca pe vremuri cînd îl chema Nero la palat.

Varro, după ce și-a concediat protejații, mai luă o dată în mînă chitanța privitoare la cei șase mii de sesterți plătiți ca impozit de inspecție, o privi de la distanță, cu brațul întins, căci începea să devină presbit, și și-o întipări în

minte, literă cu literă. Apoi pe dosul chitanței deschise două rubrici, cu un scris foarte mărunt : „profit“ și „pierdere“, și înregistră la rubrica profit : „o idee“. Apoi deschise o ușă mică, bine mascată în perete, și scoase de acolo o casetă. Nu era mare, dar foarte prețioasă, o lucrare a lui Myrrhon, cu incrustații reprezentînd faptele argonauților. Oriunde s-ar fi aflat Varro o purta mereu cu el. Deschise caseta, scoase hîrtiile pe care le conținea, mîngîiindu-le afectuos. Printre ele se afla o scrisoare deosebit de confidențială a lui Nero și niște versuri, pe care împăratul i le dedicase lui ; se mai afla aici o scrisoare a decedatului rege al parților, marele Vologes, în care domnitorul îi exprima lui Varro admirația și recunoștința pentru înțelepciunea cu care acesta contribuise la terminarea războiului dintre Roma și parți. Se mai găseau, de asemenea, și cîteva rînduri intime ale comandantului de oști Corbulo, care condusese acel război de partea romanilor și, deși învinsese, avusese un sfîrșit lamentabil, și multe altele. Alături de aceste scripte, foarte scumpe lui, Varro puse acum chitanța lui Întindilă, surîzînd ; apoi închise caseta și o așeză la loc.

Între timp, Terențiu se întoarse acasă, în Ulița Roșie. Se străduia să-și ascundă atît sentimentul de trufie cît și de îngrijorare în fața soției sale Caia și a sclavului Knops. Se mulțumi să le povestească, cu o mîndră indiferență bine mimată, cît de surprins a fost Varro de pregătirea sa politică și literară ; l-a invitat chiar la masă pentru a discuta mai temeinic cu el. Caia, dură și sceptică de felul ei, spuse că ar trebui să aibă grijă, să nu intre iar în vreo încurcătură. Ea auzise că între Varro și guvernator s-a iscat o ceartă și în această situație un om mărunt ca Terențiu ar trebui să se țină cît mai departe. Terențiu ascultă indispus cum propria sa soție îl numise un om mărunt.

Dealtfel femeia n-a avut dreptate. Masa lui Varro s-a desfășurat cît se poate de plăcut. Senatorul a ascultat cu

interes. concepțiile politice ale protejatului său, l-a pus să-i recite versurile despre Oedip orb, l-a lăudat ca un cunoscător. și Terențiu a plecat de la el foarte mulțumit.

VI

TERENȚIU SE METAMORFOZEAZA

În orașul Edessa circulau zvonuri din ce în ce mai insistente că la reședința guvernatorului roman, în Antiohia, s-au stîrnit vînturi noi, prevestitoare de furtună. Lumea era îngrijorată și supărată pentru faptul că cel mai de vază cetățean al statului Edessa, Varro, a fost constrîns să plătească impozite duble. Ce va avea să devină comerțul orașului Edessa cu provincia Siria dacă asemenea duble impuneri vor fi ridicate la rang de principiu? Se mai spunea că noul guvernator voia să întărească garnizoanele romane din Edessa, Samostata, Carrhe, Palmira pentru a îngrădi și mai mult suveranitatea, îndoielnică și pînă atunci, a micilor state din Mesopotamia.

În aceste împrejurări, protejații și ceilalți agenți ai lui Varro nu trebuiau să depună eforturi deosebite pentru a determina populația țării dintre cele două fluvii să înceapă a face comparații amare între actualii stăpîni, împăratul Titus și funcționarii săi, și bunul împărat Nero, pe care îl mai deplîngeau încă. Cît de mult favorizase decedatul împărat Orientul, cît de mult promovase el prin donații și privilegii relațiile culturale și comerciale cu Mesopotamia și Siria. Fusese un adevărat împărat, iubit chiar și numai pentru fastul pe care-l etala atît el, cît și miniștrii, generalii și guvernatorii săi. Luxul jocurilor organizate de el, faptul că apărea personal pe scenă în fața întregii populații îi cîștigaseră simpatii nemăsurate și în țara dintre fluvii, și

pînă departe, în regatul parților, lumea a fost încîntată de promisiunea făcută de a-și demonstra odată aptitudinile actoricești și în Orient. În el, lumea văzuse cu adevărat un al doilea Alexandru, care nu venea să subjuge Orientul, ci pentru a contopi cele două extremități ale lumii. Dimpotrivă, noii stăpîni, împărații flavi, n-au ascuns de la bun început că-i socoteau pe levantini barbari, apți doar pentru a fi exploatați în toate chipurile. Faptul că acum Roma l-a trimis în Siria pe acest Ceion respingător era o nouă dovadă a relei-credințe a guvernului. Nostalgia după împăratul dispărut reînvie din nou. „Da, dac-ar mai trăi Nero", suspinau, visători, cei adunați pe înserate în jurul fîntînilor și noaptea prin cîrciumi.

În timp ce asemenea vorbe se răspîndeau cu iuțeala vîntului între Eufrat și Tigru, senatorul Varro îl invită a doua oară pe Terențiu la masă. De astă dată se aflau singuri. Varro era tăcut, adîncit în gînduri, preocupat. Îl trata pe Terențiu cu un respect deosebit, aproape ca pe un superior. Întrerupea convorbirea pentru a lăsa loc unor pauze apăsătoare. Deși lui Terențiu îi plăcea îndeobște atmosfera solemnă și se simțea măgulit, fu cuprins totuși, puțin cîte puțin, fără voia lui, de un sentiment de neliniște.

După masă, la un pahar de vin, Varro, cu un surîs timid, șiret, confidențial, spuse deodată :

— Văd că preferi încă și acum mixtura făcută după rețeta domniei-tale, oricărui alt fel de vin.

Încă dinainte el dăduse dispoziție să se amestece vinul într-un fel deosebit, descoperit de împăratul Nero ; acest amestec și denumirea lui erau printre puținele vestigii rămase de la împărat, de care urmașii săi nu s-au atins după căderea lui, și oricine, printre care desigur și Terențiu, cunoștea băutura și denumirea ei. El își ridică privirea, fără să înțeleagă ciudatele cuvinte ale puternicului domn, iar tonul prietenos, supus, cu care erau rostite îl zăpăcea, îl uluia. Varro însă continuă pe același ton de devotiune :

— Poate că-mi permit să fiu prea intim, dar nu mă pot abține să spun ceea ce de multe săptămîni mă apasă pe suflet și mă înalță și ceea ce acum mi-a devenit certitudine ; anume, că-mi dau seama cine a fost cel care s-a refugiat atunci, după pretinsa moarte a împăratului Nero, la mine, sub protecția mea.

Era nevoie de o minte agilă și rafinată pentru a sesiza subînțelesul acestei fraze neașteptate, iar olarul Terențiu nu era omul care să fie dotat cu ea. Cuvintele lui Varro i-au răscolit însă cele mai adînci și secrete unghere ale sufletului, ambiția sa înflăcărată, nostalgia pentru timpurile mărețe de pe Palatin. Astfel că, în timp ce Varro vorbea Terențiu simți cum se trezește în el amintirea, cu greu ascunsă, a aparației sale mărețe în fața Senatului și renăscu speranța că acele vremuri de glorie ar putea reveni. De aceea înțelese frazele obscure ale senatorului mult mai repede decît se aștepta acesta și le sorbi cu toate fibrele sufletului său, se desfătă cu sensul lor ce promitea parcă a fi aducător de fericire. S-a găsit cineva care l-a recunoscut, unul singur care a înțeles : cel ce avea atît de mult din carnea și sîngele lui Nero trebuia să fie Nero însuși.

Copleșit încă de fericirea fără de margini a momentului, se trezi în el întreaga-i viclenie înnăscută care-i sugeră că era mai bine dacă se prefăcea, îngăduind doar mult mai tîrziu să i se cunoască adevăratul eu. Făcu în continuare pe prostul, zicînd că nu înțelege unde vrea să ajungă marele său protector și merse pînă într-acolo încît Varro se temea că nu-și va atinge scopul. Senatorul mai făcu încă o ultimă încercare. Își cere smerit scuze, zicea el, dacă a încălcat discreția la care se simte obligat față de oaspete. Dacă acesta apreciază că e încă prea devreme să arate romanilor întreaga-i strălucire, ori dacă intenționează chiar să întoarcă spatele pe veci lumii din cauza nelegiuirii de a-l fi nesocotit el, Varro, îi cere iertare pentru îndrăzneala cu care a încercat să-i dezvăluie secretul.

De data aceasta Terenţiu era cel care se temea că, neintrînd în joc, ar putea pierde momentul, şi prilejul unic ar putea să dispară pe veci. Dintr-o dată deci nu mai era sfiosul de odinioară, ci surîdea cu vioiciune, binevoitor, şiret, aşa cum îl văzuse uneori pe împăratul Nero, se apropie de senator cu mersul lui Nero, îl bătu pe umeri cu gesturile lui Nero şi îi spuse cu accentul specific, de neconfundat, şi cu acea îngîmfare indolentă a lui Nero :

— De ce, scumpul meu Varro, nu te-aş ierta ?

Varro ştia că adevăratul Nero n-ar fi vorbit niciodată astfel, într-o asemenea situaţie. El ar fi folosit mai degrabă un citat grecesc, însoţindu-l de un anume gest al mîinii, de parcă ar fi vrut să îndepărteze, să înlăture ceva. Dar, cuvintele acestui om au venit atît de neaşteptate, şi vocea sa, accentul său, paşii defunctului Nero erau, subit, atît de copleşitor prezente în cameră, încît Varro se sperie şi îi fu teamă că ideea sa ar putea să fie prea bună şi cu consecinţe de neprevăzut. Se reculese deci şi zise, trezit brusc la realitate, încheind convorbirea :

— Da, dragă Terenţiu, cam asta ar fi.

În restul serii el a fost domnul cel mare, ca şi mai înainte, vorbindu-i ca unui protejat, condescendent şi rece.

Dar olarul Terenţiu văzuse ce văzuse şi auzise ceea ce auzise. Era atît de sigur de cauza sa, încît brusca retragere a lui Varro nu-i mai putea atinge fericirea.

VII

VARRO ÎŞI PERMITE O GLUMĂ

După ce senatorul Varro împinsese lucrurile pînă aici, găsi că era timpul să judece serios dacă era într-adevăr cazul să-şi realizeze planul. Era necesar, în primul rînd, să stabilească ce şanse avea Nero al lui să se impună.

Da, avea șanse. Poporul nu crezuse niciodată că Nero murise cu adevărat. Împăratul era considerat ca prea deștept pentru a nu-i fi reușit să scape de dușmanii săi. Mai ales în Orient, exista convingerea că Nero se ascunde doar pentru a apărea din nou, glorios, într-o bună zi. Dacă acum, în această situație favorabilă, s-ar ivi un om cu înfățișarea lui Nero, dirijat de altul care cunoaște spiritul lui Nero atît de bine ca el, dacă acest om și-ar face apariția pe un teritoriu independent, unde Romei i-ar veni greu să pună mîna pe el, un asemenea om s-ar putea impune, fără îndoială, timp îndelungat și va da mult de furcă guvernatorului provinciei de frontieră, poate chiar Palatinului.

Mijeau zorile cînd Varro cumpăni toate acestea, culcat pe pat ; surîse, se întoarse pe partea cealaltă și închise din nou ochii.

Dacă Nero al său va fi văzut dincolo de Eufrat, ce ar putea în acest caz să întreprindă Întindilă împotriva lui ? Firește, Nero va fi destul de deștept pentru a se arăta cît mai rar în cadrul frontierelor siriene. El va provoca tulburări pe teritoriul provinciei, dar se va întoarce la timp în regiunile independente, unde va găsi sprijin în secret și poate chiar și ajutor pe față. Ce ar putea face Antiohia împotriva lui ? Va trimite oare forțe militare pe teritoriile străine ? Pînă și Întindilă va cumpăni mult și bine pînă va întreprinde o asemenea acțiune. La vremea respectivă s-au tocmit fără milă pentru fiecare soldat roman ori part care să aibă dreptul să se arate pe teritoriul acestor state tampon. De la Eufrat la Tigru distanța nu e mare. Dacă Roma ar trimite trupe peste Eufrat, acestea ar risca să întîlnească trupe venite de dincolo de Tigru.

Varro se sculă. Se duse în picioarele goale la dulapul din perete, scoase caseta pe care o păstra acolo. Luă acea chitanță. Citi cu voce tandră, pentru a suta oară : „L.Ceion, guvernator al provinciei imperiale Siria, confirmă a fi primit de la T. Varro șase mii de sesterți drept impozit de

inspecție". Mîngîie înscrisul, surîse, îl puse iarăși la loc, introduse caseta în perete, se culcă iar.

Să-și permită oare gluma ? Ar fi o glumă savuroasă, tare, cu șanse de reușită, dar afurisit de primejdioasă. Mai mult decît o glumă. Dar oare este în joc numai chitanța ? Ori este vorba de Întindilă ? Nu, nu este vorba nici măcar de propria lui persoană. Miza este Orientul, acest Orient grandios, năvalnic, plin de înțelepciune, complicat, pe care plutonierii brutali, mărginiți, de pe Palatin nu aveau voie să-l calce sub călcîiele cizmelor lor.

Varro își aminti de timpul cînd venise pentru prima dată în Siria, ca tînăr ofițer, în armata comandată de Corbulo. Se aflase în permanență în suita nemijlocită a renumitului conducător de oști. Corbulo era, în fond, un cap sec, n-avea nici instinctul necesar și nici mintea ascuțită ; dar era adînc convins de capacitatea sa, știa să comande ca nimeni altul, stăpînea tehnica comportării impunătoare a celui din naștere stăpîn. Varro învățase multe de la el. Dealtfel reușise să-l cunoască repede pe acest Corbulo. Înțelesese că poate fi cîștigat cel mai ușor prin manifestarea unei nelimitate admirații. Și l-a cîștigat. Curînd ajunse ca el, tînărul începător, să-i sugereze bătrînului și experimentatului comandant de oști propriile sale idei, dirijînd, în fapt, el politica din Siria. În acei ani s-a născut pasiunea sa pentru Orient, setea de a fi stăpîn pe aceste meleaguri. Simțea o imensă plăcere să ducă tratative cu toți acești regi, preoți, comercianți din Orient, în stilul lor înflorit, molcom, să opună gîndirilor lor întortocheate altele și mai sinuoase pentru a-și ajunge astfel scopul. De fapt, încă de pe vremea lui Corbulo, el, Varro, a fost cel ce a stăpînit în aceste ținuturi.

Varro se întinse în patul său, apoi se ghemui iar. Își aminti cum au încercat, cu unsprezece ani în urmă, acești Flavi să-l înlăture. Pentru că, o dată, într-un bordel situat în spatele circului mare, amețit de băutură, îmbrăcase o prostituată cu purpura și încălțămintele de senator, îm-

părațul Vespasian decretase că nu mai este demn să facă parte din Senat. Fără îndoială că întîmplarea a fost doar un pretext ridicol pentru țărănoiul de Vespasian, mereu dispus la glume grosolane.

Da ! Flavii, defunctul Vespasian și fiul său Titus au plătit scump această glumă. Domnii au ajuns să simtă de atunci pe pielea lor că un om isteț poate realiza mai mult de la Edessa decît de la Roma. Iar acum i l-au trimis pe acest imbecil, pe Întindilă, pentru a destrăma păienjenișul fin al politicii sale orientale. Ei bine, Întindilă se poate aștepta la multe ! Dacă Nero al său va fi odată recunoscut în Mesopotamia, Întindilă își va da seama că poate ar fi fost totuși mai înțelept să nu-i fi stors bătrînului Varro cei șase mii de sesterți, Întindilă va fi obligat să-și dea seama că aici, în Orient, nu se poate face nimic prin „intervenții energice", cu „disciplina romană", că e de preferat să adopți calea înțelegerii cu bătrînul Varro.

Dar încotro îi rătăcesc gîndurile ? Oare miza jocului este Întindilă ? Nu, nu în el vrea să lovească, redeșteptîndu-l ca prin farmec pe Nero, a cărui amintire, n-o poate suporta de fel, ci el vrea să țintească în însăși Roma cea nouă, impertinentă, stupidă.

Deodată îi veni în minte iar fața lui Terențiu. Ciudat, dar de el uitase complet. Își aduse aminte cum venise spre el, transfigurat, cu pașii lui Nero și cum îi spusese cu accentul de neconfundat, îngîmfat, indolent al lui Nerro : „De ce, scumpul meu Varro, nu te-aș ierta ?" Din nou puse stăpînire pe el acea senzație neplăcută, pe care o resimțise atunci, cînd, prin persoana bietului olar, în încăpere apăruse deodată Nero. Dar îi veni ideea că însuși Nero ar fi fost, fără îndoială, amuzat de o astfel de farsă, pe care el intenționa s-o joace dușmanului său, Titus, prin substituirea lui Nero, și senzația de jenă dispăru.

Se întinse încă o dată, mulțumit. Își chemă secretarul. Dădu indicații pentru organizarea unei întrevederi între el, regele Mallukh și marele preot Șarbil.

VIII

UN REGE ORIENTAL

Regele Mallukh îl primi pe Varro și pe marele preot Șarbil în vasta încăpere aranjată în manieră arabă, în care își ținea de preferință consiliile. Pereții erau acoperiți de covoare, o fîntînă arteziană susura neîncetat, se stătea pe perne joase. Atît Varro, cu temperamentul său iute, cît și marele preot Șarbil își impuneau cu greu să rămînă demni și liniștiți. Știau că regele Mallukh ar fi preferat să stea pe pămînt, cu picioarele încrucișate, după obiceiul poporului său, ascultînd susurul dulce al fîntînii arteziene, lăsînd pauze mult mai lungi, contemplative, între spusele unuia și ale celuilalt. Pentru a treia oară covorul fu dat la o parte și vestitorul anunță ora, dar ei nu ajunseră la tema discuției :

— E regretabil, declară marele preot Șarbil, că regatul parților este slăbit prin luptele pentru tron. Cît timp o parte a trupelor regelui Artaban sînt angajate în lupta împotriva pretendentului, Roma ne va face să simțim că în spatele nostru nu se mai află nici o mare putere care să ne sprijine.

Varro îl privi atent pe regele Mallukh. Bărbatul frumos, cu ochi căprui și blînzi, cu nasul cărnos, încovoiat, și barba cu grijă cîrlionțată și adunată stătea perfect nemișcat, ca o statuie, mare, puțin rotofei, și nu puteai ști dacă percepuse frazele marelui preot. Poate visa, ca de atîtea ori. De trei secole acești principi arabi domneau peste orașul Edessa, erau cunoscători ai culturii greco-romane și parte, dar inima lor, ca și a regelui Mallukh, după cum știa toată lumea rămăsese arabă. Nu-i erau pe plac treburile de guvernămînt, ținea la armată, ținea mult la femeile lui, și mai ales la caii săi, dar cel mai mult îndrăgea deșertul nesfîrșit. Cîteodată ieșea călare. cu cîțiva însoțitori, de-

parte în deșertul sudic. In adîncurile sufletului se simțea probabil unul din bărbații acelor triburi de călăreți care socoteau drept ocară să semene ori să planteze, să-și construiască o colibă ori să-și întemeieze, indiferent în ce mod o gospodărie ; căci cel care se lasă pradă unor asemenea comodități trebuie, pentru a nu fi privat de ele, să rabde domnia unui stăpîn și își pierde astfel libertatea. Libertatea însă este bunul suprem al arabului, și întrucît libertate nu există decît în singurătate, patria sa este deșertul.

Cine putea ști, așadar, dacă regele Mallukh, care stătea nemișcat, cu diadema regească ce strălucea mat în părul său, nu se gîndea poate la deșertul, ori la femeile și caii lui, în locul problemelor politice, față de care Varro și marele preot Șarbil căutau să-i trezească atenția. Se dovedi însă că ascultase atent. Căci, după ce trecu pauza cuvenită, deschise gura, foarte roșie în mijlocul bărbii sale negre, artistic aranjată, și cu vocea sa frumoasă, adîncă, spuse :

— Dusaris, zeul-stea, este cel care trimite săgețile discordiei împotriva Orientului. De aceea e sfadă în casa parților și de aceea prințul Pakor trufașul nu-l recunoaște pe regele său Artaban.

Bucuros că Mallukh îl asculta, Varro îndrăzni să mai facă un pas înainte.

— Unii bărbați, zise el, găsesc poate regretabil că stelele Occidentului nu se află și ele sub semnul sfadei. Unii bărbați socotesc că ar fi poate mai nimerit dacă și în imperiul roman s-ar ridica cineva și ar afirma că nu recunoaște pretenția acestui Titus de a trona azi pe Palatin.

Fața smeadă, sub diadema regală, rămase nemișcată. În schimb marele preot Șarbil își împinse printr-o mișcare bruscă bătrînul său cap de pasăre, descărnat, viclean, spre Varro, dar și el păstră tăcere. În pofida acestor tăceri, Varro își dădea seama ce se petrece în mintea celor doi bărbați. Amîndoi îi urăsc pe romani, amîndoi vor fi fericiți dacă împăratul va întîmpina greutăți. Mallukh,

arabul, prietenul pasionat al libertății, sub masca indiferenței ce o afișează, suferă crunt din cauza dependenței, impuse tot mai mult de Roma. Șarbil, sirianul șiret și sarcastic, preot al unui neam de o străveche cultură, disprețuiește tînărul neam barbar din Occident, care își întinde mîinile neobrăzate, grosolane spre țara sa. Varro simțea că își poate permite să mai facă un pas înainte, că cei doi vor primi propunerea sa precum stepa aridă, ploaia.

— Poate, zise el deci, că există chiar cineva care se ridică împotriva acestei pretenții. Poate e și voia stelelor ca acel cineva să apară în curînd.

Îl privi întrebător pe Șarbil, convins că înțeleptul mare preot îl va înțelege pe deplin și fără a spune mai mult. Șarbil, sirian, arameu din toată inima, trebuie să simtă o puternică nostalgie după acel Nero, care a promovat cu atîta respect străvechea cultură indigenă siriană, cea mai veche din lume. Pe deasupra, Șarbil este și lacom, iar jafurile neobrăzate ale romanilor în comorile templului său îi sfîșie inima.

Dar Șarbil nu se grăbea să răspundă. Potcapul său ascuțit de preot era parcă una cu fruntea galbenă, uscată ca pergamentul, boțită; barba triunghiulară, căruntă, atîrna ca lipsită de viață în jurul buzelor uscățive și al dinților auriți. Clipi din pleoapele obosite. În sfîrșit, după o chinuitoare tăcere, începu să clatine din cap, îl împinse înainte și cîrîi cu o voce ascuțită, răutăcioasă, de moșneag :

— Și dacă bărbatul care ar vrea să se ridice împotriva acestei pretenții este un șarlatan ?

Înainte ca Varro să fi putut răspunde, regele Mallukh porunci să se servească vin și dulciuri cînd vestitorul anunță ora a patra ; i se părea pesemne necuviincios să discute neîntrerupt despre politică și, în timp ce băură și gustară ceremonios, începu să vorbească despre vînă-

toare. După ce încheie acest subiect, reluă tot atît de brusc discuția politică.

— Ar putea să-mi spună cumătrul și stăpînul meu Varro, întrebă el, care ar fi consecințele, dacă bărbatul care vrea să se ridice împotriva acestei pretenții nu este un șarlatan ?

— În această privință — răspunse senatorul — Varro, cel mai devotat servitor al maiestății-tale, poate da cu supușenie lămuriri exacte. În acest caz, toate edictele emise de Roma după pretinsa moarte a împăratului Nero ar fi nevalabile, valabile rămînînd numai acele tratate care au existat înainte ca împăratul Nero să fi dispărut.

De astă dată regele oriental și marele preot oriental îl priviră pe interlocutorul lor roman timp atît de îndelung, fără a scoate o vorbă, încît acesta, deși obișnuit cu obiceiurile Levantului, începu să se simtă descumpănit.

— Domnul cel mărunt, zise în sfîrșit Șarbil cu vocea sa pițigăiată de moșneag, pe care Roma l-a trimis în Antiohia este îndărătnic ca un țap de munte. De bună seamă, nu va accepta un rival al Palatinului, fie că acesta este autentic, fie că e un șarlatan.

Mai mult n-a spus, și nici regele Mallukh nu mai avea nimic de adăugat. Dar Varro își dădu seama că nu mai era necesar să explice celor doi bărbați cîte avantaje ar izvorî pentru Edessa din apariția unui pretendent la tronul roman, oricine ar fi acesta, dacă va putea să se mențină un timp oarecare. Unui asemenea pretendent i s-ar putea cere ca preț al recunoașterii tot felul de privilegii ; Romei i s-ar putea pretinde un preț ridicat pentru a nu-l recunoaște. Întrucît aceste posibilități atrăgătoare erau clare, ar fi fost inutil să se mai vorbească despre ele.

Convorbirea reveni la disputa pentru tronul regatului part. Dintre cei doi pretendenți, Artaban este mai puternic

și mai înzestrat ; el a înfrînt orice rezistență în vestul regatului part, acolo unde se mărginește cu Mesopotamia. Ar fi o nebunie deci ca Edessa să-l sprijine pe celălalt, pe îndepărtatul Pakor, deși acesta posedă poate mai multă legalitate, mai multă „maiestate înnăscută".

Pentru Edessa prezintă o însemnătate deosebită care din cei doi pretendenți parți va fi recunoscut de guvernul roman. Tratatele comerciale ale Romei cu regatul part vor expira în curînd, și guvernatorul Antiohiei va trebui să se decidă cu cine va voi să ducă tratative privind reînnoirea lor, cu Pakor ori cu Artaban. Pentru Edessa n-ar fi plăcut dacă Roma l-ar recunoaște pe Pakor și nu pe Arbatan, vecinul puternic și simpatizat al Edessei, dinspre răsărit.

Despre toate acestea discutară ei pe îndelete, cu fraze înflorite, pînă cînd vestitorul anunță ora a cincea. Atunci regele Mallukh făcu semn că audiența s-a încheiat.

Înainte ca Varro să fi plecat, marele preot Șarbil își rezumă părerea, care era desigur și cea a regelui :

— Dacă Roma îl recunoaște pe Artaban al nostru, n-avem nici un motiv să ne îndoim în privința legitimității lui Titus. Dacă însă Roma se declară pentru Pakor și împotriva lui Artaban, ar fi o mare bucurie pentru Edessa reapariția împăratului Nero.

El se exprimă atît de scurt, clar și concis, mod neobișnuit în Levant, numai pentru că era foarte bătrîn și nu mai avea mult timp la dispoziție.

IX

O HOTĂRÎRE

Varro părăsi orașul Edessa îndată după această convorbire. Pe Terențiu nu l-a mai invitat din nou.

Se întoarse în Antiohia. Ducea cu sine caseta cu inscriptele care-i erau prețioase. Dar, dacă dincolo de Eufrat arătase tuturor chitanța despre impozitul de inspecție plătit, se părea că în Antiohia uitase complet jignirea pe care i-o pricinuise Întindilă. Nu se ocupă de nici un fel de afaceri sau de politică, ci se pierdu în desfrîurile marelui și imoralului oraș. Își petrecea timpul în eleganta suburbie Daphne, unde în vile luxoase se aciuiseră cele mai scumpe prostituate ale Asiei, locuri după care tînjeau micile existențe din întreaga lume în visurile lor perverse.

Fiica lui Varro, Marcia, palidă și severă, se rușina din pricina tatălui ei, pe care îl iubea și îl admira.

Cu prilejul rarelor sale întîlniri cu Ceion, senatorul făcea pe candidul, pe vechiul coleg de școală plin de compătimire față de prietenul său, care suferea din cauza ideii sale fixe de a se speti în funcția obositoare ce-o deținea, în timp ce el sorbea din plin plăcerile vieții înainte de a îmbătrîni irevocabil. Părea că nu-i poartă pică lui Ceion pentru afacerea cu impozitul de inspecție. El însuși aduse vorba de faptul că a înaintat o plîngere la Roma. A făcut-o pentru că altfel, declară el sincer, și-ar fi pierdut orice autoritate în fața levantinilor săi. Dar că, în ce-l privește, consideră afacerea încheiată. A se lupta pentru șase mii de sesterți este nedemn de un bărbat care a împlinit cincizeci și unu de ani, a scăpat multe ocazii în viață și mai are cîte ceva de recuperat.

Ceion nu prea avea încredere în acest aer de naivitate. Uneori, îi părea rău că mersese atît de departe; dar, își spunea el, trebuia oricum să se impună ca guvernator roman față de Varro, acest oriental decăzut, dacă nu acum, cu o altă ocazie, mai tîrziu. Totuși nu putea scăpa de o senzație de stinghereală în prezența celuilalt. I se raporta că Varro, cu toată viața desfrînată pe care o duce, găsește timpul necesar pentru a realiza mari tran-

zacții financiare și, profitînd de conjunctură, să scape avantajos de terenurile întinse ale proprietății sale siriene. Ceion nu putea rezista unei admirații ascunse față de bărbatul care-și risipea forțele în plăceri lipsite de sens și totodată își conducea circumspect afacerile sale încîlcite. Omul era primejdios.

I se părea recomandabil să-l împace. Un om atît de capricios trebuia tratat cînd cu cozonac, cînd cu biciul. Hotărî deci să repare asprimea arătată în afacerea cu impozitul, dîndu-i dovada unei deosebite încrederi. Îi invită așadar pe Varro la o întrevedere.

Și Varro veni. Ceion trecu peste mîndria sa și-i explică celuilalt motivele atitudinii sale în afacerea cu impozitul. Dacă ar fi fost în joc numai ei doi, el și Varro, îi declară el — și i se vedea pe față cît de greu îi venea să afirme acest lucru — ar fi cedat, firește. Era vorba însă de prestigiul Romei, care primează în fața prestigiului personal.

— Trebuie să înțelegi acest lucru, scumpul meu Varro, explică el, în ciuda faptului că ești prietenul marelui rege al parților, încheie el, încercînd a glumi cu o mină acră.

Varro nu avea de gînd să înțeleagă. Îl privea pe Ceion cu amabilitate, atent. Ba chiar, așezat foarte aproape de el, presbit cum era, pentru a putea vedea mai clar fața celuilalt, își împinse puțin înapoi scaunul masiv. În sinea lui nutrea speranța că Ceion îi va face o propunere, îi va spune că s-a răzgîndit, că vrea să-i restituie cele șase mii. Varro știa precis cît de aventuroasă era acțiunea pe care avea de gînd s-o pună la cale și, dacă celălalt i-ar fi întins o mînă, el ar fi acceptat-o și ar fi renunțat la planul său. Era așadar în expectativă. Dar Ceion socotea că i-a făcut destule avansuri. În fond, ceea ce-i spusese fusese ca o scuză, și era mai mult decît de ajuns dacă guvernatorul general al împăratului prezenta scuze unui aventurier dubios ca Varro. Era și el în așteptare.

O secundă, apoi încă una. Şi fiindcă Varro tăcea, şi fiindcă el însuşi tăcea, în aceste secunde s-a decis soarta celor doi bărbaţi, şi nu numai a lor.

Cu toate acestea, Ceion, cu pedanteria birocratului, dorea să ducă la capăt ceea ce-şi propusese şi se apucă să-i demonstreze lui Varro „dovada încrederii", prin care voia să-l cîştige.

— Domnia-ta, scumpul meu Varro, începu el drept urmare, mi-ai oferit, ca prieten bun, sfaturile unui cunoscător al afacerilor Orientului. Îmi este permis să mă folosesc acum de această ofertă ?

Varro, plăcut surprins, răspunse :

— Din toată inima. Îţi stau la dispoziţie.

— Tratatul cu parţii, îşi expuse guvernatorul grijile, expiră. Cu care dintre cei doi pretendenţi ar trebui să ducem tratative ? Pe cine să recunoaştem ? Pe Pakor sau pe Artaban ? Interesul nostru este în mod vădit acela de a acţiona în aşa fel încît parţii să rămînă slăbiţi timp cît mai îndelungat de pe urma certurilor lor pentru tron. Dar nu mai pot tergiversa reînnoirea tratatului. De partea cui să mă decid ? Şi făcu din nou încercarea de a lua lucrurile uşor şi adăugă, glumind forţat : Cine este marele rege al cărui prieten eşti, scumpul meu Varro ?

În adîncul sufletului, Varro jubila. Tocmai în acest punct voia să-l aibă la mînă pe celălalt. Pentru a ajunge ca Ceion să-i adreseze această întrebare venise la Antiohia, şi dacă guvernatorul ar fi şovăit încă opt zile, atunci el, Varro, ar fi fost obligat, împotriva voinţei sale, să înceapă să-i vorbească despre politică. Mai bine nici că se puteau potrivi lucrurile.

Mai chibzui în grabă la argumentarea pe care şi-o pregătise. Dacă Ceion se declara pentru Artaban — şi în această privinţă aveau dreptate cei din Edessa — atunci dincolo de Eufrat nu mai exista nici un interes în a-l sprijini pe bărbatul care-şi spunea Nero. Atunci

olarul avea să devină din nou olar, Ceion rămînea guvernator imperial, stăpîn peste șapte corpuri de armată și peste cea mai importantă provincie a imperiului, și nu s-ar mai fi transformat niciodată iar în Întindilă. Varro trebuia deci să-l convingă pe guvernator să-l recunoască pe Pakor și nu pe Artaban. În repetate rînduri, și cu multă migală, își pregătise el argumentarea, clar, pe care urma s-o prezinte lui Ceion în acest scop. Acum însă luă o hotărîre îndrăzneață și renunță la toate argumentele construite cu grijă. În răstimpul celor două secunde de așteptare și tăcere reușise să-l cunoască pe prietenul său din copilărie mai bine ca oricînd pînă atunci. Înțelese cît de mult îl ura acesta, cîtă neîncredere nutrea față de el. Ceion va face deci contrariul a ceea ce l-ar sfătui. Îl va sfătui așadar să-l recunoască pe Artaban și să-l abandoneze pe Pakor.

Și făcu astfel.

Pînă acum Ceion șovăise de partea cui să se decidă, a lui Artaban ori a lui Pakor? Numeroase motive pledau pentru unul, multe pentru celălalt. Vedea fața masivă a lui Varro, gura lui senzuală, fruntea puternică, provocatoare, eleganța sa neglijentă. Da, îl ura pe acest om și, pe Jupiter, omul acesta îl ura pe el. Deci, Pakor? Ori Artaban? Varro îl sfătuise: pe Artaban. Varro îi declarase că Artaban îi e „prieten". Ceion se va decide în consecință pentru Pakor.

X

RĂBDAREA DĂ ROADE

Olarul Terențiu era foarte tentat să-i povestească soției sale Caia convorbirea avută cu Varro pentru a-i dovedi ei, care i-a spus în față că e un om mărunt, cum

alţii îl apreciază cu totul în alt chip. Dar își dădea seama că-și pune în primejdie triumful dacă se laudă prea din vreme. Se stăpîni așadar și trăi ca și pînă atunci, preocupat doar de treburile breslei.

Dar Caia îl cunoștea pe Terenţiu al ei pînă în cele mai adînci cute ale sufletului. Chiar de trebăluia cu un aer demn și sîrguincios, prefăcîndu-se că ar fi cu totul absorbit de îndeletnicirile zilnice, ea sesiza imperceptibilul, că la mijloc era altceva, un lucru important, care îl distrăgea. Trebuia să se fi întîmplat ceva. Felul cum se adîncea în gînduri cînd se credea singur, cum suspina cînd și cînd, visător, cu nesaţ, expresia feţei sale în timpul somnului, cînd strălucitoare, cînd întunecată, toate acestea îi aduceau aminte de felul lui de a se purta pe vremea cînd era chemat pe Palatin.

Dealtfel entuziasmul lui Terenţiu n-a fost de lungă durată. Ce-i drept, la Edessa ca și în alte regiuni ale Mesopotamiei se vorbea tot mai frecvent despre vremurile fericite ale împăratului Nero. Lumea ofta și se văita din cauza impunerilor grele pretinse de noul guvernator populaţiei Mesopotamiei, și se înmulţea numărul celor care șușoteau cu tot mai multă insistenţă că lucrurile nu mai pot continua astfel, că toate acestea se vor sfîrși curînd. Că împăratul Nero ar fi încă în viaţă și va reapărea în scurt timp, în toată splendoarea sa, aducînd din nou populaţiei de pe aceste meleaguri libertate și pîine. Și Terenţiu asculta cu aviditate aceste vorbe, deși ele nu puteau potoli decît prea puţin chinurile aşteptării sale. Căci trecuseră deja săptămîni și luni de cînd Varro n-a mai dat nici un semn de viaţă. Senatorului i se părea indicat să întîrzie o nouă întîlnire cu Terenţiu. Dacă omul a muşcat din momeală, era bine să-l lași să se zbată pentru a nu deveni prea înfumurat. Varro se ţinea așadar departe, la Antiohia, ca un ilustru domn, la mare distanţă de olarul Terenţiu, inaccesibil acestuia. Nici o

veste nu venea de la senatorul Varro, olarului Terenţiu.

Nu era o perioadă uşoară pentru Terenţiu. Îl năpădeau adesea îndoielile dacă cele întîmplate atunci se petrecuseră cu adevărat, dacă de fapt marele senator Varro i-a vorbit odată ca de la egal la egal, ba chiar supus, tocmai precum i se adresa împăratului Nero. Dorea arzător să discute cu Caia întîmplarea. Dar ştia că ea îi va spune cel mult că toate acestea sînt rodul imaginaţiei sale ori, în cel mai bun caz, că Varro îi pregăteşte o farsă nouă, crudă şi înjositoare. Şi tocmai acest lucru nu voia să audă Terenţiu; căci n-ar mai fi putut trăi dacă ar fi fost aşa.

Îşi ascundea deci, pe cît putea, frămîntările de ochii lucizi, scrutători ai nevestei sale. Căuta cu tot mai mult nesaţ indicii pentru a vedea dacă Varro a fost singurul care a descoperit că el era în realitate împăratul Nero. Dar nu găsi nici un fel de semne şi îl costa din ce în ce mai mult efort să poată rămîne impunătorul staroste de breaslă Terenţiu, mereu activ, sigur de sine, aşa cum fusese cu doar cîteva săptămîni în urmă.

Făcu o singură concesie vizibilă visurilor sale. Împăratul Nero, pentru a vedea mai bine, ducea uneori în faţa ochilor săi miopi un smarald, de obicei în faţa celui stîng. Terenţiu îşi cumpără un smarald. Nu era simplu să camuflezi în faţa Caiei dijmuirea avutului atelierului său, pe care această achiziţie a necesitat-o, şi pe deasupra, operaţiunea nici nu-i reuşise prea bine. Firește, smaraldul rămînea nevăzut pentru toţi. Singur fiind, îl încerca, îl ducea în faţa ochiului stîng, apoi în faţa celui drept, bucurîndu-se de luciul său verde.

Cînd nici acest lucru nu-l mai ajuta, se refugia cu neliniştile sale în Labirint. Acolo, în întunericul unei încăperi ascunse, căuta să înţeleagă vocile străfundurilor sufletului său, demonul care îi vorbea şi-l asigura că el este Nero şi că toată lumea va recunoaşte odată acest adevăr.

Dar, deocamdată, nu-l recunoștea nimeni, și Varro continua să păstreze tăcerea. În cele din urmă, Terențiu își pierdu răbdarea și îi trimise o scrisoare la Antiohia. Misiva era umilă, în felul în care un supus îi scrie protectorului său. Terențiu îi relata despre treburile atelierului său de ceramică, despre micile întîmplări din orașul Edessa, despre afacerile breslei. Dar spre sfîrșitul scrisorii — și aceasta era singura referire la acea convorbire pe care și-a permis-o — împleti o frază obscură, cum că zeii vor face poate ca în curînd să nu mai fie nevoit să-și plictisească protectorul cu asemenea probleme și că-i va fi dat să devină din nou el însuși după cum presimțea uneori. Reciti scrisoarea și n-o găsi nereușită. Acum era rîndul lui Varro să se pronunțe. Dacă voia să continue ceea ce începuse, atunci urma să-i răspundă la aluzia din scrisoare ; de nu, va lua pasajul drept una din frazele echivoce, înflorate, agreate în Orient și-l va trece cu vederea. În acest caz, Terențiu n-avea altceva de făcut decît să se cufunde iar în uniformitatea vieții din Edessa. Dar așa ceva nu era cu puiință. Varro va înțelege, va răspunde.

Zilele următoare trecură nespus de greu. Din Antiohia sosiră multe scrisori, unele dintre ele adresate lui Terențiu, dar nici una de la Varro. Terențiu și-a fixat un termen pînă la care Varro ar fi trebuit să-i răspundă. Mai întîi șase zile, apoi zece, pe urmă douăzeci. Își spunea mereu că răbdarea trebuie să aducă roade. Pentru a se încuraja, cita întru sprijinirea acestui adevăr numeroase versuri din clasici. Le declama lui Knops, sclavul său, în fața căruia își putea da frîu liber mai mult decît în prezența soției. Odată a ajuns chiar să-i spună lui Knops că s-a apropiat momentul crucial — asemenea afirmații i-a făcut mai des — și, agățîndu-se cu înverșunare, pătimaș, de speranța sa, cu ochii miopi strînși sever și amenințător, rosti, mai degrabă pentru sine decît pentru Knops, începutul versului homeric : „Va veni ea

ziua aceea...“ Și întrucît Knops se holbă la Terențiu, acesta, nemaiputîndu-se stăpîni, scoase smaraldul din cuta ascunsă a togii, își aținti și mai sever ochii asupra sclavului și repetă semnificativ : „Va veni ea ziua aceea !“

Sclavul Knops tresări la văzul luciului verde al smaraldului, dar era inteligent și nu întrebă nimic ; sorbi însă avid gestul ciudat și vorbele stăpînului său, meditînd îndelung asupra lor.

Knops, al cărui nume însemna „animal sălbatic“, dar și „copil din flori“, acorda mare atenție pronunției lui corecte, cu litera grecească O lungită. Era un bărbat zvelt și arăta mult mai tînăr decît cei de vîrsta lui. Ajunsese în familia lui Terențiu încă din copilărie ; un debitor insolvabil îl dăduse drept plată bătrînului Terențiu. Knops era originar din Cilicia și se simțea bine în Orientul său. Era un individ viclean, servil, cu ochi vioi. Față de Terențiu, cu care odinioară fusese prieten de joacă, mai tînăr ca acesta și subordonat lui, avea o admirație plină de încredere. Îi admira alura de stăpîn autocrat și încrederea oarbă pe care Terențiu o avea în sine însuși ; dar îl și ura din cauza acestor însușiri occidentale. El, Knops, conducea întregul atelier din Ulița Roșie, și dacă întreprinderea lui Terențiu a prosperat într-un timp atît de scurt la Edessa, era meritul său. Fără îndoială, reușea să sustragă pentru sine importante sume de bani chiar sub ochii scrutători ai stăpînei Caia ; dar munca lui nu putea fi răsplătită cu bani. De fapt, potrivit obiceiului, Terențiu trebuia de mult să-i fi dăruit libertatea ; lumea se întreba de ce Knops nu și-a luat încă singur libertatea binemeritată, pe care stăpînul i-o refuza. Cînd, spre pildă, Terențiu, după căderea lui Nero, fusese constrîns să fugă, abilul, inteligentul Knops ar fi putut să dispară ușor, fără teama de a fi urmărit de stăpînul său, care el însuși avea toate motivele să rămînă ascuns. Dacă totuși Knops a rămas atunci, ca și mai tîrziu, la Terențiu, se datora faptului că avea o încredere superstițioasă cum că stă-

pînul său va ajunge sus, la înalte demnități, și atunci fidelitatea sa își va găsi răsplata.

Acum, cînd Terențiu, pătruns de o convingere tainică, înverșunată, cita versul homeric „Va veni ea ziua aceea", sclavul nu lua nicidecum aceste cuvinte drept vorbărie goală. Mai degrabă făcu de îndată legătura cu zvonurile potrivit cărora împăratul Nero ar fi încă în viață. Despre schimbările ce stau în prag, Terențiu i-a vorbit încă pe timpul absențelor sale misterioase la Roma, adăugînd promisiunea că, îndată ce momentul crucial va fi sosit, îi va dărui libertatea. Și, oricît de lung ar fi fost timpul de cînd Knops aștepta această zi, el n-a obosit tot așteptînd și acum i se înflăcără inima la gîndul că, în sfîrșit, momentul crucial avea să vină curînd și visul drag i se va împlini : se va stabili undeva aici, în Orient, ca om de afaceri independent, îi va trage pe sfoară pe prieteni, va cleveti după pofta inimii și va povesti glume răutăcioase despre ei.

În seara acestei zile, Knops se duse la unul din prieteni, la cel mai apropiat, maistrul olar Gorion. La acesta obișnuia să-și petreacă cea mai mare parte a timpului său liber. Gorion se trăgea din străvechea populație indigenă, era gras, cu un cap rotund și ochi mici, vicleni, căruia îi plăcea să gesticuleze cu mîinile în timp ce vorbea, ca și lui Knops dealtfel. Dar, spre deosebire de Knops, el nu-și dăruia energia muncii, ci-și petrecea ziua adulmecînd, plin de curiozitate, orice zvon, stînd la taifas, în tihnă, pe la numeroasele lui cunoștințe, ocărînd și clevetind, viclean, credul, plin de interes față de multiplele schimbări politice din orașul său. El salutase toate schimbările cu un entuziasm neobosit, pentru ca apoi să tînjească, cu atît mai dezamăgit, după trecut.

Părinții și strămoșii lui Gorion se aflaseră din străvechi timpuri pe aceste meleaguri, văzuseră venind și plecînd stăpîni babilonieni, asirieni, greci, romani, perși, îi acceptaseră pe noii stăpîni precum soarele, sau grindina,

ori revărsările de ape. Oftaseră și răbdaseră. Se ținuseră cu ghearele și cu dinții de pămîntul lor, care-i hrănea, procreaseră urmași, o adoraseră pe zeița Tarate și peștii ei sfinți, și munciseră atît cît era nevoie pentru a supraviețui și a putea da cuceritorilor ceea ce aceștia storceau de la ei prin bătăi și schingiuiri. Principii și stăpînii străini au dispărut, strămoșii, și apoi întregul lanț pînă la Gorion, au rămas. Acum ocăra și îndura el, la rîndul său, precum ocărîseră și înduraseră strămoșii lui.

Așadar, cu acest Gorion era Knops sincer împrietenit, pe de-o parte pentru că se simțea măgulit că un bărbat liber ca Gorion se întreținea cu atîta plăcere cu el, iar pe de altă parte, pentru că era sigur că-l întrecea în ce privește priceperea în meșteșug, cunoașterea marilor probleme ale lumii și inteligență. O privea cu interes și cu ochi de cunoscător pe fiica lui Gorion, de doisprezece ani, pe micuța Ialta, și obținuse promisiunea lui Gorion că i-o va da de soție după ce momentul crucial va veni și el nu va mai fi sclav. Azi, convins că ziua cea mare va sosi curînd, lăsă frîu liber reveriilor savuroase și obscene, descriind cu voce tare ceea ce va face în prima noapte cu micuța Ialta. Iar Gorion, tatăl Ialtei, îl amenință în glumă cu degetul pe Knops, sclavul din Cilicia, și cită de mai multe ori vechiul proverb : „Un cilician e un om de nimic, doi cilicieni sînt de scuipat, trei cilicieni, de spînzurat". La care Knops, ofensat în patriotismul său, răspunse, neobișnuit de înfierbîntat, că se va culca cu Ialta de va vrea ori nu va vrea Gorion. La rîndul său, acesta nu putea îngădui o asemenea insultă și zise ironic : „Ia te uită la acest domn Knops din Cilicia, la această lepădătură", pronunțînd pe deasupra numele lui Knops cu un *O* scurt, ascuțit. La care Knops, bizuindu-se pe afirmațiile stăpînului său, replică, devenind și mai vulgar, că se va culca nu numai cu Ialta, fiica lui Gorion, ci și cu zeița lui Gorion, Tarate. Această ultimă și colosală ocară pe care sclavul o adresă zeiței

preferate îl scoase pe Gorion din sărite în așa măsură încît aruncă în capul lui Knops cupa cu vin ; dealtfel paguba n-a fost prea mare, deoarece vinul era puțin acrit.

Gorion se aștepta ca sclavul să-i răspundă la această ofensă cu un val de înjurături cumplite. Dar nu se întîmplă nimic asemănător. Mai mult decît atît, sclavul își șterse, cu o mișcare calmă, vinul de pe obraz și zise încet : „Fii cu băgare de seamă, Gorion ! S-ar putea întîmpla ca această lepădătură din Cilicia să se dovedească a fi prietenul bun al unui stăpîn atotputernic.“ Și spuse această frază cu atîta seriozitate și sînge rece, încît olarului Gorion îi pieri piuitul.

Și cînd Knops, în cursul serii, repetă de mai multe ori că poate va sosi, curînd, momentul crucial, Gorion nu mai trecu cu vederea aceste cuvinte ca pe o pălăvrăgeală fără de importanță, ci le mai frămîntă mult timp în sinea lui.

XI

UNEORI DRUMUL CEL MAI OCOLIT E CEL MAI SCURT

Dacă Varro îl lăsa pe Terențiu să se zbuciume, aceasta nu însemna că el însuși nu trebuia să-și impună virtutea răbdării. În timp ce continua să-și ducă viața agitată în cartierul periferic de vile, Daphne, el aștepta într-o tensiune crescîndă cînd se va declara Ceion, în sfîrșit, pentru Pakor. Dar Ceion tergiversa să se decidă.

Varro se hotărî să-l stimuleze. Povesti pe toate cărările cît de important este pentru Roma să stabilească relații reglementate cu parții și să-l recunoască pe Artaban ; știa că spusele lui vor fi raportate lui Ceion.

Ba mai scoase din caseta sa și chitanța privind impozitul de inspecție și o arătă prin Antiohia, oricui îi ieșea în cale, glumind răutăcios pe seama încăpățînării și grandomaniei guvernatorului.

Dar, înainte de toate, se străduia să lanseze, din cartierul de vile, Daphne, acea poreclă atît de nimerită pentru Ceion, vechiul său coleg de școală : „Întindilă". Numele plăcu populației zeflemitoare a sirienilor, căpătă repede o nuanță obscenă, se răspîndi cu iuțeala vîntului peste întregul Orient și numele de Ceion fu dat uitării, cedînd locul numelui de Întindilă. Și cînd, pe deasupra, guvernul interzise, printr-un edict lipsit de tact, folosirea acestei porecle, umorul popular îl înlocui prin sinonime reușite, iar în birturi ca și pe străzi se cîntau cuplete în care poantele erau pauze ce nu puteau fi umplute decît prin numele lui Întindilă. Se puseră, de asemenea, în vînzare, cu zecile de mii, acele păpuși de lemn cu membrele mobile care, printr-o pîrghie mică, puteau fi făcute să se întindă și apoi iar să se strîngă, și cumpărătorii le smulgeau din mîinile vînzătorilor. Varro nu se sfii să distribuie invitaților săi asemenea păpuși de lemn, la una din serbările organizate de el. Ceion trebuia să se declare pentru Pakor.

Guvernatorul era profund iritat că porecla sa din vremea copilăriei, dată de mult uitării la Roma, acum, în Orient, îl sîcîia și-l chinuia din nou. Îl supăra și faptul că prin edictul său n-a făcut decît să înrăutățească situația. Sfetnicii săi au fost împotrivă, i-au pus în vedere că Orientul inventiv, poznaș, va descoperi mii de căi pentru a ocoli dispozițiile edictului. N-a vrut să-i creadă. Și acum, iată rezultatul : și-a făcut înfrîngerea și mai amară.

Întîlnindu-se cu Varro, s-a grăbit să justifice edictul, să-i explice acestuia că n-a acționat din pură vanitate. Dacă lumea, explică el lui Varro, ar fi vrut prin porecla stupidă să-l ofenseze doar pe el personal, ar fi lăsat lucrurile în voia lor. Dar plebea orientală neobrăzată,

rebelă, voia prin această poreclă să-și bată joc de întregul imperiu. E în joc deci prestigiul Romei, iată de ce, prin orice mijloace, această gloată trebuie îngenunchiată.

Varro îl asculta cu amabilitate, cu înțelegere. Recunoaște, replică el, că după părerea sa lucrurile stau într-adevăr foarte prost ; prin măsuri ca edictul, Ceion nu se va impune niciodată, aici, în Orient. Populația Antiohiei a dat, pînă acum, fiecărui stăpînitor, la fel ca și actorilor, conducătorilor de care de cursă, ori atleților, cîte o poreclă, considerînd aceasta ca un privilegiu, de care nu s-a atins încă nimeni. Este mai înțelept să lași ciinii să latre, decît să-i faci să muște. Dacă-i este permis să dea un sfat prietenului său Ceion, el ar fi de părere că acesta ar trebui să aibă față de populație o asemenea comportare încît, încet, porecla să-și piardă treptat sensul batjocoritor, devenind un diminutiv tandru. Și se dădu puțin înapoi, pentru a putea observa mai bine cu ochii săi de prezbit fața celuilalt, cînd repetă cuvîntul, delectîndu-se, și-l pronunță de două-trei ori, urmărind cum sunetele i se topesc agreabil pe limbă : „Întindilă, Întindilă".

Ceion stătea ursuz pe scaunul său, mîngîia cu vîrfurile degetelor podul palmei de la cealaltă mînă și ochii săi severi aruncară, într-o frîntură de secundă, priviri răutăcioase spre Varro. Știa, firește, că el a fost cel care pusese porecla în circulație. A fost necugetat din parte-i să încerce a se explica acestui om, al cărui țel final n-a fost decît să plaseze o asemenea glumă stupidă. Varro își dădea seama ce se petrece în sufletul lui Ceion. Triumfa. Întindilă nu-l va recunoaște pe Artaban. Întindilă va stîrni el însuși soarta împotriva sa, reînviindu-l pe bătrînul Nero.

Atacă în continuare cu îndrăzneală. Întrebă îngrijorat dacă Ceion nu s-a decis încă pe care dintre cei doi pretendenți parți avea să-l recunoască. Repetă cu insistență sfatul său de a se hotărî pentru Artaban.

Într-o discuție trecută, replică Ceion distant, i-a oferit deja lui Varro posibilitatea de a-și expune opinia, și el, Ceion, a chibzuit temeinic asupra argumentelor prietenului. Apreciază cunoștințele în materie ale lui Varro, dar există și experți, și încă din cei mai încercați, care au o părere contrarie. El nu se îndoiește de bunăvoința lui Varro ; dar poate, în acest caz, el nu s-a pronunțat doar ca cetățean roman, ci și în calitate de „prieten al marelui rege" ; al marelui rege Artaban, adăugă el cu o ușoară ironie. Este o decizie cu urmări grave cea pe care trebuie s-o adopte, și nu poate acționa de capul lui, căci răspunde față de împărat, încheie Ceion dîndu-și importanță.

Varro se prefăcu a fi surprins, chiar abătut. Părăsi palatul triumfînd.

Trei zile mai tîrziu, guvernatorul comunică oficial că duce tratative cu Pakor, ca mare rege al parților, în vederea reînnoirii tratatelor.

XII

TERENȚIU SE METAMORFOZEAZĂ A DOUA OARĂ

Termenul pe care și-l fixase Terențiu, înainte de care nu voia să renunțe la speranțele sale, fusese depășit. El continua totuși să spere. Trecu o săptămînă, și apoi încă o săptămînă. În sfîrșit, sosi o misivă de la Varro.

Era o scrisoare lungă. Terențiu o parcurse îngrijorat și încordat. N-o scrisese Varro personal, ci prin secretarul său. Trata pe larg, chibzuind, fiecare amănunt privitor la afacerile amintite de Terențiu, și acesta avea senzația că i se taie răsuflarea. Dar iată, la sfîrșitul scrisorii se afla un *post-scriptum*, și pe acesta îl scrisese

Varro cu mîna lui. El speră, așa suna acest *post-scriptum*, că zeii vor săvîrși curînd transformarea de care scrie Terenţiu.

O mîndrie copleșitoare, înflăcărată, puse stăpînire pe Terenţiu. Dar avea exerciţiul răbdării, învățase să se stăpînească. De data aceasta nu se mai destăinui nimănui, nici măcar sclavului Knops. De scrisoarea lui Varro însă nu se mai despărți, o purta mereu asupra lui. Cîteodată, singur fiind, o scotea și recitea ultima ei frază încă o dată, și încă o dată, de foarte multe ori. Uneori se refugia cu fericirea sa în singurătatea Labirintului. Acolo, într-una din încăperile întunecoase, ascunse, nevăzut de nimeni în afară de lilieci, se întindea, desfăcea brațele, surîdea năucit, transfigurat și imita, cum făcuse mai de mult în fața senatorului Varro, pînă în cele mai mici amănunte, mersul, gesturile și vocea împăratului.

La vremea sa, pe tot întinsul imperiului roman, din ordinul Senatului, statuile și busturile împăratului Nero, proscris și mort în chip rușinos, fuseseră îndepărtate și nimicite fără urmă. Dar, în afara granițelor imperiului, și mai ales în Mesopotamia, multe din aceste busturi și statui se mai păstraseră. Chiar senatorul Varro pusese să fie strînse o bună parte din ele la Edessa. Iată-le, așadar, așezate, adică depozitate, pe una din moșiile sale din apropierea orașului, într-un mare hambar dintr-o curte părăginită, unele din ele roase de vreme, în paza unui sclav foarte tînăr și pe jumătate cretin, incapabil de orice altă treabă.

Într-o bună zi, ca o persoană particulară, necunoscută, ce se plimbă fără vreun țel, Terenţiu nimeri la această moșie a lui Varro. Tînărul sclav care era de pază permise fără nici o obiecție impunătorului domn roman, sigur de sine, să intre. Terenţiu se plimbă mult timp printre pietrele și blocurile care imortalizau chipul și ființa lui Nero. Decedatul împărat stătea aci întins, în picioare, ori în alte sute de poziții. Fața lată cu ochii miopi și

buza inferioară groasă, proeminentă, privea cînd cu plictis și îngîmfare de deasupra unui corp culcat, impunător și puțin grăsuliu, cînd se holba maiestuoasă, încadrată de o barbă îngrijită, peste armura cu cap de meduză. Sculptorii puseseră uneori în capul statuilor ochi cenușii, sclipitori, din pietre prețioase ori mai puțin prețioase. Cîteva din busturi erau colorate, imitînd pielea rozalie, palidă a împăratului, părul său blond-roșcat și buzele-i foarte roșii. Așadar Terențiu se plimba printre aceste statui. Pe toate le examina, se oprea în fața multora dintre ele, le sorbea din ochi, le reanima cu amintirile sale vii și se simțea atît de legat de ele încît pînă la urmă nu mai știa dacă statuile îl reprezentau pe el ori pe altul. Zăbovi îndeosebi în fața unui bust de ceară. Își scoase smaraldul. Da, acesta era el, Nero-Terențiu, așa cum arăta cu patrusprezece ani în urmă. Stătea în fața bustului și împrumuta expresia lui pînă în cele mai mici amănunte, o privea țintă cu ochii lui miopi, încruntînd sprîncenele și fruntea, ținîndu-și îngîmfat capul puțin înclinat, buza inferioară și bărbia împinse înainte, gura strînsă, indispus, nerăbdător, foarte mîndru. Așa a rămas timp îndelungat.

Tînărul paznic se retrăsese între timp într-un colț al curții. De acolo urmărea sfios, curios, pe domnul străin și felul ciudat în care se fandosea. Dar, pe cînd Terențiu stătea în fața bustului de ceară, fața băiatului se schimbă brusc și el se piti, înfricoșat, și mai strîns în colțul său. Cînd străinul se despărți, în sfîrșit, de bust și plecă, puțin buimăcit, după ce stătuse absorbit un timp atît de îndelungat, paznicul se apropie grăbit de el și i se prosternă în față, atingînd cu fruntea pămîntul, precum obișnuiau să facă orientalii în fața zeilor ori a marilor regi.

Terențiu se îndepărtă în grabă, cutremurat pînă în străfundul inimii și fericit. Iată așadar dovada. Îl recunoșteau pînă și cei săraci cu duhul, înțelegînd cine era el și ce chemare i-a hărăzit cerul. O emoție nemărginită

îi strînse inima tăindu-i aproape răsuflarea. Ca beat, se simțea mînat să cutreiere împrejurimile, departe, pînă unde începea deșertul. Se opri la o mică colină. Ridică din umeri și, cu gestul indolent, trufaș, al lui Nero, își lăsă brațele pe lîngă corp și cită aproape cu ironie fraza tragicului grec : „Oprește-te acum, pămînt ! Cînd oare ai purtat vreodată printre muritori unul mai măreț ?“

Îi era imposibil să-și imagineze acum fața atît de binecunoscută a soției lui, Caia, ori a lui Knops. Se ascunse în Labirint. Își asculta cu atenție demonul. Și vocea răsună și-i vorbi : „Ave Cezar ! Mai sus ! Tot mai sus ! Pînă la stele, Cezar !“

XIII

UN DOMNITOR TRAVESTIT

Între timp, la Edessa se vorbea din ce în ce mai des despre Nero, cît de bună fusese viața sub domnia lui și dacă nu cumva se salvase totuși pentru a apărea curînd iar la lumina zilei. Cînd, pe deasupra, se află că Întindilă nu l-a recunoscut pe Artaban, ci pe Pakor ca mare rege al parților, nostalgia după împăratul mort și indignarea împotriva lui Titus și a reprezentanților săi deveniră tot mai puternice. Pakor, cel recunoscut de Roma, domnea în răsăritul îndepărtat al regatului part, regiunile limitrofe cu Edessa erau supuse lui Artaban. Dacă între Roma și Artaban izbucneau ostilități, ele trebuiau să se desfășoare mai întîi pe teritoriul Edessei. Populația din Edessa nu dorea însă război. Nu ajungea că Roma le dijmuia veniturile prin impozite și tributuri colosale ? Pentru cine se recoltau cu atîta trudă uleiul, vinul, grînele ? Pentru străinul, pentru cuceritorul neobrăzat din

Apus, pentru Roma! Oh, de ar fi iarăși aici bunul împărat Nero! Sub stăpînirea lui era ușor să te înțelegi cu Roma, se făcea comerț cu Roma și fiecare avea de profitat, Roma ca și Edessa. Nero îngăduia și divinizarea vechilor zeități ale Orientului, pe Tarate, pe Mithras călare, zeitățile-stele ale arabilor. De ce să însemne acum mai mult Jupiter din Capitol și „zeița Roma" decît Mithras, zeița Tarate, și „zeița Siria"? Ce fel de zeu e acesta, care pretinde de la bieții oameni obidiți tot mai multă trudă și mai multe impozite? Peștii zeiței Tarate sînt mult mai puțin lacomi decît vulturul lui Jupiter. Soldații garnizoanei romane întîlneau din ce în ce mai multe priviri întunecate. „Slugile lui Întindilă", îi numea lumea drept ocară și batjocură și zău că nu era recomandabil să se plimbe singuri, noaptea, pe străzile Edessei. Comicele păpuși mobile de lemn, de proporții mari, erau acum arse în piețele publice, în răcnetele mulțimii. Și se spunea pretutindeni, cu tot mai multă îndrăzneală, că domnia lui Întindilă nu va mai dura mult timp, că împăratul Nero se află aici, la Edessa, și se va arăta curînd și-l va doborî pe Întindilă.

Mulți ar fi dorit cu insistență ca senatorul Varro să fi fost prezent acum; de la el s-ar fi putut afla fără îndoială multe gînduri înțelepte despre Roma și situația politică. Dar Varro rămînea, din păcate, la Antiohia, inaccesibil, scufundat în plăcerile cartierului de vile Daphne. Dacă în acest timp Mesopotamia era împînzită de tot felul de zvonuri ciudate, trebuia să ai un nas de vulpe pentru a intui la originea unor asemenea vorbării pe însuși senatorul Varro.

Dar, dacă Varro rămînea de nevăzut, apăru în schimb un alt roman, un bărbat misterios. Și anume, un curier, care refuza să dea orice altă explicație, și care predase templului zeiței Tarate un înscris privind o sumă considerabilă, ca ofrandă a împăratului Nero pentru salvarea sa dintr-o mare primejdie. Iar regelui Mallukh, foarte

receptiv la frumusețea feminină, același curier misterios îi aduse ca dar de onoare al aceluiași Nero invizibil două sclave virgine, alese cu multă grijă. Regele și marele preot șovăiau să accepte darurile. Întrucît însă suma de bani era foarte mare și cele două fete foarte frumoase, în cele din urmă acceptară.

Regele Mallukh și marele preot Șarbil, chiar dacă se aflau în doi, utilizau în convorbirile lor politice doar întorsături de fraze înflorite, prudente. Într-o astfel de formă sinuoasă discutară și despre semnele de viață date de împăratul dispărut.

— Ar fi bine de știut, opiniă regele, ce gîndește acum un anumit roman în sinea lui despre acest împărat și cît de solid este temeiul pe care se fundamentează gîndurile sale.

— Acel roman, replică marele preot, își irosește forțele inimii și șalelor în casele de toleranță ale unui oraș apusean.

— Zeii l-au înzestrat cu o ascuțime a minții, răspunse regele, care în mod cert îi permite să cuprindă Orientul nostru cu vederea și dintr-o casă de toleranță a Apusului.

— Posibil, răspunse marele preot. Trimițîndu-i-se însă un curier, acesta ar putea fi interceptat ori determinat în altfel să vorbească. Numai pămîntul știe să tacă.

— Edessa e bătrînă, raționă regele, și va mai supravietui multor imperii, iar răbdarea e un lucru de neprețuit.

— Dar eu însumi sînt bătrîn, mormăi, nemulțumit, din gura sa aurită marele preot, și nu sînt plămădit din piatră și lut ca Edessa.

Fie că darurile misterioase ale împăratului Nero, fie că alte semne stimulau fantezia poporului, zvonurile că Nero n-a murit deveneau din ce în ce mai categorice și se spunea din ce în ce mai hotărît că el s-ar afla la Edessa.

Olarul Terențiu asculta cu lăcomie aceste zvonuri. Dar nu-și trăda cu nimic nesațul. Acum era sigur de

cauza sa și nu-i venea greu să-și astîmpere nerăbdarea. Intuia cu un instinct sănătos că e mai bine să stea liniștit, lăsînd ca evenimentele să se desfășoare fără concursul lui.

Și, într-adevăr, se întîmplau multe, fără contribuția sa, pentru a-i netezi calea înălțării. Cercul înăuntrul căruia împăratul trebuia să fie găsit se restrîngea și se concentra mai deslușit în jurul Uliței Roșii. Se spunea din ce în ce mai hotărît că olarul Terențu n-ar fi cel ce este.

Cunoscuții lui Terențiu manifestau acum o anumită sfială cînd îl salutau. Necunoscuții atrăgeau atenția asupra lui, pe străzi, lumea începea să șușotească pe la spate și dacă, pe neașteptate, se uita la fața celor pe care îi întîlnea, putea să vadă pe ele expresia perplexității și a venerației. Înregistra toate acestea cu o satisfacție profundă, dar se prefăcea că nu observă nimic și se comporta firesc în mijlocul nimbului de glorie care se țesea în jurul lui. Dacă cineva încerca să-l descoase, își încrunta cu mirare sprîncenele și clipea din ochii săi miopi.

Și sclavul Knops își primi partea din sfiala și tainica venerație ce le manifesta față de stăpînul său. Prietenul său nu mai cuteza să-l necăjească, în glumă, decît cu o anumită notă de umilință, și dacă uneori buzelor sale îi scăpa numele lui Knops cu acel *O* scurt al dialectului din Edessa în locul lungului *O* cerut, se corecta foarte repede. Knops era încîntat că în cele din urmă ziua pe care a așteptat-o timp atît de îndelungat, ba și-a mizat chiar viața pe ea, se apropia vădit. Inteligent cum era, prevăzu de îndată tactica ce va fi folosită : se va afirma că împăratul Nero, cu prilejul ultimei întîlniri misterioase de pe Palatin, și-a schimbat, din prudență, rolul cu olarul Terențiu. Și tocmai fiindcă Knops înțelese toate acestea, el s-a putut arăta stăpînului așa cum acesta voia să-l vadă. Nu-și schimbă atitudinea. Vicleanul Knops se comportă, în fața împăratului ca și pînă atunci : misterios, confidențial, devotat, supus, obraznic, ca șef indispensabil

al atelierului ; doar că era poate un pic mai umil și un pic mai puțin obraznic.

În urma comportamentului celorlalți, se schimba treptat și comportarea lui Terențiu, de fapt împotriva propriei intenții și voințe. El se străduia să nu se observe acel ceva deosebit care se petrecea în jurul său, dar făcea de fapt în așa fel încît toată lumea să vadă că nu voia ca alții să sesizeze ceva. Nu mai era acum olarul Terențiu, ci o persoană misterioasă care se complăcea în rolul olarului Terențiu.

Dacă lumea toată acepta acest joc al olarului Terențiu, era totuși cineva care se împotrivea : Caia. Ea se hotărî să-l înfrunte, să-i scoată din cap grandomania-i prostească.

Doar cu cîteva săptămîni în urmă, lui Terențiu al ei îi făcea încă plăcere să se îmbăieze îndelung și minuțios într-unul din stabilimentele publice. Acolo obișnuia să-și întîlnească cunoscuții și să le expună în discursuri pline de prețiozitate opiniile lui privind problemele politice și literare. În ultimul timp se lăsase de acest obicei ; prefera acum să se îmbăieze în camera de baie strîmtă, incomodă din casa de pe Ulița Roșie, fără ajutor străin. Acolo, singur în apa caldă, plăcută, se lăsa pradă visurilor sale, vorbea cu sine însuși, cînta, recita și apoi, în pielea goală ori acoperit de un halat de baie, mima atitudinea maiestuoasă pe care viitorul i-o cerea. În felul acesta, în halat de baie, cu smaraldul în fața ochiului, bărbia și buza inferioară împinse înainte cu mîndrie, îl găsi într-o bună zi matroana Caia, intrînd în încăperea plină de aburi, decisă să-și ducă la capăt ceea ce plănuise. Ea se postă în fața lui, dură, foarte corpolentă ; cei doi umpleau încăperea strîmtă. Îi strigă mînioasă, să înțeleagă odată că acei care urzeau toate acestea n-o făceau, desigur, nici de dragul părului său blond și nici al ochilor lui cenușii, ci în scopuri ascunse, periculoase, că-și dă seama că are de gînd să facă iar jocul nedemn al altora, care, cu siguranță, îl vor abandona în caz de

eșec. Și cum altfel ar putea sfîrși un olar din Edessa care se ridică împotriva Imperiului roman ?

Terențiu se îndepărtă, lăsă să-i cadă de pe umeri halatul de baie. Întorcîndu-i spatele, se așeză pe marginea vanei, bălăbănindu-și picioarele în apă. Tăcea. Ea continuă să vorbească cu insistență. Îi aminti de acea noapte sinistră, cînd supușenia sa în a face jocul altora era cît pe-aci să-l coste viața. Îi aminti cum se întorcea din excursiile lui de pe Palatin, acoperit de sudoare, într-o stare jalnică. El continua să tacă. Și cum ea nu înceta, începu să se îmbrace, fluierînd distrat.

XIV

DOI ACTORI

Într-o încăpere golașă a unei case dărăpănate din suburbia sudică a orașului Edessa, ședea aplecat peste un manuscris Ioan de Patmos, bărbatul cu a cărui întruchipare în Oedip olarul Terențiu nu era de acord. În noaptea tîrzie, ulița se afla de mult scufundată în întuneric, doar în odaia lui Ioan mai pîlpîia candela.

Ioan parcursese după-amiază manuscrisul pe care Alexai, fiul său adolescent, i-l adusese ; unul dintre frații săi întru credință i-l strecurase pe ascuns. Era traducerea greacă a unei tragedii, despre care cu cîțiva ani în urmă se vorbise mult ; autorul, după cîte se afirma, era poetul filozof Seneca și avea ca subiect soarta neînchipuit de tristă, mult compătimită, a primei soții a lui Nero, Octavia, surghiunită și ucisă de tiran. Ioan citise la vremea sa piesa în versiunea latină, originală, și fusese puternic impresionat. Acum, de mai multă vreme, de cînd se alăturase creștinilor, socotea drept păcat să se preocupe de

cărți profane. Dar, cînd băiatul îi adusese azi versiunea greacă a tragediei, el nu putuse rezista ispitei și își aruncă o privire asupra textului. De fapt, voia doar să-l parcurgă în grabă cu privirea, nu să-l citească, și, călcîndu-și pe inimă, l-a și pus curînd la o parte. Apoi seara, pentru a-și îndrepta iar gîndurile spre cele sfinte, luase în mînă una din acele cărți profetice ale Sibylei, care pentru el și frații săi întru credință treceau drept sfinte. Dar, cartea Sibylei cuprindea în numeroase părți referiri obscure la Nero, la Anticrist, a cărui domnie era menită să vestească sfîrșitul lumii și judecata-de-apoi și aceste prevestiri lugubre nu avură darul să-i îndepărteze gîndurile de la Octavia, ci dimpotrivă. Așadar, luă din nou manuscrisul, deși știa că nu era bine ce făcea, și iată că miezul nopții trecuse de mult și el tot mai citea, împotriva voinței lui, versurile frumoase, impetuoase.

Cel care nu-i cunoștea soarta, și-l imagina, desigur, pe faimosul actor Ioan în orice alt loc decît aici, în orașul Edessa, în această odaie golașă. Dar, de mai multă vreme, marele artist Ioan nu se mai mulțumea cu arta sa. Văzuse în orașele Asiei Mici multă mizerie, și întrebarea : „De unde provine această suferință și cum i s-ar putea pune capăt ?“ începuse să-l preocupe nu mai puțin decît arta actoricească. Era evreu din naștere, dar răspunsurile pe care învățații evrei le dădeau acestei întrebări îl satisfăceau tot atît de puțin ca și cele ale filozofilor elini sau ale stoicilor romani. El simpatiza din ce în ce mai mult cu tezele religioase ale sectei așa-numiților creștini, sectă care cîștiga tot mai multe inimi. Învățătura lor despre mîntuirea prin sărăcie și prin sacrificarea vieții de pe pămînt în schimbul celei de apoi, prezicerile lor lugubre despre iminentul sfîrșit al lumii, despre viața și judecata-de-apoi, patosul tenebros al cărților lor sibylice și apocaliptice îl umpleau de o emoție dulce și în același timp înfricoșătoare. Începu să creadă, cerceta, se îndoia, credea mai puternic, repudia din nou

și iar credea. După îndelungate frămîntări, renunțase la onorurile și bogățiile pe care i le procura arta și, de cîțiva ani, trăia aici, în acest oraș, Edessa, la marginea civilizației, în sărăcie și umilință liber consimțite.

Noua credință îi ceruse însă o și mai mare jertfă, și anume, să renunțe la cariera sa artistică. Dramele grecești înfățișau omul în lupta lui împotriva zeității și a sorții, glorificau această luptă, iar eroii lor se făleau : „Nimeni nu este mai puternic decît omul". Putea cineva să se declare adept al mesajului mîntuitor al smereniei și totodată să se pună în slujba acestor autori greci înfumurați ? Ioan trebuia să recunoască, scrîșnind din dinți, că era cu neputință și că frații săi întru credință aveau dreptate reproșîndu-i profesia, cu toată toleranța de care dădea dovadă. El renunță deci nu numai la strălucirea și banii pe care îi aducea teatrul, dar la însăși arta sa. Dramele grecilor, și îndeosebi cele ale lui Sofocle, îi pătrunseseră însă prea adînc în sînge pentru a se fi putut despărți de ele întru totul. Își păstrase deci cărțile preferate pînă și în situația mizeră în care se afla. Sulurile prețioase, în învelișurile lor luxoase, păreau stranii în odaia sărăcăcioasă. În repetate rînduri, chinuit de remușcări amare, Ioan le scosese iar și iar, desfătîndu-și ochiul, urechea, inima cu versurile lor minunate.

Iată-l, așadar, în orele tîrzii ale nopții stînd în camera pustie, aplecat peste manuscrisul *Octaviei*. Fitilul de proastă calitate fumega, arunca lumini tremurătoare pe obrajii săi. Ioan se neglija în ultimul timp dar fața lui mare, brăzdată, cu fruntea grea, ochii întunecați, nasul puternic, și cîrlionții bărbii sălbatice, pe care și-o lăsase în acești ani de singurătate, s-ar fi remarcat între mii de alte fețe. La lumina slabă a lămpii sorbea literele cu ochi arzători.

Și, deodată, se întîmplă ceva. Deodată, zeul lui îi inspiră un gînd care îl alungă de lîngă manuscris și-l făcu să măsoare în lung și în lat, agitat, odaia pustie. Faptul că fiul său Alexai i-a adus în casă această lucrare,

că profețiile cărților sibyline l-au constrîns să citească din nou *Octavia*, toate acestea aveau o semnificație tainică. Nicicînd n-a citit o acuzare mai cumplită la adresa lui Nero ca în *Octavia*. Nu era o întîmplare că această carte apăruse în casă tocmai acum, cînd începea să se răspîndească credința că Nero, Anticristul, monstrul desfrînat, s-ar afla încă în viață și se va arăta în curînd din nou, umplînd iar golul pămîntesc cu sînge și orori. Era voința lui Dumnezeu ca el, Ioan, să depună mărturie. Dacă el ar juca ori ar recita această piesă, n-ar fi un lucru deșart, n-ar fi un păcat, ci, dimpotrivă, ar fi plăcut Domnului.

Cutreiera în lung și în lat odaia întunecoasă, golașă. Fiul său Alexai se trezi și, buimăcit de somn, se uită cu spaimă la tatăl său. Acesta mișca din buze. Parcă prindeau în el viață și, ca o primă încercare abia perceptibilă, trimise în spațiu versurile tragediei. Sunetele și cuvintele păreau a i se supune de la sine. Versurile-l captivau, cele înțelepte, ponderate ale lui Seneca, cele sălbatice, îngîmfate ale lui Nero, cele înspăimîntate ale Popeei, cele crunte ale Agrippinei, cele miloase ale corului. Voința sa de a depune mărturie pentru Dumnezeul său, ura sa împotriva tiranului Nero, dorul său de nepotolit, ca, în sfîrșit, să se îmbete iar de propria-i artă, toate acestea se contopeau într-un singur șuvoi, în cadența versurilor. Da, putea citi în public fără mustrări de conștiință această piesă, *Octavia*. Era voia Domnului. Anunță că va recita în Odeonul din Edessa *Octavia* de Seneca, în versiunea greacă.

Știrea tulbură orașul. Marele actor Ioan, care de ani de zile n-a mai fost auzit, va recita, aici la Edessa, și, pe deasupra, ceva atît de răscolitor ca *Octavia*.

Frumosul edificiu al Odeonului era ticsit de o mulțime înfrigurată cînd Ioan apăru pe scenă. Puteau fi văzuți aici ofițeri ai garnizoanei romane și toți prietenii Romei din Edessa. Dar, adepții loiali ai împăratului Titus observară cu neliniște și dezaprobare că în rîndul auditoriului se aflau și mulți dușmani cunoscuți ai Flavilor.

Liberți și protejați ai lui Varro, în frunte cu administratorul său Leneus, ba chiar și numitul Terențiu și un număr de prieteni de-ai lui, din breasla olarilor.

Ioan își răsese barba și se gătise ca de sărbătoare, după cum cerea obiceiul. Capul său de culoare măslinie, cu fruntea puternică și ochii migdalați, sumbri, se detașa straniu din îmbrăcămintea albă care-i cădea în falduri lungi. Recita pe de rost. Cu vocea sa gravă, plină, dădea glas poeziei dezlănțuite, plină de indignare, prin care tragedia *Octavia* zugrăvea atrocitățile săvîrșite de împăratul Nero. Glasul lui putea fi lin ca o adiere și de o duritate de cristal, putea să redea cele mai fine nuanțe ale urii, milei, mîndriei, cruzimii, fricii. Lumea de dincolo de Eufrat, deși neobișnuită cu înalta artă, constituia totuși un auditoriu receptiv. Ioan de Patmos cîștigă pînă și admirația dușmanilor piesei. Uriașul edificiu era scufundat în tăcere, în timp ce el recita. Doar din cînd în cînd se auzea respirația încordată, reținută, a oamenilor, care priveau tulburați gura celui ce vorbea, ori stăteau cu capul plecat, ascultînd cu dăruire. Cînd Ioan ajunse la sfîrșit, prea devreme pentru cei mai mulți, ei se smulseră cu greu din uitarea de sine, respirară profund. Apoi izbucni o furtună de aplauze. „Ave, Ioan de Patmos, tu, foarte bunul și foarte marele artist", se auzeau strigăte din toate băncile.

Pe nesimțite însă acest cor al sărbătoririi fu întrerupt de alte strigăte, din ce în ce mai tari și mai deslușite. Cei care îl aplaudau pe actor deveniră neliniștiți. Mai întîi crezură că se înșală. Dar, treptat, își dădură seama că nu s-au înșelat. Da, în adevăr, aici, în mijlocul acestor politicieni, militari, latifundiari și comercianți din Edessa, cu toții loiali și devotați Romei și împăratului ei Titus, cîteva sute și pînă la urmă peste o mie de persoane cutezau să dea glas opiniei străzii, să strige : „Ave, Nero, tu, bunul și marele împărat !"

Nimeni nu putuse spune mai tîrziu cum se ajunsese, de fapt la această demonstrație, care nu era desigur pe

placul majorității auditoriului. Poate s-a întîmplat așa: masa, răscolită de arta marelui actor, voia să-și canalizeze sentimentele, voia să le dea glas, oamenii simțeau nevoia să strige. Și întrucît aclamațiile la adresa actorului încetară treptat, iar strigătele „Ave, Nero, tu, bunul și marele împărat" deveneau din ce în ce mai impetuoase, mai fanatice, creștea tot mai mult numărul oamenilor cuceriți de frenezia lor, care ajunseră să-l aclame și ei pe împărat.

Nimeni nu se mai uita spre scenă. Cu toții se holbau, unii înflăcărați, strigînd din toate puterile, alții mirați, alții șovăitori, evident nedumeriți, iar alții înfricoșați și dezgustați, spre bărbatul căruia i se adresau vădit aceste aclamații, și care, îmbrăcat simplu, stătea retras pe unul din locurile cele mai modeste. Și toți cei adunați în marea clădire văzură deodată, mai clar decît i-ar fi putut lămuri cea mai strălucită cuvîntare, că printre ei se afla cu adevărat unul cu înfățișarea și ținuta împăratului Nero. Căci, de fapt, cel ce stătea aici nu mai era olarul Terențiu, ci însăși persoana care, în ceasurile de chin ale singurătății sale, prin exerciții neobosite, se îmbibase de ființa împăratului dispărut, îl reîncarnase. Stătea surîzînd, distrat, cu un aer aproape copilăresc, puțin blazat, dar totodată foarte mîndru și maiestuos. Și în timp ce strigătele răsunau din ce în ce mai puternic, mai furtunos, aclamîndu-l pe împărat, el se ridică încet de pe locul său, impasibil, ca și cum strigătele ar fi fost adresate altcuiva. Dar, ca de la sine, se deschise în fața lui o cărare și el păși printre rîndurile celor ce se retrăgeau respectuoși, înalt, mîndru, cu un surîs absent pe buze. Printre ofițerii romani erau cîțiva care auziseră și-l aclamaseră pe împăratul Nero, pe vremea cînd ele erau destinate încă adevăratului Nero, care-l văzuseră cu ochii lor pe adevăratul Nero. Se simțeau răscoliți acum cînd îl vedeau pe acest Nero, și puțin a lipsit ca să-i exprime și ei omagiul cuvenit împăratului.

La o distanță oarecare, în spatele lui Terențiu, mergeau cîțiva dintre prietenii săi. El își întoarse capul către ei, cu intenția vădită de a le spune ceva. În marele edificiu se făcu tăcere deplină. Terențiu însă, ca și cum n-ar fi auzit mai înainte strigătele, iar acum tăcere, spuse ca în treacăt, peste umăr, prietenilor săi, păstrînd acel surîs abia perceptibil : „De fapt, Nero ar trebui să-și permită gluma să recite el însuși această *Octavia*". Şi foarte încet, adăugă cu indiferență : „Ce artist ar fi iar pe această lume !"

Se știa pe tot globul pămîntesc că împăratul Nero fusese mult mai interesat să fie prețuit ca un mare actor, decît ca un mare domnitor și se mai știa pe tot globul pămîntesc că împăratul Nero, murind, ar fi rostit cuvintele : „Ce artist piere odată cu mine !" Acum, cînd acest bărbat spuse, pășind cu mersul împăratului și întorcîndu-și capul cu gestul împăratului : „Ce artist ar fi iar pe această lume !", cu vocea împăratului, unfior trecu prin cei trei mii de oameni și pînă și cei care începuseră demonstrația credeau că este Nero cel care părăsea teatrul.

XV

UN OSTAȘ CURAJOS

Colonelul Fronto, comandantul garnizoanei romane din Edessa, era deosebit de precaut. Invocînd o indispoziție, lipsise de la spectacolul tragediei *Octavia*. Ofițerii săi îi făcură, îndată după spectacol, un raport despre aclamarea lui Nero-Terențiu și așteptară, încordați, cum va reacționa acesta, ce instrucțiuni va da. Dar Fronto îi dezamăgi. Le puse cîteva întrebări, apoi le mulțumi politicos și-i concedie.

Rămas singur, se așează la masa de scris și chibzui. Stătea nemișcat, acest domn elegant, de patruzeci și opt de ani, sprijinindu-și ușor în palmă capul cu fruntea lată, sub părul scurt, de un cenușiu metalic. Ce să facă ? Ar putea lua măsuri energice împotriva lui „Nero", fără a mai aștepta instrucțiuni din Antiohia, punîndu-se în postura unui fel de salvator al patriei. S-ar putea da de partea acestui Nero devenind un mic Cezar. Dacă, de exemplu, în locul său s-ar afla un Varro, multe s-ar întîmpla acum. Fronto nu întrezărește mai puțin clar posibilitățile date, decît Varro. Dar tocmai fiindcă este Fronto nu va întreprinde nimic. Se va mărgini să trimită un raport corect idioților din Antiohia, să ceară instrucțiuni, să stea în expectativă.

Să stea în expectativă. Din păcate aceasta a devenit deviza vieții sale. Colonelul Fronto era considerat ca unul dintre cei mai capabili ofițeri ai armatei. Capitolele din *Manualul artei militare* pe care-l publicase erau vestite în rîndul specialiștilor. Dar, deși participase la războiul cu parții și la cel cu iudeii, nu i-a fost dat niciodată să-și aplice teoria în practică. Dacă se ivea vreo sarcină interesantă, tactică ori strategică, erau pe fir mereu oameni mărginiți, bravi ofițeri de duzină, iar el era ținut deoparte de reaua voință a conducerii armatei ori de vreun perfid joc al întîmplării. Camarazii săi îl numeau „ofițerul de cancelarie". Împăraților flavi, care nici ei nu erau decît bravi ofițeri de duzină, teoriile sale li se păreau prea îndrăznețe și moderne. Nu l-au numit nici în Occident, nici în Nord, unde un militar avea multe de făcut, ci l-au transferat aci, la periferie, într-o fundătură a Orientului.

Nu se poate spune că șederea în Orient ar fi fost neplăcută pentru Fronto. Venise ca bărbat foarte tînăr în aceste țări ; haosul, profunzimea, desfrînarea, imprevizibilitatea acestui continent, cultura lui străveche îl fascinaseră de la început. Era entuziasmat din toată inima

de ideile politicii lui Nero, înflăcărat pentru cauza contopirii organice a Orientului cu Imperiul Roman. Dar, după ce Nero dispăru și stăpînii cei noi schimbară macazul politicii romane, el nu s-a putut decide să-și declare pe față convingerea politică și să demisioneze din serviciul militar. Iubea Orientul și era convins că numai politica neroniană ar putea servi cu eficacitate supremul țel al măririi și prosperității Romei ; politica occidentală searbădă, lipsită de fantezie, a noilor stăpîni îi inspira oroare. Dar, pe de altă parte, avea de pe acum în urma sa un număr considerabil de ani de serviciu și nu-și putea călca pe inimă renunțînd la drepturile cîștigate, la carieră și la pretenția ca după alți optsprezece ani de serviciu să obțină un bun teren agricol și o pensie mare. El își îngropă deci visurile despre o viață dinamică și fascinantă cît și cele privind contopirea Orientului cu Occidentul, își închise gîndurile în adîncurile sufletului și se supuse noilor stăpîni.

Dar aceștia nu-l iubeau și se dovediră meschini față de el. Se străduise să obțină comanda garnizoanei din Samosata, un post gras într-o metropolă plăcută, cu o înaltă cultură. Dar acolo fusese numit vulgarul căpitan Trebon, iar el fusese trimis aici, la Edessa, în acest oraș semisălbatic, de periferie ; firește, sub pretextul onorabil că aici se cer aptitudini diplomatice deosebite. Da, este adevărat. Dar tot atît de adevărat era și faptul că funcția de aici era spinoasă, plină de răspundere, ingrată și fără de perspectivă. Din Edessa nici un drum nu ducea mai departe.

Fronto, ca bărbat foarte prudent, și-a stăpînit supărarea față de Flavii care-l lăsau să se acrească aici. Dar azi, în singurătatea camerei sale de lucru, după ce i s-a raportat că „Nero“ s-a ivit din nou, cu toată prudența, resemnarea și bunele sale maniere își mușcă limba și scrîșni din dinți.

Nu, nu mai avea nici un sens să protesteze. Apariția acestui „Nero“ nu-i mai este de nici un folos. Zarurile

au fost de mult aruncate. Cînd au venit stăpînii cei noi, avusese libertatea alegerii. Dar, jurîndu-i credință lui Vespasian, a ales, în același timp, și pentru totdeauna, raționalul, resemnarea, dreptul la pensie. Și a ales just. Numai arareori era cuprins de regrete și aproape niciodată de căință. Astăzi însă, în urma incidentelor stupide de la Odeon, simțea regret. Poate, în ciuda faptelor, Varro a fost cel mai deștept. Acesta a provocat, la timpul său, ruptura între el și stăpînii cei noi, a luat asupra sa riscul dizgrației Palatinului și de atunci încoace își duce propria-i politică.

Deși Fronto n-are nici cel mai slab indiciu al vreunei dovezi, e sigur că și în spatele acestui Nero-Terențiu se ascunde Varro. Din momentul în care a auzit pentru prima dată de apariția unui Nero, l-a bănuit a fi în umbra acestei întîmplări. Pe senator îl cunoaște din tinerețe. Au venit împreună în Orient, amîndoi s-au entuziasmat de noile impresii puternice, pe care Orientul le-a oferit. Acum se află pe poziții dușmane. El, Fronto, reprezintă aici, la Edessa, metodele serbede, militariste ale Flaviilor, iar Varro se îndeletnicește să continue pe mii de căi ascunse politica temerară, prohibită a lui Nero. Fronto îl invidiază și îl admiră pentru avîntul, pasiunea și ardoarea sa, deși rațional îl dezaprobă. În contactele oficiale cu Varro manifestă reținerea pe care un ofițer al Flaviilor trebuie să-și dea silința s-o adopte față de un domn atît de ambiguu. Dar, oriunde are prilejul, îl face pe celălalt să întrevadă că este din adîncul inimii de partea lui, acum ca și pe vremuri. Și, de asemenea, nu se abține ca, în felul lui rezervat, manierat, dar neechivoc, să facă curte fiicei lui Varro, severei Marcia, cea palidă la față. El nu știe și nu vrea să știe în ce măsură acest interes al său se îndreaptă doar către Marcia, ori este un pretext pentru a-l vedea pe Varro mai de aproape. Fronto e însă convins că pe tot întinsul pămîntului Varro e omul care-i captează cel mai mult interesul. E un

obsedat, acest Varro, și Fronto e convins că nu va sfîrși bine. Dacă îndrăzneala lui Varro ar găsi totuși o confirmare, faptul ar constitui o infirmare a lui Fronto, un reproș veșnic, otravă pentru bătrînețile sale. Cu toate acestea, în secret, îi este prieten lui Varro. Așteaptă sfîrșitul acestui bărbat, sfîrșit cu siguranță prost, cu o încordare în care dorința și teama se amestecă în mod straniu.

Oare apariția lui „Nero" va determina acest sfîrșit? El, Fronto, ar putea contribui cu cîte ceva în a-l grăbi ori amîna. Ar fi tentat să-și arate puterea unuia ori altuia, lui Întindilă ori lui Varro. Dar nu, nu va întreprinde nimic contra lui Varro. Varro e un bărbat de treabă, și el ține la Varro. Va lăsa pe seama destinului să dovedească faptul că pînă la urmă tot el, Fronto, a avut dreptate, iar celălalt a dat greș.

Așadar, nu va întreprinde nimic împotriva lui „Nero".

Se expune oare vreunei primejdii dacă nu întreprinde nimic? Oare ar oferi un prilej de reproș împotriva sa la Antiohia ori la Roma? Nu. Olarul Terențiu n-a săvîrșit un fapt penal. Ce vină avea el dacă alții credeau a fi recunoscut în el pe decedatul împărat Nero? Pe deasupra, este, ca și stăpînul său, nu numai supus roman, ci și cetățean al Edessei. Ar trebui să existe probe stricte, incontestabile ale unui fapt penal, înainte ca Fronto să poată lua măsuri contra lui. Cu un rînjet răutăcios își aduce aminte de „Instrucțiunile elementare" pe care împăratul le da ofițerilor săi, cînd aceștia plecau la drum: „În caz de îndoială mai bine nu face nimic, decît ceva greșit".

Deci nu va face nimic. Va trimite un raport la Antiohia și va cere de acolo instrucțiuni. E curios să vadă ce instrucțiuni îi vor da idioții. El ar ști cum să-i vină de hac acestui Nero și celor care stau în spatele lui. În nici un caz nu poți proceda cu forța. Din moment ce lumea din Edessa e convinsă de existența lui Nero, ar trebui dezgropate încet-încet și cu atenție rădăcinile acestei convingeri; în caz contrar, ele ar crește mereu la loc. Dar,

pentru că cei din Antiohia n-au ținut seamă în mai multe rînduri de sfaturile sale modeste, el nu se simțea obligat să-i facă cunoscut lui Întindilă părerea sa în această afacere. Dimpotrivă, se va limita la un amplu raport și va urmări, nu fără bucurie răutăcioasă, cum deșteptul și vicleanul de Varro îi va pune bețe în roate lui Ceion, rigidul, militaristul lipsit de tact.

Fronto ajunse la capătul meditațiilor sale. Își chemă secretarul și începu să dicteze raportul pentru Antiohia.

Abia începuse, cînd îi fu adusă o scrisoare urgentă a marelui preot Șarbil. Acesta cerea o convorbire imediată.

Plin de interes, Fronto se duse în casa marelui preot. Moșneagul vorbi în fraze înflorite despre situația neplăcută în care întîmplările de la Odeon au adus orașul Edessa. Orașul este acum ca un catîr care, pe o cărare de munte, își caută drum prin ceață și nori ; un singur pas greșit, și este pierdut. În cazul în care acest om ar fi cu adevărat împăratul Nero, cum ar putea orașul să refuze unui atît de înalt oaspete veneraţia cuvenită ? Dacă însă bărbatul este un smintit ori un șarlatan, n-ar trebui oare regele Mallukh să-l aresteze de îndată, ca pe un infractor ordinar ?

Colonelul îl asculta cu răbdare și bună-cuviință. Ochii lui inteligenți, sub fruntea lată și părul încărunțit priveau gura lui Șarbil, strălucitoare de aurul dinților. Fronto era obișnuit cu manierele Orientului, observa de mulți ani cu interesul unui cunoscător subterfugiile, sinuozitățile și vicleniile regelui Mallukh și ale marelui preot, era sigur că Varro s-a înțeles cu ei și că aclamarea de la Odeon n-a avut loc fără consimțămîntul lor tacit. Aștepta deci, încordat, să vadă unde bătea moșneagul. Mai întîi răspunse, cu tot atîtea digresiuni ca și Șarbil, că nu i se cuvine lui, umilitului ofițer roman, ca într-o situație atît de delicată să-și dea cu părerea ori chiar să dea un sfat.

Marele său prieten e prea modest, făcu Șarbil. Ceva trebuie întreprins. E bine să eziți, dar printr-o ezitare

prea lungă se strică lucrurile, ca și fructele prea răscoapte. Regele Mallukh se teme că, neintervenind, o asemenea moliciune din partea lui va stîrni dezaprobarea puternicului său aliat, guvernatorul Antiohiei. El se gîndește deci să se asigure în privința bărbatului pe care atît de multă lume îl socoate drept împărat. Firește, cu multă precauție. Regele ar vrea să-i asigure în fața casei o gardă înarmată ; mai tîrziu, după ce lucrurile se vor fi clarificat, acești ostași înarmați vor putea fi socotiți, după caz, fie gardă de onoare, fie pază la închisoare. Regele Mallukh vrea, cu alte cuvinte, să-l pună pe acest om, deocamdată, într-un fel de arest preventiv, onorabil. Dar nu vrea să acționeze fără consimțămîntul lui Fronto, pentru ca nu cumva, în cazul cînd bărbatul s-ar dovedi a fi împăratul Nero, un asemenea procedeu să poată fi interpretat, ulterior, la Antiohia ori la Roma, drept crimă de lezmaiestate.

Fronto era profund mirat. Ceea ce Șarbil propunea aici, suna pe deplin sincer, era surprinzător de loial și corect. Să se fi înșelat el ? Să nu fie oare în spatele acestui Terențiu nici Varro și nici regele Mallukh ? Să nu fie totul decît pur și simplu pozna unui smintit, ori a unui grandoman ; unei asemenea ipoteze i se opunea totuși faptul că evenimentele s-au desfășurat atît de tacticos, planificat și eficace. Fronto, cu toată viclenia sa, nu reuși să deslușească ce avea de fapt în minte marele preot. Ca totdeauna, acțiunea lui Mallukh îl scutea pe el de orice răspundere. Lăudă deci înțelepciunea și fidelitatea de aliat a marelui rege al Edessei, apoi se duse acasă nedumerit, pierdut în gînduri și se apucă să-și dicteze raportul pînă la sfîrșit.

Dar abia mai adăugă cîteva rînduri, cînd sosi o nouă misivă urgentă a marelui preot. Consternat, cu multe cuvinte de jenă și mîhnire, Șarbil îi comunica faptul că oamenii care trebuiau să-l ia în pază pe acel bărbat

nu l-au mai găsit ; bărbatul s-a refugiat în templul zeiței Tarate, cerînd drept de azil zeiței.

Fronto șuieră printre dinți. Templul Tarate era un loc de azil recunoscut. Autoritățile din Edessa nu puteau viola acest loc, nici romanii n-o puteau face, dacă nu voiau să ridice întregul Orient împotriva lor. Acum înțelese de ce Șarbil îi solicitase atît de urgent acea primă convorbire. Marele preot voise să-l împiedice, ca nu cumva el, Fronto, să pună mîna pe acel bărbat, voise să-l pună la timp la adăpost sub protecția zeiței, să-l asigure împotriva unei acțiuni a romanilor. Dar a procedat în așa fel încît el, Șarbil, să nu poată fi tras la răspundere de Roma. Convorbirea cu Fronto trebuia să-i creeze un alibi. Regele Mallukh își manifestase intenția de a-l aresta pe acel bărbat, depășindu-și chiar obligațiile, și să-l țină la dispoziția guvernatorului roman. Dacă însă acest Terențiu, sau oricine ar fi fost, s-a refugiat sub protecția zeiței Tarate, atunci el, Șarbil, și stăpînul său, regele Mallukh, nu mai aveau nici o vină.

Fronto surîse, apreciind șiretenia levantină. Ce scandal se va isca acum în Mesopotamia ! Întindilă va trebui să se mai întindă de multe ori, gîndi el într-o latină curentă.

Același lucru îi trecuse prin minte, într-o arameică corectă, cu puțin timp înainte, și marelui preot Șarbil.

XVI

OASPETELE ZEIȚEI TARATE

Așadar, Terențiu se afla în templul Taratei, în încăperea ei cea mai ascunsă, în „chilia“ unde se afla statuia străveche a zeiței, altarul și simbolurile ei impudice. După ce fusese aclamat la teatru, fusese cuprins de neli-

niște, preocupat de gîndul să dispară în Labirint, pînă va sosi Varro și va clarifica situația. Cînd, însă, în casa sa apăru un bărbat a cărui ținută de comerciant nu-l putea masca pe preotul zeiței Tarate și îl invitase să se pună de îndată sub ocrotirea zeiței, el îl urmase fără șovăire, orbește, răsuflînd ușurat; avea senzația că se găsește în mîini sigure, puternice.

Se aștepta ca marele preot să-l salute ca oaspete al zeiței, să-i asigure protecția ei, să-l primească cu toată stima cuvenită. Dar nimic din toate acestea. A fost lăsat singur în încăperea strîmtă, neplăcută, în nesiguranță. Șarbil, ca și Varro, socotea oportun ca să nu-i ofere nici o certitudine, pentru a-l face cît mai docil.

Veni noaptea, pentru Terențiu o noapte neplăcută. Templul Taratei era mare. Nu l-ar fi supărat să petreacă noaptea în pridvor; acolo mișuna viața, era și un mic eleșteu cu peștii zeiței și numeroși porumbei albi, sacri. Chiar și în templu puteai rezista, deși existau și locuri mai plăcute decît acea încăpere imensă cu coloanele sale străvechi negre-verzui, îngustate spre vîrf. Terențiu nu știa însă dacă dreptul de azil al zeiței se extindea asupra întregului templu ori numai asupra chiliei în care se afla altarul și statuia ei. Dar această chilie, unde pătrundea doar printr-un orificiu îngust licărirea slabă a lunii și a stelelor, era strîmtă și lugubră și pe Terențiu îl năpădiră imagini apăsătoare. Se întinse pe treapta cea mai de sus a altarului, străduindu-se, cu frica în suflet, să atingă cu o mînă altarul; avea o senzație neclară că cel ce revendica protecția zeiței trebuia să se agațe de altarul sau de statuia ei. De ambele părți ale altarului se ridicau în lumina nesigură a lunii simbolurile zeiței, acele falusuri uriașe, din piatră. La căpătîiul lui Terențiu însă, într-o firidă deasupra altarului, stătea străvechea statuie, stranie, din bronz negricios a Taratei. Purta un coronament, sînii îi erau ascuțiți și trupul i se termina cu o coadă de pește. Într-o mînă ținea un fus, în cealaltă o tamburină. Surîdea

oaspetelui ei cu o față prelungă, străveche și totuși tînără, blajină, echivocă și crudă.

În ceasurile tîrzii ale nopții, Terențiu începu să tremure de frig. Senzația de siguranță care-l cuprinsese la sosirea emisarului Taratei dispărea. Cît timp mai era lăsat să aștepte aici, în mod atît de nedemn ? De ce nu venea marele preot să-l salute ? Și unde se afla Varro ? Și de ce era lăsat în nesiguranță și singurătate dacă voiau ca el să fie împăratul ? Și, la urma urmelor, oare se găsea aici în siguranță ? Poate fusese atras într-o cursă. Îl cuprinse o teamă crescîndă, și mînia împotriva acelora care-l ademeniseră să înceapă acest joc aventuros și să vină aci ; dorea din tot sufletul s-o aibă lîngă el cel puțin pe Caia, ori pe sclavul Knops.

Se refugie în încrederea pe care o avea în sine însuși. Adoptă ținuta lui Nero ; era împăratul, singur, la mare înălțime peste toți ceilalți. Așa se cuvenea să fie. Nimeni nu se putea apropia de el, el era stăpînul lumii. De afară se auzea gungurițul porumbeilor albi, sacri care, de bună seamă, fuseseră speriați de ceva ; prin orificiu licărea lumina selenară și zeița îi surîdea misterios, cu răutate. Era o rușine pentru toți oamenii occidentului că el, împăratul, a trebuit să se refugieze sub ocrotirea acestei zeițe ambigue și a simbolurilor ei imorale. Dar regretă de îndată aceste gînduri ce puteau fi interpretate ca o insultă de către Tarate, iar acum se afla în mîinile ei.

Simțea o puternică mînie împotriva actorului Ioan de Patmos. Acesta l-a adus în situația de față prin recitarea neghioabă a *Octaviei* și, dacă te gîndești, el însuși, Terențiu, dacă ar vrea, ar putea fi un artist mult mai mare decît acest creștin zdrențăros. În Oedipul acestui Ioan totul sună fals și fără elanul necesar. Ioan, dacă ar fi pătruns cu adevărat de harul artei și-ar da seama că în el, Terențiu, se ascunde ceva mai măreț. Iată că mulțimea, cu instinctul ei sănătos, și-a dat de îndată seama. Numai snobii, cei cîțiva

mercenari ai lui Titus și creaturile plătite de ei nu vor să recunoască adevărul. Din cauza lor trebuie să se ascundă.

Dar nu va mai dura mult și îi va putea zdrobi pe toți adversarii. Notă în minte pe conducătorii adepților lui Titus la Edessa și, firește, înșiră aici și acele persoane care-i erau nesuferite din alte motive, oameni cu care avusese cîndva conflicte personale, concurenți, colegi de breaslă, despre care socotea că-l împiedică să se afirme îndeajuns. Pînă la urmă lista ajunse considerabil de lungă. Se întrebă chiar dacă n-ar trebui s-o pună pe listă și pe Caia, cea sceptică și obraznică. Dar nu duse aceste gînduri pînă la capăt și nu se decise. În schimb își imagina în culori vii modul rafinat și plin de savoare în care se va răzbuna pe cei pe care-i socotește dușmanii săi declarați.

Tremura de frig și mai tare. Se ridică, umblînd de colo-colo, mereu pe treapta cea mai de sus, de-a lungul altarului, pentru a-l putea atinge de îndată ce ar năvăli ostașii lui Fronto ca să pună mîna pe el. Un miros abia perceptibil, dulceag și dezgustător se ridică dintr-un jgheab al altarului, care avea menirea ca prin el să se scurgă sîngele jertfelor rituale. Va păstra mult timp în amintire această noapte. Noaptea în care fugise de pe Palatin, cînd soldații Senatului pătrunseseră acolo, și noaptea aceasta constituiau cele mai neplăcute momente ale vieții lui.

Dar odată și-odată tot se va sfîrși această noapte. Vor miji zorile. Va veni ziua. S-a și dovedit că visul mamei sale fusese corect interpretat, el și parcursese cea mai mare parte a ascensiunii, acest început fusese partea cea mai abruptă și grea ; de îndată ce va fi ziuă, de îndată ce va scăpa de această blestemată licărire de lumină, vor recunoaște toți cine este el. Stătea cu buza inferioară împinsă înainte, nemulțumit, maiestuos. Puse smaraldul în fața ochiului, examină critic, provocator, imaginea Taratei. Nu-i impune, tot acest templu al ei, nu-i impune ! Altfel va construi el, dacă va ajunge odată în situația ce i se cuvine. Va ridica imense construcții monumentale ; va ri-

dica din nou statuia sa, acea statuie colosală căreia i se retezase capul la Roma, o va înălța iar, și mai colosală. În stîncile munților va săpa chipul său, precum au făcut-o regii de odinioară. Și din Labirint, îndeosebi, din Labirintul său va face o criptă, mausoleul său, care să devină cea de-a opta minune a lumii.

Dar zeița îi surîdea blajină și rea, iar pe el îl cuprinse teama de propria sa măreție.

Simți, de asemenea, și nevoia să urineze. S-o facă chiar în chilie, nu îndrăznea. Cine știe, poate o vor interpreta drept o ofensă la adresa zeiței și, profanînd templul, și-ar pierde dreptul de azil. Dar nevoia îl chinuia din ce în ce mai mult. Pînă la urmă se pitulă îndărătul altarului și își făcu nevoia, ușurat și în același timp stăpînit de o teribilă frică.

Spre dimineață, sleit de puteri, se înveli mai bine în manta și se întinse, ferm hotărît să doarmă, în sfîrșit, pe treapta cea mai de sus, lipindu-se de altar. Mai adulmecă o dată pentru a simți dacă mirosul urinei mai stăruia în încăpere, recită în minte, pentru a adormi, textul lui Oedip și somnul îl fură cu adevărat.

Cînd se trezi, membrele-i înțepeniseră, deși era cald. În chilie se aflau oameni ; se sperie. Dar nu erau romani, ci preoți tineri ai Taratei, care aduceau jertfa rituală de dimineață : un ied. El îi privi, pitit într-un colț, speriat că s-ar putea descoperi urmele profanării comise ; dar ei își îndeplineau serviciul fără să-i acorde vreo atenție. După ce încheiară ritualul jertfirii, spălară altarul cu șuvoaie de apă și astfel toate urmele ce-l puteau pune în primejdie fură înlăturate. Respiră ușurat.

Orele treceau. În chilie veneau din ce în ce mai mulți preoți. Ei îl priviră curioși pe bărbatul care se refugiase la altarul zeiței. Nimeni nu-i adresă o vorbă ; Terențiu adoptă iarăși mina aceea indiferentă, pe care o afișa de obicei.

Răsuflă despovărat de coșmarul ce-l chinuise cînd, în sfîrșit, veni marele preot Șarbil. O decizie trebuie să-i aducă, fie ea bună sau rea.

Şarbil presupunea că celălalt fusese destul de îmblînzit. Pentru a ura bun venit oaspetelui zeiței sale, el își pusese odăjdiile de mare ceremonie ; potcapul ascuțit de aur încorona bătrîna sa față de pasăre. Îl salută cu respect pe protejatul Taratei, ridicînd către el cele două antebrațe cu palmele întinse. Terențiu răspunse la salut cu același respect.

Apoi, marele preot îl asigură de protecția divină. Terențiu nu lăsă să se observe cît de fericit se simțea, mulțumi politicos, cu un aer de indiferență. Şarbil întrebă, după multe fraze înflorite :

— Pot să te rog, oaspete al zeiței Tarate, să-ți destăinui numele marelui ei preot ?

Vorbea arameica, și Terențiu era bucuros ; limba străină îi oferi pretextul să răspundă șovăielnic, evaziv.

— Zeița îmi cunoaște numele, zise el.

— Ești tu, stăpîne, împăratul Nero ? întrebă marele preot direct.

Era nepoliticos și poate și lipsit de diplomație. Dar marele preot Şarbil era foarte bătrîn, nu mai avea decît puțin timp de trăit și era curios. Terențiu se feri însă să dea un răspuns imprudent.

— Sînt, spuse el, cel care zeii m-au destinat să fiu.

În adîncul inimii mulțumi zeilor că nu el era cel care afirma că este Nero, ci alții îl făceau să fie Nero. Iar Şarbil gîndi : „Iată un bărbat deștept. Merită să fie Nero.“

XVII

ÎNTINDILA ȘI ORIENTUL

Cînd i s-a raportat guvernatorului Ceion că multă lume din Mesopotamia consideră pe un anume Terențiu, olar de meserie, drept decedatul împărat Nero, el a clătinat

din cap cu neîncredere și a rîs, mirat de atîta neghiobie. Cine se putea lăsa înșelat de o șarlatanie atît de grosolană ? Încă un prilej pentru a vedea ce barbari erau oamenii de dincolo de Eufrat.

Cînd apoi colonelul Fronto raportă că olarul Terențiu s-a refugiat în templul Taratei, de unde romanii nu-l puteau scoate fără încălcarea tratatelor și fără riscuri serioase, era mai degrabă amuzat decît neliniștit și îl surprindea faptul că sfetnicii săi dădeau importanță ridicolului incident. Politicos, puțin ironic și destul de arogant, el scrise guvernului regelui Mallukh cerînd să acorde, după posibilitate, sprijin, potrivit tratatelor, locțiitorului său Fronto la arestarea ordonată de el, Ceion, a supusului roman Terențiu Maximus. A aflat că numitul Terențiu a revendicat dreptul de azil al zeiței Tarate. Dacă pe teritoriul guvernat de el un bărbat, pe care l-ar urmări autoritățile din Edessa, s-ar refugia într-un templu roman cerînd azil, atunci el, Ceion, ar încerca să-l scoată pe acel individ prin înfometare ori fum și nu se îndoiește de fel de succes. Așadar, le-ar fi recunoscător domnilor din Edessa dacă aceștia ar clarifica cît de curînd afacerea.

Sfetnicii regelui Mallukh erau în cea mai mare parte arabi, care venerau zeitățile-stele arabe Aumu, Aziz și Dusaris, și nu pe zeița siriană Tarate. Cu toate acestea, citind scrisoarea guvernatorului, ei s-au încruntat din cauza tonului lipsit de respect cu care romanul vorbea despre multvenerata zeiță a sirienilor.

Mallukh și Șarbil ședeau în liniștita cameră de lucru, acoperită de covoare. Între frazele lor se intercalau pauze lungi. Fîntîna arteziană susura.

— Stăpînul din apus, își dădu cu părerea regele, cu vocea sa adîncă și calmă, pare să nu aibă prea multă teamă de Tarate, zeița ta, preot Șarbil.

— În apus au apărut și au dispărut multe imperii, replică Șarbil, dar zeița Tarate își ține de trei mii de ani

mîna protectoare peste elești, și peștii ei înoată azi ca și acum trei mii de ani.

— Deci nu vrei să-l înfometezi pe bărbatul din templu ? întrebă regele, cu voce indiferentă, în care se simțea o ușoară ironie la adresa romanului.

— Departe de mine gîndul de a o supăra în asemenea măsură pe zeița Tarate, răspunse preotul cu o nobilă indignare. Ea este destul de bogată pentru a-l hrăni pe cel care se refugiază în altarul ei.

În Levant, lumea avea mult timp. Regele Mallukh a lăsat să treacă două săptămîni pînă ce răspunse la scrisoarea guvernatorului roman. Misiva sa zugrăvea în fraze lungi, poetice, măreția Imperiului Roman și măreția zeiței Tarate. El, regele Mallukh, e stăpînit de dorința arzătoare de a fi folositor prietenilor săi romani, dar statornică, asemenea stîncii, este și fidelitatea sa față de cuvîntul dat, și el a jurat, atunci cînd, prin grația cerească, a preluat coroana, să respecte toate zeitățile țării. În consecință, n-a putut face altceva decît să predea scrisoarea ce i-a fost înmînată marelui preot al Taratei, și acum îi trimite, în anexă, multrespectatului guvernator răspunsul numitului mare preot. Șarbil, la rîndul său, arătă în fraze alambicate că venerația țării Edessa față de zeița Tarate este profundă ca marea. Oricît de arzătoare ar fi dorința sa, a lui Șarbil, de a sprijini pe puternicii săi prieteni din apus, îi este totuși imposibil să se atingă de un oaspete al zeiței care s-a refugiat sub protecția ei. O astfel de profanare a sanctuarului ei, zeița ar răzbuna-o cumplit, prin foc și apă, prin trăznet, paloș și molimă, nu numai față de Edessa, ci și față de întreaga Sirie. Ceea ce, firește, nu trebuie explicat în detalii unui bărbat atît de înțelept cum este guvernatorul roman.

Cînd Ceion primi scrisorile cu frazele umflate ale regelui barbar și ale preotului barbar, le aruncă indispus pe masă. Dacă domnii levantini au avut nevoie de patrusprezece zile pentru a-și redacta scrisorile, lui nu i-a

trebuit nici o oră ca să le răspundă. A cerut, pe un ton autoritar, ca marele preot Şarbil, stăpînul templului Taratei, să vină de îndată la Antiohia pentru rezolvarea conflictului.

— Romanii aceştia, constată marele preot Şarbil în convorbirea cu regele Mallukh, în aceeaşi încăpere a palatului unde doar fîntîna arteziană întrerupea pauzele lungi, ştiu prea puţin despre natura fiinţelor vii. De ce s-ar duce vulpea în vizuina leului şi, pe deasupra, imediat?

După trecerea altor două săptămîni, scrise la Antiohia că, oricît de mult îl onorează pe nevrednicul Şarbil invitaţia stăpînului dinspre apus, din păcate nu-i poate da totuşi curs. Este perioada cînd peştii sacri din eleşteul zeiţei Tarate îşi depun icrele. Marele preot se află în imposibilitatea de a părăsi în timpul unui eveniment atît de însemnat lăcaşul zeiţei fără să-i provoace mînia şi să aducă nenorocire peste ţară.

Pînă acum Ceion rîsese de farsa ieftină, de bîlci, pe care o juca, dincolo, măruntul escroc roman, acest olar libert. Acum însă îl înfurie rezistenţa ironică şi încăpăţînată a prinţilor cerşetori din Edessa. Se cere o intervenţie energică, scrîşnea în sinea lui, cînd citi refuzul lui Şarbil. Va trimite trupe la Edessa, şase mii de ostaşi, opt mii. Atunci să vedem cum rămîne cu această zeiţă Tarate, cu peştii ei şi cu toată adunătura ei de vagabonzi.

În timpul şederii sale în Levant învăţase totuşi suficient pentru a-şi stăpîni repede accesele de furie. Nu putea risca eventualitatea de a ocupa Mesopotamia şi de a fi obligat apoi să poarte război cu Artaban numai pentru a pune mîna pe Terenţiu, acest ins ridicol. Nestatorniciei, şarlatanismului, şireteniei de nepătruns a golănimii levantine i se pot opune doar metode diplomatice ocolite. Începu să se trezească în el bănuiala că apariţia lui Terenţiu ar putea fi mai mult decît manevra personală a unui escroc, că în spatele lui s-ar putea ascunde persoane mai puternice, anumiţi demnitari parţi. Poate că Varro avusese totuşi dreptate cu sfatul său de a-l recunoaşte pe

Artaban. Regreta că la ultima discuție cu Varro fusese cam dur. Deși conduita omului era greu de suportat, în prezent, i-ar fi cerut cu plăcere opinia. Se bucură deci cînd, în sfîrșit, senatorul se arătă din nou în palatul guvernatorului ; căci Varro nu dăduse timp îndelungat nici un semn de viață, evident jignit de faptul că, în ciuda sfatului său, cel recunoscut fusese Pakor.

— Grozave vești mi-ați scornit voi acolo în Edessa voastră, începu guvernatorul vioi, pe un ton voit nepăsător al omului de lume. Știi despre ce e vorba, scumpul meu Varro?

— Da, răspunse Varro, administratorul meu Leneus mi-a trimis un raport amănunțit.

— Iată Orientul domniei-tale, îl certă Ceion cu prefăcută bunăvoință.

— Te-am prevenit, replică Varro liniștit, dar nu fără gravitate. Trebuia să te decizi pentru Artaban.

— Crezi cu adevărat, întrebă guvernatorul, și acum renunță la atitudinea sa indiferentă, devenind rigid și încordat, că există vreo legătură între pretendentul Artaban și acest șarlatan ?

— Se înțelege de la sine, spuse Varro dînd din umeri, că stăpînii din Edessa și domnia-ta nu sînteți tocmai prieteni, după lovitura grea pe care au primit-o prin recunoașterea lui Pakor. Fără consimțămîntul autorităților din Edessa, afacerea cu falsul Nero n-ar fi putut ajunge niciodată atît de departe.

— Ce interes, întrebă Ceion în continuare, ar putea avea autoritățile din Edessa în legătură cu acest escroc neînsemnat ?

— Autoritățile din Edessa, îl lămuri Varro cu răbdare, îi poartă pretendentului Terențiu un interes tot atît de mare ori de mic ca și domnia-ta pretendentului Pakor. Vor să te aducă într-o situație neplăcută. Și se pare că au reușit.

Ceion își propusese să-l asculte calm, să-i ceară sfatul ca un roman altui roman, să-i cumpănească de această dată, fără resentimente, părerea și, pe cît posibil, s-o și

urmeze. Dar nu se putea abține să nu fie cuprins de o senzație tot mai puternică de ciudă, văzîndu-l pe interlocutorul său tolănit, cu un aer de superioritate, cu gambele încrucișate, afirmînd lucruri care, din păcate, erau pe cît de adevărate, pe atît de supărătoare. „Firește, trebuia să mă decid de partea lui Artaban, gîndi Ceion. În acest Levant blestemat ești obligat să alegi mereu calea cea mai ocolită, cea mai întortocheată. Un om sincer, cinstit, ca mine, n-are nici o șansă aici. Ești împresurat din toate părțile de o junglă de nepătruns și, dacă ai reușit totuși să-ți croiești drum cu bunul tău paloș roman, te găsești de îndată în fața unui nou desiș, și cărarea se înfundă iar în spatele tău. E clar că pe un astfel de teren unul ca Varro se poate afirma mai bine, netrebnicul, bătrînul șarlatan avusese destul timp pentru a se adapta."

— Dealtfel, auzi din nou vocea lui Varro, regele Mallukh și marele preot Șarbil ar întîmpina însemnate dificultăți dacă ar lua măsuri împotriva acelui bărbat din templul Taratei, chiar dacă ar avea bunăvoința. Toată populația de dincolo de Eufrat este convinsă că individul este împăratul Nero.

— Așa mi s-a raportat și mie, recunoscu Ceion indispus. Dar nu-mi pot imagina. Fără îndoială, acești levantini sînt superstițioși. În spatele vicleniei și perfidiei lor vădite se ascunde o nemărginită prostie și sînt în stare să înghită orice minciună gogonată. Se hrănesc din povești și fabule. Nu e de mirare că un popor de asemenea structură, oricît de numeros, poate fi ușor stăpînit de o minoritate inteligentă, ca noi romanii. Dar, se indignă el, o asemenea neghiobie ca aceea despre reînvierea lui Nero tot nu pot crede că înghit. Majoritatea locuitorilor din Edessa știu să citească și să scrie. Crezi într-adevăr că s-ar lăsa înșelați de-o escrocherie atît de grosolană ?

Varro își legăna îngîndurat capul cărnos.

— Acest Terențiu, își dădu el cu părerea — dealtfel unul dintre protejații mei — și-a urzit planul cu mult

viclesug. Cum că, pe vremuri, în locul împăratului ar fi fost omorît Terenţiu al meu, despre care se ştie cît de mult semăna cu împăratul, şi că bărbatul care s-a dat mai tîrziu drept Terenţiu ar fi adevăratul Nero ; toate acestea nici nu sună atît de neverosimil. Bineînţeles, aici, în Orient, la o depărtare de cinci mii de kilometri de Roma.

Dar Ceion, tot indignat, continuă :

— Oare aceşti oameni să fie chiar atît de mărginiţi ? Pe Hercule, ce motiv ar fi putut avea acest olar Terenţiu să se dea în faţa trupelor Senatului drept împărat şi să se lase ucis în locul său ?

— Aici în Levant, îl lămuri în continuare Varro prietenos, încă nu a devenit cunoscut faptul că loialitatea romană nu mai există. Ai afirmat doar adineaori chiar domnia-ta că avem de-a face cu barbari. Aceşti barbari tot mai cred, şi cu toată seriozitatea, că la nevoie un bărbat roman îşi dă viaţa pentru împăratul său.

Ceion îşi stăpîni proasta dispoziţie şi imboldul de a se întinde şi de a-l pune la punct cu asprime pe interlocutor.

— Aforismele domniei-tale sînt amuzante, scumpul meu Varro, recunoscu el, şi-şi stoarse pînă şi un surîs. Dar spune-mi pe şleau : ce perspective are acest şarlatan ? Pot conta pe faptul că afacerea se va lichida de la sine ? Ori să iau măsuri ?

Varro îl privi pe guvernator cu o mină serioasă, plimbîndu-şi încet limba, dintr-o parte în alta a gurii.

— Dacă Terenţiu al meu are perspective ? repetă el îngîndurat. Să vezi, scumpul meu Ceion, îl povăţui pe celălalt, oamenilor din Edessa nu le merge prea bine. Ei au de plătit tributuri mari, o schimbare nu le poate aduce decît cîştig. Unul care vine şi declară că va desfiinţa tributurile găseşte dincolo de Eufrat pretutindeni ascultare. Iar dacă în spatele lui stau oameni abili care-l sprijină, el se poate menţine mult timp.

— Eşti de părere deci, întrebă Ceion încordat, că în spatele şarlatanului se află Artaban ?

Varro ridică din umeri, ca apoi să-i lase să cadă, semnificativ.

— Nu știu, răspunse, și-l privi pe celălalt calm, drept în față.

Acesta a fost momentul cînd, pentru prima dată, Ceion a început să simtă o vagă bănuială că între acel neobrăzat Terențiu și Varro ar putea exista o legătură, și înțelese anumite aluzii obscure și precaute ale oamenilor săi. Dar înlătură pe dată bănuiala. Doar știa, ba chiar văzuse cu proprii săi ochi că Varro fusese tot timpul aici la Antiohia, scufundat în viața sa desfrînată, la Daphne. E cu neputință să conduci, de aici, o afacere atît de complicată. Și, la urma urmelor, Varro era roman. Ce năluciri ajunsese să i se năzară aici, în acest Orient demențial ! Nu, nu era de îngăduit ca antipatia lui față de Varro să-l antreneze atît de departe.

— Nu lua lucrurile prea ușor, scumpul meu Ceion, îl sfătui acum, domol, Varro. Nu subaprecia forța palavrelor și a legendelor. Legendele se bucură, prin natura lor, de un credit mai mare decît adevărul. Cu puțină propagandă orice legendă poate fi pusă în circulație. Și mai cu seamă una atît de înduioșătoare ca aceea despre fidelitatea și sacrificiul olarului Terențiu față de împăratul său Nero. Ia aminte, scumpul meu Ceion, adăugă el cu seriozitate, te-am avertizat de la bun început. Îmi repet avertismentul. Nu cunoști Orientul. Mai poți avea multe surprize pe aici.

Ceion era la capătul răbdării. Se ridică și începu să umble agitat de colo-colo. Această afacere cu falsul Nero îl scotea din sărite din ce în ce mai mult. Varro e roman. Dacă e vorba de interese romane importante, nu-i va refuza ajutorul.

— Domnia-ta, scumpul meu Varro, propuse el, ai fost un prieten apropiat al lui Nero și-l cunoști bine, firește, și pe olarul Terențiu, protejatul domniei-tale. Ești, ca atare, omul potrivit pentru a clarifica această afacere neplăcută. Dacă, plecînd la Edessa, îl vei examina pe

acest individ și vei declara apoi fără echivoc în fața lumii întregi care este adevărul, atunci, pe Hercule, se va sfîrși cu toată înșelăciunea.

Varro se bucură în sinea lui. Întindilă a ajuns să se roage de el. Dar, cu voce tare, exprimă îndoieli :

— Nu va fi chiar atît de simplu. Cu cît mai limpede este o chestiune, cu atît mai subtile și sinuoase trebuie să fie metodele folosite aici, în Orient, pentru a o face verosimilă.

Ceion întrebă, puțin nerăbdător :

— Vrei, așadar, să folosești aceste metode subtile și încîlcite ? Îți acord depline puteri !

— E amabil din partea domniei-tale, replică Varro. Dar îți închipui afacerea mai ușoară decît este. Te rog, nu mă socoti lipsit de serviabilitate, scumpul meu Ceion. Dacă mi te-ai fi adresat atunci cînd această afacere era încă la începuturi, da, atunci te-aș fi asigurat că o pot lămuri în scurt timp. Acum însă, prin felul cum ai procedat, ai complicat lucrurile. Pe deasupra, după ce autoritățile din Edessa și-au precizat atitudinea, mai ales mie nu mi-e ușor să intervin. Adu-ți aminte, rogu-te, chiar domnia-ta mi-a vorbit, nu de mult, despre conflictul de conștiință care-l amenință pe cel care este în același timp cetățean al Romei, supus al regelui part și cetățean al Edessei.

„Nu trebuia să-i cer ajutorul, gîndi Ceion. Ce se mai desfată acum, cînd sînt în situația de a-l ruga ceva.“ Dar nu se înfurie, se stăpîni și continuă să-l roage.

— Nu te încăpățîna. Recunosc că opinia domniei-tale a fost mai justă și că trebuia să te ascult. Dar să nu-mi porți pică pentru aceasta. Sîntem amîndoi romani, dragul meu Varro. Ne aflăm aici pentru a apăra imperiul din această parte a Eufratului.

— Ascultă-mă, scumpul meu Ceion, făcu Varro simplu și direct. Îți propun o tranzacție. Domnia-ta recunoaște că impozitul de inspecție mi-a fost cerut pe nedrept. Îmi restitui cei șase mii de sesterți, iar eu îți rezolv această

afacere cu pretinsul Nero, deși ai încurcat-o rău de tot. Ce părere ai ?

Stătea comod în fotoliu, vorbea prietenos, calm, dar în sufletul lui era o încordare puternică. Ca jucător pasionat, se angajase cu toată inima în aventura pe care-o începuse. Dar, în același timp, nu pierduse simțul realității și nu-și ascundea faptul că în spatele bărbatului mărunt de statură, de aici, se afla Roma, întregul imperiu cu puternicele sale organizații, cu experiența conducerii statului, armata sa, și că el, Varro, care nu putea opune tuturor acestora decît pe nătîngul său Terențiu, ar fi fost pierdut dacă s-ar fi angajat serios în luptă. Realizase ceea ce dorise, reușise să-i dea lui Ceion o lecție zdravănă. De fapt, acum voia ca Ceion să-i ofere un prilej pentru retragere. Era sincer decis să lichideze toată povestea și să-l arunce înapoi pe Terențiu al său în neantul de unde-l scosese, dacă Ceion îi va restitui cei șase mii de sesterți.

Cînd Varro îi prezentă propunerea, guvernatorul se opri brusc din mers și spuse printre dinți, încet și aspru :

— Încerci să mă intimidezi ?

— Îți plac cuvintele tari, scumpul meu Ceion, replică Varro, mereu prietenos. Crezi că eu ți-aș fi trimis, atunci, la Edessa cei șase mii de sesterți dacă, să zicem așa, dacă nu ai fi exercitat asupra mea o anumită presiune ? Acum te afli domnia-ta la strîmtoare, scumpul meu Ceion.

Ceea ce spunea Varro suna ca și cum n-ar fi fost vorba decît de un conflict personal între ei doi. Şi totuși, guvernatorul fu cuprins, în timp ce Varro își expunea punctul de vedere, de bănuiala că aici se aflau față în față cu totul alte forțe decît el și fostul lui coleg de școală. Începea să înțeleagă, încă nedeslușit, că politica defunctului Nero era continuarea unui proces străvechi, care nu putea fi încheiat prin cuvîntul de ordine al unui guvernator sau nici chiar al unui împărat, ori al unei armate. Presimțea că aici totul se împletea, obscur, imprevizibil, că recunoașterea lui Pakor, încasarea celor șase mii de sesterți, apariția

falsului Nero și, de bună seamă, multe altele despre care nu avea cunoștință, că toate aceste lucruri, la prima vedere independente unele de altele, erau adînc și indisolubil legate, și că el și Varro, care se înfruntau, în aparență atît de stăpîni pe voința lor, se zbăteau și ei în această plasă, mînați de forțe pe care nu le cunoșteau.

Părea deodată ciudat de neajutorat, un funcționar care, fără să-și fi dat seama, este pus în fața unei probleme prea grele, insolubile, fără precedent în istorie. Ce să facă el, care învățase să urmeze doar exemplul unor precedente verificate și instrucțiunile ?

— Dar nu pot să revoc niște măsuri, replică el, dînd din umeri, pe care le-am luat în calitate oficială. Aceasta ar diminua prestigiul imperiului.

Și de îndată ce găsi aceste cuvinte, „prestigiul imperiului", se simți mai la largul său. Iată ceva de care se putea agăța.

— Prestigiul imperiului, repetă îngîndurat Varro. Nu crezi că prestigiul imperiului ar suferi mai mult de pe urma afacerii cu falsul Nero, decît prin restituirea celor șase mii de sesterți ? În acest Levant este greu de prevăzut cui și prestigiului cui îi este pînă la urmă avantajoasă o anumită măsură.

Din păcate, această obiecție a lui Varro era fondată. Ceion trecu deci ușor peste ea și se mulțumi să constate :

— Nu vrei deci să mă ajuți ?

— Ba da, răspunse Varro, dacă domnia-ta mă ajută pe mine.

Spuse acestea fără răutate. Nu simți nici o bucurie în urma faptului că l-a constrîns pe întindilă să-și arate atît de limpede neajutorarea. Dimpotrivă, i se înfățișau ochilor, din ce în ce mai amenințătoare, toate primejdiile legate de acțiunea sa și zărea puternicul Imperiu Roman imens îndărătul acestui om mărunt, Ceion. Făcu o ultimă încercare, adresîndu-se celui care stătea posomorît în fața lui :

— Mai chibzuiește o dată, scumpul meu Ceion. Și nu spune definitiv, nu. Te rog, mai gîndește-te.

Pentru o fracțiune de secundă, Ceion se întrebă dacă într-adevăr n-ar fi mai înțelept să accepte propunerea lui Varro. Prevăzu că, fără sprijinul acestuia, falsul Nero îi va provoca multe complicații și griji. Dar văzu totodată în fața sa acel scrin învăluit spre a ascunde imaginea din ceară a străbunului care i-a acoperit de rușine neamul. Oricare altul putea cădea la învoială ; el, Ceion, însă, nu. Faptul îl supăra ; dar supărarea nu se îndrepta împotriva propriei persoane, ci împotriva lui Varro. Resemnarea-i tristă dispăru. Îi luă locul o furie nemărginită împotriva bărbatului care stătea tolănit comod și obraznic în fața sa și totodată părea că-l și încîntă acest haos levantin, desfrînat, abject. Se întinse în voie, deveni roman, locțiitor al împăratului.

— Firește, nu te pot constrînge, replică el pe tonul său funcționăresc cel mai sec cu putință, cel mai ruginit. Și pe neașteptate strigă, brusc, cu voce nestăpînită :

— Mă aflu aici în numele împăratului. Nu pactizez cu supușii săi !

Varro savură mînia celuilat tot atît de puțin ca și mai înainte neajutorarea sa. Spuse, în încheiere, iar în vocea lui era mai degrabă renunțare decît ironie :

— Din păcate, ai avut dreptate, scumpul meu Ceion, cînd ne-am reîntîlnit aici pentru prima dată. Într-adevăr, nu putem colabora.

Și plecă.

Spre seara aceleiași zile, Ceion înțelese ce greșeală gravă făcuse. Își reaminti cuvintele lui Varro, fața, ținuta, intonația lui și deodată văzu atît de clar adevărul încît îi ardeau ochii : că însuși Varro, și nimeni altul decît acesta, dușmanul său de moarte, se afla în spatele falsului Nero.

Procedase iarăși cu totul greșit : trebuia ori să fi îndeplinit condițiile lui Varro, ori să fi pus mîna pe el.

Dădu pe dată ordin ca Varro să fie arestat. Dar acesta se și afla în drum spre Edessa.

XVIII

JOCUL LUI VARRO CONTINUĂ ȘI ÎA PROPORȚII

Pe fiica sa, Marcia, o luă cu el. Marcia cea palidă și severă își iubea tatăl, dar nu se ducea cu plăcere la Edessa. La Antiohia mai putea găsi urme palide ale Romei, Edessa însă nu era decît Levantul. Dar pentru că tatăl ei îi poruncise, ea se supuse.

Varro călătorea cu o suită numeroasă. În ultimul timp, pe cît fusese posibil, își înstrăinase proprietatea situată pe teritoriul romano-sirian și trimisese peste graniță tot ce fusese cu putință. Acum ducea cu el restul averii sale mobile. Împreună cu Marcia și cîțiva însoțitori, el înainta călare mai grăbit decît ceilalți din suită. Curînd ajunseră la Apamea, ultima localitate romană, trecură podul peste Eufrat, urcară pe dealul scund, a cărui creastă constituia frontiera, și se opriră sus pe deal, pe teritoriul ce nu mai aparținea Romei.

Așadar aici, sus, la frontieră, își aștepta Varro suita. Era călare cînd convoiul trecea peste pod ; la picioarele sale se rostogolea fluviul galben, suita imensă înainta încet, oameni, animale, căruțe încărcate.

Prin urmare, acest deal mic, își spuse Varro îngîndurat, era una dintre culmile vieții sale. A lăsat multe bunuri pe teritoriul roman, vile, moșii, oameni, cai, obiecte, bani. Toate acestea să tot aibă o valoare de cincisprezece milioane de sesterți, de două mii cinci sute de ori mai mult decît

suma acelui impozit de inspecție. Și nu numai acestea rămîneau pe malul celălalt. Rămînea întreaga lume a Apusului, caracterul său roman, civilizația sa romană și cultura sa grecească. Dar lui Varro nu-i părea rău după toate acestea. Propunerea făcută lui Ceion, somația repetată, insistentă, era ultima concesie pe care a făcut-o rațiunii sale. Faptul că Ceion n-a cedat considera a fi un semn al destinului. Acum, odată podul trecut, Varro era hotărît să se arunce în joc cu toată ființa sa.

Stătea pe ridicătura mică de la Apamea, privea în jos cum părăseau teritoriul roman oamenii și lucrurile sale. Îi fu adusă caseta cu documentele. Opri hamalul, scoase chitanța. Pe dosul ei, la rubrica „pierderi", înregistră: „Cincisprezece milioane de sesterți. O civilizație."

Parcurse drumul scurt pînă la Edessa, bine dispus, dornic de acțiune. Pe unde trecea, se aduna lumea, era salutat cu entuziasm. Faptul că aici, în templul Taratei, se afla un bărbat pe care cei mai mulți îl socoteau drept împăratul Nero crease în toată regiunea o atmosferă de agitație, de așteptare sălbatică, sumbră a unor importante întîmplări viitoare. Intrarea sa călare în Edessa semăna cu sosirea unui principe mult dorit. Pe străzi se înghesuiau, în grupuri numeroase, sirieni, persani, arabi, evrei, greci și-l aclamau ca și cum el însuși ar fi fost împăratul Nero, venit să-și viziteze orașul îndrăgit — Edessa.

Varro cunoștea bine nestatornicia Orientului și n-a supraapreciat însemnătatea acestei primiri. Știa că mai are de parcurs o cale lungă, anevoioasă. Trebuia, în primul rînd, să-i cîștige pe regele Mallukh și pe marele preot Șarbil. Îi cunoștea pe cei doi; erau șireți și tenaci și vor cere să fie scump plătiți pentru sprijinul lor. Era convins că regele și marele preot așteptau cu aceeași nerăbdare ca și el un schimb de păreri. Cu toate acestea, regele Mallukh lăsă să treacă trei zile pînă-l invită la palat.

Acolo a avut loc una dintre acele convorbiri tihnite, fără de sfîrșit, atît de îndrăgite de rege, și care toceau nervii oamenilor din Apus. Fîntîna arteziană susura monoton, și sclavul vestitor al orelor ridicase de două ori covorul de la intrare înainte ca ei să fi început să vorbească despre ceea ce aveau cu toții pe inimă. În sfîrșit, Varro putea deschide discuția :

— Cînd mi s-a acordat ultima dată cinstea de a apărea în fața regelui Edessei, am vorbit despre un bărbat, care se arătase a avea pretenții mari. Atunci tu, marele preot Șarbil, spuneai : „Dacă Roma se declară pentru Pakor și împotriva lui Artaban al nostru, pentru Edessa ar fi o mare bucurie reapariția împăratului Nero". Roma s-a declarat acum pentru Pakor.

Întrucît amîndoi păstrau tăcerea, el continuă :

— La Antiohia se crede că între timp ați mers și domniile-voastre foarte departe.

Voia să-i facă să înțeleagă că se și angajaseră și că acum o retragere ar fi imposibilă.

Dar regele Mallukh își întoarse încet fața arămie, cu ochii arcuiți, către bărbatul din Occident.

— În cazul acesta, replică el, cuvintele noastre au fost citite la Antiohia în mod pripit. De la Edessa la Antiohia e cale de o zi bună, pe un drum bun, pentru un curier bun. Se poate întîmpla deci ca înfățișarea lucrurilor să se schimbe în timp ce ele ajung de la Edessa la Antiohia.

Și Șarbil comentă tăios cuvintele regelui :

— Era departe de noi și ne-am păzit să facem un pas hotărîtor. Cel ce cunoaște zeii Orientului trebuie să înțeleagă că marele preot al zeiței Tarate nu poate părăsi eleșteul ei în timp ce peștii sacri își depun icrele. Și pătruns de o demnă dezaprobare, declară : Zeița Tarate nu face nici o deosebire între oameni, oricine ar fi cel care s-ar refugia în templul ei. Ea își ține mîna protectoare asupra lui, fie că e olarul Terențiu, ori împăratul

Nero. Noi n-am întrebat cine este bărbatul. Cel mult tu, Varro, care ai fost un prieten bun al împăratului Nero, ai putea să ne-o spui.

— Vreți oare cu adevărat, îi întrebă iscoditor Varro, să aflați cine e bărbatul ?

— Este voința noastră, replică Șarbil, să știm care este părerea ta, Varro, despre acest bărbat ?

Varro zise :

— Dacă vreți, am un indiciu sigur. Există secrete între împăratul Nero și mine, pe care nu le poate ști nimeni altul decît împăratul și eu însumi. Dacă bărbatul le cunoaște, atunci el e împăratul. Vreți să-l supunem la această probă ?

Marele preot privi spre rege, lăsînd răspunsul pe seama acestuia :

— Cuvîntul dovedește multe, zise regele, dar nu și esența lucrurilor. Doar fapta o poate dovedi pe aceasta.

Varro înțelese, firește, de îndată, încotro băteau cei doi. Nu pe pretinsul Nero, pe el, Varro, voiau să-l constrîngă să se angajeze definitiv și nu numai prin simple cuvinte. Dar se prefăcu cu naivitate ca și cum nu l-ar înțelege pe rege și așteptă cu o mină nerăbdătoare. Nerăbdătorul Șarbil dădu să explice :

— E vorba ca tu, o, Varro, să-ți dovedești încrederea în acest bărbat și prin altceva decît prin cuvinte.

Varro se aștepta să i se ceară mult ; cu toate acestea, acum cînd urma să asculte aceste pretenții, îl cuprinse totuși teama și încercă să amîne penibilul moment.

— Varro, răspunse el făcînd pe sensibilul, știe că un om din Orient cere multe dovezi de la cel din Apus, înainte de a-i acorda încrederea. Dar Varro socotește că a dovedit din plin meritul de a purta înalta denumire de „cumătru al regelui Edessei".

Nici Mallukh, nici Șarbil nu răspunseră. Se așternu o tăcere fără de sfîrșit și Varro regreta că s-a autocondamnat la așteptare. Căci acești levantini știau să aștepte

mai bine și mai calm timp îndelungat, și tăcerea era mai apăsătoare pentru el decît pentru ei.

— Dacă recunosc acest bărbat ca pe împăratul meu Nero, zise el, în sfîrșit, destul de istovit, atunci Titus și guvernatorul său îmi vor confisca toate bunurile de pe teritoriul roman. Nu ajunge aceasta ca dovadă ?

Șarbil recunoscu, puțin ironic :

— Poate ți se vor confisca bunurile. Dar tu nu ești iubit la Antiohia, și poate că și fără acest Nero ți s-ar fi găsit pricini spre a-ți sărăci patrimoniul. Pentru a ne convinge ar trebui să ne dovedești credința ta cu probe mai puternice.

Și acum, în sfîrșit, vorbi din nou și regele. Cu vocea sa adîncă, senină, zise :

— Da, trebuie să ne-o dovedești cu probe mai puternice.

Varro păli ; bănuise tot timpul încotro băteau, așa se explicau și ezitările și subterfugiile la care recurgea.

— Cum aș putea s-o dovedesc cu probe mai puternice ? întrebă el neajutorat.

Vestitorul trase covorul la o parte și anunță ora. Regele dispuse să se servească dulciuri, îl întrebă politicos pe Varro despre felul cum își petrecuse timpul în Antiohia, despre călătoria sa. Apa susura chinuitor de monoton.

Șarbil zise, în sfîrșit :

— Ai putea s-o dovedești, spre pildă, dîndu-i lui Nero al tău, drept soție, pe fiica ta Marcia.

Cînd aceste cuvinte au ieșit prin șirul dinților auriți ai marelui preot, Varro se cutremură pînă în adîncul sufletului. Ceea ce născociră cei doi interlocutori ai săi era o capodoperă a șiretteniei levantine, demonstrînd cît de bine îl cunoșteau. L-au lovit unde era mai vulnerabil. O iubea din tot sufletul pe fiica sa Marcia, cea cu pielea albă, frumoasă și severă. Tot ce era mai roman în ființa lui se întruchipa în acest copil al său. Poate erau

momente cînd ea îl disprețuia, dar chiar și atunci îl iubea și-l admira. Marcia se retrăgea orgolioasă în ființa ei romană și evita contactul cu oamenii din Levant. În adevăr, ceea ce i se cerea era o „dovadă". Căci în ipoteza că acest Nero al lui era un șarlatan, regele și marele preot, silindu-l să-și dea consimțămîntul la această căsătorie, nu numai că-l angajau mai puternic decît prin ipotecarea unei oarecari moșii, dar, mai mult decît atît, o umileau pe mîndra și frumoasa romană Marcia, obligînd-o să se culce cu un șarlatan și un sclav.

Oare Marcia se va supune dacă îi va pretinde un asemenea lucru? Și în caz că da, oare nu-și va smulge din inimă toată dragostea pe care o simte pentru el?

Își dădu seama că gluma sa începea să-l coste foarte scump.

Chibzui încă o dată la posibilitatea de a renunța la întreaga acțiune. Ce ar fi dacă s-ar întoarce acum în Antiohia și i-ar spune lui Ceion: „L-am examinat pe individ. Este într-adevăr un smintit și un șarlatan, precum am socotit de la bun început, și, dacă dorești, scumpul meu Ceion, voi declara acest lucru și public." Ceion îl va primi cu brațele deschise, și pe Palatin i se vor exprima mulțumiri. Întindilă va înțelege fără îndoială cine este el și se va feri să-i ceară încă o dată impozitul de inspecție, ori ceva asemănător.

Dar era vorba oare în toată această afacere de Întindilă, sau de el însuși? Nu. Era vorba de crezul lui Nero, de opera sa, de continuarea operei marelui Alexandru, era vorba de Orient și de contopirea acestuia cu Grecia și Roma. Să adandoneze ceea ce abia începuse?

Se înclină în fața regelui Mallukh, în fața marelui preot și zise:

— Dacă împăratul Nero va socoti pe fiica lui Varro demnă de a-i fi soție, nimeni nu se va bucura mai mult decît Varro însuși.

XIX

ROMANTISM ŞI DREPT LA PENSIE

Următorul căruia Varro trebuia să-i cunoască părerea în legătură cu Nero al său era comandantul garnizoanei romane, colonelul Fronto. Dacă voia ca acţiunea sa să nu eşueze, era necesar să-şi asigure neutralitatea lui Fronto, de bunăvoinţa ascunsă a căruia, dealtfel, nu se îndoia. Îl preţuia pe Fronto. Îl socotea a fi de departe cel mai capabil militar şi cel mai bun politician din Mesopotamia şi se simţea ataşat de el prin educaţie şi felul de a gîndi. Căută deci să-l întîlnească printr-o întîmplare bine ticluită.

Pe vremea aceea, de două ori pe săptămînă, mai mulţi domni din cercurile conducătoare ale Edessei se întîlneau în vila producătorului de covoare Nittai, pentru a se distra cu un joc cu mingea, care era la modă. Varro ştia că la acest joc participa adesea şi colonelul Fronto. Se bucură cînd îl întîlni chiar la a doua sa vizită. Varro nu era un jucător prost, iar Fronto juca excelent. La vestiar — se juca în tunică scurtă — îl întrebă pe colonel dacă îşi poate permite să-l invite la o partidă de simplu. Fronto se învoi cu plăcere vizibilă.

— Cu mingea goală ori cu cea plină? întrebă el.

— Cu cea mai grea, propuse Varro.

— Dacă doreşti..., îi surîse Fronto.

Hotărîră să joace cele unsprezece reprize obişnuite. După fiecare repriză făceau o pauză mai lungă, în care sclavi din Capadocia îi ştergeau cu prosoape aspre, apoi, aruncînd zarurile, anunţau cine urma să servească mingea în repriza următoare.

— Bărbatul din templul Taratei, începu Varro în prima pauză, cu o familiaritate firească, ne cam dă fiecăruia bătaie de cap, scumpul meu Fronto.

Şedeau pe o bancă de piatră la soare, iar sclavii din Capadocia, care în mod sigur nu înțelegeau latina, îi ștergeau și îi ungeau ; mingea grea se afla în fața lor.

— Mie, nu, replică Fronto bine dispus, și lovi cu picioarele mingea încolo și încoace, între el și Varro ; mie omul din templu nu-mi pune nici un fel de probleme. Eu îmi primesc instrucțiunile din Antiohia și nu am obligația să gîndesc. Acesta e avantajul soldatului.

La fel de senin răspunse și Varro.

— Un avantaj care uneori se plătește scump. Să presupunem că preaonorabilul nostru rege Mallukh se decide pentru bărbatul din templu și îl scoate din refugiul său. Atunci ar trebui, de bună seamă, să încerci să pui mîna pe el. Cu greu pot crede că bunul nostru Mallukh ar rămîne nepăsător

— Crezi, într-adevăr ? întrebă Fronto, cu pleoapele pe jumătate închise, continuînd să împingă mecanic cu picioarele mingea încolo și încoace. Nu crezi oare că în acest caz un cuvînt energic al Romei ar fi suficient ca să-l readucă pe Mallukh al nostru la rațiune ?

— Sînt convins că în cazul în care Mallukh al nostru, care este un domnitor cugetat, își dădu cu părerea Varro, s-ar hotărî într-adevăr să-l recunoască pe bărbatul din templu, el trebuie să se fi asigurat în prealabil pe ce forțe se sprijină acest bărbat. Poate se află unele forțe în spatele lui.

— Ale parților ? întrebă Fronto.

Varro dădu din umeri.

— Forțe, se mulțumi el să răspundă.

Jucară a doua repriză. În pauza următoare, Fronto zise :

— Nu pot să-mi imaginez ca un om cu mintea sănătoasă să-l poată sprijini pe acest olar, chiar dacă el este susținut de unele „forțe". Oare un om normal și-ar putea imagina că există pînă și cea mai slabă șansă ca olarul Terențiu să se mențină timp mai îndelungat împotrivin-

du-se Imperiului roman ? Oare o asemenea încercare, întreprinsă de orice „forțe", n-ar fi o nebunie curată ?

Îl privea pe Varro dintr-o parte, cu grijă amicală, cu ochii lui inteligenți de om cu experiență. Ședeau alături, la soare, cu mingile la picioare, plăcut destinși după eforturile jocului, respirînd cu plăcere sub mîinile sclavilor din Capadocia care îi frecau cu putere. Sferisteria frumoasă, curtea de joc a vilei, împărțită artistic în terenuri de joc înconjurate de statui ale unor tineri jucători, era inundată de razele soarelui. Surd răzbătea pînă la ei zgomotul loviturilor de mingi ale celorlalți jucători și chemările prin care își dădeau indicații la joc.

— Unde încetează precauția, răspunse Varro gînditor, și unde începe lașitatea ? Unde se termină vitejia și unde începe nebunia ? E o temă interesantă și merită, fără îndoială, ca doi bărbați ca domnia-ta și ca mine să discutăm despre ea. Mi-ai îngăduit, scumpul meu Fronto, să-ți deslușesc unele gînduri. Știu, în consecință, că-ți pregătești o bătrînețe cumpătată, tihnită, la masa de scris, cu o moșie frumușică și o pensie mare, dar știu, de asemenea, că te atrage farmecul neprevăzutului, aventura pasionantă, sau cum vrei s-o numești. Astfel, vei înțelege, fără îndoială, că se poate imagina ca regele Mallukh sau „forțele" protectoare ale olarului Terențiu, contrar oricărei logici, să se lase ademeniți de vraja „aventurii" și să recunoască în bărbatul din templu pe împăratul Nero. Îmi permiți, scumpul meu Fronto, ca punînd această ipoteză să fac încercarea de a mă transpune în situația domniei-tale și de a chibzui, în această calitate, la ce ar trebui să facă într-un astfel de caz comandantul garnizoanei romane ?

— Ascult, răspunse Fronto surîzînd. Piciorul său încălțat cu sandaua alb-gălbuie se juca cu mingea.

Varro începu să-i înșire :

— Ai putea, înainte de toate, să procedezi ca un brav soldat, să renunți la a gîndi cu propria-ți minte și să

încerci pur și simplu să pui mîna pe Terențiu. Ce s-ar întîmpla atunci ? Regele Mallukh n-ar putea îndura un asemenea afront, după ce s-a declarat odată pentru „Nero". Domnia-ta, cu toate aptitudinile militare, nu te-ai putea opune cu cei cinci sute de oameni de care dispui, celor zece mii ai regelui. Ați pieri cu toții demonstrativ și eroic, în chip de viteji, model pentru manualele școlare. Întindilă, la rîndul lui, n-ar putea accepta distrugerea garnizoanei din Edessa, ar trebui să „ia măsuri". Iar Artaban, regele parților, n-ar putea privi nepăsător cum intervin trupele romane peste Eufrat și, de bună seamă, ar reuși ca, sub lozinca unui sfînt război de apărare, să scape de rivalul său Pakor și să-i unească pe parți. Urmarea ar fi așadar : un război cu parții.

— S-ar putea, recunoscu Fronto. Dar toate acestea nu sînt raționamente pe care ar trebui să le facă miniștrii la Roma, sau guvernatorul la Antiohia ? Eu, scumpul meu Varro, sînt soldat. În cazul înfățișat de domnia-ta nu mi-ar rămîne altceva de făcut, după cum spui, decît să mor eroic. Dar, pentru moment să continuăm jocul.

Scuturâ cupa cu zarurile, o răsturnă.

— Domnia-ta servești, dragul meu Varro, constată el.

— De astă dată m-ai încolțit rău, recunoscu el după a șaptea repriză.

Varro mulțumi surîzînd. Fronto cîștigase cinci reprize, el numai două.

— Permite-mi, spuse Varro după ce se simți mai odihnit, ca acum să mă transpun o clipă în persoana regelui Mallukh. Edessa are, fără îndoială, un interes cel puțin tot atît de mare ca și Roma să evite un conflict armat deschis. Așadar, regele Mallukh ar face totul pentru a oferi comandantului garnizoanei posibilitatea de a nu contraveni disciplinei, de a rămîne strict corect și totuși de a nu fi obligat să intervină.

— Mai tare, mai tare, îl încurajă Fronto pe sclavul din Capadocia, care îl fricționa. Vorbești mereu despre ipoteze, i se adresă lui Varro.

— Bineînțeles, se grăbi acesta să-i confirme. Îmi pun, teoretic, întrebarea : ce ar trebui să facă deci comandantul garnizoanei romane în cazul cînd regele Mallukh ori altcineva ar întreprinde o ultimă încercare să reînvie aici, în Orient, politica lui Nero ? Să se sacrifice pentru a zădărnici de la bun început încercarea, să-și îndeplinească „datoria", să moară eroic și să pună imperiul în primejdie ? Ori, și acum Varro surîse puțin, să se țină de „Instrucțiunile elementare" pe care, în calitate de ofițer al împăratului flavian, a fost obligat să și le întipărească în minte, să prefere să nu facă nimic decît să greșească, și astfel să ferească imperiul de un război cu parții ?

Fronto îl privi prietenos pe bărbatul agitat.

— Te înfierbînți mult prea mult, își dădu cu părerea, pentru o problemă teoretică.

— Și asta-l miră pe un teoretician ca domnia-ta ? răspunse Varro. Găsesc problema interesantă. Care dintre oameni e mai de preferat ? Cel care, într-un asemenea caz, moare eroic și fără rost, ori cel care, fără eroism, dar corect, se lasă dus de valurile vieții, poate puțin forțat, și adoptă o poziție de neutralitate ?

Fronto își puse mîna pe umărul celuilalt, cu un gest ușor, prietenesc.

— De fapt n-ar trebui să-ți faci atîtea griji pentru asemenea chestiuni ipotetice, scumpul meu Varro, răspunse el nu fără căldură. Dar, dat fiind că ai reușit, după cum ai spus, să-mi cunoști în parte firea, permite-mi să-ți trădez încă ceva : am dorit dintotdeauna să duc o viață plină de culoare, pasionantă, și totuși cu cincizeci și unu la sută siguranță și drept la pensie. Dreptul la pensie îl am. În cazul cînd zeii îmi vor mai acorda, pe deasupra, și viața pasionantă, „aventura" imprevizibilă,

fără a pierde cei cincizeci și unu la sută siguranță, aș considera acest lucru ca un noroc nemeritat.

Varro se străduí să-și ascundă emoția.

— Destul, porunci el sclavului, care se retrase repede și tăcut. Apoi apucă mîna lui Fronto. Îți mulțumesc pentru încredere, scumpul meu Fronto, zise el emoționat. Am purtat o discuție pe care o ducem, în gînd de doisprezece ani. Sînt bucuros că aceste gînduri s-au întruchipat în cele din urmă în cuvinte.

Fronto își eliberă mîna dintr-a celuilalt. Își ridică degetul, avertizîndu-l amabil :

— Nu uita, scumpul meu Varro, totul e ipotetic. Aruncă zarurile. Tot domnia-ta servești, constată el. Dar fii atent, cu toate acestea eu voi cîștiga și această repriză.

XX

VARRO ÎȘI EXAMINEAZĂ MARIONETA

Terențiu locuia acum, după ce Șarbil îl asigurase că protecția zeiței se extindea asupra întregii raze a templului, în casa marelui preot. Avea la dispoziție două încăperi frumoase, mai aspectuoase decît se cuveneau olarului Terențiu, totuși mult mai sărăcăcioase decît cele care i se cuveneau împăratului Nero. Acolo trăia așadar bărbatul spre care se îndrepta treptat atenția întregului ținut dintre cele două fluvii. Se străduia în continuare să pară indiferent și în același timp plin de o tainică importanță. Nu era ușor, deoarece, deși mai mult singur, se simțea mereu supravegheat.

Uneori îl vizita Knops și-i relata despre cele ce se petreceau în afara templului. Istețul Knops făcea acest lucru în mod foarte dibaci. Nu-l lăsa pe celălalt să

observe că el, Knops, e conștient de marele serviciu pe care i-l face prin aceasta ; își prezenta informațiile pe tonul unei conversații lipsite de importanță, ca și cum ar fi presupus că era vorba despre lucruri pe care stăpînul său oricum le cunoștea de mult.

Prin Knops, Terențiu află și de sosirea lui Varro. Se aștepta ca senatorul să-l viziteze numaidecît. Dar lui Varro i se părea oportun ca și de astă dată să-l înmoaie cît mai mult pe individ printr-o așteptare cît mai îndelungată, pentru ca să nu devină cumva obraznic și să-i scape din mînă. N-a uitat uimirea care l-a cuprins în urma transformării bruște, surprinzătoare, a lui Terențiu în Nero ; și inteligența precaută pe care Terențiu a manifestat-o în aceste lungi săptămîni ale așteptării îndemna la prudență. Varro îl lăsă deci să se frămînte, și-și ajunse scopul. Terențiu deveni neliniștit și nesigur.

Dar, cu toate acestea, cînd în cele din urmă Varro veni, găsi un om calm, cu un aer de indiferență. Senatorul nu se purtă ca un protector față de protejatul său, dar în nici un caz nu-l trata pe Terențiu ca pe un împărat. Dealtfel bănuia că în casa lui Șarbil pereții aveau urechi și se feri să pronunțe vreun cuvînt imprudent.

— Zeița Tarate, începu el, examinînd încăperile, nu-și găzduiește prost oaspeții. Acasă, în palatul nostru de aur, era mai mult confort ; dar și aici se poate simți bine cineva, chiar dacă în trecut a fost obișnuit cu tot fastul împărătesc.

— „Pentru a-și putea dovedi rangul, cită, drept răspuns, Terențiu un tragic grec, zeii n-au dat omului o cale mai bună decît răbdarea."

Varro surîse bărbatului lunecos ca peștele, apreciind arta sa de a da răspunsuri echivoce.

— Răbdare ? replică el. Există multă lume care crede de pe acum ceea ce odată mi-a fost dat să înțeleg în casa mea, anume că domnia-ta ești altul decît olarul Terențiu.

Terențiu îl privi drept în față.

— Poate am devenit altul, răspunse cu calm, nu fără prestanță.

Varro constată :

— Înainte erai deci olarul Terențiu ?

— Un timp oarecare, răspunse creatura, mi-a plăcut să fiu olarul Terențiu.

Varro observă puțin ironic :

— Te-ai acomodat foarte bine.

— Există principi, replică Terențiu, cărora le place să fie actori. Nu este, dealtfel, mai important ca ceilalți să creadă că ești cineva, decît să fii într-adevăr acel cineva ? Ce părere ai, scumpul meu Varro ? și pentru prima dată îl numi pe nume, ca un egal pe egalul său, și nu-i rosti titlul. Varro surîse în sinea lui : „Această intimitate nu va dura mult, scumpul meu Terențiu."

Cu voce tare zise :

— Multă lume crede acum că împăratul Nero trăiește, și anume, aici, la Edessa. Unii, ce-i drept, o contestă. Unii o iau în derîdere. Iată, de exemplu, Ioan de Patmos al nostru, actorul, un artist de înaltă ținută, după cum vei recunoaște. Acesta susține că de l-ar fi jucat pe Nero în tragedia *Octavia* precum un oarecare altul joacă rolul lui Nero în orașul Edessa, nimeni nu i-ar fi dat crezare.

Olarul Terențiu auzind spusele lui Varro nu-și putu stăpîni o grimasă involuntară. Va veni ziua cînd îi va arăta acestui Ioan cine e mai bun în rolul lui Nero. Deocamdată se refugie, în fața lui Varro, în domeniul metafizicii.

— Divinitatea, declară el, produce creaturi umane în multe miriade de exemplare, dar în ce privește înfățișarea omenească se complace în a crea de fiecare dată numai un singur exemplar, de neconfundat.

— Nu te înșeli în această privință ? replică Varro. Nu este oare această afirmație puțin prea îndrăzneață ? Dacă există cumva un bărbat cu înfățișarea aidoma împă-

ratului Nero, oare nu sînt și mijloace cu ajutorul cărora s-ar putea verifica, fără greș, dacă acest bărbat nu este cumva altcineva decît împăratul Nero ? Și cînd Terențiu deveni neliniștit, continuă : Ori poate nu există astfel de mijloace ?

— Poate există asemenea mijloace, admise, ezitînd, Terențiu.

— Autoritățile din Edessa cred, în orice caz, vorbi în continuare Varro, că există astfel de mijloace. Dacă acel cineva pretinde a fi împăratul Nero — socotesc autoritățile din Edessa — atunci el trebuie să fie cunoscătorul unor secrete ce pot fi știute numai de împăratul Nero și de senatorul Varro.

Terențiu tăcea încurcat.

— Domniei-tale nu i se pare justă această opinie ? îl încurajă ironic Varro.

— Mi se pare justă, recunoscu Terențiu.

— Deci, așa ! zise Varro jovial. De fapt, de ce nu ne așezăm ? îl invită pe celălalt, întrucît tot mai stăteau în picioare, oarecum ceremonios.

Se așezară.

— Îți amintești, de pildă, începu el, degajat, examenul penibil, că împăratul Nero, într-o lună de mai, să tot fi fost anul 818 după întemeierea Urbei, a vizitat bordelul din spatele circului mare ? Era însoțit de o serie de prieteni, printre alții și de senatorul Varro.

Fața palidă, puțin rozalie, a lui Terențiu se coloră. Era o josnicie că Varro îi reamintea tocmai acest episod. Căci, cu prilejul acelei vizite la bordel, Lucia, una dintre femeile preferate ale casei, fusese insultată, se iscase un mare scandal și împăratului nu-i mai convenise să mai audă de acest incident. Se afirmase deci că individul acela, în care unii pretindeau de a-l fi recunoscut pe împărat, fusese un oarecare bărbat de pe stradă, pe care ceilalți îl culeseseră din drum și, din glumă, îl luaseră cu ei. În persoana acestui bărbat fusese recunoscut, mai

apoi, olarul Terențiu, care a fost citat în fața pretorului și condamnat la plata unei amenzi, pentru care a fost despăgubit cu vîrf și îndesat dintr-o sursă necunoscută. În fața judecătorului, olarul Terențiu ajunsese să cunoască amănunte ale incidentului, pe care alții cu greu le-ar fi putut afla. Era oarecum un mare serviciu pe care Varro îl făcea lui Terențiu vrînd să-i verifice identitatea tocmai prin cunoașterea acestor amănunte. Dar Terențiu sesiză în întrebarea senatorului nu mărinimia, ci doar ironia. El, personal, își amintea de acel episod numai arareori și cu nemulțumire. Prefera să retrăiască în gînd scena cînd citise mesajul imperial în fața Senatului, dar nu cea din fața pretorului, unde, ca libert, își asumase acele fapte josnice, pe care împăratul, dealtfel nu tocmai pudic, dintr-un capriciu oarecare nu voise să le ia asupra sa.

— Îmi amintesc de povestea aceea din bordel, zise el, așadar, în silă.

— Și îți aduci aminte, întrebă Varro în continuare, mereu pe același ton de conversație ușoară, ce a spus împăratul Nero cînd frumoasa Lucia stătea goală la fereastră și Aelius era cît pe aici s-o arunce în stradă ?

Despre asta Terențiu nu știa nimic, nu se pomenise nimic în fața judecătorului. De bună seamă, nu știau decît cei cîțiva domni, în societatea cărora Nero se distrase atunci la bordel, dacă mai trăiau și-și mai aduceau aminte. Terențiu se simți acum și mai tulburat, deoarece întrebarea lui Varro nu s-a dovedit a fi o perfidie, ci un examen cinstit.

Trebuia să răspundă într-un fel. Își adună puterile, luă atitudinea lui Nero, se identifică, cel puțin așa credea el, cu spiritul său, scoase smaraldul, deveni Nero și răspunse cu vocea lui Nero :

— Lasă asta, scumpul meu Aelius. Prin fereastră poți arunca un mareșal ori un rege, dar nu o damă în pielea goală.

Așa, ori oarecum astfel, trebuia să fi vorbit Nero atunci.

Varro zîmbi. Văzu acum pentru prima dată smaraldul lui Terenţiu. Smaraldul lui Nero fusese mai mic, dar șlefuit mult mai îngrijit și mai artistic. Şi adevăratul Nero nu încercase să fie spiritual la bordel. Dimpotrivă, cînd Aelius voise s-o arunce pe fereastră pe frumoasa Lucia, beat, ca toţi ceilalţi, spusese, căscînd și bîiguind ceva oarecum lipsit de sens : „Continuă, scumpul meu Aelius, după voia domniei-tale. Serviţi-vă, prieteni !“ Varro era amuzat și satisfăcut că Terenţiu nu și-l putea imagina pe Nero într-o situaţie obișnuită, ci credea că împăratul trebuie să se comporte și la bordel în chip maiestuos, cu gîndul numai la mareșali și regi.

Terenţiu îi răspunsese lui Varro cu o oarecare siguranță. Dar abia termină ce avea de spus, că și părăsi, fără voia lui, postura lui Nero, luă smaraldul de la ochi, deveni olarul Terenţiu și clipi încordat spre Varro, în dorința de a vedea pe fața lui dacă ghicise în general, și în ce măsură, răspunsul just. Dar Varro se mulţumi să surîdă, și nu i-a făcut cunoscut individului niciodată cît de aproape ori cît de departe a nimerit de ţintă. Se ridică și zise, mai degrabă ca o poruncă decît ca o rugăminte :

— Dacă împăratul Nero are de gînd să preia din nou domnia, s-o facă acum.

După plecarea lui Varro, Terenţiu respiră ușurat. Fără a mai lua în seamă dacă era observat ori nu, adoptă atitudinea și vocea lui Nero, scoase din nou smaraldul, parcurse încăperile în lung și în lat cu mersul lui Nero, vorbind cu sine însuși, îmbătat de fericire.

Cartea a doua

PE CULMI

I

DESPRE PUTERE

Cu prilejul ultimei sale audiențe la regele Mallukh, Varro s-a convins că nu-și va putea continua cu temei acțiunea pînă n-o va îndupleca pe Marcia să accepte căsătoria cu acel individ. Zile în șir, o săptămînă în cap, amînă penibila convorbire. În cele din urmă se hotărî, gata să suporte consecințele.

În fața sa ședea Marcia, palidă, zveltă, severă. El vorbi despre unele, despre altele, ocolind subiectul. În cele din urmă, își luă inima în dinți.

— Și-a făcut apariția aici un bărbat, începu el, pe care toată țara dintre cele două fluvii îl socotește a fi împăratul Nero. De bună seamă, ai auzit despre el. Acest bărbat îți cere mîna.

Marcia se uită cu toată atenția la gura lui. Mai întîi nu pricepu. Apoi înțelese. Înțelese că tatăl ei îi pretinde cu sînge rece, ca și cum ar fi vorba despre o invitație la cină, să accepte cea mai groaznică dintre înjosiri. Spaima și scîrba o apucară în asemenea măsură încît inima i se opri în loc. Dar nu se prăbuși. Se ținu dreaptă ; deveni doar lividă și strînse cu putere brațele jilțului. Varro terminase de mult, dar ea continua să tacă. Privea neîncetat la gura lui, ca și cum de acolo trebuiau să mai iasă cuvinte. Varro se uită la ea ascunzîndu-și cu greu penibila încordare.

— Este acel bărbat împăratul Nero? întrebă în cele din urmă Marcia cu o voce ciudat de uscată.

— Tu îl cunoşti sub numele unui olar, Terenţiu, răspunse Varro, nu fără sforţare.

Marcia îşi strînse buzele atît de puternic încît se făcură ca o singură linie subţire.

— Dacă nu mă înşel, zise ea, este unul din liberţii tăi. N-a fost oare tatăl său sclavul acela care a reparat în casa noastră din Roma conducta de apă şi ţevile latrinelor?

„De ce nu m-au lăsat să devin vestală, gîndea ea, aşa cum a vrut mama? Acum aş trăi în linişte şi măreţie, în frumoasa casă de pe Via Sacra. La jocuri aş sta la loc de onoare, în loja împăratului. La sărbătoarea de la 9 iunie aş urca treptele Capitoliului venerată de întregul popor, alături de împărat. Dar el, tatăl meu, n-a vrut. M-a păstrat pentru a mă vinde la mezat în afacerile sale obscure şi murdare."

„Nici maică-sa, gîndea Varro, nu m-a putut suferi, pentru că am luat-o din interes, şi mi-a rămas pînă la sfîrşit indiferentă. Din răzbunare a vrut să facă din Marcia o vestală şi i-a băgat numai prostii în cap. Pe cînd era copilă, ar fi trebuit să mă ocup mai mult de ea. Dar aveam prea puţin timp. Unei fete cu concepţiile ei îi este desigur cumplit de greu să se culce în patul unui individ de teapa lui Terenţiu. Ochii ei au încremenit cu totul. Sentimentele ei sînt de o naivitate prostească, dar sînt o realitate de care trebuie să ţin seama."

Cu voce tare zise:

— Ştiu, găseşti că este nedemn de un roman ceea ce-ţi cer. Dar în Siria nu poţi trăi ca şi cum te-ai afla la Roma. Ai să-mi răspunzi desigur: „În acest caz, să nu mai trăim în Siria". Dar în primul rînd sînt constrîns să trăiesc aci şi, în al doilea rînd, tot aşa aş face chiar dacă drumul spre Roma mi-ar fi deschis. Îţi spun, iubita mea Marcia, merită să renunţi la puţină „demnitate" pentru

ca în schimb să obții ceea ce îți poate oferi numai Orientul. Mi-ar fi pur și simplu imposibil să trăiesc fără acest Orient. Mă plictisesc în Apus. Și, ca să fiu sincer, n-aș vrea să renunț la influența și puterea de care pot dispune numai aici, în Orient.

Marcia ședea în fața lui nemișcată, subțiratică. „Cum încearcă să mă înșele, gîndea ea plină de ură. Vrea să pară cinstit. Pe mine însă mă vinde drojdiei societății, iar motivele sale josnice le învăluie într-o vorbărie pompoasă."

— Spuneai deci că trebuie să devin soția olarului Terențiu, răspunse ea pe un ton ironic, rece, obiectiv.

Calmul dușmănos al fiicei sale îl exasperă pe Varro mai mult decît ar fi făcut-o lacrimile, rugămințile, accesele de disperare. „Este adevărat, chibzui el, că individul are o origine umilă. Dar, ce-i drept, nici mama ei nu mi-a oferit prea multe bucurii, deși a fost fiică de senator. Ar trebui să fie fericită că va scăpa de blestemata ei virginitate. Dacă se va culca, în sfîrșit, cu un bărbat și acesta va face față cît de cît, nu-i va fi oare indiferent al cui fiu este ?"

Cu voce tare zise :

— Nero și cu mine am transplantat în această Mesopotamie o bună bucată din Roma, soldați, bani, timp, nervi, viață. Nu vreau să renunț la toate acestea numai pentru că, pe Palatin, capetele patrate nu sînt în stare să privească mai departe de frontierele lor strategice și nu pot vedea nimic din posibilitățile economice și culturale care se află aci, dincoace de Eufrat. Lipsiți de fantezie, ei susțin că ar fi imposibil să contopești Roma cu Orientul. Dar nu trebuie decît să-ți deschizi puțin ochii pentru a constata încă de pe acum că oamenii și orașele care se formează din această contopire sînt de-o măreție pur și simplu impresionantă. Eu, în orice caz, nu renunț la Orientul meu. Am investit în el bani și timp și am dreptul să cer și de la alții sacrificii.

În toți anii lungi ai exilului Marcia sperase că tatăl ei va fi reabilitat, că se vor întoarce la Roma și vor duce acolo o viață demnă, măreață. Dar, cu cîteva zile în urmă, cînd părăsiseră în pripă teritoriul imperiului, își pierduse orice urmă de speranță. Renunțase la visurile ei, pentru un țel mult mai modest. Colonelul Fronto îi arătase, în felul lui reținut, că o stimează. Ca rang și prestigiu, acesta nu era la nivelul unei fiice de senator. Dar arăta bine cu ținuta lui elegantă, fruntea lată, inteligentă și părul cărunt, tuns scurt ; și era roman, cu educație și cultură romană, un om printre acești levantini în stare semianimalică. Se hotărî deci să-l încurajeze ca acesta s-o pețească spre a se mărita cu el. Ar duce alături de el o viață destul de sărăcăcioasă, dar cuviincioasă. Și acum, propriul ei tată nu-i îngăduie nici măcar atît, ci îi pretinde o asemenea josnicie. Toată severitatea, mîndria, castitatea ei vrea să i le arunce acestei lepădături, sclavului, feciorului unui curățător de latrine. Tăcea, și fața ei albă era o mască a scîrbei.

— Fie cum ar fi, continuă Varro, dînd din umeri, pentru mine acest bărbat este adevăratul Nero. Trebuie să fie acesta. Din multe motive nu mai pot da înapoi. Dar el devine Nero numai dacă-i acord încredere. Și această încredere trebuie s-o dovedesc.

— Și o dovedești, completă împietrită și ironică Marcia, prin mine. Eu trebuie să plătesc pentru politica ta.

„Există, într-adevăr, cîte una, gîndi Varro, care se autodistruge. De pildă, cînd m-am culcat prima dată cu fetița aceea de paisprezece ani — era tracă, oare cum o chema ? — și-a pierdut mințile, biata, și a rămas așa toată viața. Deși m-am purtat delicat cu ea. Am plătit-o cu patru mii, și după aceea n-am mai putut s-o folosesc decît la spălatul vaselor. Sînt oare cinic ? Doar o iubesc pe Marcia. E foarte sensibilă, trebuie să am răbdare cu ea. Cred că e mai bine să-i spun adevărul. Mă va înțelege. E mai simplu și mai sigur să-i spun cum stau lucrurile.“

Şi zise :

— Lumea nu vrea ca un om înzestrat să rămînă la putere. Nu-l rabdă. Nu-i rabdă decît pe cei incapabili. Pe Nero l-au împins la moarte fiindcă a fost capabil, iar pe mine tot din același motiv m-au alungat de la putere. Şi acum, cînd mi-am făurit pentru a doua oară o poziţie puternică, lumea vrea din nou să mă alunge. Dar nu cedez. A doua oară n-aș mai suporta. Pentru a o menține, risc totul, pe mine, pe tine, totul.

Varro nu greșise în calculele sale. Marcia se trezi din rigiditatea ei dușmănoasă. Simțise accentul de sinceritate din cuvintele lui. Sentimentele ce le nutrea față de tatăl ei fuseseră din totdeauna un amestec de stimă și împotrivire ; acum simțea din nou ispita admirației pentru el.

Varro ședea, după obiceiul oriental, cu picioarele încrucișate ; ca și cum acest aer neglijent putea atenua patetismul cuvintelor sale.

— Roma înseamnă forță, spuse el. Roma înseamnă putere. Ce este însă puterea ? Titus, sîrguinciosul funcţionar, care se lasă intitulat împărat, își închipuie că are putere fiindcă dispune de o uriașă organizație militară și administrativă. Nu-l invidiez. Căci ce posedă el, de fapt ? Fasciile, legăturile de vergi și securile. Oare asta să însemne puterea ?

Nu mai vorbea pentru fiica sa, vorbea pentru sine însuși. Se vedea cum izvorau gîndurile în el, cum se transformau în cuvinte. Vorbea pe șoptite, dar cu elan, frazele latine logice, dure, clare curgeau din gura sa ca versurile grecești.

— Puterea, spunea el visător, este ceva mult mai subtil. Puterea este ideea, așa cum izvorăște ea din creier și devine apoi faptă, care învinge realitatea grosolană. Marea majoritate a oamenilor acceptă faptele împlinite. Ei își spun : dacă așa este, așa trebuie să fie. Iată marea

inerție, marele viciu al omenirii. Eu nu mă împac cu el. De ce trebuie să fie așa cum este ? Nero e mort ? Este un fapt stupid, lipsit de sens, care tulbură ordinea rațională. Nu se încadrează în concepția mea despre lume. Deci nu-l recunosc. Acționez împotriva acestei realități absurde, îi declar război. Îl voi reînvia pe Nero. Lumea spune că Orientul este într-un fel, iar Roma într-altfel, de aceea ele nu se pot împăca niciodată și, în consecință, ar trebui să renunțăm fie la Levant, fie la Roma. Nu, eu nu renunț. Nici nu-mi trece așa ceva prin minte. Nu mă supun unei logici atît de plate. A nu te supune realității neînsuflețite, stupide, a nu te mulțumi cu ea, a pune în joc propria-ți viață, înfruntînd realitatea și soarta, iată ce înseamnă a fi cu adevărat roman. A opune ceea ce ar trebui să fie la ceea ce există în fapt și a cîștiga partida este singura formă a puterii pentru care merită să lupți.

Marcia privea la gura care rostea aceste cuvinte și o ușoară roșeață îi coloră obrajii. Uitase cu totul că numai cu cîteva minute în urmă socotise frazele lui pompoase doar ca un mijloc de a masca măruntele-i interese.

Varro tăcu, se îndreptă, smulgîndu-se parcă cu greu din gîndurile care-l absorbiseră cu totul. O privi. Se apropie de ea și-i puse ușor de tot mîna pe umăr.

— Crede-mă, draga mea Marcia, spuse el, înțeleg ce înseamnă să pretinzi unei femei ca tine să se culce cu această „creatură".

Rosti „creatură", folosind acest cuvînt disprețuitor și echivoc și Marcia înțelese că intenționa să lase deschisă problema dacă îl socotește pe Terențiu o creatură a zeilor sau a sa proprie și se mîndrea împreună cu tatăl său de acest dublu sens.

— Dar știu, de asemenea, continuă el, că ai înțeles de ce-ți pretind acest lucru.

Marcia îl contemplă pe tatăl ei ; avea ochii lui, căprui, prelungi, reci și pasionați în același timp. Era suficient de inteligentă pentru a înțelege că un joc atît de periculos

ca acesta, în jurul falsului Nero, nu va putea ține mult și că, de bună seamă, va avea un sfîrșit cumplit. Dar, se și aprinsese în ea o scînteie din pasiunea înfocată a tatălui, fantezia ei temerară făcea să se și vadă pe Palatin, și nu mai era sclavul, ci împăratul cel cu care trebuia să se culce ; aproape regretă, trebui să depună un efort deosebit ca din aceste visuri îndrăznețe să revină la realitate.

— Roma, obiectă ea, a devenit mare prin faptul că a recunoscut, necontenit și clar, realitatea existentă.

Dar Varro nu se lăsă.

— Este doar în parte adevărat, zise el cu vehemență. A văzut starea de fapt dar n-a acceptat-o : astfel a devenit mare Roma. Ea însemna doar zece mii de oameni, iar lumea, cincizeci de milioane. Iată ce era în realitate Roma. Însă ea n-a acceptat această realitate. Roma a vrut ca lumea să devină romană și lumea a devenit romană.

Marcia se ridică de pe scaun.

— Acum pot pleca, tată ? întrebă ea.

Varro veni foarte aproape de ea, îi luă chipul alb în mîinile sale cărnoase, îi împinse capul ușor spre spate și-și îndepărtă apoi propria-i față, pentru a o vedea mai bine.

— Dacă asta va fi și voia ta, Marcia, te vei muta pe Palatin, îi făgădui el.

Marcia se uită la tatăl ei cu o privire ce exprima că știe multe, dar crede puțin. Toată ființa i se opunea jocului propus de el. Dar, de pe acum vedea în acest joc nu numai ceea ce era hidos, dar și ceea ce era măreț. Și nu erau toate acestea de preferat vegetării într-un oraș oriental de provincie ?

Varro simțea precis ce se petrecea în ea. Îi ținu încă un timp capul în mîini. Au stat așa, privind unul la altul. Se cunoșteau perfect și Marcia își dădu seama în acest moment, dureros de clar, de noianul sentimentelor ce le nutrea față de tatăl ei : dragoste, ură, atracție, dispreț și admirație.

După această convorbire, Varro se simți sleit, ca după un efort fizic extenuant. Știa că e pe drumul cel bun. Dar îl va mai costa multă osteneală pînă o va învinge definitiv pe Marcia. În cursul săptămînii mai vorbi de trei ori cu ea.

Apoi, în sfîrșit, putu să-i comunice marelui preot Șarbil că s-a convins prin dovezi sigure că oaspetele zeiței Tarate este cu adevărat împăratul Nero, socotit mort, și-l roagă pe regele Mallukh și pe marele preot să onoreze cu prezența lor nunta fiicei sale cu împăratul, ce urmează să aibă loc la următoarea lună nouă.

II

LOIALITATE ROMANĂ

Prima consecință a acestei vești a fost aceea că marele preot Șarbil s-a prezentat la colonelul Fronto.

El îl informă confidențial pe comandantul roman asupra faptului că există dovezi demne de încredere cum că bărbatul refugiat în templul Taratei este cu adevărat împăratul Nero, socotit mort. Fronto răspunse politicos și cu multe digresiuni că recunoașterea sau nerecunoașterea unui împărat este o problemă ce revine regilor și marilor preoți, guvernatorilor și senatorilor, dar nu unui simplu și neînsemnat ofițer ca el. La care Șarbil îl asigură că e departe de el gîndul de a-l stingheri cu sfaturi nedorite. Doar din prietenie și loialitate îl face atent că regele Mallukh se simte obligat de conștiința sa să păstreze față de acel bărbat, care prin numitele dovezi s-a adeverit a fi împăratul Nero, fidelitatea pe care i-a jurat-o.

Colonelul Fronto își îndreptă ochii inteligenți asupra lui Șarbil. Regele Mallukh, răspunse el rar și grav, s-a

obligat și față de împăratul regent Titus, din Roma, prin jurămînt și tratat. Șarbil, după un scurt timp de gîndire, răspunse că este firesc ca un bărbat care a purtat îndelungat timp coroana imperială, fără să-i conteste nimeni acest drept, să mai posede în ochii multora nimbul maiestății. Și oare jurămîntul anterior nu anulează pe cel din urmă, dacă acesta e eronat ? Dar, oricum ar fi, adăugă el visător, ei amîndoi, regele său Mallukh și prietenul său Fronto, sînt ca pe muchie de cuțit.

Fronto nu replică nimic. Cunoștea metodele Levantului și chiar dacă nu era un maestru în arta tăcerii demne, istovitoare, cum era, de pildă, regele Mallukh, constată totuși cu satisfacție că-l întrecea, în această privință cel puțin; pe bătrînul Șarbil.

Căci marele preot, bătrîn, curios și nerăbdător cum era, nu rezistă mai mult de zece minute și spuse :

— Întrucît prietenul meu din Apus a învățat atît de bine să păstreze tăcerea, vreau eu, așadar, să vorbesc. Iar eu am de spus următoarele : Regele Mallukh este prietenul lui Titus, care în ochii multora posedă suflul maiestății. Regele Mallukh nu-l va ataca pe Titus pînă ce acesta nu-l va ataca pe el. Firește, cel care se atinge de împăratul Nero, îl atacă implicit și pe regele Mallukh, și împotriva unei asemenea agresiuni regele Mallukh va trebui să se apere.

Fronto surîse în sinea lui. Iată că acum simte pe grumazul său acea blîndă constrîngere despre care i-a vorbit Varro. Era o mînă abilă ; el așteptase să-i fie forțată mîna, și presiunea era binevenită. Răspunse în obișnuita manieră înfloritâ că speră cu încredere în înțelepciunea regelui Mallukh care le va ajuta amîndorura să găsească o cale de ieșire din situația primejdioasă în care se află.

A doua zi, regele Mallukh îl scoase pe împăratul Nero, în mod festiv, din templul Taratei și îl conduse în palatul său. Acestea fiind făcute, trimise trei curieri : unul la Senatul Romei, unul la guvernatorul din Antiohia, altul

la regele parților, Artaban, la Seleucia, anunțînd că marele împărat Nero mai trăiește, datorită voinței fericite a zeilor. Se află în orașul Edessa ca oaspete al său, de unde curînd va începe călătoria la Roma pentru a prelua din nou guvernarea imperiului.

În această zi, în care omul din templu s-a mutat în palatul regal, colonelul Fronto nu învoise pe nici unul dintre ofițerii sau soldații săi. Au fost date instrucțiuni severe pentru a se evita orice fricțiuni cu populația și ca sub nici un pretext să nu se apropie nimeni de numitul Terențiu. Pentru această zi și pentru următoarele două au fost anunțate aplicații grele, ofițerii și trupa fiind ținuți în stare de alarmă.

Colonelul Fronto era puțin iubit, dar foarte respectat. Era un aristocrat roman ; detașamentul său, cinci companii din Legiunea a paisprezecea, erau compuse în majoritate din dalmații de statură uriașă ; el era „comandantul", iar ei „trupa". Serviciul era sever, dar îl acceptau. După treizeci de ani de serviciu primeau o bucată de pămînt și o sumă de bani, pămînt cîștigat cu trudă, bani cîștigați cu trudă, dar pămînt bun, bani buni. La un capăt al frînghiei cu care Roma își ținea în frîu soldații se afla disciplina, iar la celălalt — dreptul la pensie. Fără disciplină, pierdut era pămîntul și banii. Și asta o știau soldații.

Oamenii lui Fronto respectau așadar disciplina severă. Dar, firește, purtau între ei discuții despre noul împărat. Tradiția ostășească cerea să se păstreze întotdeauna loialitate față de cel despre care se putea presupune cu mai multă siguranță că va satisface pretenția îndreptățită la pensia de bătrînețe. Așa concepea toată armata, așa concepeau și oamenii lui Fronto loialitatea romană ce o juraseră Senatului și poporului Romei. Pe de altă parte, orice schimbare de tron însemna o mare posibilitate de cîștig. Noul împărat obișnuia să cumpere supunerea soldaților prin gratificații însemnate în ce privește pensia de bătrî-

nețe, împărații din familia Flavilor au corespuns, pînă acum, așteptărilor, dar în privința gratificațiilor atribuite cu prilejul schimbării de tron s-au dovedit a fi foarte zgîrciți. Împăratul Nero era considerat ca darnic. Dacă oaspetele regelui Mallukh se va dovedi a fi, prin generozitatea sa, cu adevărat împăratul Nero și dacă pe deasupra va putea oferi și garanții suficiente privind pensia, soldații erau dispuși să nu acorde atenție chiar tuturor amănuntelor. Ei așteptau deci și, așteptînd, respectau disciplina.

Firește, existau și cîțiva fanatici. Așa, de pildă, s-a prezentat la Fronto un tînăr ofițer, un anume Testimus. În poziție de drepți, îndărătnic și totuși timid, declară colonelului că, dacă i s-ar da permisiunea, el ar fi dispus să pună capăt scandalului din jurul escrocului Terențiu. A dobîndit o dibăcie deosebită în mînuirea pumnalului scurt, sirian. Ar vrea ca atunci cînd sclavul Terențiu, după cum s-a anunțat, se va duce peste două zile la templul lui Apollo, să-l înjunghie pe pragul templului.

Locotenentul Testimus sosise în garnizoană abia cu cîteva săptămîni în urmă. N-avea încă relații corespunzătoare ; trecea un anumit timp pînă cînd camarazii sau chiar notabilitățile din Edessa verificau pe un nou-venit și îl primeau în cercul lor. Lui Fronto, tînărul nu i-a fost pe plac din primul moment. Acum se confirmă că simțul său nu-l înșelase ; individul ținea de tagma acelor patrioți primitivi, violenți, care se dovediseră a fi dintotdeauna periculoși pentru existența imperiului și a societății. Un atentat împotriva lui Terențiu, iată ceea ce i se părea unui astfel de patriot sălbatic drept cea mai bună soluție a problemei. Odată cu persoana lui Terențiu s-ar prăbuși întreaga acțiune rebelă, planul lui Varro, și odată cu acesta și încercarea de renaștere a vechii politici orientale. O soluție radicală, fără îndoială. A zădărnici anticipat, în germene, revenirea la politica orientală ar fi însă nu numai

regretabil, dar o asemenea soluție radicală ar trebui plătită afurisit de scump și după aceea. Căci, în cea mai mare măsură era îndoielnic dacă populația din Edessa ar fi acceptat cu calm suprimarea împăratului său Nero. Mai probabil era că garnizoana romană ar fi trebuit să răspundă de moartea lui și ar fi fost trecută prin tăișul săbiilor. Urmările erau imprevizibile. O expediție de pedeapsă contra Edessei, posibilitatea unui nou război cu parții, toate acestea amenințau să devină ușor realitate în urma unui astfel de atentat.

Firește, pentru Fronto, cel mai simplu ar fi fost să interzică din oficiu patriotului Testimus realizarea unui asemenea plan. Dar, dacă o astfel de interdicție ar ajunge la urechile lui Ceion, n-ar deveni acesta, în mod firesc, neîncrezător față de el, Fronto ? Nu, el trebuie să procedeze mai înțelept pentru a-l face inofensiv pe sublocotenent.

Mai întîi, îl întrebă deci pe patriotul Testimus dacă îi este clar că încercarea unui asemenea atentat l-ar putea costa, după toate prevederile omenești, viața. Lui Testimus îi era clar. Fronto îl întrebă, în continuare, dacă se gîndise la faptul că va pieri anonim, fără a-și onora numele și ginta ; căci armata romană nu putea fi în nici un caz pătată cu oprobiul unui asemenea asasinat ; faptul ar putea avea consecințe periculoase. Dar, Testimus, neînfricatul patriot, chibzuise și la aceasta. Este dulce și onorabil să mori pentru patrie, socotea el, chiar neștiut de nimeni.

În felul acesta, în dorința de a salva civilizația de pericolele unui nou război cu parții, colonelului Fronto nu-i rămînea decît calea de ieșire, ce-i drept perfidă și lipsită de orice sentiment uman, pe care încercase totuși s-o evite prin întrebările sale. El explică sec patriotului Testimus că își declină orice răspundere ; pe de altă parte, îi asigură sublocotenentului toată libertatea de acțiune, bineînțeles cu condiția ca nimeni să nu afle despre intenția sa, garantînd că nu va putea fi identificat cadavrul

său. Testimus răspunse cu formula de serviciu: „Am înțeles", și plecă, mulțumind colonelului pentru a-i fi admis o moarte atît de frumoasă și înălțătoare.

Dar, încă în aceeași zi, senatorul Varro primi o scrisoare, nesemnată, prin care i se aducea la cunoștință că poimîine, pe pragul templului lui Apolo, se va săvîrși un atentat împotriva împăratului Nero.

Așadar, îndemînarea în mînuirea pumnalului scurt, sirian, nu folosi prea mult patriotului Testimus. Încă înainte de a fi putut înfige pumnalul, a fost prins, trîntit la pămînt și călcat în picioare de mulțimea înfuriată. Iar datorită unei zodii favorabile, împăratul Nero scăpă, în mod miraculos, doar cu o mică zgîrietură. El a fost ovaționat furtunos, iar după atentat, la Edessa, lumea era și mai convinsă că acel bărbat era cu adevărat Nero; căci de nu era astfel, ce interes exista să fie înlăturat?

În citadela soldaților romani se știa, firește, că necunoscutul autor al atentatului fusese patriotul Testimus, neghiobul, și majoritatea nu se îndoia că faptul era cunoscut și de autoritățile din Edessa. Se așteptau deci ca regele Mallukh să trimită trupe împotriva lor sau ceea ce era mai probabil, să asmută contra lor populația agitată a Edessei. Cazarma clocotea de frică, de îndîrjire, de furie disperată. Ofițerii și soldații se așteptau să aibă un sfîrșit rușinos, înainte ca ajutorul să poată sosi din Siria romană, și mai cu seamă mult înaintea pensionării lor.

Dar, nici trupele regelui Mallukh și nici plebea nu se arătară. În schimb, apăru în cazarmă un curier în vesmîntul alb al casei imperiale. Omul aduse o sumă considerabilă de bani și o scrisoare. În ea se arăta că suma trimisă reprezintă un avans al gratificației pe care a hărăzit-o trupelor sale din Edessa împăratul Nero, acum cînd este pe cale să preia din nou domnia. Departe de maiestatea-sa gîndul să impute fapta unui nebun, întregii garnizoane. Soldații răsuflară ușurați și jubilară. Fronto recunoscu tactica înțeleaptă a prietenului său Varro. Dar, bineînțeles,

acționă și în continuare cu aceeași strictă corectitudine. Declară că nu poate împărți banii, că trebuie să ceară în prealabil instrucțiuni din Antiohia.

După frica prin care trecuse, generozitatea noului împărat făcu o impresie și mai puternică asupra trupei. Cine era adevăratul împărat, cărora îi datorau loialitate : Titus de la Roma, severul și foarte chibzuitul în ale banilor, ori stăpînul cel blajin cu bani mulți, din Edessa ? Întrebarea astfel pusă subînțelegea și răspunsul.

A doua zi, în fața cazărmii apăru un ofițer al lui Nero. Sentinela, după o scurtă șovăire, îi lăsă liberă trecere. Ofițerul ținu o cuvîntare, împărți bani. Fronto sosi la fața locului, aparent foarte tulburat. Dădu ordin să fie arestată sentinela care a permis omului să pătrundă în cazarmă. Soldații șovăiau. Fronto îl dezarmă personal. Ofițerul străin somă trupa în numele împăratului să-l urmeze și dădu comanda : „Alinierea ! La dreapta ! Înainte marș !“ Majoritatea soldaților se încolonară și îl urmară. Fronto le tăie calea sub poartă, cu paloșul tras. Îl împinseră ușurel la o parte. Cei care se aflau în imediata lui apropiere au putut auzi, cum spunea, în timp ce părăseau cazarma, avertizîndu-i părinteşte : „Copii, copii !“

Colonelul Fronto raportă la Antiohia și această întîmplare, ca dealtfel pe toate celelalte. Lucră mult și cu plăcere la rapoartele sale, pînă cînd deveniră sugestive, concise, clare, ușor ironice, inatacabil de corecte. Cu argumente de necombătut explică de ce, de fiecare dată, a procedat într-un anumit fel și nu într-altul. Dezbătu obiectiv problema dacă, după rebeliunea soldaților săi, ar fi fost mai corect să se arunce în paloșul său ori să rămînă în viață, în folosul patriei. Descrise, fără patetism, încercarea de a interveni, de a muri eroic și stăpînirea de sine de care a trebuit să dea dovadă pentru a respecta „Instrucțiunile elementare“ ale Flavilor, preferînd să nu facă nimic decît să facă ceva greșit.

III

ÎNDOIELILE ŞI SORŢII DE IZBÎNDĂ AI LUI FRONTO

Evenimentele, care s-au soldat cu lichidarea blîndă dar forţată a puterii trupelor romane, se desfăşuraseră cu repeziciune. Ele se şi consumaseră cînd colonelul Fronto găsi cheia ce-i oferi înţelegerea lor deplină, şi anume, ştirea logodnei Marciei cu sclavul Terenţiu. Acum, firește, pătrunse conexiunile în profunzime. Înţelese că Mallukh şi Şarbil îmbrăţişaseră cauza lui Nero numai după ce-l legaseră pe Varro de ea şi de ei prin acest legămînt indestructibil.

Trebuie să-l fi costat multă stăpînire de sine pe senator pînă să accepte o asemenea umilire, iar pe Marcia multă stăpînire de sine ca să i se supună. Fronto rămase pe gînduri. Faptul că Varro angaja în acest joc nu numai poziţia şi averea sa, ci şi fiica şi propria-i persoană, dovedea cîtă încredere avea în şansele sale. Poate că Nero al lui o va scoate totuşi la capăt ? Fronto îşi aminti de cuvintele pe care Varro i le spusese cu puţin timp în urmă, la sferisterie, în curtea de joc din vila producătorului de covoare Nittai. În ciuda oricărei raţiuni, a oricărei experienţe, se trezi din nou în el speranţa, de mult înăbuşită, că prin apariţia acestui Nero va ajunge poate totuşi în situaţia de a transpune în viaţă concepţia sa militară.

Dacă primul său gînd se îndreptase spre urmările pe care căsătoria iminentă a Marciei le putea avea asupra vieţii şi carierei sale, al doilea se îndreptă către Marcia însăşi.

Colonelului Fronto îi plăcea să analizeze. Era egocentric şi calcula la rece. Ţelul său primordial şi suprem era ca în anii bătrîneţii asigurate, după terminarea perioadei de serviciu, să poată încheia în tihnă acel *Manual al artei militare*. A doua sa dorinţă era să experimenteze în prac-

tică teoriile manualului său. Numai în al treilea rînd — ca importanță — își permitea ca, în afara operei sale, să aibă și sentimente legate de viața-i privată.

Iar între aceste sentimente consacrate plăcerilor patului și ale mesei, impresiilor multiple ale unor călătorii interesante, bucuriilor artei și literaturii, pe prim plan se afla atracția sa față de Marcia. Era răsfățatul femeilor, și femeile Levantului îi erau pe plac. Dar, din propria sa ființă investea foarte puțin în relațiile cu aceste femei. Accepta cu bucurie femeile Orientului, dar fără să li se dăruiască. Cu Marcia i se întîmplă altfel. Dacă nu i-ar fi fost silă de cuvintele patetice, ar fi putut crede în cazul acesta că o iubește chiar. Își spunea că ceea ce îl atrage la Marcia este, de bună seamă, doar contrastul dintre ea și femeile Levantului. Pe o rază de mai multe sute de kilometri era singura doamnă cu adevărat romană, și dacă, întîmplător, ar fi văzut-o la Roma ori într-un alt mediu roman, vraja ei ar fi dispărut probabil repede. Dar aceste argumente raționale îi erau de puțin folos. Prezența ei îl tulbura. Preocuparea de a-i oferi mici atenții, alese și foarte personale, îl absorbeau la fel de mult ca atunci cînd își bătea capul cu problemele de strategie. O cunoștea pe Marcia și era decis să nu grăbească evenimentele ; era răbdător din naștere și își exersase răbdarea aici, în Levant. Era sigur că ea, femeia romană, pe care soarta tatălui o obliga să trăiască numai între orientali, va cădea pînă la urmă în brațele romanului Fronto. Dar încă nu era limpede cum anume se va întîmpla acest lucru. Se temea mult de căsnicie ; nu suporta ideea de a fi legat de o altă persoană. Cu toate acestea, dacă nu s-ar fi găsit o altă soluție pentru ca Marcia să fie a lui, ar fi acceptat pînă la urmă chiar și căsătoria.

Faptul că Marcia era împinsă acum în patul acestui Terențiu, de către tatăl ei, schimba situația. În favoarea ori defavoarea lui Fronto ? Fără îndoială, caracterul sever, de vestală al Marciei îl captiva pe Fronto, și gîndul că un

altul se va bucura de virginitatea ei îl chinuia. Dar oare pierderea virginității nu era compensată de împrejurarea că, acum, dispărea pericolul unei căsătorii ? Şi oare nu-i creșteau șansele prin măritișul ei cu acest Nero ? Fronto era trufaș și știa că și Marcia era trufașă. El era un „comandant", iar Terențiu, în cel mai bun caz, era de categoria „trupă". Dar, chiar dacă s-ar întîmpla neverosimilul și Marcia l-ar accepta pe acest individ, timp de cîteva zile ori nopți, drept împărat, Fronto nu se îndoia totuși că, pînă la urmă, tot el va dobîndi victoria asupra lui Terențiu.

Situația colonelului la Edessa devenea, între timp, din ce în ce mai curioasă. Mai trecuseră și alți oameni de-ai lui de partea lui Nero ; el trăia acum doar cu douăzeci dintre ai săi în uriașa cazarmă. Astfel, în fruntea a douăzeci de oameni, demn și ridicol totodată, Fronto reprezenta în Mesopotamia rebelă Imperiul Roman al Flavilor. Trăia în continuare ca și pînă atunci, se arăta la curte, făcea plimbări, călărea, vîna prin împrejurimi. El, ca și autoritățile din Edessa, întreținеau amăgirea că e pace și că între Roma și Edessa domneau relații amicale, de bună vecinătate. Dar situația era extrem de neplăcută, se simțea penibil de izolat și dorea o discuție lămuritoare.

A fost foarte bucuros cînd pe terenul de joc al producătorului de covoare Nittai s-a întîlnit „întîmplător", pentru a doua oară, cu Varro.

— Nu găsești, scumpul meu Fronto, că evenimentele petrecute în ultimul timp sînt foarte interesante, începu Varro.

— Interesante, poate, recunoscu Fronto. Este o cinste să reprezinți azi în Edessa voastră puterea Flavilor, dar plăcut nu este. Cei douăzeci de oameni ai mei, ultimii rămași credincioși curajului și demnității romane, mă asaltează să încerc a răzbate cu ei pînă la granița romană.

Varro ședea destins pe bancă ; vîrful sandalei sale alb-gălbui trasa repetat, gînditor, linia care marca terenul de joc.

— Înțeleg pe deplin situația domniei-tale, scumpul meu Fronto, zise el. Dacă insiști pentru o asemenea retragere, atunci ai putea-o avea, pe deasupra și măreață, și strălucitoare. Îți vom pricinui în cursul acestei retrageri dificultăți aproape de netrecut. Dintre oamenii domniei-tale, înainte să fi ajuns la frontieră, vor pieri trei, ori cinci, ori opt, după dorință, și domnia-ta personal vei fi ușor rănit. Retragerea eroică a domniei-tale prin teritoriul inamic nu va rămîne cu nimic mai prejos „retragerii celor zece mii". Vei intra în Antiohia ca un al doilea Xenofon, cu strălucire sărbătorit, și-ți vei putea scrie *Memoriile* deosebit de interesante și eficiente.

— Nu mă îndoiesc, replică Fronto, că ai organiza toate acestea magistral. Nu mă îndoiesc, de asemenea, că odată ajuns în Antiohia aș putea salva, intacte, persoana mea și dreptul meu la pensie. Dar, de ce m-aș afla aici dacă m-ar preocupa doar siguranța propriei mele persoane?

— Înseamnă că vrei să rămîi aci? întrebă Varro, reușind numai cu greu să-și ascundă bucuria. Și întrucît Fronto tăcea, el adăugă, puțin ironic, dar sincer îngrijorat: Dacă simți dorul „aventurii", te putem servi pe loc. Cu toate acestea, oricît de mult aș vrea să te reții, trebuie să te previn. E greu de prevăzut ce se va întîmpla aici. Sigur este că multe se vor prăbuși și multe vor fi luate de puhoi. Nu pot garanta că nu va pieri și dreptul domniei-tale la pensie. Mă tem că dacă mai zăbovești mult, Întindilă își va ciuli pînă la urmă urechile și atunci marja de siguranță personală ce dorești să ți-o păstrezi dusă va fi pe apa sîmbetei.

Lui Fronto îi creștea inima că Varro îi vorbea atît de deschis și sincer.

— Nu subaprecia, te rog, talentul meu literar, replică el bine dispus. Sînt socotit în general un bun stilist, și pentru a justifica atitudinea mea, aici, nu se cere decît o stilizare a rapoartelor mele. Pînă în prezent, Întîndilă a înțeles din rapoartele mele ceea ce am vrut eu să înțe-

leagă şi s-a arătat receptiv faţă de argumentele mele. Ba mai mult, a mers atît de departe încît mi-a transmis ordinul oficial să nu mă arunc în vîrful paloşului ca strămoşul meu, ci să mă stăpînesc şi să rezist în situaţia mea tragicomică.

Varro apucă mîna lui Fronto şi i-o strînse.

— Mi-a venit greu, zise el, şi vocea-i era plină de acea amabilitate cu care fascinase atîta lume, să te sfătuiesc să pleci. Faptul că ai decis să rămîi îmi este mai de preţ decît o victorie. Mă bucur să te am ca prieten. Şansele de a scăpa teafăr nu sînt mari pentru mine. Dar, dacă se întîmplă ceva ce pare de necrezut, şi din cînd în cînd se mai întîmplă şi aşa ceva, sper să-ţi dovedesc că-ţi sînt un adevărat prieten.

În aceeaşi seară, Varro scoase din caseta sa chitanţa celor şase mii de sesterţi şi scrise pe verso, la rubrica profit : „Un prieten".

IV

TERENŢIU INTRĂ ÎN ROL

Varro nu se putea hotărî să-i aducă la cunoştinţă creaturii, care după convorbirea cu Marcia îi devenise peste măsură de nesuferită, fericirea pe care fusese obligat să i-o pricinuiască. Aşadar, în timp ce multă lume aflase despre nunta proiectată, Varro lăsase la voia întîmplării în ce fel şi prin cine o va afla Terenţiu.

Firește, sclavul Knops a fost cel care l-a înştiinţat despre iminenta sa înălţare.

Lucrurile s-au petrecut în felul următor. Terenţiu mai trăia, deocamdată, în palatul regelui Mallukh, dar anonim, aceasta deoarece Mallukh nu voise să consimtă

la recunoașterea lui publică în fața supușilor, înainte să fi devenit realitate căsătoria cu fiica lui Varro, iar Terențiu, dînd dovadă de înțelepciune se feri să manifeste nerăbdare. Knops asistase, cu un aer de evidentă complicitate la acest joc duplicitar al stăpînului său. Întrucît i se părea că dibuise dorința lui Terențiu, nu-l luase încă drept acel bărbat care se numea Nero, ci drept meșterul olar de mai înainte, care, deși era Nero, se complăcea în a-și menține masca lui Terențiu. Acum i se păru însă lui Knops că era timpul ca din acest dublu rol să nu mai țină seama de cel din urmă.

— Sînt în mare încurcătură, spuse el deci, în felul său umil și viclean, cum să te numesc, patroane. Lumea din Edessa spune că olarul Terențiu, stăpînul sclavului Knops, nu mai există. Mai degrabă marele împărat Nero a fost acela care a binevoit un timp oarecare să apară în persoana acestui Terențiu, precum apărea uneori Zeus în chip de taur. Între noi fie vorba, eu, sclavul tău supus, mi-am dat seama, datorită lipsei de pregătire pe care ai manifestat-o în atelierul tău de ceramică, cum că trebuie să fii împăratul Nero. Dar, cît timp va binevoi maiestatea-ta să joace pe olarul, nu putea să-mi spună nimeni, și numai de cînd am aflat că domnia-ta te-ai hotărît s-o iei de soție pe fiica senatorului Varro, am cutezat să cred că ești într-adevăr pe cale de a-ți arunca masca.

Terențiu făcu o sforțare pentru a-și ascunde emoția provocată de această știre. Un val de sentimente sălbatice și tulburi îl înălțară și îl doborîră apoi în adîncuri. Îl îmbăta amețeala propriei măreții. Dar era stăpînit și de mînie față de Varro, care, nici măcar nu l-a învrednicit să-i comunice ce are de gînd cu persoana lui. Simțea, totodată, un sentiment de atașament față de Knops, care s-a dovedit a fi purtătorul desemnat de soartă al marelui mesaj, și se simți mulțumit că l-a păstrat pe acest om lîngă el.

Între timp, Knops continua să vorbească. Vorbea despre propriile-i treburi. Cît de neclară-i era situația. Cît existase meșterul olar, el fusese în mod neîndoielnic sclavul Knops. Dar acum, cînd Terențiu încetează să mai existe și se remetamorfozează în împărat, acum, ce devine el? Plutește oarecum în aer. Cu siguranță, nu mai este sclav, căci drept urmare a inexistenței lui Terențiu nu mai are stăpîn. Dar ce altceva este în fapt? Ar putea îndrăzni să presupună că anumite declarații privind o cotitură iminentă, care va fi fericită și pentru el, declarații auzite în atelierul de ceramică din Ulița Roșie, nu provin de la olarul Terențiu, ci de la maiestatea-sa împăratul Nero?

Terențiu nu asculta decît cu jumătate de ureche frazele repezi, guralive ale lui Knops. Firește, individul își merita libertatea, chiar și numai pentru știrea pe care i-a adus-o azi. Knops însă trebuia să rămînă neapărat locului, să nu plece de lîngă el, altfel ar fi fost o nenorocire, da, avea nevoie de el. Îi aruncă așadar, în treacăt, lui Knops, cîteva cuvinte pline de importanță:

— Firește, ești liber din ziua în care mă însor cu Marcia.

Dar, uitîndu-și rolul, pronunță cuvintele nu în felul de a vorbi al împăratului Nero, ci cu aroganța olarului Terențiu.

După ce Knops plecă, Terențiu căzu cu totul pradă încîntării provocate de perspectiva viitoarei măreții. Își imagină cum va sărbători nunta cu Marcia Terenția una din cele nai nobile doamne ale imperiului. Își închipui ceremonia din piața principală a Edessei, unde se afla altarul Taratei, statuia ei străveche din bronz și simbolurile ei, imaginile cioplite din piatră ale falusului. Varro, marele Varro, senatorul, a cărui proprietate fusese, ca orice alt obiect, căruia îi aparținuse cîndva ca un cîine ori ca o vită, îi oferea acum pe propria-i fiică, o lăsa

în seama lui, mai mult chiar, îi cerea să se culce cu ea. Își închipuia noaptea pe care o va petrece cu fiica lui Varro. La acest gînd însă bucuria îi era tulburată de o senzație ușor neplăcută. Nero se chema „bărbat". Nero însemna „bărbat". El, Terențiu, în schimb, nu s-a simțit niciodată deosebit de viguros cînd se afla cu o femeie în pat ; vicisitudinile sorții, solicitările la care-l supuneau fantasmagoriile despre măreția sa îi măcinaseră de timpuriu vlaga. Încercă să-și excite imaginația închipuindu-și cum i se va dărui fiica lui Varro, toată goală. Dar nu-l atrăgea nimic altceva decît gîndul că era o doamnă din înalta societate. Se simțea nesigur cînd se gîndea la noaptea care-l aștepta. Îi rămase numai speranța că senzația propriei măreții îi va insufla putere în momentul hotărîtor.

În rest, se abținu să comită fapte necugetate și după primirea fericitului mesaj. Nici acum nu manifestă vreo grabă. Trăia retras. Lucra. Culegea cu grijă din cărți, din convorbirile cu oamenii pe care-i întîlnea, numeroase amănunte din viața anterioară a lui Nero, se exersa să imite fidel scrisul acestuia și, înainte de toate, semnătura. I se pusese la dispoziție un secretar latin și unul grec, un sclav care citea în latină și altul în greacă. Cu ei învăța pe de rost textele din clasicii preferați de Nero, în fața lor se ostenea să recite versuri ale lui Nero, în stilul lui Nero. Aceste procupări îi umpleau timpul.

Era precaut și evita cu strășnicie să se manifeste public. Doar la pregătirile pentru iminenta sărbătorire a nunții ar fi dorit să ia parte ; în acest domeniu, ca și în toate problemele de ceremonial, se simțea competent. Dar, cînd făcu unele aluzii celor din jur și propuse un traseu pentru alaiul nupțial, oamenii lui manifestaseră o anume jenă și se dovedi că tot ceremonialul, pînă în cele mai mici amănunte, fusese de mult stabilit. Renunță speriat. Ajunse să se simtă fericit cînd meșterii croitori,

care se prezentară pentru a-i confecționa veșmintele nupțiale, dădură atenție timidelor sale sugestii.

Vizitatori nu primea decît arareori. Dar, cînd soția sa Caia ceru să-i vorbească, o primi.

Stătea lungit pe canapea, cu alura lui Nero, ascultînd ce i se citea.

— Ce dorești, femeie ? întrebă el îngăduitor, vădit amuzat.

— Spune-i omului să plece, ceru Caia.

Stătea în fața lui, masivă, hotărîtă, respirînd agitat, gura-i cu dinții mari, frumoși, era întredeschisă.

Dar Nero spuse cititorului :

— Continuă, dragul meu !

Omul ridică sulul și continuă să citească.

— Trimite omul afară ! stărui Caia.

— Ah, Caia noastră mai e aici, zise Nero pe jumătate amuzat, pe jumătate plictisit. N-ai vrea să spui, în sfîrșit, ce dorești, femeie ?

— Vino-ți în fire, bărbate, se rugă Caia insistent. Ne duci pe toți la pieire și, înainte de toate, pe tine însuți. Oare ai orbit cu totul ? Încetează odată, în numele cerului, cu această comedie și nu te expune batjocurei barbarilor.

Slujitorul se retrăsese într-un colț ; privea înfricoșat și încordat la femeia profund îndurerată, disperată și bătăioasă, care lupta și implora.

— Dar am încetat comedia, zise Nero căscînd. De ce o joci tu, în continuare, preabuna mea ? După terminarea reprezentației, măștile se scot. Ai jucat bine, te-ai ținut vîrtos. Ți se va acorda și o pensie. Cincisprezece sute pe lună. Notează, dragul meu, porunci el slujitorului.

— Bărbate, Terențiu, îl conjură Caia, vino-ți în fire ! Unde te crezi ? De astă dată nu vei scăpa atît de ieftin ca atunci, în acea noapte groaznică, cînd ai venit de pe Palatin. Nu ți-au ajuns grozăviile de atunci ? Vrei să le trăiești din nou ? De astă dată n-ai să reziști. Zeii nu iartă de două ori o asemenea sfidare.

Se apropie de olar, îl scutură :

— Vino acasă, Terenţiu ! Acolo vom chibzui ce-i de făcut pe mai departe.

Împotriva voinţei sale, vorbăria femeii îl mîhni. I se împotrivi, se supără pe ea, se supără pe sine însuşi că a primit-o, îi venea s-o bată. Cu toate acestea, nu-şi ieşi din rol ; rămase împăratul. Se scutură de atingerea ei cu nepăsare, ţinu smaraldul în faţa ochiului şi o privi interesat ca pe un animal exotic.

— A înnebunit-o rolul pe care-l joacă, constată el. Mi s-a povestit că sînt actori care-şi pierd minţile cînd trăiesc prea profund rolul lui Oedip, ori al lui Aiax. Du-te acum, preabuna mea, zise apoi blînd femeii. Linişteşte-te! O să ţi se poarte de grijă, şi o bătu uşor pe umăr.

Dar, la atingerea lui, Caia începu să tremure, încetă să mai urle, nu mai spuse nimic şi plecă plîngînd în hohote.

A doua zi, Varro făcu, în sfîrşit, o vizită creaturii. Terenţiu era puţin speriat, dar, bineînţeles, fără a lăsa să se observe. La început totul merse bine. Varro juca perfect pe curtezanul maiestăţii-sale. Îi mulţumi preasupus împăratului că acesta a învrednicit-o pe fiica sa s-o ridice la rangul înălţimii-sale, îi prezentă programul festivităţilor nupţiale, îi ceru respectuos consimţămîntul pentru ceremonialul în legătură cu care, dealtfel, îl împiedicase să-şi spună cuvîntul.

Între timp, pe neobservate, îi dădea indicaţii cum să se poarte pentru a fi întocmai după chipul şi asemănarea adevăratului împărat. Se străduia să-i comunice aceste lucruri fără să-l supere, dar uneori nu se putea abţine să nu fie puţin ironic şi disprepuitor în cele ce-i spunea. Aşa că se întîmplă să-l lovească pe Terenţiu în plin prin masca sa. Căci Varro îi spuse :

— Văd, spre regretul meu, că maiestatea-sa foloseşte smaraldul mult mai des decît înainte. Aşadar cu trecerea anilor miopia voastră s-a accentuat, în timp ce, de obicei,

odată cu înaintarea în vîrstă, miopia slăbește. Firește, miopia are avantajele ei; căci de aproape lucrurile mărunte se văd mai clar. Se pune doar întrebarea, adăugă el gînditor, dacă nu este totuși de preferat privirea departevăzătoare, așa cum o avem noi, muritorii de rînd.

Trufașul Varro nu bănuia că fostul sclav va simți ironia cuvintelor sale. Dar, disprețul pătrunde chiar prin carapacea unei broaște țestoase, iar Terențiu n-avea nici un fel de armură, ci doar o piele deosebit de sensibilă. Îndepărtă deci de la ochi piatra care-i plăcuse atît de mult și a cărei folosire îl ajutase să treacă prin atîtea momente grele. Supărat și neajutorat, își încruntă sprîncenele și încetă să mai pună la ochi frumosul smarald în tot timpul convorbirii cu Varro.

V

NUNTA LUI NERO

După ce Marcia se hotărî să se mărite cu „viermele", cum îl numea ea în gînd pe Terențiu, se închise și mai mult în sine, pentru a-și ascunde teama, îndoiala, scîrba și tainica ei bucurie.

Cît de mult ar fi dorit să-și deschidă sufletul colonelului Fronto. De cînd fusese obligată să părăsească, în pripă, împreună cu tatăl ei, Antiohia, să renunțe la visurile ei de altădată și să se hotărască să-l încurajeze pe Fronto s-o ceară în căsătorie, gîndurile ei zburaseră adesea spre elegantul domn cu înfățișarea foarte romană care-și manifestase, în felul său reținut, venerația pentru ea. Noaptea, în pat, își închipuise cum va fi cînd îi va oferi acestui bărbat, ca un dar fără de seamă, trupul ei păstrat atîta timp imaculat. Îl va aștepta culcată, cu

ochii închiși, împotrivindu-se și stăpînindu-se, rece și aprinsă, tremurînd de plăcere și foarte severă. Dar tocmai pentru că se gîndise atît de mult la el, pentru că pasiunea ei nu se îndreptase decît asupra lui, nu se putea hotărî să-i vorbească deschis, ca unui prieten, despre ororile care o așteptau ; căci acum însemna pentru ea mai puțin și în același timp mai mult decît un prieten.

Își purta așadar închise în suflet dorințele și temerile. Mama ei îi insuflase sfială și dezgust față de cele trupești. Fusese predestinată să păzească flacăra sacră a zeiței Vesta în casa curată, austeră a vestalelor de pe Via Sacra, sus, la înălțime, ca vulturul deasupra lumii josnice și a poftelor ei triviale. Dar Varro o împiedicase. Din pricina aceasta, mama ei îl urîse și mai mult, insuflîndu-i și Marciei scîrbă față de viața desfrînată a tatălui. Mama îi prezisese, și Marcia o crezuse, că viața lui Varro îl va duce la nenorocire și cînd, în adevăr, tatăl ei fusese șters în mod rușinos de pe lista Senatului, Marcia se hotărîse să urmeze cu și mai multă strășnicie calea cea dreaptă indicată de mama sa ; socotea că era de datoria ei acum să apere onoarea marii și preavestitei ei ginte.

Și iată că în ciuda tuturor acestora, se afla iar împinsă pe calea pe care mersese tatăl ei. O aștepta aceeași soartă echivocă ca și a lui ; urma să fie soția unui om, împărat și sclav în același timp. Dar ceea ce o tulbura cel mai mult era că în fața acestei sorți nu resimțea numai scîrbă. Nu, așa cum față de tatăl ei, și față de lipsa de scrupule a acestuia, nu încercase numai ură, ci și invidie și admirație, tot astfel și viața ce o aștepta, în ciuda silei, o atrăgea sălbatic și misterios.

Era contrar datinilor ca logodnicul sau logodnica să-și facă vizite. Marcia se străduia să-și aducă aminte fața ori statura lui Terențiu, pe care îl întîlnise totuși de cîteva ori ; dar nu izbuti. Nu uitase însă fața masivă,

nestăpînită a împăratului Nero ; îl văzuse de multe ori în copilărie, la Roma, în carne și oase, Zăbovea îndelung în fața statuilor împăratului, care ajunseseră acum să se bucure de noi onoruri, și își închipuia cum acest împărat din piatră învie, cum o cuprinde în brațele lui, cum își dezbracă toga, cum stau întinși în pat, cum își va lipi coapsele de ale ei, și fu cuprinsă de o groază care îi oprea răsuflarea, și de o dorință care-i aprindea toate fibrele trupului.

Dar nu împăratul Nero, ci olarul Terențiu, sclavul, un bărbat cu sîngele impur, ordinar, lepădătură era cel cu care trebuia să se împreuneze. Se simțea pierdută în haosul sentimentelor ce-o stăpîneau.

Avea însă experiența autodisciplinei, și, după ce luase odată hotărîrea, pentru cei din jur ea era mireasa imperială și nimic altceva. Îndeplinea cu sîrg numeroasele obiceiuri pe care tradiția romană le prescria celor logodiți.

În seara din ajunul zilei nupțiale se lăsă, răbdătoare, îmbrăcată în veșmîntul de mireasă de un galben roșietic arzător și, după datină, tot ce purtase ca fecioară cît și obiectele ei de joc le făcu ofrandă zeilor casei părintești.

Nu dormi bine în această noapte. Visurile ei despre Fronto se contopeau cu imaginile sfioase, lacome care o năpădiseră în fața statuilor împăratului. Dorea să-l vadă pe bărbatul care-și zicea Nero cu o aviditate ce-i ardea trupul.

Cînd însă, dis-de-dimineață, el apăru îmbrăcat fastuos în purpură, cu lectică și un alai numeros spre a o lua la ceremonie, se simți dezamăgită. E drept că era strălucitor și împărătesc în vorbire și mișcare Dar vraja care o cuprinsese în fața statuilor nu reînvia. Nici respectul ce se cuvenea a fi acordat însemnului puterii supreme, nici superioritatea pe care ar fi trebuit s-o manifeste față de un sclav, nici dorința de a avea un bărbat, nimic din toate acestea nu mai încerca. Nu simțea în suflet decît

un imens vid. Cel care-i întindea acum mîna era un oarecare, nici înalt, nici scund, un înveliș fără conținut, fără personalitate. Cu o asemenea nulitate care o lăsa cu totul rece avea ea să-și împartă clipa cea mai de preț a vieții.

Lectica îi duse cu mare pompă în piața principală a Edessei. Zecile de mii de spectatori urmăreau cu răsuflarea întretăiată cum se înfățișează împăratul și Marcia în fața altarului Taratei. Marcia purta veșmîntul tradițional, tunica albă, foarte lungă, închisă cu brîul din lînă de oaie, legat artistic cu noduri herculane, pe care mirele urma să le desfacă, iar peste tunică, mantia nupțială în culorile galben-roșietice ale flăcării. Aceeași culoare aprinsă o avea și încălțămintea înaltă, cît și vălul de mireasă. Pe părul ei împărțit în șase bucle, potrivit canoanelor, purta coroana, care, grea și maiestuoasă, reliefa și mai mult gingășia și austeritatea chipului ei alb.

Preoții jertfiră animalele și examinară intestinele, vestind că divinitatea agrează căsnicia. Se semnă contractul conjugal. Apoi mireasa rosti formula : „Numele tău fiind Claudius Nero, vreau să mă numesc Claudia". Terențiu răspunse : „Eu, Claudius Nero, consimt să te numești Claudia", și o nobilă din suită împreună mîinile drepte ale celor doi. În timp ce se efectua jertfa roadelor pămîntului, mirii ședeau, cu fețele învăluite, pe două jilțuri, peste care era întinsă blana oii jertfită de dimineață. Apoi, rostind rugăciuni, înconjurară altarul în așa fel încît acesta să rămînă mereu în dreapta lor ; înainte pășea un băiat și presăra tămîie în flăcările de pe altar.

După ospățul din casa lui Varro, alaiul nupțial se îndreptă spre palatul regelui Mallukh, socotit casă a mirelui. De jur-împrejur, poporul striga : *„Talasse ! Talasse !"* ; din timpuri străvechi, nimeni nu mai știa ce înseamnă de fapt acest cuvînt, dar și acum, ca și în acele vremuri de demult, fiecare își imagina ceva foarte obscen. Însoțitorii împăratului aruncau nuci aurite în mulțime, fiind vorba de o nuntă împărătească. Înaintea

Marciei, un băiat purta o făclie din lemn de păducel. Mulțimea, după ce alaiul trecu, se aruncă asupra acestei făclii, rupînd-o în bucăți nenumărate și bătîndu-se pentru fiecare așchie ; căci cel ce punea mîna pe o așchie din făclia miresei, aceluia zeii îi dăruiau viață îndelungată, iar în cazul de față, cu atît mai îndelungată, cu cît era făclia unei mirese de împărat.

Însoțitorii miresei o ridicară pe Marcia trecînd-o peste pragul casei. Patul lor conjugal era așezat în atrium. Alături stătea zîmbitor, dăltuit în piatră, zeul priapic Mutunus Tutunus, protectorul mirilor. Însoțitorii miresei o așezară pe Marcia pe genunchii zeului, în așa fel încît ea să se sprijine de falusul acestuia.

Stătea așadar, aici, pe piatra indecentă. Alaiul nupțial se retrase, în sfîrșit, și ea rămase singură cu bărbatul. Ce avea să se întîmple oare ? În timpul zilei el rămăsese neschimbat : calm, nu lipsit de demnitate, dar în orice caz incapabil să trezească în ea sentimentele pe care ar fi trebuit să le trezească apropierea unei asemenea persoane supreme, fără a provoca însă în vreun fel nici batjocură și nici dispreț. Iată-l, deci, că se afla în fața ei „Nero, bărbatul", Nero al ei, soțul ei. Arăta într-adevăr aidoma acelor statui de piatră. Se va transforma oare acum piatra în carne și va face tot ceea ce ea visase ?

Pentru olarul Terențiu ziua fusese măreață, dar foarte istovitoare. Senatorul Varro îi înmînase din timp o listă pe care era consemnat tot ceea ce avea de făcut. Terențiu, exersat prin memorarea tragediilor clasice, își întipărise în minte lista fără prea mare dificultate și în tot cursul zilei se dovedise la înălțimea calității sale imperiale. Nu reușise, firește, să se desfete cu propria-i măreție din cauza trudei și a oboselii. Și acum, iată, se afla singur cu această fiică de senator, palidă și trufașă, care avea pretenția și aștepta ca el să se năpustească asupra ei.

Era desigur o mare cinste faptul că ea și toți ceilalți așteptau acest lucru de la el. Și apoi, deși le prefera pe

cele mai plinuțe, mai grase, mireasa i se părea acum chiar foarte atrăgătoare, de-a dreptul frumoasă. Dar, după ceremoniile fără de sfîrșit ale zilei, era peste măsură de obosit, de extenuat și ar fi preferat să doarmă singur. În afară de aceasta, pe lista lui Varro erau consemnate toate regulile de conduită posibile, dar toate numai pentru durata zilei și nici una spre a-i fi de folos noaptea. Cum trebuia deci să procedeze ? Să desfacă oare nodul artistic legat de la brîul ei, ori mai întîi să se dezbrace ?

Hai ! Curaj ! Cine a fost în stare să înfăptuiască ceva atît de măreț ca el, va putea pînă la urmă să satisfacă o fată ! Își imagină tot felul de libidinoșenii pentru a se mai aprinde. Dar toate acestea fără nici un folos. Marcia ședea nemișcată. El își privi mîinile. Și le îngrijise în ultimul timp, erau albe și miroseau plăcut. Trecuseră cîteva minute de tăcere deplină. Ceva trebuia să se întîmple.

— Da, scumpa mea Marcia ! zise bărbatul și se apropie de ea, dar de astă dată nu cu pașii lui Nero.

Căci ce rost ar mai fi avut ? Trebuia să-și economisească forțele pentru alte ocazii. Îi scoase cu grijă mantia de mireasă. N-o aruncă pe podea, ci întinse postavul scump, ca un gospodar grijuliu ce era, pe un jilț. Apoi, îi scoase, sfios, coroana de mireasă de pe cap și încercă, suspinînd ușor, să dezlege nodul complicat al brîului. Marcia, mereu nemișcată, nu reacționa în nici un fel. Atingîndu-i întîmplător fruntea ori brațul, el o simțea rece ca gheața. În cele din urmă nu mai rămăsese decît tunica. Găsea că pînă acum nu se purtase tocmai cuceritor și se hotărî să-și manifeste bărbăția. Meșteri la brîul tunicii și fiindcă nu reuși dintr-o dată, cu o singură smucitură, să-l desfacă, rupse cu forța nodul. Marcia rămase în pielea goală, rece, zveltă, albă, cu sînii ascuțiți. El o ridică, nu era grea, o duse fără efort pînă la pat, unde rămase întinsă, respirînd greu.

— Stinge lumina, îl rugă ea.

El se dezbrăcă și se culcă lîngă ea. Îi simțea încă trupul rece ca gheața, ceea ce îl supără. O apucă brutal de mijloc. Ea se înfioră, suspină încet. „Dacă o femeie este atît de rece, gîndi el, nu se poate aștepta ca bărbatul să se înfierbînte lîngă ea.“ Spera ca înfuriindu-se să-i vină mai ușor. Se înfurie deci, fiindcă ea tăcea, fiindcă nu-l ajuta. O cuprinse cu brațele.

— Spune-mi „Bărbuță-roșcovană“, îi zise el.

Terențiu aflase că așa-i spunea împăratului prima sa amantă, Acte ; era numele pe care-l preferase împăratul. Ea tăcea. El o strînse dureros. Ea scoase un țipăt ușor. „E sensibilă, păpușica“, gîndi el furios și o apucă mai tare, o ciupi.

— Nu, zise ea, nu.

Ca și cum aceste cuvinte ar fi fost o poruncă pentru el, o lăsă numaidecît. „Dacă nu vrea, gîndi el ofensat, Nero nu se impune cu sila.“ Se îndepărtă de ea, mulțumit de sine. Tot timpul zilei făcuse față înaltelor sarcini imperiale, merita somnul și odihna. Își potrivi perna, se întrebă dacă era cazul să-i ureze noapte bună ori să facă pe ofensatul. Binevoitor, precum era de fapt de felul lui, mormăi : „Noapte bună“, pe grecește, fiindcă i se păru mai elegant ; și aceste cuvinte nu cuprindeau literele *th* atît de greu de pronunțat. Apoi adormi. După scurt timp începu să sforăie ușor.

Marcia stătea culcată lîngă el, rigidă, cu sufletul gol, dezamăgită. Era înfuriată că bărbatul se năpustise asupra ei și era și mai înfuriată că o abandonase. Își zise cu îngîmfare că superioritatea ei a fost cea care l-a făcut pe sclav să păstreze limitele. Putea fi mîndră că a împiedicat animalul să dispună de ea. Dar această îngîmfare se evaporă repede. Marcia îi simți mirosul, îi auzi răsuflarea. „Bărbuță-roșcovană !“ spuse ea încet, supărată pe sine însăși că nu i-a făcut imediat pe plac. Pipăi locurile unde el o ciupise. O dureau. Mîine va avea vînătăi, atît îi va rămîne din noaptea nunții. Dezamăgirea îi producea

o durere aproape fizică, încălzind-o și înghețînd-o pe rînd.

El stătea nemișcat, dormea, sforăia încet.

Ea nu reuși să se încălzească toată noaptea. Cînd abia se crăpa de ziuă, se sculă. Se plimbă prin încăpere în picioarele goale, cu pașii ei mici, feciorelnici. Zări mantia de mireasă întinsă cu grijă pe jilț. „Și unul ca ăsta vrea să fie Nero", gîndi ea.

IV

ȘIRETENIE

Cînd Ceion primi rapoartele lui Fronto despre evenimentele din Edessa, mai mare îi fu spaima decît furia. Așadar, Varro îl ura cu atîta înverșunare încît, pentru a lovi în el, a fost în stare să arunce în patul unui sclav și al unui șarlatan pe propria-i fiică preaiubită. Înțelegea acum clar ceea ce simțise mereu : adevăratul adversar nu era dușmanul din afară, Pakor sau Artaban, adevăratul dușman al Romei se afla înlăuntru și se numea Lucius Terențius Varro. El era vinovat că Levantul nu-și găsea liniștea. Repulsia lui profundă față de acest bărbat fusese dictată de instinct.

Înțelese din nou și mai temeinic că între Varro și el exista mai mult decît un conflict personal ; el, Ceion, reprezenta Roma cea nouă, plină de răspundere, de rațiune lucidă și calculată, iar Varro era întruchiparea desfrînării trecutului, omul pasiunilor, poate un geniu, dar cu siguranță unul dintre acei oameni fără stăpînire de sine, lipsit de responsabilitate, care sub Nero au făcut imposibilă o administrație eficientă și au împins imperiul într-o primejdie fără seamăn.

Citi rapoartele corecte, clare ale colonelului Fronto și îl apucă o furie sălbatică. „Campanie militară", spumega în sinea lui. Să arunce zece mii de ostași peste Eufrat. Să pună mîna pe cei doi nemernici, pe acest șarlatan nenorocit de Terențiu și înainte de toate pe fățarnicul Varro, vinovat de înaltă trădare. Să-l detroneze pe regele cerșetor Mallukh, să-l pedepsească pe marele preot Șarbil. Să-l decapiteze pe Varro și să-l răstignească pe sclavul zdrențuros. Aproape îi părea rău că Fronto s-a comportat atît de calm și chibzuit. I-ar fi fost parcă mai pe plac acum ca garnizoana din Edessa să fi fost măcelărită pentru a fi avut motiv să intervină.

Au trebuit să depună multe stăruințe sfetnicii săi spre a-l reține de la acțiuni nechibzuite. Dar a trebuit să recunoască și el că o expediție militară împotriva Edessei ar fi fost imposibilă. O asemenea expediție n-ar fi servit decît drept un pretext binevenit pentru Artaban ca, sub lozinca războiului de apărare contra Romei, să pună capăt tulburărilor interne din regatul parților, să treacă Tigrul și să pornească împotriva romanilor. Pe Palatin se considera ca un merit suprem faptul că restabilise și menținuse pacea. Împăratul Titus se complăcea a fi denumit „împăratul păcii". Un guvernator care nu evită războiul cu parții, ba chiar îl provoacă, putea fi sigur de dizgrația imperială. Nu, Ceion trebuia să se mărginească a trimite cîteva note fără efect la Edessa. Trebuia să stea cu mîinile încrucișate, să nu ia în seamă cum Varro continuă să-și țească intrigile, cum își bate joc de el. Respira greu, îl sufoca mînia, petele roșii de pe obrazul său deveniră și mai intense. În palatul guvernamental din Antiohia domnea o atmosferă apăsătoare.

Zilnic se țineau consilii de război. Guvernatorul se ruga, conjura, își ocăra sfetnicii. Lucrurile nu mai puteau continua așa. Își storceau creierii. Trebuia găsită o cale de ieșire. Stefnicii din palatul guvernamental erau diplomați instruiți. O găsiră.

Firește, Roma însăși nu putea întreprinde nici o acțiune militară. Dar, ce ar fi dacă, invocînd tratate mai vechi, s-ar pretinde unui stat vasal să pornească o expediție de pedeapsă pentru arestarea celor ce încălcaseră legile ? Dacă, de exemplu, i s-ar cere în mod expres vecinului Edessei, regelui Filip din Comagena, să obțină prin toate mijloacele extrădarea lui Varro și a lui Terențiu ? Dacă acțiunea ar fi fost efectuată de Comagena — și existau mijloace pentru a-l constrînge pe regele Filip — cei din Antiohia ar fi fost acoperiți. Față de parți, regele Filip putea fi pur și simplu abandonat : s-ar fi declarat că el, însărcinat de fapt cu o simplă măsură polițienească, și-a depășit, din eroare, mandatul.

Ceion, care căuta avid o posibilitate pentru a întreprinde ceva, respiră ușurat. Încă în aceeași zi trimise o scrisoare regelui Filip din Comagena.

VII

RAȚIUNE ȘI PASIUNE

Cînd Varro află despre această scrisoare, îl cuprinse o senzație de oboseală și depresiune. Regreta că la vîrsta de peste cincizeci de ani, în preajma bătrîneții, se lăsase antrenat de pasiune în această farsă fără de miez, costisitoare. Firește, era mai mult decît o farsă, era vorba de ideea măreață a lui Alexandru cel Mare privind contopirea Asiei și a Europei. Sau poate că el, Varro, se simțise atras de această idee doar pentru că îi oferea pretextul de a-și dezlănțui pasiunea pentru jocurile periculoase care ascundeau și aviditatea sa după putere și plăceri ?

Timp îndelungat stătu și chibzui. Se simțea bătrîn și istovit. Treptat însă, gîndirea-i deveni din nou clară

și energia îi reveni. Da, planul urzit la Antiohia de a nu trimite trupe proprii, ci de a apela la Comagena era foarte dibaci. Regele parților, Artaban, ar fi pornit, poate, contra trupelor romane, dar niciodată contra celor indigene, siriene. Dacă se ajunge la un conflict armat între Comagena și Edessa, atunci el, Varro, și Nero al său nu se pot aștepta la ajutor de nicăieri, cauza lor e pierdută.

Dacă se ajunge la un conflict armat! Deci totul depinde de regele Filip din Comagena. Va îndeplini oare acesta cererea lui Ceion, va putea fi obligat să o îndeplinească ?

Varro se transpuse în situația lui Filip. Era un stăpînitor trecut puțin de treizeci de ani, vlăstar al regilor greci și perși, deosebit de cult, cel mai fervent promotor al artelor și științelor în această parte a lumii. Nero i-a iubit și privilegiat pe domnitorii din Comagena. Stăpînii actuali ai Romei le căutau pricină. Nici bătrînul, grosolanul Vespasian nu-l putuse suferi pe cultivatul și estetizantul rege Filip, iar Titus îl găsea exagerat de levantin. Filip era mult prea inteligent pentru a răspunde cu aceeași monedă acestei atitudini, el replica la fiecare nouă șicană cu manifestări de curtoazie. Dar, în sinea lui — și Varro era sigur de aceasta — Filip îi ura pe soldații brutali, necioplți, care se dovediseră a fi romanii. Inima sa aparținea, cu siguranță, omului care se numește Nero, oricine ar fi fost el. Dar Comagena fiind situată de partea cealaltă, pe malul roman al Eufratului, în capitala sa Samosata aflîndu-se o puternică garnizoană romană, romanii aveau posibilitatea, în cazul cînd regele Filip le-ar fi făcut dificultăți, să-l atace de îndată, anexînd țara. Se va supune el oare, în ciuda convingerilor sale, dorințelor lui Ceion, numai pentru că e constrîns ?

Prietenii tînărului rege spuneau despre el că întruchipează suma trăsăturilor pozitive ale perșilor, grecilor și sirienilor : religiozitatea persană, cultura grecească, șiretenia siriană. Dușmanii săi susțineau că reunește toate trăsăturile negative ale celor trei popoare : gîn-

direa de nedesluşit a perşilor, moliciunea grecească, perfidia siriană. Varro nu se întîlnise decît de două ori cu regele Filip. El şi tînărul stăpînitor se plăcuseră reciproc, în mod vădit. Acum soarta lui se afla în mîinile acestui Filip. Varro se hotărî să plece la Samosata, capitala Comagenei.

Şi porni încă în aceeaşi zi.

Neaşteptata vizită îl surprinse pe regele Filip ; era bucuros dar totodată se simţea şi stingherit. Varro trebuia să fi auzit despre cererea de extrădare primită din Antiohia : de ce se preda de bună voie în mîinile sale ? Ce se ascunde aici ? Dar amîndoi erau oameni de o aleasă educaţie. Cît timp stătură tolăniţi în jurul mesei, nici Varro şi nici regele nu şi-au trădat în nici un fel preocupările. Dimpotrivă, discutară animaţi despre artă şi literatură şi doar pe ascuns Filip se întreba, cu toată simpatia pe care o resimţea pentru Varro, dacă n-ar trebui totuşi să posteze fără întîrziere gărzi în faţa uşii şi să-l trimită a doua zi la Antiohia.

După masă însă, Varro trecu direct la subiect.

— Nu găseşti, rege Filip, că sînt deosebit de curtenitor cînd, economisind efortul unei campanii militare, mă predau de bună voie în mîinile domniei-tale ?

Regele Filip nu se mai strădui să-şi ascundă tulburarea. Se ridică în picioare. Era un domn înalt cu membre delicate şi bărbia firavă ; se plimbă de-a lungul şi de-a latul încăperii cu paşi nervoşi, bălăbăniţi, se opri pînă la urmă în faţa lui Varro, scrută cu ochii săi mari, miopi, faţa acestuia şi zise :

— Mă mir, într-adevăr, iubitul meu Varro. Nu trebuie să-ţi spun cît de penibilă îmi este cererea guvernatorului. Dar, un cunoscător atît de experimentat al Orientului ca domnia-ta ştie mai bine decît oricare altul că trebuie să mă supun.

— Firesţe că domnia-ta trebuie să se supună, aprobă Varro. Noi, Nero al meu şi cu mine, avem puţine şanse

să ne menținem. Chiar dacă Artaban ne-ar pune la dispoziție douăzeci, ori treizeci de mii de oameni, ceea ce nu este nicidecum sigur, atît cît este omenește posibil de prevăzut, Roma va rămîne pînă la urmă biruitoare. Rațiunea, rege Filip, cere să îndeplinești ordinul guvernatorului. Ceea ce, pe deasupra, îți va aduce și tot felul de avantaje. Edessa va fi pedepsită, teritoriul ei va fi împărțit și, dacă vei reuși să duci la capăt cu succes expediția de pedeapsă, ți se va oferi, de bună seamă, o mare parte din teritoriul acesteia.

Regele Filip, lung și firav, se uită neputincios la Varro, care vorbea atît de calm. Lucrurile se prezentau întocmai. Nici el însuși n-ar fi putut înfățișa mai bine motivele care pledau pentru supunere față de Roma, contrar voinței sale. Era tulburat și dezamăgit. În secret, sperase că Varro nu-i va întări argumentele care pledau pentru această poziție, ci obiecțiile sale.

Dar Varro nu terminase încă. După o lungă tăcere, reluă dómol :

— Firește, la Edessa, în întreaga Mesopotamie și fără îndoială și la curtea marelui rege Artaban, faptul că regele Filip ne-a dat pe mîna uzurpatorului roman, pe împăratul Nero și pe mine, va stîrni mirare. Lumea își va spune : dacă mica Edessa a avut curajul să se declare pentru Nero, atunci nu încape îndoială că și Comagena, care e mai puternică, putea să-și asume acest risc. Poate Artaban așteaptă doar ca un al doilea stat din Mesopotamia să-l recunoască pe acest Nero, pentru a se declara el însuși de partea sa. Dar, la urma urmelor, ce nevoie are regele Filip din Comagena să dea atenție celor cîteva milioane de patrioți sirieni indignați, dacă își poate mări teritoriul țării cu o bună parte din cel al Edessei ?

Ciudat, dar regelui Filip nu-i displăcea cum Varro îi ironiza dependența și timiditatea. Filip iubea luxul și bogăția, era un pasionat constructor și-l încînta perspectiva de a ridica, din comorile luate drept pradă din Edessa,

noi palate, băi, teatre, un nou oraș. Dar, pe de altă parte, o ispită irezistibilă îl îndemnă să se folosească de prilejul oferit pentru a se răscula, în sfîrșit, împotriva acestor primitivi îngîmfați din Apus, care-și manifestau cu orice prilej superioritatea atît de brutal și prostește. Nu era o plăcere să ataci Edessa prietenă. Nu era o plăcere ca tocmai el, regele sirian, să predea în mîinile călăului pe omul în care toată Mesopotamia siriană își punea speranța.

Varro continuă să vorbească :

— Cred că ți-am demonstrat, rege Filip, că știu să apreciez motivele domniei-tale și nu-ți iau în nume de rău dacă asculți de rațiune. Dar, dacă tot este hotărît că domnia-ta, deși cu inimă grea, după cum aș îndrăzni să sper, mă vei preda lui Întindilă, și întrucît nu simt nici o supărare împotriva domniei-tale, permite-mi să-ți adresez o întrebare îndrăzneață.

— Te rog, întreabă, spuse regele Filip.

Stătea lung și subțire sub impunătoarea statuie a Minervei, și ea lungă și subțire, după moda vremii.

— Te vei supune, deci, Romei, zise Varro, și Roma te va recompensa, sporindu-ți teritoriul. Dar nu va trece prea mult timp și Roma va veni din nou cu o pretenție, care nu-ți va fi tocmai pe plac. Domnia-ta vei ceda din nou, din aceleași motive ca și astăzi. După un timp, Roma va pretinde a treia oară și mai mult, și în cele din urmă va veni ziua cînd va trebui să refuzi a mai ceda. Or atunci vei fi constrîns să dai atît de mult, încît nu vei mai rămîne cu nimic. Cu alte cuvinte, nu crezi, rege Filip, că Roma va găsi pretextul de a anexa Comagena, cu toată comportarea ei conciliantă ?

Pe fața mare, palidă, de intelectual a regelui Filip, gura era întredeschisă. Îl privi pe Varro cu seriozitate drept în ochi, inteligent, trist, un urmaș tîrziu, obosit al marilor suverani. Tăcea și toată ființa sa era un „da" sumbru, amarnic.

Varro savură tăcerea regelui. Apoi continuă :

— Iți mulțumesc pentru răspuns. Edessa e mai mică decît Comagena. Regele Mallukh nu e prea cult, iar Șarbil este un preot plin de prejudecăți fanatice. Dar amîndoi au în capetele lor siriene un simț sănătos al realității și, atunci cînd guvernatorul Siriei le-a adresat lor cererea de extrădare, amîndoi au înțeles, desigur nu mai puțin just decît domnia-ta și cu mine, ce anume impunea rațiunea. Cu toate acestea, nu știu motivele care i-au determinat să respingă pretențiile Romei. Poate au judecat în felul următor : dacă facem mereu concesii, pînă la urmă Roma ne va înghiți cu o siguranță de sută la sută. Dacă însă ne opunem acum, cu acest prilej extraordinar care ni se oferă, procentul de probabilitate potrivnic nouă este de numai nouăzeci. Mai bine o zecime de șansă acum, decît nici una mai tîrziu. Domnia-ta ești tînăr, rege Filip. Chiar dacă odată ți s-ar anexa țara, ți se va lăsa titlul regesc și o parte a veniturilor, vei putea trăi la Roma, vei ocupa locul ce ți se cuvine în Senat, vei aduna la curtea-ți strălucită poeți, artiști, femei, vei fi scăpat de multe neplăceri care-ți împovărează domnia, și Roma este atît de departe de Samosata încît blestemele zeilor și ale oamenilor Levantului îți vor răsuna în ureche numai ca vuietul mării îndepărtate. Asemenea viață, cu tot fastul ce ți-l poate oferi Roma, își are farmecul ei. Acest lucru nimeni nu-l știe mai bine ca mine ; căci și eu, după cum desigur îți este cunoscut, rege Filip, avusesem, pînă acum cîteva săptămîni, posibilitatea de a duce la Roma o viață așa cum am înfățișat-o. Te miră că sînt totuși de partea lui Nero al meu ? Nici eu nu sînt pe deplin lămurit de ce. Noi, cei din generația mai vîrstnică, nu apreciem rațiunea la aceeași valoare ca domniile-voastre, cei mai tineri. Poate avem și un alt mod de a raționa, așa încît nici cea mai îmbelșugată viață nu ni s-ar mai părea demnă de trăit dacă prețul ei ar fi renunțarea la anumite idealuri.

Regele Filip stătea în continuare nemișcat sub statuia Minervei. Fața lui palidă, mare, avea o expresie aproape prostească din cauza atenției încordate cu care asculta.

— Te rog, continuă, iubite Varro, îl rugă el în cele din urmă, după ce senatorul tăcu.

— Am terminat, replică Varro. Cel mult, aș mai adăuga : nu este oare o ironie nătîngă a soartei că domnia lui Nero al nostru depinde numai de faptul dacă ne vom putea menține, în aceste prime săptămîni, fără ca Roma să ne atace ? Dacă reușim să-l menținem pe împărat patru săptămîni, trei săptămîni, doar pînă ce regele Artaban se va declara de partea lui, situația lui Nero este asigurată pe cîțiva ani. După ce va repurta însă un succes adevărat, după ce, de pildă, Artaban i se va alătura, după ce Levantul va vedea și va ști clar că Nero trăiește, că Nero e aici, că Nero domnește, atunci pînă și numele și existența sa va însemna o amenințare permanentă pentru Roma, chiar dacă, deocamdată, nu are sprijinul unor trupe puternice. În acest caz, și-ar putea permite liniștit să dispară pentru cîteva luni în deșerturi și să reapară în împrejurări mai favorabile. Roma are o armată numeroasă, dar nu dispune de atîția soldați pentru a-l putea căuta în întregul Orient. Doar dacă ar porni un nou război cu parții, la care însă n-ar recurge în nici un caz, după cum stau lucrurile în prezent. Edessa singură e prea slabă. Dar dacă Edessa și Comagena îl sprijină împreună, atunci Nero e stăpîn pe situație, și poate acționa.

Regele Filip se uita la buzele celuilalt. Da, acest bărbat luase hotărîrea pe care și el ar fi vrut s-o ia, dar îi lipsea curajul. Acest Varro, deși cunoștea întocmai argumentele care l-ar fi putut împiedica, dealtfel ca și pe el însuși, să acționeze, a coborît mai adînc în propriul său suflet și din straturile profunde ale conștiinței, unde nu mai stăpînește rațiunea, și-a luat forța pentru a birui rațiunea. Simți atracție și admirație față de îndrăzneala

bărbatului. Poate că în perspectivă era chiar mai înțelept să mergi pe această cale ? Omul avea dreptate într-o privință : dacă el, Filip, va continua să asculte de romani, cu siguranță că în curînd se va termina cu suveranitatea aparentă a Comagenei ; dar dacă li se va împotrivi, mai avea o șansă, deși minimă, să evite acest sfîrșit.

— Voi discuta cu căpitanul meu Trebon, iubite Varro, zise regele Filip aproape vesel, acum, după ce luase o hotărîre. Să nu-mi iei în nume de rău, încheie el audiența cu un surîs larg pe față, dacă un timp voi mai posta gărzi în fața ușii domniei-tale.

VIII

ÎNCĂ UN OFIȚER ROMAN

Căpitanul Trebon își începuse serviciul militar ca recrut. Acum era ofițer cu însemne de vultur și stegar al Legiunii a paisprezecea. Printre militarii romani staționați în Levant, era cel mai popular. Prietenii și dușmanii cunoșteau faptele de arme pe care le săvîrșise în timpul războiului cu evreii și cu armenii. În cadrul serviciului era de o extremă severitate, ba chiar brutal, acest bărbat corpolent, cu capul rotund pe un grumaz puternic și cu smocuri de păr castaniu, încărunțit pe alocuri ; în afara serviciului însă era prieten la cataramă cu subordonații, cu care se destrăbăla prin cîrciumi și case de toleranță. Glumelor lui grosolane li se dusese vestea pînă departe. Era răsfățatul armatei și populația îl admira și îl aclama oriunde apărea.

La palatul stăpînitorului din Antiohia, ca și în cercurile guvernanților militari din Roma, popularitatea sa era foarte bine cunoscută. Împăratul Vespasian, înzestrat

cu simțul umorului, avusese de gînd chiar să-l înnobileze, dar pentru că anumiți domni subțiri, cărora căpitanul Trebon li se părea prea vulgar, își exprimaseră rezerve, renunțase la intenția sa. Căpitanul, de origine umilă, nefiind ridicat la rangul de cavaler, nu mai putea avansa deci peste gradul pe care-l avea. Deși își bătea joc de domnișorii aristocrați și sublinia mereu că simpatia armatei îi este mult mai prețioasă decît tresele de colonel sau general, îl rîcîia totuși faptul că aristocrația îl exclusese din cercul ei.

Era ambițios și obținuse multe distincții. Pentru fapte eroice primise fanionul de purpură și dobîndise pentru sine și pentru calul său, Victor, pieptarul clasa I. Dar nu poseda „Coroana zidului", coroana de aur, ce se atribuia celui care se cățăra primul pe zidurile unui oraș asediat. Căpitanul Trebon socotea că meritase această distincție în două rînduri. Pentru escrocii ordinari care i-o refuzaseră și o dăduseră altora n-avea decît o ridicare din umeri disprețuitoare și un rîs larg, batjocoritor. Totuși spinul îl ardea adînc în carne.

În privința titlului și a rangului, funcțiile colonelului Fronto, la Edessa, și ale căpitanului Trebon, la Samosata, erau aceleași. Dar autoritățile din Antiohia știau prea bine de ce numiseră în fruntea celor cinci sute de soldați din Edessa pe aristocratul subțire Fronto, și de ce subordonaseră pe cei două mii de soldați, care își aveau garnizoana în cele patru orașe ale țării Comagena, căpitanului Trebon. La Edessa se cereau calități diplomatice, funcția comandantului roman era extrem de delicată. Prin numirea lui Trebon la Samosata reușeau, pe de o parte, să-l umilească pe neagreatul rege Filip, trimițîndu-i în capitală ca reprezentant al Romei doar un plebeu, iar, pe de altă parte, i se dădea popularului căpitan Trebon, socotit a nu fi deosebit de capabil, un post gras, care se administra aproape de la sine. Dar autoritățile militare reușiseră să-i supere pe ambii ofițeri ; Fronto ducea dorul

marelui oraș, de înaltă cultură, Samosata, iar ambițiosul Trebon avea nostalgia postului plin de răspundere, complicat, din Edessa.

Acesta din urmă se despăgubea însă pentru lezarea ambiției sale prin exploatarea neobrăzată a populației din Comagena. Arăta pe față că el se considera stăpîn al Comagenei, și nu Filip. Se îmbogățea pe unde putea. Gras, cu fața vulgară, brutală, se plimba prin frumosul oraș Samosata țanțoș, împopoțonat cu cele o sută de distincții pe uniforma lui din postav scump, cu armele atît de strălucitoare pe cît era permis de regulament. Ținea o curte ca un prinț, un grajd mare de cai și vîna cu furie femeile și animalele țării.

De fapt, regelui Filip îi convenea că dintre numeroșii lor ofițeri, romanii îl trimiseseră tocmai pe acesta. Deși lui, ca descendent al zeilor și regilor persani și greci, îi era scîrbă de contactul cu acest om. Dar dacă Trebon, cu mîna lui grasă îl trăgea confidențial de mînecă, ori îl îmbrățișa cu brațele-i păroase, Filip nu tresărea totuși. Ghicea gîndurile lui Trebon. Era un jucător, un aventurier, la cheremul viciilor sale ordinare și, pe deasupra, rănit în amorul său propriu. În anumite situații însă, asemenea oameni puteau deveni utili.

Acum se ivise o asemenea situație. Îndată după convorbirea cu Varro, regele Filip îl chemă pe căpitan.

Trebon se prezentă bine dispus. Stătea greoi, masiv, printre mobilele elegante.

— Așadar, rege Filip, începu el cu vocea lui nestăpînită, în ce-l privește pe feciorul mamei mele, el se bucură de plimbarea la Edessa. Acum o să-l puteți vedea, în sfîrșit, pe bătrînul Trebon făcînd o treabă serioasă. În haremul acestui rege Mallukh se găsesc cele mai frumoase muieri dintre Corint și Suza. Ce plăceri pentru bătrîneților noastre! Domniei-tale două și mie una. Dar văd că faci o mutră cam acră, tinere rege. Te asigur că pe acest

Nero, împreună cu Mallukh și Șarbil ai săi îi aranjăm cît ai clipi. Iar pe Varro îl și avem la mînă. Și dădu drumul rîsului său zgomotos.

Pe fața imobilă a lui Filip nu se putea citi cît de mult îi lezau auzul intimitățile grosolane ale interlocutorului și dialectul dalmat în care erau rostite.

— Firește, mă simt onorat, răspunse el calm, în latina lui curată, necolorată de vreun dialect, a cărei finețe îl irita mereu pe Trebon, că Roma mi-a încredințat tocmai mie această sarcină. Dar în pocalul acesta, cu care am fost cinstit, există cîteva picături amare. Prima este că nu pornesc cu plăcere împotriva prietenului meu Mallukh.

Trebon rînji :

— Te înțeleg, tinere rege, răspunse el. Îți este teamă desigur, că data viitoare îi vine rîndul domniei-tale și te vom înghiți cu regat cu tot. Dar nu se va întîmpla așa. Dacă te comporți loial, căpitanul Trebon va pune un cuvînt bun pentru domnia-ta. Acest cuvînt e ascultat chiar și pe Palatin.

— Mulțumesc pentru favoare, spuse Filip surîzînd. Acum picătura a doua, continuă el. Am obiecții juridice. Tratatul statului meu cu Roma mă obligă să acord ajutor împăratului și locțiitorilor săi, în orice acțiuni juridice pe care le intentează împotriva unui supus de-al său pe teritoriul meu. Dar de cînd aparține Edessa teritoriului-meu ?

— De ce te chinui cu astfel de subtilități, tinere rege ? îi răspunse căpitanul. Eu nu sînt jurist. Dar juriștii noștri vor găsi cu siguranță o chichiță pentru a te scoate din încurcătură. Spre pildă, îți facem pur și simplu cadou o parte din Edessa. Atunci este teritoriul domniei-tale. Voi recomanda această soluție.

Îl apucă pe rege de veșmînt, rîse, iar podoabele și lănțișoarele îi zăngăniră pe piept și pe brațe.

Filip se ridică în picioare ; stătea lung și deșirat în fața statuii Minervei.

— Şi acum, picătura a treia, cea mai amară, zise el cu voce indiferentă. Împăratul Nero este ultimul descendent din neamul lui Iulius Cezar, iar eu ultimul din familia lui Alexandru. Poate vei găsi că asemenea consideraţiuni sînt de ordin sentimental : dar, dacă omul din Edessa este într-adevăr Nero, mi se pare dezgustător ca tocmai un nepot al lui Alexandru să trimită pe cruce pe un nepot al lui Cezar. Şi sînteţi oare siguri că pînă la urmă omul acesta nu este totuşi Nero ? Vezi, senatorul Varro a venit aici spre a mă asigura că este. Şi în acest scop mi s-a predat de bunăvoie.

„Ştie cum să se poarte, acest Filip, gîndea Trebon. Cît de elegant mi-a dat să înţeleg cine este el. Firește, nu e greu să te porţi regeşte dacă ai fost pregătit pentru asta din tinereţe. Dacă i-aş da însă comanda : fandare la dreapta, sulița la stînga, peste cap, atunci n-ar şti ce să facă.“ Cu voce tare spuse :

— Dacă sînt sigur ? De ce poate fi sigur omul pe această lume afurisită ? Dar dacă Titus, în calitate de comandant suprem al armatei romane, ordonă că bărbatul din Edessa nu este Nero, atunci pur şi simplu nu este.

Regele Filip îşi examină visător mîinile lungi şi meditä cu voce tare :

— S-ar putea ca acest comandant suprem să fie un militar capabil, iar Nero, după cum se spune, n-a fost. În schimb n-a fost zgîrcit, pe cînd iscusiţii militari de acum sînt. Trupele îl iubesc pe Nero. Dacă legiunile îl vor vedea pe împăratul Nero, vor prefera poate să lupte pentru el decît împotriva lui. Eu însumi eram copil cînd l-am văzut. Dar şi acum, doar văzîndu-i chipul, îmi tremură genunchii de veneraţie. E ca şi cum aş provoca blestemul zeilor asupra mea şi a ţării mele, dacă ridic braţul împotriva marelui împărat Nero, prietenul Orientului.

Căpitanul Trebon ascultă cu atenție, pe buzele lui groase nu apăru, tot timpul, nici măcar un surîs. Răspunse evaziv, cum i-a răspuns și Fronto lui Șarbil :

Acestea sînt considerente care se potrivesc unui rege, dar nu unui căpitan.

— Mă mir, replică regele politicos, că Trebon al meu se ascunde după titlul său. În alte cazuri, căpitanul Trebon n-a judecat și n-a acționat tocmai ca un căpitan, ci ca unul din principii Comagenei. Dealtfel, nu este o probă concludentă pentru lipsa de recunoștință a anumitor persoane că Trebon al meu nu are un titlu mai înalt decît cel de căpitan ? Un soldat bun are pretenția să primească o soldă bună. De aici și denumirea lui. Poate ar fi soldățesc, în cel mai bun sens al cuvîntului, a lupta de partea lui Nero, care este recunoscător și mărinimos, și nu de partea anumitor alte persoane.

Convorbirea deveni neplăcută pentru Trebon. Ce voia omul ? Ce însemna faptul că Filip, altă dată atît de supus, devenise brusc obraznic și căpățînos ? Filip era un bărbat fără bărbie, un slăbănog, dar un vulpoi. Și Varro era un vulpoi. Faptul că cei doi vulpoi considerau promițător să se opună ordinului lui Ceion îl punea pe gînduri. Îndeplinirea indicației guvernatorului nu era tocmai onorabilă pentru Filip, dar îi aducea un mare cîștig. Poate din partea lui Nero se contura unul și mai mare ? Avea acest Filip asigurări din partea parților ?

Lui Trebon nu-i plăceau lucrurile neclare. Întrebă brutal și fără ocolișuri :

— Ce înseamnă asta, tinere rege ? Înseamnă oare că refuzi să dai ascultare poruncii Romei ?

Filip surîse. Clătinîndu-se pe picioarele sale lungi, se apropie de Trebon. Surîzînd mereu îi spuse drept în față :

— Dar ce-ți închipui, iubite Trebon ?. Regele Filip să refuze ? Firește că mă supun. Pe Varro îl și avem în

mînă. Iar în două săptămîni, în cazul cînd Mallukh nu-l va fi extrădat pînă atunci pe Nero, trimitem armata

— Ei, vezi, îngînă Trebon, reușind doar cu greu să-și ascundă zăpăceala ; nu era sigur dacă regele și-a permis o glumă cu el sau ce a vrut de fapt, și dacă el însuși trebuia acum să fie mulțumit fiindcă toate mergeau ca pe roate, ori trebuia să fie nemulțumit.

Îndoielile sale deveniră și mai mari. Căci, luîndu-și rămas bun, tînărul rege reveni cu insolență la felul lui echivoc de a vorbi și zise :

— Deci mai avem două săptămîni. Două săptămîni sînt timp lung. Mai reflectează, te rog, în aceste două săptămîni, dacă bărbatul din Edessa nu este cumva totuși darnicul Nero, sub care nu este de presupus ca Trebon să rămînă doar un simplu căpitan.

IX

UN RĂZBOI ÎN ORIENT

Trebon luă în serios aceste cuvinte și chibzui.

Vedea în față diverse posibilități ademenitoare. Ar putea, de exemplu, să raporteze la Antiohia despre discuția echivocă avută cu regele Filip. Acolo se aduna material compromițător împotriva regelui Comagenei, pentru cazul că odată se va hotărî anexarea țării sale. Trebon și-ar cîștiga, deci, merite dacă ar contribui la îmbogățirea materialului. Dar ce folos ar avea el din atare merite ? Guvernul actual din Roma oricum nu l-ar înnobila, iar ceea ce i-ar putea oferi în afară de aceasta, Trebon poseda de pe acum.

Dacă, dimpotrivă, se declara de partea acestui Nero, el, popularul căpitan Trebon, faptul ar constitui un ajutor pentru care ar putea pretinde un preț oricît de mare; în această privință avea dreptate regele indigen, șiretul. I se va acorda rangul de senator, va fi numit general, poate chiar comandant-șef. Dacă afacerea dă greș și Nero nu se va putea menține, îi mai rămînea totuși posibilitatea să dispară la timp, împreună cu oamenii săi, peste Tigru, în regatul parților. Iar aceștia-l vor primi oricînd cu brațele deschise pe multvestitul căpitan, mai ales dacă le aduce și cîteva mii de soldați romani, bine instruiți.

Trebon obișnuia să dea din umeri de cîte ori venea vorba despre colonelul Fronto. Dar comportarea acestui Fronto, care se afla acum singur în marea citadelă Edessa, îl preocupase tot timpul. O socotise ciudată, neostășească. Acum, se întreba dacă nu cumva Fronto adulmecase în legătură cu acest Nero posibilități pentru propria-i carieră.

Pufăia nervos pe nas. Ce să facă? Serviciul în armata lui Titus devenise plictisitor. Nu te puteai aștepta la un război vesel, în toată regula, sub acești stăpîni banali și lipsiți de vlagă. În ceea ce privește serviciul sub comanda unui Nero, da, era cu totul altă treabă. Aici aveai perspectiva unor lupte care, pentru sufletul unui soldat bătrîn, însemnau o sărbătoare. Firește, era riscant să treci de partea acestui Nero. Dar oare sensul meseriei de soldat nu este acela de a trăi în plin risc? Trebon rînjea de cîte ori îi învăța pe recruții săi numeroasele prevederi despre obligația de a se pune în siguranță, care ocupau un spațiu atît de mare în *Instrucțiunile elementare* ale Flavilor.

Cînd auzise prima dată de apariția acestui Nero, el lansase cîteva anecdote deșucheate. Dar se pripise. Acum lucrurile păreau să stea altfel. Varro, Filip și el erau trei vulpoi. De ce n-ar putea trei vulpoi, dacă e vorba de o

pradă atît de grasă cum ar fi cele mai importante posturi sub conducerea unui Nero, să biruie lupoaica Roma, bătrînă, epuizată și stîrbă ? Și ce haz va fi dacă mai apoi va apărea și colonelul Fronto, nobilul domn. Prea tîrziu, scumpe colonele ! Cu un singur șezut nu poți sta și la Nero și la Titus.

Nu abia peste două săptămîni; ci chiar în a treia zi Trebon se prezentă din nou la regele Filip. Guvernatorul Ceion îi dăduse între timp instrucțiuni precise. Îl lămurise că, în orice împrejurare, trebuie menținută ficțiunea după care regele de Comagena este însărcinat în esență doar cu o acțiune polițienească. Roma vroia să rămînă scutită de orice răspundere față de parți ; dacă s-ar ivi vreun diferend, el, guvernatorul Ceion, va trebui să dovedească cum că regele Filip și-a depășit cu de la sine putere mandatul. Deci, căpitanul Trebon avea misiunea să aranjeze lucrurile astfel încît regele Filip să acționeze împotriva Edessei cu mijloacele cele mai brutale, dar în așa fel ca, la nevoie, toată răspunderea să poată fi aruncată asupra acestuia. Căpitanul Trebon avea asupra sa lunga scrisoare în care Ceion îi expunea planul său mîrșav. N-o arătă regelui, dar o scoase de mai multe ori, citi din ea, rînji, cită anumite fraze, îl făcu pe regele Filip să-i înțeleagă conținutul echivoc. Regele nu presupusese niciodată că politica romanilor ar fi fost foarte corectă. Totuși, perfidia lui Ceion îi era binevenită, era ca o justificare în plus a propriilor sale intenții.

Cei doi continuară să vorbească despre una-alta. Apoi, deodată, căpitanul Trebon se apropie cu pași grei de regele Filip, îl trase de veșmînt, spunîndu-i, sincer, în timp ce-l privea adînc în ochi :

— Și acum, tinere rege, să vorbim deschis unul cu altul, ca de la bărbat la bărbat. Spune-mi confidențial : este omul acela din Edessa, da ori ba, marele, generosul, recunoscătorul împărat Nero ?

Regele Filip suportă nemișcat suflul neplăcut al căpitanului, cu ochii săi căprui ațintiți asupra ochilor albaștri-cenușii ai celuilalt, și zise cu un calm jovial :

— Simțul meu și depoziția lui Varro confirmă aceasta.

Trebon făcu un pas înapoi și, asemeni lui Fronto la vremea sa, declară cu demnitate :

— Nu sînt decît un simplu căpitan. Într-o afacere atît de obscură un rege și un senator văd fără îndoială mai clar decît un modest ofițer.

Dar părăsi îndată poza demnă, rînji cu gura pînă la urechi, rîse zgomotos lovindu-și coapsele și izbucni :

— O glumă mortală ! Îl dăm gata pe Întindilă cu Nero al nostru. Extraordinar ! Și devenind iarăși oficial : Deci, tinere rege, indicația guvernatorului general, firește, va fi îndeplinită. De mine și de domnia-ta. Expediția împotriva Edessei va avea loc. Mă voi îngriji ca ea să fie întreprinsă cu efective suficient de mari. Vă dau ca sprijin moral trei sute de oameni. Restul e treaba domniei-tale care poartă toată răspunderea.

Clipi din ochii săi de culoare deschisă, aproape fără gene.

Varro rămase, așadar, în continuare sub arest onorific ; o scrisoare fu trimisă regelui Mallukh din Edessa, prin care regele Filip cerea politicos, dar ferm, extrădarea bărbatului ce se pretindea a fi împăratul Nero. Prin cuvinte serioase el îl sfătui pe prietenul și fratele Mallukh să se supună cererii justificate a guvernatorului roman pînă mai este timp. Scrisoarea se încheia cu înștiințarea că în cazul în care extrădarea celui în cauză nu va avea loc în termen de două săptămîni, atunci el, Filip din Comagena, spre regretul său, s-ar vedea obligat, în temeiul tratatului încheiat cu împăratul Romei, să sprijine dorința guvernatorului prin trimiterea de trupe.

O copie a acestei scrisori plecă la Antiohia. Se anexă la ea comunicarea că senatorul Varro se și află în mîinile regelui din Comagena. Acesta speră că-l va aresta în

curînd și pe celălalt trădător. Atunci îi va preda pe ambii guvernatorului, potrivit dorinței acestuia.

Pentru a-i sublinia importanța, regele Filip trimise scrisoarea la Edessa prin propriul său văr, tînărul prinț Seleucus. Acest prinț avu cu regele Mallukh și marele Șarbil o lungă convorbire, în care comentă verbal scrisoarea. Vorbi demn și confidențial, ca un prinț levantin cu alții egali în rang, însoțit de clipocitul fîntînii arteziene. Povesti cît de onorabil este arestul în care regele Filip îl ține pe senatorul Varro. Cît de interesante sînt discuțiile pe care le poartă zilnic cu el. Cît de puțini romani vor participa la expediția plănuită împotriva Edessei, adică doar trei sute de oameni. Nu-și ascunse nici temerea că trupele indigene din Comagena, obișnuite ca romanii să presteze partea mai mare a activității de război, nu vor lupta cu prea mult entuziasm contra Edessei și a împăratului Nero. El, personal, socotea că dacă aceste trupe, curînd după trecerea frontierei de pe Eufrat, la piatra de la mila nouă, spre pildă, acolo unde drumul se bifurcă spre Batnae, ar da peste un adversar puternic și hotărît să lupte, ar face destul de repede cale întoarsă și i-ar lăsa pe cei trei sute de romani să lupte singuri pentru cauza lor. Dealtfel, adăugă el, însuși căpitanul Trebon nu este tocmai convins că pretinsul Nero ar fi un șarlatan, și în cazul în care împăratul și-ar dovedi autenticitatea printr-o gratificație împărătească, Trebon ar ceda îndată în fața unor asemenea argumente. În acest sens, așadar, regele de Comagena îl salută pe adversarul și prietenul său, regele Edessei, și îl provoacă, dacă în adevăr n-ar vrea să se supună cererii guvernatorului roman, la luptă cinstită, cavalerească.

Cîteva zile mai tîrziu, mai mulți negustători persani întîlniră cîțiva negustători arabi la piatra de la mila nouă, la punctul unde drumul cotește spre Batnae. Atît negustătorii persani cît și cei arabi se dovediră a fi surprinzător de bine pregătiți în probleme militare. Ei discutară

timp îndelungat despre ceea ce s-ar întîmpla dacă în această zonă ar avea loc o bătălie între o armată din Comagena și una din Edessa. Discutară amănunțit despre posibilitățile fiecărei faze a unei asemenea bătălii și ajunseră la concluzia că ea trebuia să se încheie, după toate previziunile, cu o înfrîngere a Comagenei.

Negustătorii experți se dovediră a fi buni profeți. Cînd, după trei săptămîni, avu loc bătălia pe care o prevăzuseră, ea se termină într-adevăr cu înfrîngerea comagenilor.

Cei trei sute de romani care participaseră la această luptă nu înțeleseră la început nimic din ceea ce se întîmpla. Căpitanul Trebon socotea că soldatul, la nevoie, trebuie să știe să moară cinstit pentru superiorul său, și, în consecință, considerase ca just să nu-și pună oamenii în temă. Soldații romani nu înțelegeau deci în nici un chip de ce camarazii lor din Comagena executau manevre atît de ciudate, ei nu pomeniseră niciodată o bătălie atît de stranie, așa că au și fost uciși aproape o sută dintre ei, pînă cînd ceilalți pricepură, în sfîrșit, și se lăsară făcuți prizonieri.

Armata victorioasă din Edessa își făcu intrarea triumfală în Samosata. Dezarmă garnizoana romană de acolo, îl eliberă pe Varro și îl puse în locul lui pe regele Filip sub un arest de onoare.

În lupta de la mila nouă dintre soldații romani au căzut nouăzeci și șapte ; cei din Comagena au avut șaisprezece morți, iar cei din Edessa doisprezece.

Această victorie a lui Nero, cu prilejul primului atac al adversarilor săi, fu socotită în toată regiunea de graniță ca un semn de bun augur. Garnizoanele romane din Carrhae, Batnae și chiar Palmira se lăsară dezarmate, ori trecură de partea lui Nero. Mai multe orașe, formal independente, dar în realitate dependente de Roma, se alăturară înviatului Nero și felicitară Senatul de la Roma pentru miraculoasa salvare a marelui împărat.

X

RĂSPLATA RĂBDARII

Colonelul Fronto a putut constata în curînd, cu satisfacție, că speranțele legate de căsătoria Marciei erau îndreptățite. Din cercuri care fuseseră apropiate de olarul Terențiu îi parveniră anumite zvonuri foarte precise pe baza cărora putea deduce, cu o probabilitate limitrofă cu siguranța, că Terențiu, într-o privință importantă pentru Marcia cît și pentru el, nu este nicidecum Nero. Dacă el, Fronto, nu va precipita lucrurile și va aștepta momentul oportun, atunci socotea că o asemenea răbdare va fi desigur răsplătită.

Deși se afla în societatea Marciei cît mai des cu putință, el nu deveni niciodată insistent, ci rămase manierat, roman, rezervat, arătîndu-i simpatia sa numai prin mici atenții alese, fără ca vreodată să o exprime în cuvinte.

Marcia era roasă de dezamăgirile din noaptea nunții. Evită explicația pe care tatăl ei căuta s-o aibă cu ea ; își pierduse orice încredere în el. Era curată demență să sperî că un om ca sclavul Terențiu ar putea urca pe Palatin. Pe cît de puțin se dovedise acest om a fi capabil să facă față numelui său „Nero“ ca bărbat, tot atît de puțin putea face față titlului imperial, care-i fusese agățat de gît. Puterea și gloria îi vor rămîne tot atît de străine ca și dragostea. Iar ea fusese sacrificată, destinată să vegeteze toată viața în acest Levant.

Gîndurile i se învîrteau din ce în ce mai des și mai perseverent în jurul singurului roman din preajma ei, în jurul lui Fronto. Faptul că-și respectase jurămîntul de credință față de Titus și rămăsese totuși în Edessa o umplea de mîndrie ; socotea că ea era cauza, se simțea apropiată de el. Structura ființei lor și soarta îi uneau. Precum el trăia singur în marea sa citadelă goală, așa

trăia și ea solitară pe vastul domeniu al lui Varro. Vedea în elegantul Fronto, cu frumosul lui păr cărunt, care reprezenta el singur armata romană în mijlocul a cinci milioane de dușmani, mai degrabă sublimul decît partea comică.

Se luptă cu sine însuși la gîndul de a i se destăinui. El îi vedea zbuciumul, o observa atent, dar nu întreba nimic, aștepta. În sfîrșit, Marcia nu se mai putu stăpîni.

— Cum poți suporta toate acestea, scumpul meu Fronto izbucni nemulțumirea din ea, falsitatea lucrurilor și a oamenilor din jur, această strălucire insolentă și goală ? Domnia-ta ești singurul dintre noi care păstrezi o ținută nobilă și care nu te-ai vîndut trup și suflet Levantului frivol. De ce nu te întorci la Antiohia, sau la Roma, pentru a respira din nou aer curat, după haosul și murdăria de aici ?

Fronto o privi atent. Îi vedea trupul zvelt, fragil, cum tremură nervos sub veșmîntul împărătesc. Văzu ochii prelungi, arzători, căprui, ochii lui Varro, pe fața ei albă. Îl atrăgea irezistibil ființa ei romană, severă, caracterul ei de vestală, dar și faptul că era fiica acestui tată, precum și soarta ei ciudată. O dorea cu pasiune. Trebuia să aibă totuși răbdare, să aștepte momentul potrivit. „Trebuie să aștept, își spunea el, pînă va începe să vorbească despre Nero al ei. Pînă atunci trebuie să mă stăpînesc. Numai după ce va vorbi despre Nero voi putea merge mai departe. Da, atunci voi putea ajunge mult mai departe !“

— Nu găsesc, scumpa mea Marcia, răspunse el, că aici totul nu este decît aparență înșelătoare. Ideea pentru care se luptă tatăl domniei-tale fusese, nu cu prea mult timp în urmă, acum paisprezece ani, foarte reală nicidecum utopică. Dacă în zilele noastre umanismul și cosmopolitismul nu mai sînt de actualitate, dacă azi Palatinul se declară pentru un naționalism îngust și un puritanism abject, pentru glorificarea forței militare

brute, acest naționalism mărginit nu devine mai valabil prin aceea că este proclamat de pe Palatin, după cum nici faptul că doar la Samosata ne putem declara adepții cosmopolitismului nu constituie un argument împotriva lui. Nu știu dacă tatăl domniei-tale își va putea realiza visul pe calea sa primejdioasă ; ca să fiu sincer, nu cred că va reuși. Dar, dacă îi reproșezi mijloacele incorecte pe care le utilizează pentru ideea sa, atunci, scumpa mea Marcia, îi faci o nedreptate. Concepția sa va triumfa odată în mod sigur, dar tot atît de sigur e că cei ce vor duce această concepție la biruință vor trebui să folosească mijloace tot atît de absurde și murdare precum folosește acum tatăl domniei-tale.

Calmul cu care vorbea Fronto, generozitatea cu care-l apăra pe tatăl ei, latina lui corectă, domoală, așa cum se vorbea la Roma, fața lui inteligentă, bărbătească, părul cărunt metalic, tuns scurt, toate acestea făceau asupra Marciei o impresie plăcută. Simțea legătura puternică dintre ea și acest bărbat. Nu se îndoia că el rămînea aici, la Edessa, numai de dragul ei. Dar dorea să audă confirmarea din gura lui.

— Ceea ce spui, zise ea, este frumos, e dovada unei mari generozități. Dar nu este un răspuns la întrebarea mea. De ce rămîi aici ? De ce nu pleci la Roma ?

Fronto știa ce voia ea să audă. Știa că îl plăcea ; de fapt și ea îl străgea pe el. „Dar, să nu spun acum prea mult, își propuse el, nici prea mult și nici prea puțin". Dealtfel nu spunea o minciună dacă o asigura că se află în Edessa din cauza ei. În acel moment era absolut adevărat.

— De ce nu plec la Roma ? repetă el întrebarea, șovăind. Vreau să-ți răspund cinstit, scumpa mea Marcia. Soarta ne-a pus, pe tatăl domniei-tale și pe mine, pe poziții adverse. Dar eu îl stimez pe tatăl domniei-tale și-i sînt prieten. Poate că va fi nevoie de ajutorul meu

în clipa în care cauza lui se va prăbuși. Apoi, continuă cu căldură, dar fără exagerare : Poate te-aș putea ajuta atunci și pe domnia-ta. Nu văd nici un sens pentru care să devenim martiri aici în Mesopotamia, nici domnia-ta, nici eu. Mi-am rezervat posibilitatea ca, în caz extrem, să mă pot întoarce pe teritoriul roman. Vei pleca atunci cu mine, scumpa mea Marcia ? Acum știi de ce mă aflu încă aici, încheie el cu un surîs abia perceptibil, și cuvintele sunau ca o scuză.

Și gîndi cu încordare : „Acum va trebui, în sfîrșit, să înceapă să vorbească despre Nero al ei și cît de nefericită este. Dacă o va face, va fi a mea chiar în noaptea asta."

Marcia zise :

— Este o consolare că ești aici, scumpul meu Fronto. Poate-i nedemn să-ți mărturisesc, dar e insuportabil să te afli singură între aceste animale vorbitoare. Să nu-ți faci o părere proastă despre mine dacă nu mai pot să tac. Știu, nu este un obicei roman, dar lasă-mă să-ți vorbesc. Ți-e greu poate să-ți închipui ce-înseamnă obligația de a trăi cu un om atît de josnic. Acest Nero... — și-i povesti cum pronunță el acel *th* și cum a așezat pe scaun rochia ei nupțială.

După ce se dezmetici din prima îmbrățișare, ea trebui să constate cu mirare că distinsul, demnul, romanul Fronto, după ce se culcase cu ea, vorbea despre dragoste și raporturile sexuale cu un cinism fără limite, neferindu-se de cele mai vulgare cuvinte. Și mai mirată era de faptul că ea însăși, destinată cîndva a deveni vestală, nu i le lua în mod deosebit în nume de rău.

Iar el își zise : „Am fost înțelept că am avut răbdare. Am dat într-adevăr dovadă de curaj și cinste că mi-am ascultat simțămintele și am rămas aici. Ce lume ciudată, acest Orient ! Aici curajul și buna-cuviință își mai găsesc încă răsplata."

IX

ISPITIREA LUI FRONTO

Satisfăcută de dragostea pentru Fronto, Marcia uită de revolta ei împotriva propriei sorți. Începu să vorbească prietenos cu tatăl ei, cîntărea cu el perspectivele acțiunii sale, care era și a ei ; firește, pudoarea o reținu să pomenească în prezența tatălui numele lui Fronto, iar dacă el vorbea despre Fronto, ea păstra tăcere. Pînă și ura ei împotriva lui Terențiu se îmblînzi. Acesta deveni pentru ea un străin, fără nici o importanță, și nu-i era greu, dacă el îi vorbea, să-i răspundă cu o indiferență politicoasă, chiar prietenoasă.

Ba veni chiar ziua în care ființele lor se apropiară. El îi ceru îngăduința să-i arate locul lui preferat, Labirintul. Coborîră împreună, însoțiți de cîțiva purtători de făclii. Terențiu-Nero o conduse într-o încăpere îndepărtată, porunci ca însoțitorii să aștepte afară, astfel încît din lumina făcliilor lor nu pătrundea decît foarte puțin în încăpere. Se aflau singuri într-o grotă sumbră, unde lilieci speriați băteau din aripi, și ea nu mai vedea decît conturul feței lui ; dar din semiîntuneric răsună vocea lui Nero, povestindu-i despre planul său de a reconstrui acest Labirint, transformîndu-l într-o criptă pentru el și pentru ea. Măreția sumbră a acestei idei o impresionă ; întîi, pentru prima dată, în soțul ei un om care avea ceva comun cu numele ce-l purta.

Din această zi nu mai simți aversiune față de el. Dacă mai înainte o durea faptul că el nu încerca să se apropie de ea ca bărbat, acum îi era recunoscătoare pentru acest lucru. Dar îi era recunoscătoare, înainte de toate, pentru că îi oferise prilejul de a descoperi dragostea împlinită cu Fronto.

În ce-l privește pe acesta, și el o iubea pe Marcia și era fericit; dar simțea că fericirea nu-l satisface întru totul. Era un pasionat politician și militar, un observator pătimaș al faptelor ciudate, emoționante și năstrușnice ale oamenilor, și bătălia de la mila nouă, drumul spre Samosata precum și urmările ei îi treziră interesul de expert. Deși Marcia, timorată de pericolul la care se expunea inutil, încercă să-l rețină, se duse la Samosata.

Varro auzise, firește, despre relațiile lui Fronto cu fiica sa și era mulțumit că Marcia și-a găsit în sfîrșit amantul potrivit. Faptul că acesta era tocmai prietenul său Fronto însemna o dublă bucurie. Îl salută la Samosata cu sinceră afecțiune.

— Nu te mira, scumpul meu Fronto, începu el convorbirea propriu-zisă, cît de repede-și recucerește Nero al nostru puterea de odinioară? Cerul este vădit de partea sa. Cîștigă inimile cu iuțeala vîntului.

— E bine că este așa, recunoscu Fronto. Dar, urmărind cu încordare evenimentele, mă întreb cît timp va putea continua astfel, cît timp va fi de ajuns să ai aparența împăratului, pentru a fi împărat.

— Va fi de ajuns pentru totdeauna, replică hotărît Varro. Dacă e vorba de putere, unde încetează aparența și unde începe realitatea? E absolut indiferent de unde ia deținătorul puterii lumina pe care o radiază asupra maselor. De fapt, nici nu este totdeauna bine dacă această lumină izvorăște din el însuși. Cîteodată e preferabil ca el să se lase luminat din partea corespunzătoare. Și Nero a înțeles aceasta, ca și acum douăzeci de ani.

— Vrei să spui, comentă Fronto, că învață ușor și este deci manevrabil.

— A învățat dintotdeauna ușor, răspunse, echivoc, Varro.

— În orice caz, cei ce se află în spatele lui, recunoscu Fronto, sînt oameni curajoși și abili. Își merită norocul ce l-au avut pînă acum.

Varro se bucură sincer de lauda acestui expert. Se apropie de Fronto, îi întinse mîna și zise cu prietenie :

— De ce nu te aliniezi acelora care-l sprijină pe acest Nero ?

Cînd plecase la Samosata. Fronto spera că va fi invitat să treacă de partea lui Nero ; îi făcu plăcere să provoace o asemenea propunere, o aștepta cu o încordare fericită și totuși puțin temătoare, ferm hotărît s-o respingă. Acum însă, cînd oferta i-a fost, într-adevăr, făcută, ea i se păru ca ceva cu totul neașteptat. Hotărîrea i se spulberă ; bărbatul îndeobște sigur de sine și hotărît era cuprins de șovăială și tulburare.

I se oferea deci ceea ce-și dorise o viață întreagă : prilejul de a transpune în practică teoriile sale. Îi trebuiau doar soldați romani și un adversar, un război sau cel puțin o bătălie. De această parte găsea tot ce căuta. Bărbatul din fața sa, inteligent, curajos, simpatic, prietenul său și tatăl amantei sale i le oferea. Ce-i drept, nu erau romani soldații pe care i-ar fi putut avea, erau ceea ce în armată se chema, oarecum disprețuitor „trupe auxiliare", contingente de barbari, amestecate cu mici formații romane. Dar să lucrezi chiar cu acest material însemna o ispită serioasă.

Colonelul Fronto putea fi orice altceva dar nu laș. Era însă soldat roman, și anumite principii ale soldatului roman erau adînc înrădăcinate în el. Ca orice ofițer roman, era îngîmfat. Iubea Orientul, dar barbarii rămîneau tot barbari și era nedemn să lupți alături de ei împotriva romanilor, chiar dacă barbarii duceau o politică folositoare, iar romanii înșiși o politică dăunătoare imperiului. Apoi, ca soldat roman mai învățase să evite pericolul inutil. În timpul marșului, soldatul ridica tabăra fortificată și apoi se retrăgea după metereze chiar dacă nu se aștepta la un atac. Soldatul avea nevoie să se simtă în siguranță ; dreptul lui la pensie și o bătrînețe asigurată îi erau necesare ca pîinea de toate zilele.

Iată-l așadar pe colonelul Fronto șovăind și luptîndu-se cu sine însuși. Era o tentație aproape irezistibilă să organizezi o armată, s-o tranformi, s-o formezi din nou, să duci un război cu ea și, cu siguranță, un asemenea prilej i se oferea pentru ultima dată în viață. Pe de altă parte, dacă ceda tentației, însemna că renunță la siguranța dobîndită prin munca de o viață. Era mînat de dorința de a-și încerca, în sfîrșit, teoriile în practică și de a le justifica în fața lumii întregi ; ceea ce-l reținea era însă instinctul elementar de a păstra drepturile cîștigate.

Varro își dădea seama cît de răscolit era celălalt. Faptul că era frămîntat îl făcu să-i aprecieze și mai mult prietenia. Și vorbi cu insistență :

— Cunoști, desigur, prea bine șansele și riscurile noastre. Dispunem de treizeci și cinci de mii de oameni, printre care cinci mii de romani. Dispui de informații despre acest material uman. Nu este din cel mai bun ; dar nici prost nu este ; sînt contingente mai ales din legiunea a paisprezecea a domniei-tale, și dintr-a cincea. Cavaleria de trei mii de oameni a lui Filip al nostru este trupă de elită. Preia comanda supremă a acestei armate, scumpul meu Fronto ! Șanse mult mai mari n-a avut nici Vespasian cînd l-a atacat pe Vitelius. Și numele de Vespasian n-a avut nici pe departe puterea de atracție a numelui lui Nero.

Fronto se eschivă.

— Ce dorești de la mine ? replică el. Sînt doar un ofițer de cancelarie, nu sînt deloc popular.

— Firește, ești prea inteligent, zise Varro, pentru a fi popular. Dar mie-mi ajunge dacă împăratul meu e popular. N-am nevoie de un comandant popular, ci de unul care să-și cunoască meseria. Preia conducerea armatei, scumpul meu Fronto ! Noi amîndoi iubim Orientul nostru, domnia-ta nu mai puțin decît mine. Vino alături de noi, colonele Fronto ! Spune da !

Fronto văzu în fața lui Varro, ochii Marciei. Dacă el nu preia acum comanda supremă, lui Varro nu-i rămîne altă posibilitate decît s-o predea lui Trebon, popularul căpitan. Oare trebuie prin refuzul său să dea pe mîna acelui individ nesuferit funcția pe care el însuși o dorea din toată inima? Tentația îl îmboldea. Era cît pe-aici să-i întindă mîinile lui Varro și să-i spună: da, da, da! Dar îl ținea ferecat în lanțuri frica renunțării la siguranță, instinctul supravigilent al soldatului față de primejdie. Se retrase după meterezul său.

— Îți mulțumesc, scumpul meu Varro, răspunse el. Nu sînt cuvinte goale dacă-ți spun că încrederea ce mi-o acorzi îmi este deosebit de prețioasă și cît de greu îmi vine să resping oferta domniei-tale. Dar, vezi, eu sînt soldat. Am nevoie să mă simt asigurat pentru anii ce vin. Te iubesc și te stimez; politica și îndrăzneala domniei-tale mă atrag. Dar siguranța mea n-o sacrific. Nu-ți pot oferi mai mult decît o neutralitate binevoitoare.

— E regretabil, scumpul meu Fronto, zise Varro cu voce stinsă, că nu te alături nouă.

— Da, e păcat, răspunse Fronto.

Stăteau într-una din încăperile frumoase ale palatului regal din Samosata; se priveau în față și păreau lipsiți de vlagă, extenuați amîndoi.

— Ai de gînd să faci regelui Filip o vizită de curtoazie? întrebă după un timp Varro, sforțîndu-se să abordeze o altă temă.

— Cum aș putea face una ca asta? răspunse Fronto. Sînt ofițer roman și nu-l pot întîmpina pe conducătorul părții adverse decît în calitate de inamic. Sînt aici pentru a mă înțelege cu căpitanul Trebon. Nici pe domnia-ta nu-mi era îngăduit să te văd, scumpul meu Varro.

— Mă tem, zise Varro trist, că acum, după ce ai hotărît să nu te alături nouă, cu toată abilitatea domniei-tale, în curînd va trebui să te întorci la Antiohia.

Fronto se învioră.

— Nici nu mă gîndesc, declară el. Dragostea mea față de cauza domniei-tale mă va inspira să găsesc argumente pentru a rămîne aici în continuare. Pînă ce cauza domniei-tale mai are o fărîmă de perspectivă, rămîn în preajmă-ți. Îți sînt prieten, Varro. Te rog să mă crezi!

— Îți mulțumesc, răspunse Varro.

Amîndoi văzuseră mulți oameni în viața lor, multe destine și erau obișnuiți să nu se încreadă în cuvintele altora, ba nici chiar în ale lor proprii; de data aceasta însă simțeau că erau amîndoi sinceri.

— Cui să încredințez comanda, după refuzul domniei-tale? chibzui Varro cu voce tare.

— Lui Trebon, firește, îl sfătui Fronto, călcîndu-și pe inimă. Individul îmi este poate mai antipatic decît domniei-tale. Pe deasupra nu mă poate suferi nici el, și dacă va fi la putere, îmi va face, fără îndoială, neplăceri, dar așa cum se prezintă situația aici, el este omul indicat. Ca ofițer, ca politician și ca prieten te sfătuiesc să-l alegi pe Trebon.

XII

CINE SE ASEAMĂNĂ SE ADUNĂ

Puține zile după această convorbire, Nero se mută cu mare pompă de la Edessa la Samosata. Îl eliberă pe regele Filip din arestul său de onoare, îl îmbrățișă, numindu-l „frate". Apoi după o discuție îndelungată cu Varro, îl chemă în audiență mai întîi pe Trebon.

Popularul căpitan avusese cîteva zile neplăcute. Apariția lui Fronto la Samosata îi încurcase socotelile. Ce căuta aici acest nobil armăsar? El, Trebon, l-a creat pe

împăratul Nero ; oare celălalt îi va înhăța de sub bot prada grasă numai pentru că din născare e fiu al unor nobili de rangul doi și poartă gradul de colonel ? Aceste cîteva zile petrecute în așteptarea încordată a unor vremuri vijelioase, l-au dezgustat definitiv de serviciul plicticos de garnizoană. Îl stăpînea din nou setea nestăvilită a primei tinereți după aventuri nesăbuite, amețitoare. Visa să se avînte cu șoimii lui Nero spre Orientul îndepărtat, ori chiar și spre Apus, dacă Nero, opusul lui Alexandru, îi va da poruncă. Dar nu ca ofițer subaltern voia să participe la această campanie aventuroasă, ci avînd funcția care i se cuvine, ca primul între primii, ca șef suprem. Știa că acestea nu sînt himere, că cel mult un singur rival i-ar putea deveni primejdios, și acesta era tocmai Fronto. Faptul că Fronto îi făcuse o vizită manifestîndu-se cu ostentație ca un ofițer al lui Titus și nimic altceva, îl mai liniști. Putea să fi fost doar un șiretlic, căci de fapt nici el, Trebon, nu jucase cu cărțile pe față. O clipă se gîndi chiar că după această vizită să treacă fățiș de partea lui Nero, iar pe celălalt, pe nobilul colonel, să-l aresteze pur și simplu ca inamic al statului, ca spion al uzurpatorului Titus. Dar învinse iar disciplina, respectul căpitanului față de superiorul său cult, sigur de sine ; n-ar fi îndrăznit să acționeze împotriva acestuia în mod atît de grosolan și direct.

După toate aceste îndoieli și frămîntări, faptul că Nero l-a invitat pe el, Trebon, primul, îi produse satisfacție. Simțea că erau dispuși să-i dea ceea ce i se cuvenea. Senzația de nesiguranță se transformă din nou brusc, în trufie și obrăznicie. Bine, e dispus să se înțeleagă cu bărbatul din Edessa. Dar, în același timp, conștient de valoarea sa, îl va face pe acest Nero să simtă că el este marele oștean, faimosul căpitan Trebon, iar celălalt, deși poartă purpura imperială, nu este decît sclavul Terențiu.

Apăru deci plin de sine, în fastul numeroaselor sale distincții, zgomotos și împopoțonat. Nero stătea în jilțul său, cînd Trebon intră zăngănind. Era un jilț ca oricare altul, iar Nero, deși purta banda foarte lată de purpură a maiestății, în rest era îmbrăcat ostentativ de simplu. Totuși, felul în care-l privea cu indiferență, îngîmfat și puțin plictisit, pe cel care se apropia zornăind, îi dădea un aer maiestuos. Cu toate că jilțul era cît se poate de obișnuit, el nu ședea pe el, ci trona, iar Trebon fu profund impresionat de aspectul și ținuta bărbatului. Salutul cuvenit împăratului, pe care-l prezentă, a fost mai mult decît un gest formal. Căpitanul crescut în cazarmă și tabere de campanie își dădu seama, încîntat cu cîtă siguranță mînuia bărbatul din fața lui atributele puterii, iar el, ca soldat, reacționă în mod automat la o asemenea măiastră mînuire a puterii de comandă. Deși era, firește, conștient că omul nu este adevăratul împărat, îi impunea tocmai faptul că nu era, și avea totuși acest aer împărătesc. Încerca pentru cel care trona în fața lui un sentiment de subordonare ostășească, admirație și un fel de complicitate hoțească, supunerea liber consimțită a banditului față de căpetenia lui.

Cel de pe tron adulmecă de îndată prezența unui adevărat prieten și admirator. Clarul Terențiu era stăpînit de dorința omului mic pentru tot ce era superior lui, dar la largul său era cu adevărat numai printre cei de-o seamă cu el. Astfel că se simți imediat atras de căpitanul Trebon, el, omul de rînd, față de soldatul de rînd. Acest Nero, împăratul, aclamat de plebe la tot pasul, se simțea înrudit cu răsfățatul armatei, popularul căpitan Trebon. Îi era recunoscător lui Varro că l-a ales tocmai pe acest bărbat drept comandant suprem al armatei sale.

Trebon își propusese să-l trateze pe Terențiu jovial, să arate că-i face o favoare acordîndu-i sprijinul. Dar bărbatul pe care-l avea în față și care-l privea prin smaraldul său cu condescendență, plictisit, nu era totuși olarul

Terențiu. Și cînd acest bărbat îi aduse la cunoștință că a fost numit general și investit cu comanda trupelor sale, Trebon se simți atît de înălțat și atît de nemeritat de fericit, de parcă adevăratul Nero i-ar fi acordat comanda, în posesia deplinelor puteri de stăpînitor. Faptul că tocmai el era cel sortit să cucerească pentru acest bărbat puterea, să i-o pună la picioare, îl umplu de o fericire profundă, smerită. Chipul împăratului așezat pe jilț, examinîndu-l prin smarald, îngîmfat și puțin plictisit, i se întipări adînc în conștiință, cu aceeași durabilitate ca și impresiile și senzațiile cele mai puternice ale anilor de tinerețe.

Cea mai înălțătoare clipă a vieții lui a fost aceea cînd soldații au depus jurămîntul față de acest Nero și le-a ordonat să înlocuiască chipul lui Titus de pe însemnele militare și de sub vulturi cu cel al lui Nero. În sinea lui a făgăduit solemn zeilor, deși în calitate de comandant suprem n-avea nevoie s-o facă — să escaladeze pentru acest bărbat, cu riscul vieții, primul, zidul orașului ce urma să fie cucerit, arborînd însemnele militare cu chipul acestuia, cucerind astfel multrîvnita „Coroană a zidului".

XIII

POLITICĂ DE NIVEL ÎNALT

Soldații de gardă de la intrarea în sala bibliotecii, care acum servea împăratului Nero drept sală de consiliu, prezentară armele pentru onor cînd Knops trecu prin fața lor. Knops, fostul sclav, acum secretar de stat, constată cu nemulțumire că sosise primul. Zelul acesta afu-

risit îi intrase în sînge încă de pe vremea cînd fusese sclav. Ceilalți, nobilii domni, nu se grăbeau.

Omul agil, plin de dinamism, nu putea sta locului. Trecu prin fața scrinurilor în care se păstrau cărțile și sulurile, pipăi lemnul nobil, metalul statuilor. Le prețui, mecanic, valoarea. Proasta lui dispoziție dispărea treptat. Oare nu are suficiente motive să fie mulțumit că se simte ca acasă, aici, în palatul regelui Filip ?

A ajuns departe, sclavul Knops. Se felicita din plin pentru a fi crezut atît de statornic în ascensiunea lui Terențiu și a-i fi rămas fidel. Va rămîne alături de el și pe mai departe. Îl iubește sincer pe Nero al său, chiar și numai fiindcă îi oferise lui, libertului Knops, prilejul de a se afirma. Altminteri îl socotește a fi cam prostănac, și simpatia resimțită față de el izvora mai mult dintr-un sentiment de superioritate.

El, Knops, are cap și e uns cu toate alifiile. Unul mai puțin șiret, dacă ar ști atîtea ca el, s-ar duce acum la Antiohia și ar depune mărturie împotriva lui Nero-Terențiu. Dacă Knops ar face una ca asta, guvernatorul Ceion ar recunoaște, după toate probabilitățile, eliberarea sa și i-ar acorda și o gratificație însemnată. Unul mai puțin șiret și-ar spune că e mai bine să fii sub Titus libert și persoană particulară, decît secretar de stat sub Nero. În adîncul conștiinței sale, Knops este de fapt convins că o aventură de o îndrăzneală atît de nebună ca aceea a maistrului olar care s-a erijat în împărat roman, nu poate avea un bun sfîrșit. Dar fiindcă Knops are o minte limpede, el vede mai departe. Aceeași voce lăuntrică care l-a îndemnat să nu-l părăsească pe Terențiu nici atunci cînd îi mergea foarte prost îi spune acum că Nero al său are să se mai înalțe și de pe urma lui se va mai putea profita foarte mult. Knops își continua deci jocul, și juca atît de bine, încît uneori se îndoia el însuși dacă omul său este Nero ori Terențiu. Dar în străfundurile sufletului stă mereu la pîndă și adulmecă. Are un al

șaselea simț ascuțit, va adulmeca la timp dacă se apropie sfîrșitul și va ști să se retragă la momentul oportun.

Se plimbă prin frumoasa sală, scoate un sul, o carte, se simte bine. Se gîndește la amicul său Gorion cu un rînjet de superioritate binevoitoare. Ăstuia i-a arătat cine este el, Knops. Totuși, ține la Gorion ca și în trecut. Pentru o sumă mare a trecut pe numele lui atelierul din Ulița Roșie, de la Edessa, și i-a asigurat și alte avantaje patrimoniale. Micuța Ialta, fiica lui Gorion, are acum paisprezece ani, vîrsta cea mai frumoasă. Poate o va lua într-adevăr în căsătorie, după cum i-a promis lui Gorion ; acum este atît de distins încît își poate permite și asta. În orice caz, îndată ce va găsi timpul necesar, se va culca cu fata. Bătrînul Gorion trebuie să-i fie recunoscător chiar și pentru atît.

Jocul plăcut al fanteziei fu întreupt de intrarea căpitanului Trebon. Acesta purta banda de purpură și pantofii roșii, cu tocuri înalte și curele negre ai senatorilor. Era limpede că în noua sa ținută, încă nu se simțea la largul său. Knops își zise în sinea lui că arată ca un porc în piele de căprioară. Trebon simți ascunsa lipsă de respect a lui Knops. Neobrăzatul i-a fost din primul moment antipatic și simpatic în același timp. Întrucît omul avea evident influență asupra împăratului, se hotărî să fie prieten cu Knops, dar totodată și cu ochii în patru.

Trebon se lăfăia, masiv și înzorzonat, în scaun, iar Knops, agitat, măsura în lung și în lat încăperea. Alaltăieri au băut strașnic, s-au destrăbălat în cîrciuma „La marele cocor“ și s-au înțeles foarte bine. Acum, în timp ce îi așteptau pe ceilalți, Knops descria în culori vii cum vor întoarce cu susul în jos, el și Trebon, cartierul de vile Daphne după ce vor fi cucerit Antiohia. Trebon se lansă în plăcerea descrierii unor scene legate de felul în care avea de gînd să-și bată joc de Ceion și de adepții săi capturați și Knops avea darul să-i completeze fanteziile obscene.

— Ești, într-adevăr, uns cu toate unsorile, amice, regretosu Trebon și izbucni în rîsul lui gros, zgomotos.

Dar pronunță numele lui Knops cu o scurt, de aceea complimentul nu făcu nici o plăcere celui căruia-i fusese adresat.

Cînd regele Filip și senatorul Varro intrară, mica supărare a lui Knops dispăru subit și se simți alături de Trebon, împotriva celorlalți doi. În cele cîteva zile care trecuseră, cei patru bărbați care formau anturajul mai apropiat al lui Nero se și divizaseră, clar, în două partide. De-o parte, cei doi nobili, senatorul Varro și regele Filip, ca reprezentanți ai acelei aristocrații cosmopolite liberale care fusese totdeauna de partea lui Nero. Trebon și Knops, de cealaltă parte, se simțeau în schimb reprezentanții poporului, ai milioanelor de oameni care-l aclamau pe împărat acum ca și în trecut, fiindcă era atît de strălucitor și de împărătesc și totuși apropiat lor, fiindcă era atît de nerușinat, josnic, pompos, comediant, înduioșător și măreț, fiindcă nu se sfia să coboare în mijlocul poporului spre a-și prezenta arta, fiindcă poruncise să fie executați mii de oameni, mai ales din înalta aristocrație decît din popor, și fiindcă el era ultimul descendent din neamul marelui Iulius Cezar.

Regele Filip și Varro erau îmbrăcați simplu, în deplină armonie cu sala aristocratică a bibliotecii. Pînă și Knops era reținut în ce privește îmbrăcămintea. Îl irita că Trebon se împopoțonase ca un parvenit, dar, în ciuda acestui fapt, se simțea legat de el.

În sală intră Terențiu. Înainta bălăbănit, cu mersul puțin blazat al lui Nero, îmbrățișă grăbit pe cei patru bărbați, deschise ședința, rugîndu-i pe cei prezenți să treacă fără ocolișuri la subiect. Învățase repede și desăvîrșit să se impună peste tot, cu plictisul politicos al celui obișnuit din tinerețe să fie primul între primii. Dar Varro și Knops știau prea bine că Nero al lor era avid de afirmare precum era ogorul însetat de ploaie. Pe Varro îl

amuză felul prietenos și politicos, cu un abia simțit ton al puterii supreme, în care Nero îi ceru să prezinte raportul asupra situației. Dar trebuia să recunoască : împăratul nimerea tonul potrivit.

Așadar, Varro dădu raportul. Deocamdată totul mergea bine. Visteria era plină. Domeniile imperiale furnizau mijloace îndestulătoare, principii mesopotami se dovedeau a fi generoși, comerțul, firește, avea de suferit, funcționarii vamali romani începeau să facă șicane. Cîțiva mari comercianți se și gîndeau să-și expiedieze mărfurile pe alte căi.

Nero ascultase politicos, dar nu prea interesat, precum — după informațiile sale — primise și Nero odinioară rapoartele miniștrilor. Își sprijini capul în mîini și zise în treacăt :

— Îți mulțumesc, scumpul meu Varro. Și ce măsuri recomanzi, deci, pentru politica noastră, în săptămînile următoare ?

Varro răspunse :

— Pînă cînd marele rege Artaban nu ne va veni în ajutor cu trupe și bani, cred că e bine să evităm orice tensiune, în interior, ca și în exterior. Cît timp noi nu vom provoca, guvernatorul Ceion nu va îndrăzni să ne atace. Recomand deci cu insistență ca armata noastră să se limiteze la menținerea celor cucerite și să nu se lase ademenită în urma succeselor de pînă acum, să nu treacă la atac. În ce privește politica noastră internă, recomand să nu mai provocăm nemulțumiri în sînul populației. Au avut loc excese după ce împăratul Nero a preluat din nou puterea. Adversari ai împăratului au fost maltratați, uciși, averea lor jefuită. Să dăm uitării ceea ce a fost, dar, în viitor, cei ce se vor face vinovați de crime împotriva împăratului nu trebuie lichidați după bunul plac, ci aduși în fața judecății. Nero a fost totdeauna milos și drept și vrea să rămînă astfel și în viitor.

Cuvintele lui Varro erau îndreptate, evident, în primul rînd, împotriva lui Knops. Acesta, amețit de primul

val de entuziasm al izbînzii, își atacase sălbatic dușmanii și concurenții personali, pe unii supunîndu-i la torturi, pe alții punînd să fie uciși, iar multora confiscîndu-le averile. Dar, inteligent cum era, și-a dat singur seama că mersese prea departe, de aceea se hotărîse să fie mai moderat pe viitor. Nu voia însă ca această moderație să-i fie impusă de Varro, voia s-o aplice de bună voie. Replică deci senatorului destul de tăios. Făcu la început cîteva considerațiuni principiale despre putere, cucerirea și menținerea ei. Cel mai sigur mijloc, explică el, pentru menținerea puterii constă în a manevra partea binevoitoare a populației contra celei potrivnice. Adepții împăratului trebuie sprijiniți prin toate mijloacele, iar adversarii combătuți fără milă.

— Da, declară el, am zdrobit cîțiva dintre acești adversari și sînt mîndru de aceasta, în ciuda rezervelor onorabilului senator Varro. La nevoie nu m-aș da în lături nici de acum încolo de la asemenea măsuri teroriste. Lăsînd să se afirme puterea împăratului în deplinătatea ei, abatem masele de la acele meschine considerațiuni economice, despre care a vorbit onorabilul senator.

Regele Filip făcu o grimasă, ca și cum vorbele lui Knops i-ar fi provocat o durere fizică. Spuse :

— Aici, în Levant, împăratul are puțini adversari și atît de slabi încît nu trebuie intimidați prin teroare. Mi se pare că în această parte a globului puterea împăratului poate fi promovată cel mai bine ducînd mai departe și răspîndind ideea sa măreață, ideea contopirii Orientului cu Occidentul.

În timp ce vorbea, regele Filip nu-i aruncase nici o privire lui Knops, uitîndu-se drept înainte, cu sprîncenele ridicate, plin de orgoliu.

Trebon, pe care frazele lui Varro privind politica militară de urmat îl supăraseră mult, își îndreptă ochii impertinenți, aproape fără gene, asupra regelui Filip.

— Eu sînt de părerea secretarului de stat Knops, zise orăcăind. Socot că așteptarea nu este cea mai fericită metodă pentru a întări puterea împăratului. Putere înseamnă atac. Putere înseamnă a cuceri orașe, a ucide, a jefui. Fasciile, barda și vergile, asta înseamnă putere în acțiune. Să invadăm Siria romană, să cucerim Antiohia! Dacă nu zăbovim, dacă atacăm, dacă pornim chiar mîine, vom izbuti după toate probabilitățile. Veți vedea, domnii mei, cît de repede se va hotărî atunci bătrînul, și bunul, și marele rege Artaban să ne vină în ajutor.

Vorbise cu acea voce care, din experiență, știa că făcea impresie asupra soldaților. Podoabele și decorațiile îi zăngăneau, fața lui radia forță și încredere. Atitudinea și privirea lui Knops exprimau o adeziune entuziastă și însuși Nero asculta cu vădită satisfacție. Doar cei doi domni de viță nobilă, Varro și regele Filip, păreau dezinteresați; Varro cotrobăia în hîrtiile sale, Filip își privea mîinile prea lungi. Se lăsă o tăcere neplăcută.

Nero își dădu seama că era rîndul lui să intervină. Problema în sine nu-l interesa. Tot jocul acesta de-a guvernarea nu-l pasiona, îi plăcea doar să reprezinte. Dar avea un instinct sănătos care-i dicta ce avea de făcut. Acum trebuia să spună ceva de mare efect, fără a da însă dreptate nici uneia din părți. Așadar — cu toate că Varro era prezent — își duse smaraldul la ochi și-i privi, pe rînd, pe cei patru domni.

— Aveți cu toții dreptate scumpii și credincioșii mei, decise el pînă la urmă, și îl cită pe Euripide: „A-ți manifesta forța la timpul potrivit și simțul de dreptate la timpul potrivit, iată cum acționează un bun domnitor.“

Dar nici nu termină bine citatul, că-i și păru rău de faptul că-și amintise tocmai de aceste versuri; căci ele cuprindeau patru din literele pe care le pronunța cu atîtă greutate. Pe de altă parte, însă, versurile constituiau o bază bună de pornire pentru frazele următoare.

— Domnia-ta, scumpul meu Trebon, declară el, și domnia-ta, scumpul meu Knops, ați dat dovadă de forță la timpul potrivit. Dar dacă senatorul Varro și regele Filip afirmă, la rîndul lor, că acum este momentul să se impună blîndețea și echitatea înainte de orice, au și ei dreptate. Vă mulțumesc tuturor.

Tot așa ar fi procedat și adevăratul Nero. După ce se pronunțase odată pentru o anumită linie politică fundamentală, îi lăsase pe sfetnici să acționeze și se mulțumise doar să-i manevreze pe unii contra celorlalți să-i asmută pe unii contra altora ; în toate împrejurările avuseră dreptate cu toții. Așadar, la fel proceda acum și Nero-Terențiu, și pe de-asupra cu un firesc impunător.

Varro, încurajat de regele Filip, explică amănunțit cum ar fi de dorit să se procedeze, după părerea sa. Deocamdată împăratul trebuia să-și păstreze reședința la Samosata, ca oaspete al regelui Filip. Trebon să nu se lase în nici un caz ademenit și să invadeze Siria romană ; sarcina lui era să organizeze armata și să apere frontierele. În ce-l privește pe el personal, el, Varro, urmează ca, din Edessa, să ducă la bun sfîrșit, și cît mai repede posibil, tratativele cu marele rege. Knops va trebui să-și asume sarcina dirijării finanțelor la Edessa, în înțelegere cu el și cu marele preot Șarbil.

Knops și Trebon priveau indispuși străduințele fățișe ale aristocraților de a-i împinge pe planul al doilea. Nero își afișa mina plictisită ; era limpede că nu fusese prea atent.

— Foarte bine, scumpul meu Varro, se mulțumi el să spună, excepțional. Trimite-mi documentele la semnat. În această ședință, zise în încheiere, am progresat simțitor ; am stabilit linia politică generală. Se învioră. Să aveți mereu în fața ochilor, scumpii și credincioșii mei, această linie generală. Vrem, pe cît posibil, să manifestăm concomitent forță și echitate. Dacă însă acest lucru nu-i cu putință, atunci, cînd echitate, cînd forță. Sper că nu

vor fi divergențe cu privire la ceea ce trebuie făcut în fiece împrejurare. În cazul cînd totuși s-ar ivi neînțelegeri, zeii mă vor sfătui să aleg calea cea mai potrivită.

Cu aceasta își concedie sfetnicii. Toți patru erau uimiți și neliniștiți de arta cu care acest Nero dăduse dreptate fiecăruia și în același timp nimănui.

XIV

CUM SE FABRICĂ UN ÎMPĂRAT

Înțeleptul rege al parților, Artaban, șovăia în a-l recunoaște pe Nero. El se folosea iscusit în scrisorile sale de frazeologia înflorită, ocolită a Levantului, pentru a evita orice angajare. Agenții lui Mallukh și ai lui Varro făceau anticameră la miniștrii parți. Concesia extremă pe care Artaban a făcut-o a fost trimiterea unei caravane cu daruri de onoare, covoare și mirodenii, cu destinația echivocă : „Bărbatului care se intitulează împăratul Nero". Cuvintele puteau fi interpretate drept recunoaștere, dar și ca o nerecunoaștere. Pentru cauza lui Nero avea o însemnătate imensă ca marele rege să se hotărască în sfîrșit. Dacă nu va interveni curînd în favoarea lui Nero, acesta nu va putea să se mențină nici din punct de vedere militar, nici financiar. Desigur, întregul Orient a răsuflat ușurat, cînd au apărut iarăși vulturii împăratului ; dar acești vulturi nu se puteau înălța, nu puteau zbura decît dacă Artaban îi hrănea.

Agenții lui Varro, impulsionați de stăpînul lor, acționau cu înfrigurare. Miniștrii parți rămîneau însă impasibili, ceremonioși, înceți pînă la disperare. În sfîrșit, după două luni, Varro primi un răspuns inteligibil.

Regele regilor — îi comunică marele cancelar și mareșal al lui Artaban — este gata să pună la dispoziție prietenului său, împăratul romanilor, trupe de ajutor cu un efectiv de treizeci de mii de oameni, printre care șase mii de călăreți în armuri, trupe de elită. De asemenea, intenționa să-i acorde și un împrumut de două sute de milioane de sesterți. Dar cu condiția ca împăratul Nero să fie recunoscut nu numai de populația țării dintre cele două fluvii, ci și de cea a Siriei romane. După ce un număr suficient de mare de orașe fortificate aflate pe teritoriul Imperiului Roman de dincolo de Eufrat vor fi trecut de partea lui Nero, astfel încît să le aibă ferm în mîinile sale, Artaban îi va trimite bani și trupe.

Cînd Varro citi pentru prima dată aceste condiții ale marelui rege, era inciudat ; le găsea ponderate, înțelepte. Dar, pe măsură ce chibzuia asupra lor, îndeplinirea lor i se părea mai dificilă. Firește, era posibil, după cum propunea cu o îndrăzneală nebună Trebon, să se invadeze Siria romană și să se cucerească cîteva orașe de graniță. Dar acest lucru ar fi un act de curată demență. Pe bună dreptate, la o asemenea provocare Ceion poate, cu aprobarea Palatinului, să treacă peste Eufrat, cu două legiuni, ori chiar cu trei, și să-l zdrobească pe Nero, fără a se mai teme de pericolul unui război cu parții ; căci dacă romanii sînt provocați și acționează nu ca agresori, ci în apărare, Artaban nu-i poate uni pe parții săi pentru un război împotriva Romei. Nu, chiar atît de simplu, cum își închipuie Trebon, nu se poate face una ca asta. Orașele romane ar trebui să treacă de bunăvoie de partea lui Nero. Și acesta este, de bună seamă, și sensul condiției pe care vicleanul Artaban le-a pus-o.

Ce-i drept, mai multe orașe romane de frontieră fuseseră mituite cu bani și terenul bine pregătit. Dar, toate șovăiau. Lipsea pretextul potrivit pentru a se despărți de supremația Antiohiei, și Ceion se ferea să le ofere un astfel de pretext. Varro era în continuă căutare a unei

soluții. Problema îl frămînta. Cum ar putea fi stimulate aceste orașe ? Cum ar putea fi determinate la acțiune, la rebeliune împotriva guvernatorului roman ? Varro reuși să-i ofere lui Nero al său întregul teritoriu între Eufrat și Tigru și, pe deasupra, și Comagena. Oare acțiunea măreață va fi zădărnicită numai din cauza imposibilității de a realiza sarcina, ridicol de neînsemnată, de a determina cîteva orașe romane de graniță să treacă de partea lui Nero ? Căuta febril o soluție, nu dormea, se chinuia. Trecea timp prețios. Nu găsea în nici un chip calea de ieșire din impas.

Se prezentă însă Knops. Ochii săi vioi observară expresia amărîtă a senatorului. Se desfăta oare pe socoteala neputinței acestuia ? Pe față nu i se citea nimic.

— Condițiile partților par a fi moderate, însă foarte grele, remarcă el obiectiv.

— E foarte just, îl ironiză Varro.

— Trebuie să mai chibzuim, constată Knops.

— Fă-o, scumpul meu Knops ! replică Varro.

— Am făcut-o, răspunse Knops. Am o idee.

— Ascult, zise Varro politicos dar istovit, cu un surîs sceptic, fără speranță.

Dar nu-și putu menține mult timp acest surîs. Ceea ce îi fu dat să audă de la Knops era de o insolență mîrșavă, dar pe cît de fantastic, pe atît de logic și promițător de succes. „Poporul posedă o fantezie fertilă", constată Varro în sinea sa, ascultîndu-l cu dezgust și admirație pe Knops, care sporovăia voios.

Knops avea următorul plan : pentru a determina populația de la granița Siriei romane să se despartă de guvernul lui Ceion și să treacă de partea împăratului legitim Nero, era nevoie doar de un pretext extern, la îndemîna oricui, căci, sufletește, populația era pregătită. Trebuia deci ca unul din pretextele care existau în fapt să devină evident pentru toată lumea, să fie pus în plină lumină. Și acest lucru nu era dificil de făcut. Oare, de pildă, la

granița siriană zeul numit Christos n-avea numeroși adepți, așa-numiții creștini, care-l urau fanatic pe împăratul legitim Nero ? Oare nu acești creștini incendiaseră cu șaisprezece ani în urmă orașul Roma, numai din ură și fanatism criminal ? Și mai era ceva, de bună seamă și mai grav : în mod cert, acum erau preocupați de planuri similare, nelegiuite, sprijiniți de guvernul lui Ceion, care voia să pedepsească populația Siriei fidelă lui Nero. Cel ce cunoștea mentalitatea acestor creștini, ura și setea de răzbunare a uzurpatorului Titus și a funcționarilor săi, acela putea să-și închipuie lesne ce scopuri vizau planurile criminale ale creștinilor și ale instigatorilor lor. Era, spre exemplu, ușor de prevăzut că acești fanatici vor avea să deschidă cu intenții criminale unul din barajele ori ecluzele fluviului Eufrat, sau ale unuia dintre canalele Eufratului, ori să le deterioreze în vreun alt mod, pentru a inunda și a distruge unul din orașele de frontieră siriano-romane, care în secret erau de partea lui Nero. Dar nu este ca și sigur că în situația în care s-ar săvîrși într-adevăr o asemenea crimă, toată populația regiunii de frontieră s-ar răscula, ca un singur om, împotriva guvernului din Antiohia ? În acest caz, Nero, sprijinindu-se pe populația indigenă, s-ar putea menține cel puțin cîteva luni în orașele de frontieră, trecute de partea sa, condiția pusă de Artaban ar fi îndeplinită și s-ar obține trupele și banii promiși.

Varro, împietrit, se holba la Knops, care flecărea cu zel, ca și cum ar fi fost vorba despre pregătirea unei petreceri. Individul avea dreptate. Ceea ce expunea el aici era într-adevăr o ideie ingenioasă. Da, planul, în simplitatea sa uimitoare, era atît de măreț, pe cît era de ticălos. Trebuia să reușească să provoace în rîndul maselor asociațiile de idei dorite, Knops nici nu mai avea nevoie să-l lămurească amănunțit pe Varro.

Nu s-a putut afla cu precizie cine incendiase în realitate, cu șaisprezece ani în urmă, orașul Roma. Varro bănuia, pe bună dreptate, că incendiul fusese provocat

de anumiți speculanți de terenuri. Partidul nobilitar, care se împotrivea lui Nero, afirmase că însuși împăratul a incendiat orașul din pură plăcere a răului pe care-l provoca și pentru a se desfăta cu scena grandioasă a Romei în flăcări. Opinia maselor largi era împărțită. Mulți îl socoteau pe împărat autorul incendiului ; dar și în rîndul acestora, crima, din cauza dimensiunilor ei, îi adusese lui Nero mai multă admirație decît ură. Majoritatea credea că incendiul fusese provocat, într-adevăr, de acei creștini pe care Nero îi trimisese în fața judecății, deoarece trebuia să se găsească țapi ispășitori. Dacă, acum, un oraș siriano-roman ar pieri cu adevărat în urma unei inundații cauzate de o mînă criminală, în acest caz, și în această privință Knops avea cu siguranță dreptate, masele ar reacționa ca de obicei, în primul rînd prin a asocia catastrofa cu cea din trecut, de pe vremea lui Nero. Ele vor socoti fapta ca fiind în spiritul lui Nero, și credința că Nero trăiește, că e prezent, va deveni convingere. Atunci se va putea povesti poporului, lipsit de orice logică, cum creștinii fanatici, instigați de funcționarii lui Titus, au provocat în mod criminal inundația, ca pe vremuri incendiul. Era, desigur, o presupunere absurdă ca oamenii lui Ceion să provoace, numai din ură față de sirieni, distrugerea unui oraș de pe propriul lor teritoriu. Dar tocmai fiindcă era atît de absurdă, avea șanse să fie crezută de mase. Și aceste mase vor jubila dacă Nero va dovedi a doua oară săvîrșirea crimei de către creștini și-i va zdrobi.

„E un plan infam, recunoscu Varro în sinea sa, un plan ce se bazează cu dibăcie pe psihologia plebei. Ce fantezie bogată are poporul“, gîndi el. Cu voce tare zise :

— Nu forțezi puțin nota, scumpul meu Knops ?

— Firește că forțez nota, scumpul meu Varro, replică Knops, și Varro tresări puțin la auzul formulei intime „scumpul meu Varro“, pe care își permitea s-o folosească acum și celălalt. Dar Knops continuă : Tocmai aici e cheia

lucrurilor, să forțăm nota. Cu cît mai exagerată este o minciună, cu atît mai sigur este crezută, încheie el, cu profundă convingere.

În sinea lui, Varro îi dădu dreptate.

— Și unde anume, scumpul meu Knops ?, întrebă el, și expresia „scumpul meu Knops" îl făcu pe acesta deosebit de mîndru, o asemenea inundație ar avea, după părerea dumitale, cel mai mare succes ?

— Oriunde dorești, răspunse Knops cu convingere ; pe Eufrat se găsesc peste tot canale, ecluze și diguri, peste tot există prieteni ai lui Nero, funcționari ai lui Titus, creștini, contingente ale Legiunii a paisprezecea, peste tot sînt sanctuare siriene, a căror distrugere va irita în mod deosebit populația, peste tot sînt roți și pîrghii pentru reglementarea nivelului apei Eufratului și a canalelor sale, peste tot entuziasm, lipsă de judecată, brațe și mîini pentru a manipula după plac roțile și pîrghiile digurilor. Să luăm Byrtha, ori Apamea, ori Europos, ori Dagusa. Oricare dintre aceste orașe, dacă o parte din ele va fi înecată de un puhoi provocat în mod criminal, se va răscula împotriva celor vinovați. Și cel care va apărea după o asemenea inundație, cel care se va ridica în momentul potrivit va fi salutat ca mîntuitor. Mai ales dacă acest mîntuitor se numește împăratul Nero — nu sfîrși fraza, se mulțumi cu un ușor surîs, convingător.

Precum Varro, și ceilalți sfetnici ai împăratului au înțeles pe deplin proiectul lui Knops. Îndeosebi Trebon era încîntat de inundația iminentă a apelor Eufratului. Regele Filip, firește, cînd află despre plan, se întunecă la față. La rîndul său regele Mallukh aprecie că se ocupase suficient de mult de treburile guvernării pentru a-și putea permite una din excursiile sale în deșertul îndepărtat ; în tăcere și fără pompă, însoțit de o suită redusă, își începu călătoria călare spre singurătate. Cele mai mari griji le avea marele preot Șarbil. Nutrea îndreptățita bănuială că pentru țelurile lor criminale, creștinii și-ar

putea alege un templu al zeiței Tarate ; se părea că vizau chiar străvechiul sanctuar al orașului Apamea. Conștiința sa se revoltă. Templul Taratei din Apamea fusese ridicat pe malul celui mai vechi eleșteu al zeiței, un braț mort despărțit de marele fluviu în vremuri de demult ; era o pradă sigură pentru orice inundație. Putea un astfel de lăcaș prețios să fie lăsat în voia soartei, fără nici un avertisment ? Dar Șarbil își spunea totuși că, văzute în perspectivă, urmările puteau fi favorabile zeiței, deoarece sub domnia lui Nero ea va putea fi venerată de credincioși cu totul altfel decît sub Titus. Pe deasupra, Șarbil era curios și foarte bătrîn și nu văzuse niciodată cum este inundat un templu al Taratei. În plus — și acesta era poate motivul decisiv — o voce pe care abia o lăsa să-i pătrundă în conștiință îi șoptea că în cazul în care sanctuarul adulat din Apamea va fi de nefolosit pentru mai multă vreme, se va mări fluxul pelerinilor spre propriul său templu din Edessa. Marelui preot Șarbil i se atribuiau de multă vreme însușiri profetice. Acum începu să prezică, din mișcările peștilor sacri și din intestinele animalelor de jertfă, evenimente tenebroase, întîmplări ce se vor revărsa ca niște torente vijelioase menite s-o supere profund pe zeița sa.

Trebon și Knops se apucară între timp să pregătească cu zel punerea în aplicare a planului. Trebon se ocupa de problemele tehnice. Knops, de cele psihologice, de atmosfera din rîndurile poporului. Trebon era aproape tot atît de mîndru ca și Knops pentru faptul că acolo unde nobilii domni ajunseseră în impas, Knops găsise ideea salvatoare. Căpitanul visa zi și noapte cum va escalada primul zidurile orașului Apamea acoperit de valurile fluviului Eufrat și cum va dobîndi „Coroana zidului", singura decorație ce îi mai lipsea.

Împăratului i se făcu doar o vagă aluzie că popularitatea sa este în creștere furtunoasă și că este iminentă, în viitorul apropiat, o cotitură importantă și fericită. Soco-

teau că va fi suficient dacă-l vor determina să se arate, la momentul oportun, în orașul inundat. Fiind neavertizat, își va exprima cu mai mult efect profunda indignare provocată de mîrșava crimă.

XV

CRIMA CEA MARE

Teritoriul orașului Apamea se întindea pe ambele maluri ale fluviului Eufrat. Pe țărmul drept, urmînd o pantă lină, era așezată partea mai nouă a orașului, Seleucia, vîrful dealului fiind încununat cu o citadelă. Pe malul stîng, pe teren neted, se afla orașul vechi. Aici se găsea cel mai vechi eleșteu închinat Taratei care avusese un rol important în speculațiile lui Șarbil, o apă sălcie, despărțită de Eufrat, și lîngă el, templul mic, străvechi și sacru al zeiței. Cele două părți ale orașului erau legate printr-un pod de vase. Populația orașului vechi de pe malul stîng era pur siriană ; ea constituia și majoritatea locuitorilor părții mai noi, Seleucia. Orașul era apărat de o puternică garnizoană romană.

La mică distanță, în amonte de Apamea, se despărțea de Eufrat marele „canal al lui Gorbate", care alimenta cu apă toată regiunea. Canalul și fluviul erau regularizate din străvechi timpuri prin diguri și ecluze, a căror construire era atribuită legendarei regine Semiramis, și care erau denumite acum „digurile lui Gorbate", fiind admirate ca minuni ale tehnicii. Paznici experimentați manipulau mecanismul rafinat și totuși foarte simplu al acestor diguri : de cînd lumea nimeni nu-și aducea aminte ca aici să se fi produs un accident cît de cît serios.

Cu atît mai îngroziți au fost locuitorii orașului vechi din Apamea cînd, într-o noapte de aprilie, Eufratul pătrunse pe neașteptate pe străzile și în casele lor, provocînd brusc o inundație de mari proporții. Înainte să se fi dezmeticit, toată întinderea orașului vechi se transformă într-o mare de necuprins cu privirea, gălbuie și tulbure. Apa sălcie din eleșteul peștilor Taratei, despărțită din vremuri străvechi, se uni cu fluviul din care se desprinsese, peștii sacri fură luați de curentul apei, toată partea inferioară a templului dispăru în viitură. Pe întinsul apei cît marea, unde se aflase înaintea partea veche a orașului Apamea, pluteau printre luntrele înjghebate la repezeală obiecte din gospodăriile oamenilor, animale, primele cadavre. Din puhoiul ce curgea liniștit se ridicau, înfiorătoare, țipetele oamenilor surprinși de ape, răgetul și behăitul animalelor. Plute înjghebate din piei de berbec, încărcate cu oameni în pielea goală ori pe jumătate îmbrăcați, pluteau acum pe străzile care cu cîteva ore în urmă erau populate de lectici, vehicule, călăreți.

Nimeni nu înțelegea cum s-a putut produce dezastrul atît de brusc. Abia peste cîteva ore a fost găsit undeva în aval, pe țărmul Eufratului, legat și cu un căluș în gură, unul din paznicii „digurilor lui Gorbate". Dezlegat, pe jumătate mort de epuizare și groază, omul povesti că unul dintre subordonații săi împreună cu mai mulți necunoscuți l-au atacat pe neașteptate ; l-au doborît, l-au legat și l-au aruncat în fluviu ; ce s-a mai întîmplat pe urmă, nu știa, e un miracol și o dovadă de o nemaipomenită îndurare a zeilor că a fost aruncat viu de valuri pe țărm și salvat. Slujbașul care l-a atacat și apoi a provocat, în mod evident din nebunie ori rea intenție, inundarea orașului Apamea este un anume Simlai, un creștin.

Cu aceeași repeziciune cu care s-a întins puhoiul, cu cîteva ore în urmă, în partea veche a orașului, s-a răspîndit acum, în partea de sus a orașului Seleucia, știrea

că mîini criminale ar fi dezlănțuit acest dezastru. Creștinul Simlai a și recunoscut că fusese mituit în acest scop de funcționarul guvernamental Ariston. O furie nebună cuprinse toată populația. Încă înainte de amiază deveni certitudine că de fapt creștinii, acea scursoare a omenirii, s-au lăsat plătiți de guvernul criminal al uzurpatorului Titus pentru a distruge sanctuarul „zeiței Siriei" și frumosul ei oraș, deoarece sirienii erau decișii să nu mai dea ascultare lui Titus și să se întoarcă la împăratul lor legitim, Nero.

Toată lumea știa că acești creștini erau elemente subversive. Ei erau împotriva proprietății și a familiei, erau capabili de orice crimă. Locuitorii din Apamea se năpustiră asupra lor, pătrunseră prin case omorînd pe cine găsiră, distrugînd mobilierul lor sărăcăcios.

Soldații romani simpatizau vădit cu populația. Se străduiau din răsputeri să-i ajute pe cei amenințați de puhoaie. Aduceau pe malul drept, cu luntre și cu plute, pe cei aflați în primejdie, salvau ceea ce putea fi salvat, munceau din greu să refacă podul de vase rupt, chiar din primul moment, de ape. Cei care fuseseră obligați să rămînă în citadelă — ce asigura malul drept al fluviului — se urcaseră în turnurile de pază și pe bastioane și se holbau curioși în direcția puhoiului. Ieri citadela lor era așezată încă pe malul unui fluviu, azi se afla pe țărmul unei mări de necuprins. Era straniu cum se întindea această mare gălbuie sub cerul albastru, acoperit cu nori de primăvară albi și groși. Partea mai înaltă a edificiilor se ridica grotesc deasupra apelor. Bîtlanii stăteau într-un picior, demn și comic, pe acoperișuri, iar în spațiul dintre apele gălbui și cerul luminos zburau cîrduri de păsări scoțînd țipete stridente. Pe marea sub care se scufundase partea veche a orașului Apamea, printre acoperișuri și case, circulau din ce în ce mai multe luntre și plute înjghebate din piei de berbec, încărcate cu oameni care salvau, jefuiau ori erau pradă disperării.

Templul Taratei avea un aspect ciudat. Soldații puteau privi în „celula“ sa neacoperită. Simbolurile nerușinate ale zeiței, pilonii înalți din piatră reprezentînd falusul, își ridicau doar vîrfurile deasupra apelor. Iar uriașa ei statuie de bronz, străveche, urîtă, așezată într-o firidă peste altar, era inundată pînă peste sînii goi ; din puhoiul apelor se vedea doar zeița cu coronamentul și o mînă cu fusul, iar între degetele ei pluteau bucăți de lemn și tot felul de obiecte sacre. Zeița privea stranie și amenințătoare, și cînd unul dintre soldați spuse în glumă că acum ea și-ar putea utiliza cu spor coada de pește, ceilalți nu îndrăzniră să rîdă.

Dar ce se apropie, plutind, în bărci încăpătoare, dinspre nord ? Sînt arme și uniforme romane, sînt camarazi. Da, iată-i, în sfîrșit, pe camarazii din celelalte detașamente ale Legiunii a paisprezecea din Edessa și Samosata. Iată-l pe însuși marele și iubitul căpitan Trebon, cu oamenii săi. De o mie de ori și-au pus întrebarea, plini de curiozitate, cu speranță și teamă : oare veni-va ? Veni-va curînd ? Va îndrăzni oare ? Și ce vor face dacă va veni ? Vor lupta împotriva lui ? I se vor deschide porțile ?

Și acum, iată-l aici. A venit, adus de marele puhoi. Ce iute a parcurs enorma distanță. Pionierii săi se alătură de îndată pionierilor garnizoanei, pun și ei mîna la repararea podului de vase. Se cufundă schele în apă, se leagă frînghii și saci, odgoanele se întind, trag, ridică. Trebon asistă rîzînd, gesticulînd, cheamă, înjură, strigă, îmboldește. Podul de vase este singurul acces spre citadelă.

Munca lor pare să se fi terminat. Podul a devenit mai lung, se îndoaie, plutește, se clatină, dar rezistă. Și iată că Trebon, favoritul armatei, eroul, insolent, gras și curajos, trece el primul, înarmat, pe calul său Victor.

Călărește fără acoperire, înaintea tuturor. N-are nevoie de nici o precauție ; scutul său atîrnă neglijent lîngă șa.

Ar putea fi zdrobit cu ușurință : el, împreună cu trupa lui. Ar putea fi aruncat în ape fără putință de salvare. Dar se apropie, este atît de aproape încît n-ar mai fi nevoie de catapulte, ar putea fi atins chiar cu săgețile, în curînd ar putea fi nimicit cu sulița. El călărește însă calm pe scîndurile care răsună sub trapul calului, peste apa tulbure, gălbuie ; pe armură, pe șaua calului, decorațiile sale sclipesc sub cerul primăvăratic.

Convoiul a ajuns la capătul podului de pe malul opus, în imediata apropiere a porții cetății, care le închide calea. Ce să facă ? se întreabă cei din citadelă. Timp de un minut, ultimul minut, mai pot încă hotărî. Să arunce pietrele cele mari, ce se aflau mereu la îndemînă, precum prevede regulamentul, asupra „dușmanului", spre a-l zdrobi ? Să toarne peste cei care se apropiau smoala, uleiul fierbinte, de asemenea aflate la îndemînă ? Comandantul, neajutorat, nehotărît, în loc să dea ordine clare, se adresează oamenilor săi. Ei cer furtunos să se deschidă poarta în fața marelui căpitan.

Dar nu acesta e planul lui Trebon. El nu vrea să treacă pur și simplu prin poartă. El vrea să cucerească orașul, să-i escaladeze zidurile. Cei de pe bastion fac ochi mari. Trebon ordonă ostașilor să-și împreuneze scuturile deasupra capetelor, să formeze „broasca țestoasă". Este un lucru afurisit de greu pe podul de vase care se clatină, o adevărată performanță, nu glumă. Și acum, pe Hercule, iată că se ridică, cine ar fi crezut, pe scuturile rîndului celui mai de sus, corpul masiv în armură grea. Gemînd, pășește brutal cu picioarele larg desfăcute peste scuturile trosninde, care se clatină. I se întinde de jos o scară. O proptește de zid. Începe să escaladeze zidul.

Cei de sus stau, vădit descumpăniți, în jurul tînărului lor comandant. Unii pun mîna pe blocul masiv de piatră pentru a-l prăvăli în jos. Dar nu îndrăznesc s-o facă în fața celorlalți, care-l salută pe marele căpitan cu strigăte de bucurie. Dealtfel este important să-l vezi cum urcă,

treaptă cu treaptă. Totul se clatină, podul de vase, soldaţii cu scuturile lor, „broasca ţestoasă“, scara, dar el nu cade, el îşi păstrează echilibrul. Rîzînd, gîfîind, continuă să urce. Strigă vechea chemare de luptă a Legiunii a paisprezecea : „Marte şi a paisprezecea !“ Escaladează. Apucă muchea de sus a zidului. Se urcă pe zid. Se ridică în picioare. „Iată-ne aici, copii“, zice în bunul dialect dalmat din patria lor, şi vestitul lui rîs copleşitor răsună pînă departe.

Nimeni nu se gîndeşte că acest act de bravură fusese de fapt gratuit, că Trebon, în situaţia dată, putea să-şi facă intrarea sigur, şi fără nici un risc, prin poarta cea mare. Jubilînd, soldaţii îl ovaţionează, întregul oraş Apamea îl ovaţionează pe reprezentantul împăratului Nero, pe marele ostaş şi general Trebon, care a răsărit din ape pentru a-i salva de alte nenorociri. Fără a aştepta vreo comandă, garnizoana smulge chipul lui Titus de pe însemnele militare, înlocuindu-l cu cel al lui Nero, pe care l-au adus camarazii. Comandantul fortăreţei îl felicită pe Trebon, asigurîndu-l că după performanţa sa măreaţă, înfăptuită acum în faţa tuturor, va obţine, în sfîrşit, „Coroana zidului“, la care cîştigase dreptul să aspire de mult. A fost un moment înălţător. În conştiinţa tuturor celor prezenţi se întipări pentru totdeauna imaginea lui Trebon care, ridicîndu-se din puhoiul apelor, păşind peste scuturi, urcînd treptele scării, escaladase zidul cetăţii din Apamea, ca simbol al dictonului ostăşesc : „Trăieşte înfruntînd primejdiile“.

Peste trei ore apăru la Apamea şi secretarul de stat Knops. În piaţa din partea nevătămată a oraşului Seleucia, ţinu o cuvîntare : „Cotitura cea mare s-a înfăptuit, vesti el. Vremea crimelor a trecut. Împăratul Nero va şti să-şi ocrotească supuşii fideli de infamiile creaturilor uzurpatorului Titus.“

XVI

CÎNTAREȚUL MARELUI PUHOI

Împăratul, în persoană, sosi spre seară aclamat furtunos de trupe și populație. După ce se spălă la repezeală, se urcă pe turnul citadelei, însoțit de Varro, Trebon, Knops și alte persoane. Turnul avea o înălțime de opt caturi, fiecare avînd o terasă circulară. De pe catul cel mai de sus, împăratul privi orașul vechi din Apamea, cufundat în puhoiul de ape. Sfetnicii săi îi explicară porporțiile dezastrului și ale crimei, îi indicară clădirile mai importande, raportară despre măsurile de salvare întreprinse.

După un timp, împăratul își concedie suita. Sfetnicii se strînseră pe terasa catului mai de jos. Voia să rămînă singur în vîrful turnului. Speră, declară el, că priveliștea orașului care se scufundă îl va inspira, poate, să completeze lucrarea sa în versuri *Cele patru ere,* cu cîntarea despre „Marele puhoi", puhoiul Deukalionului.

Așadar, stătea singur sus în turn. Pe terasele caturilor inferioare se îmbulzeau suita și soldații ; la piciorul turnului se înghesuia mulțimea, sfioasă și curioasă, iar din bărcile și plutele de pe apele gălbui care acoperiseră fostul oraș vechi, se uitau la el cu venerație și încordare mii și mii de ochi. El însă se desfăta cu priveliștea înfiorătoare și înălțătoare a orașului acoperit de ape.

Nimeni nu-l informase cum s-a produs în realitate inundația ; dar vocea sa interioară, demonul său îi șoptea fără greș că aceste ape imense nu fuseseră dezlănțuite din întîmplare, ci în onoarea sa. Simțea cum îi crește inima. Acea zi din fața Senatului Romei, pînă acum punctul culminant al vieții sale, fu azi întrecut de un eveniment și mai măreț. Orașul Apamea se scufunda pentru el, și lumea din jur, sfioasă, respectuoasă, stînd la picioarele lui, îl aclama ca pe salvatorul și mîntuitorul ei.

Visul mamei și propriile lui visuri s-au împlinit, întrecînd toate așteptările.

Începu să rostească, cu voce tare, versuri din epopeea despre „Marele puhoi". Studiase temeinic aceste versuri ale lui Nero, pînă deveniseră ca ale sale proprii. În fața privelиștii orașului Apamea inundat, el recită și cîntă versurile despre Epoca de bronz, care din porunca lui Zeus se cufundă în valuri. Vorbea îndepărtării luminoase, cerului în amurg, păsărilor de apă care zburau în jur țipînd, acompaniat de o țiteră invizibilă.

Poporul de la picioarele turnului, de pe plute și din bărci îl privea cu ochii holbați. Levantinii au sperat dintotdeauna că împăratul își va demonstra odată arta sa nu numai în fața romanilor, corintienilor, atenienilor, ci și în fața lor. Și iată că momentul sosise. Iată că împăratul lor se înalță ca un uriaș peste orașul scufundat în ape, cîntărețul, salvatorul, stăpînit de inspirația divină, își întoarce spre ei fața strălucitoare. Îl privesc vrăjiți și copleșiți de respect.

Iar el, în adierea brizei de seară și în fața puhoiului, declamă și cîntă pe sunetele unei țitere imaginare. În timp ce versurile bine cunoscute ale lui Nero i se desprindeau de buze, visa. Da, va reconstrui în toată splendoarea sa acest oraș de ruine ; îi va da numele de Neronia ! Oare la vremea sa n-a reconstruit Roma, miraculos de repede, dîndu-i o măreție fără seamăn ? Va acoperi această țară cu edificii minunate și opere de artă. Și precum a întrevăzut în acea noapte în templul Taratei, va dispune ca chipul său să fie cioplit în stîncile de la Edessa, după obiceiul regilor orientali, pentru ca fața sa, a lui Nero, să rămînă pe veci dăltuită în trupul munților. În timp ce se lăsa dus de vise, nu se putea dezbăra de vechiul obicei de a socoti, în amănunt, cît ar putea costa dăltuirea în stîncă a unei statui de asemenea proporții, și, în secret, îi păru rău că nu-l avea pe Knops alături, care i-ar fi putut prezenta pe loc un deviz exact.

Fără să vrea, își aminti de acea statuie scumpă a lui Mithra, pe care comerciantul de covoare Nittai a refuzat s-o preia deoarece devizul preliminar fusese mult depășit.

Dar nu i se putea citi pe față nici unul din aceste gînduri nedemne. Dimpotrivă, continua să recite și să cînte pe fundalul cerului înserat, sus în turnul său, oferind maselor o reprezentație însuflețitoare. Și spiritul poeziei puse stăpînire pe el și el însuși deveni Deukalion cel binecuvîntat de divinitate, care singur supraviețuiește puhoiului mare, chemat să insufle viață pietrelor și să repopuleze lumea pustie.

Pe platforma circulară a catului mai de jos, Varro zise către regele Filip :

— L-am văzut pe adevăratul Nero care, stînd pe turnul din Mecena, sorbea în el cu aviditate priveliștea Romei în flăcări.

Regele Filip răspunse :

— Este nemaipomenit de autentic. Adesea eu însumi cred că este el.

Varro zise :

— Dealtfel, adevăratul Nero nu s-a urcat pe turnul din Mecena din motive estetice, ci pentru a avea o privire de ansamblu asupra incendiului, pentru a putea lua măsurile corespunzătoare de salvare. Firește, adevăratul Nero nu s-a gîndit niciodată să incendieze Roma. Ce ciudat ! Pentru că se presupune, în mod eronat, că adevăratul Nero ar fi incendiat Roma, acum, în onoarea acestui fals Nero, trebuie înecat orașul Apamea. Căci altfel lumea nu l-ar considera autentic pe falsul nostru Nero !

— Da, zise regele Filip aprobativ, pe asemenea căi strîmbe și stupide trebuie să umble un om inteligent și de bună credință, dacă vrea ca rațiunea să triumfe. Umanismul pare-se nu poate fi înfăptuit pe acest pămînt

decît prin mijloacele cele mai absurde și cele mai mîrșave.

Și cei doi simțeau o suferință aproape fizică din cauza dezgustului și indignării provocate de prostia naturii omenești, de imperfecțiunea rațiunii omenești.

Sus, în turn, bărbatul se înfioră. Călătoria fusese obositoare și el se afla de multă vreme acolo, la înălțime, privind țintă puhoiul galben. Îl dureau ochii. De mult nu mai era Deukalion, ba îi venea greu să imite pînă și gesturile lui Nero ; în sinea lui deveni iar olarul Terențiu. Îl trecu un fior rece, înfricoșat de propria-i măreție. În timp ce privea orașul Apamea inundat, el chibzui : „Ce valori imense se pierd aici, zece milioane, poate chiar douăzeci de milioane ! Cîtă pîine și brînză și vin s-ar putea cumpăra pe acești bani, cîtă argilă și bronz pentru statui ! Și toate acestea pentru mine ! Tatăl meu avusese dreptate dîndu-mi numele mîndru și ridicol de Maximus. Dacă ar fi prevăzut însă toate acestea, cu siguranță că de teamă mi-ar fi dat alt nume. Căci toată treaba nu se poate termina cu bine."

XVII

SĂPTĂMÎNA CUȚITELOR ȘI PUMNALELOR

Crima înfiorătoare săvîrșită de creștinii instigați de împăratul Titus, provocă indignare în toată Siria. În mai multe garnizoane soldații smulseră imaginile lui Titus de pe însemnele militare și le înlocuiră cu cele ale lui Nero. Cea mai mare parte a Legiunii a paisprezecea și contingente considerabile din a cincea, a șasea, a douăsprezecea trecură de partea lui Nero. Populația indigenă spumega de furie contra lui Titus, a lui Întindilă și a

celorlalte lepădături criminale, Guvernul făcea eforturi disperate pentru a combate tulburările care izbucneau în diverse orașe, ba chiar și în unele cartiere ale orașului Antiohia și, deocamdată, nici nu se putea gîndi să atace cu trupele sale nesigure fortărețele de pe Eufrat, căzute în mîna lui Terențiu.

Varro putu să raporteze pe bună dreptate marelui rege Artaban că aproape un sfert din provincia imperială Siria, cu mai multe orașe mari și forturi, se află ferm în mîinile lui Nero. Precum promisese, Artaban trimise trupe și bani prietenului său, împăratului roman.

Knops era mîndru că el născocise ideea care dusese la acest imens succes. Se credea îndreptățit ca sfatul lui să fie urmat și în alte probleme, și nu cel al nobililor domni, al lui Varro și al lui Filip. În următoarea ședință de cabinet propuse ca, în vederea consolidării succesului obținut, împăratul să suspende pentru un timp perioada guvernării blînde și să-i aprobe lui și generalului Trebon o săptămînă de aplicare a procedeelor de urgență, neîndurătoare. Trebuie să li se îngăduie, explică el, acelor adepți ai împăratului, a căror fidelitate nu poate fi pusă la îndoială, să termine definitiv cu adversarii lor cei mai înrăiți.

— Propun să mi se acorde, generalului Trebon și mie, depline puteri ca în acest scop să organizăm un fel de poliție voluntară. Pregătirile sînt făcute, sîntem în posesia unor liste de oameni siguri. Cu ajutorul acestor trupe de poliție fidele nouă, vrem, de va îngădui împăratul, să-i strivim ca pe niște păduchi pe cei mai periculoși dintre adversarii săi.

Varro și regele Filip făcură o mutră nemulțumită.

— De ce, îl întrebă în șoaptă regele Filip pe Varro, spune omul „să-i strivim ca pe un păduche" și nu, de pildă, „dintr-o lovitură" ?

— Fiindcă el, răspunse Varro, alege întotdeauna, fără greș, cuvîntul cel mai urît și cel mai vulgar.

Între timp Trebon se alătură furtunos planurilor lui Knops. Împăratul surîdea binevoitor și distrat ; îl încînta perspectiva tenebroasă, temerară și amenințătoare a „Săptămînii cuțitelor și pumnalelor". Lui Knops îi era recunoscător și pentru acea falnică noapte de pe turnul din Apamea.

— O „Săptămînă a cuțitelor și pumnalelor", spuse el visător.

Varro și regele Filip păstrară tăcere ; orice încercare de a-i înfrunta pe acești derbedei era sortită eșecului. Cel care apelează la sprijinul gloatei trebuie să-i facă concesii.

Împăratul semnă documentele prezentate de Knops și Trebon, și; în consecință, aceștia organizară — Knops la Edessa, Trebon la Samosata — mici grupuri care se denumeau „răzbunătorii lui Nero" cu ajutorul cărora se năpustiră asupra dușmanilor lor. Nu era greu deloc să stigmatizezi orice persoană căreia voiai să-i faci un rău drept dușman al împăratului, adept al lui Titus ori chiar al lui Christos, al zeului acelei secte nelegiuite, rebele. Peste tot, în orașele de lîngă Eufrat, în Comagena și în regiunea Edessa „răzbunătorii lui Nero" invadaseră casele celor proscriși, uciseră, distruseră, arestară, maltratară, jefuiră, capturară pradă și sclavi.

Knops puse să fie uciși numai o mică parte dintre creștinii din Mesopotamia. Majoritatea fu cruțată în scop de propagandă. Voia să organizeze împotriva lor, în fața lumii întregi, un proces de mare răsunet. Trebuia să se dovedească faptul că uzurpatorul Titus și funcționarii acestuia uneltiseră împotriva bravului și bunului popor sirian un complot de o mîrșăvie nemaipomenită, spre a se răzbuna pentru credința lui în stăpînul legitim, marele împărat Nero.

Un capriciu trufaș îl determină să-l cruțe chiar pe Ioan de Patmos, rezervîndu-l pentru acest proces. Actorul îi era profund antipatic. Nu era nevoie de declarațiile

sale dispreţuitoare despre Terenţiu pentru a-l întărîta pe Knops împotriva sa. Simpla existenţă a acestuia îl indispunea, vocea lui, chipul, credinţa lui creştină. Voia să-l aibă în mînă, la cheremul său, să-şi bată joc de el. Însărcină un detaşament al „răzbunătorilor lui Nero“ să i-l aducă pe acest om, în orice condiţii, nevătămat.

În toiul nopţii, trimişii lui Knops atacară deci casa lui Ioan. Casa şi tot ce conţinea era pradă liberă, doar Ioan trebuia adus viu. Îi smulseră, pe el şi pe tînărul său fiu Alexai, din paturile lor şi se apucară, fără a scoate o vorbă, să distrugă cu zel şi pricepere tot ce le cădea în mînă.

Ioan asista cu un fel de interes mîndru. Ajunseră şi la cărţile şi manuscrisele sale. Fără îndoială, săvîrşise un păcat că nu fusese în stare să se despartă de aceste deşarte lucruri lumeşti, că se legase din tot sufletul de clasicii păgîni, în loc să se contopească numai cu Dumnezeul lui şi îşi merita pe deplin pedeapsa de a fi constrîns, acum, să privească, fără crîcnire, cum bestiile îi distrugeau cărţile atît de scumpe inimii. Cu buzele strînse asistă aşadar la nimicirea preţioaselor suluri şi pergamente. Ceea ce distruseră acum cu pumnii lor grosolani erau sulurile cu dramele lui Sofocle, care-i erau cele mai dragi dintre cărţile sale. Pergamentul bun opuse rezistenţă, nu se lăsă rupt după placul barbarilor. Îl călcară deci cu cizmele, făcîndu-şi peste el şi nevoile. Pînă acum Ioan stătuse neclintit ; în clipa aceea însă, silit să vadă cum îi sînt pîngărite sulurile, al căror conţinut plin de adevăr se făcea auzit peste vremuri, n-a putut să-şi înăbuşe un oftat din adîncuri. Tînărul Alexai, cu toată învăţătura despre umilinţă şi resemnare în faţa voinţei lui Dumnezeu, pe care o primise de la tatăl său, auzind acest oftat nu se mai putu stăpîni. Se năpusti asupra tîlharilor barbari lovindu-i fără vorbă, înverşunat, cu pumnii săi slabi. „Răzbunătorii lui Nero“, bucuroşi că cel puţin faţă de acesta aveau mînă liberă, îl doborîră. El se prăbuşi

peste cărțile pîngărite. Ioan scoase un țipăt sfîșietor, urlă, deveni violent. Dar ei respectară instrucțiunile și nu-i făcură nici un rău. Nu-l obligară nici măcar să tacă și nu-i puseră căluș în gură. Îl imobilizară doar, ca să nu-i stinghereasca, desfătîndu-se cu țipetele lui neputincioase, în timp ce continuau să-și îndeplinească, tăcuți și cu zel, sarcina. Apoi îl predară pe Ioan nevătămat, după cum li se poruncise, lui Knops.

Așa s-a procedat la Edessa, în „Săptămîna cuțitelor și pumnalelor". În tot acest timp, regele Mallukh se afla departe de capitala sa. Departe, în pustiul nemărginit, sorbea adînc, savura cu nesaț libertatea pe care oamenii din Apus nu i-o îngăduiau în Edessa. Alături de oameni necunoscuți, el însuși un necunoscut, se odihnea sub stelele strălucitoare îndepărtate ; și pe cînd ședeau liniștiți laolaltă el începu să povestească rar și plin de demnitate o întîmplare pilduitoare și plină de culoare despre un bărbat care era olar și pe care voința zeităților-stele Aumu, Aziz și Dusaris l-au făcut, pentru un scurt răstimp, stăpîn al lumii.

XVIII

UMILINȚĂ ȘI MÎNDRIE

Creștinii criminali apărură în fața pretorului, constituind o masă considerabilă ; erau în cea mai mare parte oameni mărunți, plăpînzi, simpli. Fuseseră pregătiți temeinic pentru judecată ; maltratați și timorați în toate chipurile. Adevărat că tremurau ; dar numai trupul, căci inima le era plină de încredere în Dumnezeul lor. Preoții lor i-au convins că ei eraù aleșii, că Dumnezeu i-a hărăzit să fie martirii lui. Mulți reușiră să rămînă dîrzi și în

fața pretorului și să-și afirme nevinovăția cu smerenie și încredere în Domnul. Unii, firește, cereau îndurare și erau dispuși să recunoască tot ce li se cerea. Dealtfel era inutil. Anumiți funcționari ai guvernatorului, în frunte cu scribul Ariston și alții, surprinși asupra faptului, avînd răsplata asigurată și știind că vor fi tratați cu blîndețe, depuseră mărturie, după cum se ceruse. Complotul fu descoperit pînă în ultimele sale ramificații.

Knops se bucura că putea apărea în acest proces. Secta creștinilor, care în locul unei divinități puternice își alesese drept Dumnezeu un biet crucificat, i se păruse totdeauna ridicolă și o disprețuia din toată inima. Născut în sclavie, era plin de venerație pentru tot ce i se părea a fi putere, stăpînire și găsea că e o prostie fără seamăn să adori ca mîntuitor și să ridici în slăvi un năpăstuit al soartei, un sărăntoc. Ironia sa ascuțită, răutăcioasă, avea mare succes în toate ocaziile, mai cu seamă cînd se referea la creștini. Cunoștea perfect mentalitatea gloatei. Nu era greu să-i prezinți pe creștini drept o bandă de prefăcuți, care sub masca smereniei nu sînt decît niște criminali, gata să înece tot globul într-un puhoi. Knops se bucura mai ales că va putea lovi în Ioan. Avea intenția ca înainte de a-l zdrobi pe cel urît să-l facă de rîs în public și să-l strivească pe individ abia după un plăcut joc de-a șoarecele și pisica.

Se îngriji în consecință ca audierea lui Ioan să aibă loc în prezența sa. În aceea zi, porțile clădirii tribunalului erau larg deschise și o mulțime imensă se înghesuia în piața din fața ei pentru a asculta cum avea să dea socoteală actorul în fața lui Knops și a pretorului, pentru odioasa-i crimă.

Knops începu cu vestita sa politeță tăioasă :

— Și acum, scumpul meu Ioan, spune-mi, de fapt, pentru ce ai nimicit, împreună cu oamenii tăi, templul Taratei înecînd-o în ape ?

— Același lucru aș vrea să te întreb și eu, Knops, răspunse cu un calm întunecat Ioan. De ce aș fi săvîrșit eu sau oricare altul o asemenea prostie ce ți-ar putea folosi numai ție sau altora de teapa ta, ori așa-numitului Nero al tău ?

— Ei bine, scumpul meu Ioan, replică blînd, ba chiar vesel. Knops, sînt lesne de găsit numeroase motive. De exemplu, puteați s-o faceți spre a o lipsi pe zeița Tarate de lăcașul ei, pentru a o alunga din țară și a lăsa astfel poporul ei sirian fără apărare. Puteați presupune, de asemenea, că o asemenea pustiire, o asemenea manifestare de cumplită ură va acționa ca un semnal pentru elementele cu instincte josnice din țară, spre a se năpusti, ca și puhoiul vostru, asupra împăratului legitim, Nero. Poate ați săvîrșit-o pur și simplu din ură față de civilizație, din ură față de tot ce e măreț și frumos, din ură față de proprietate, ordine, familie, din ură față de toate zeitățile, cu excepția zeului vostru cel crucificat.

Cuvintele lui Knops făcură impresie. Ioan își pusese în gînd să vorbească puțin în fața acestei instanțe. Dar văzu că frații lui întru credință, inculpați ca și el, îi așteptau răspunsul, văzu asistența numeroasă cu ochii ațintiți la buzele lui. Era obligat să răspundă :

— Noi nu ne învrșunăm împotriva opiniilor diferite de ale noastre explică el calm și demn adversarului și ascultătorilor, chiar dacă le socotim greșite. Dumnezeul nostru va stîrpi credințele greșite fără intervenția noastră, cînd va sosi ceasul. Nu sîntem nici adversarii civilizației. Ceea ce urîm este doar îmbuibarea, lăcomia, lipsa de cumpătare. Credem că civilizația înseamnă cumpătare, înseamnă încadrarea în ordinea divină. Nu vrem să luăm nimănui divinitatea sa. Să-și păstreze fiecare Dumnezeul său, și nouă să ni-l lase pe al nostru.

— Ia te uită, dragul meu Ioan, replică Knops cu perfidie amabilă, deci nu sînteți adversarii proprietății. Și

totuși un anume Ioan a renunțat la proprietatea sa, s-a lepădat de ea.

— Asta n-am să ți-o explic ție, Knops, răspunse Ioan disprețuitor. Tot n-o poți înțelege cu mintea ta de sclav.

Knops nu-și pierdu cumpătul.

— Cred, spuse el cu mirare mieroasă, că sînteți de partea celor săraci și oprimați ?

— Da, sîntem, replică Ioan. Dar există totuși săraci și robi pe care-i disprețuim, pe acei săraci ce vor să fie bogați, pe acei robi ce se lăcomesc să fie stăpîni. La paraziți ca tine făcea aluzie învățătorul și Dumnezeul nostru zicînd : „Robul să rămînă rob". Și se uită la Knops atît de disprețuitor încît acesta, în ciuda nerușinării sale, făcu mari eforturi pentru a nu-și pleca privirile.

Dar nu și le plecă și peste cîteva clipe răspunse cu o voce blajină, curtenitoare și perfidă, în așa fel încît să fie auzit de întreaga asistență :

— În locul tău, Ioan, n-aș declara cu atîta trufie că e voia cerului și hărăzit omului să trăiască într-o lume împărțită în superiori și inferiori, în stăpîni și robi. Căci dacă fericirea supremă este semnul care-i deosebește pe cei ce sînt binecuvîntați de cei blestemați, atunci nici tu, Ioan, nu aparții celor dintîi. Unde este fiul tău Alexai ? Și unde te afli tu însuți, Ioan ?

Întrebarea era îmbibată toată de otravă și de întregul triumf al lui Knops.

Audiența asculta ținîndu-și respirația. Ioan clocotea. Își impinse către Knops capul impunător, cu pielea măslinie și barba stufoasă, aruncîndu-i văpăi din ochii săi întunecați, prelungi. Pieptu-i puternic respira des și greu. Dar se stăpîni.

— Sărmane om, zise el. Acestea îți sînt triumfurile. Da, l-ai ucis pe fiul meu nevinovat. Deci aceasta-ți este dovada că noi am dezlănțuit puhoiul ? Biată făptură. Pe vremuri un incendiu a mistuit Roma. Pe atunci, un anume Nero n-a știut nici el să facă altceva decît să-i în-

vinuiască pe fraţii noştri de fapta criminală. Şi singura probă pentru săvîrşirea faptei a fost aceea că i-a executat. Unde este el acum, acest Nero ? A avut un sfîrşit jalnic.

Îşi propusese să nu vorbească. Dar acum se înfierbîntă şi se dezlănţui. Renunţă la orice logică, simţea nevoia să le spună judecătorilor, lui Knops şi ascultătorilor, ceea ce îi trecea vijelios, dezordonat, prin cap şi prin inimă.

— Luaţi aminte, se adresă el judecătorilor. Voi, care staţi aici în numele celui ce nu este decît o copie jalnică a lui Nero, care cel puţin a fost un împărat adevărat. Nu condamnaţi, pentru a nu fi condamnaţi ! Căci marea judecată va veni ! O lume — zise el adresîndu-se lui Knops — în care judecă indivizi de teapa ta şi a stăpînului tău, o biată copie a marelui monstru, o asemenea lume este sortită pieirii. Va sosi curînd, foarte curînd, judecata din urmă, cea de apoi. Atunci vor fi aduşi în faţa judecătorilor cei care cu adevărat au dezlănţuit puhoiul, iar cei care azi sînt mici şi înjosiţi vor depune mărturie. Tu, însă, Knops, şi cei de-o teapă cu tine, veţi apărea sărmani şi umili, tremurînd în goliciunea în care v-aţi născut. Săraci, săraci, goniţi şi condamnaţi, tu, Terenţiu al tău şi Trebon.

Vorbea fără să ridice tonul. Nu ocăra, dar disprețul său, mila amestecată cu scîrbă răsunau atît de convingător în vocea versată, se oglindeau atît de sugestiv pe faţa lui brăzdată, încît judecătorii, acuzaţii, asistenţa, cu toţii îl priveau cu oroare şi scîrbă vădită pe Knops.

Acesta, simţindu-se demascat în toată micimea sa jalnică, nu se putu stăpîni ; demnitatea, strălucirea împrumutată se desprinseră de el. Roşu ca focul, cu vocea sugrumată, începu să urle, să arunce vorbe de ocară, ca la cîrciumă :

— Cîine, hoit, profet al cerşetorilor, fecior de tîrfă. Crezi că ne este teamă de zeul tău trist, crucificat ? Vei fi în curînd în faţa lui, criminal mincinos ce eşti, şi în

fața faimoasei sale judecăți de apoi. Crezi oare că-ți este rezervat paradisul celor preafericiți ? în curînd vei vedea, vei mirosi și vei gusta din paradisul tău. Îl vei putea cunoaște foarte precis. Nu va fi prea mare. Un cot în lățime și trei coți în lungime, nici mai lung nici mai lat decît hoitul tău blestemat, acolo vei fi jupuit de viu, în groapa cu gunoi, de unde duhoarea ta se va răspîndi pînă departe.

Și dură mult timp pînă ce Knops se opri din sudalme și reuși să se stăpînească.

Mulțimea îi făcu loc respectuos cînd plecă, nici un cuvînt de ocară nu se auzi la adresa lui, ba chiar unii îi strigau : „Salve ție, Knops, judecător foarte bun foarte mare". El simți totuși, plin de furie neputincioasă, că plecarea sa nu era chiar triumfală.

XIX

POTRIVNICI

Firește, ca toți ceilalți acuzați, Ioan a fost condamnat și el la moarte.

Knops, îndîrjit din cauza eșecului suferit, se frămînta cum ar putea face din execuția celui urît cu atîta înverșunare o ultimă înjosire a acestuia. Era destul de viclean pentru a găsi o soluție. La jocurile de circ, prin care Knops voia să glorifice triumful împăratului asupra adversarilor săi, Ioan urma să ofere, potrivit profesiei sale, un ultim mare spectacol invitaților de onoare. Avea să se prezinte puhoiul prin care Zeus nimicise generația epocii de bronz. Creștinii criminali urmau să întruchipeze neamul blestemat al acelei epoci, arena urma să fie inundată treptat și creștinii înecați cu adevărat, în frunte cu

Ioan, legat de o stîncă, lipsit de orice apărare, astfel încît să se poată urmări cum se zbate în lupta cu moartea.

Din păcate realizarea acestui plan întîmpină dificultăți. În ședința în care, sub președinția împăratului, s-a discutat despre soarta celor condamnați, nobilii, domnii, Varro și regele Filip se opuseră uciderii actorului în chip atît de rușinos. Ei susțineau că omorîrea în acest fel a unui artist de talia lui Ioan va provoca nemulțumiri.

— Găsesc că propunerea nu este nici bună, nici atrăgătoare, zise Varro scurt și convingător. Ioan a impresionat masele încă din timpul procesului. Dacă pe deasupra îl și executăm într-un mod atît de primitiv, vom obține doar ca și în viitor poporul să-l jelească plin de admirație iar pe noi să ne considere barbari.

Regele Filip, în felul său calm, se adresă lui Knops, dojenitor :

— Nu folosești prin nimic împăratului, dimpotrivă, îi pricinuiești o pagubă manifestîndu-ți prea deschis ura față de Ioan.

Cînd era vorba de Ioan, pe Knops, îl părăsea înțelepciunea sa obișnuită. Înfuriat, ofensat, declară că este de neîngăduit ca succesul de la Apamea să fie pus în pericol prin susceptibilități umanitariste, prostești. Trebon i se alătură gălăgios. Varro replică rece că „Săptămîna cuțitelor și pumnalelor" s-a terminat și este oportun să se arate clar că începe iar perioada blîndeții și a dreptății. Knops răspunse tăios că, în acest caz, demonstrarea forței este una și aceeași cu dreptatea ; că a-l cruța pe actor nu înseamnă a fi blînd, ci slab și nedrept în același timp. Cu toții luară din nou cuvîntul, repetîndu-și argumentele, apoi își întoarseră privirea spre Nero.

Acesta era nehotărît. Îl ura pe Ioan și înclina să se alăture lui Knops și Trebon. Pe de altă parte, avea un simț instinctiv pentru tot ce era superior, și obiecțiile nobililor domni îl impresionară. Ca și Varro și Filip, socotea că este o barbarie să execuți în mod rușinos un

mare artist ; ca și ei, considera că artistul este situat deasupra legilor valabile pentru oamenii de rînd. El ar fi dorit să-și nimicească dușmanul în modul cel mai înjositor posibil, dar vroia totodată să apară sieși, cît și lui Varro și Filip, ca un bărbat care chiar și în persoana dușmanului respectă artistul.

Era însă Ioan cu adevărat un mare artist ? Iată întrebarea. Și această îndoială era argumentul cu care putea respinge obiecțiile nobililor. Începu deci să ponegrească arta lui Ioan, vorbi iar despre lipsa de elan cu care Ioan a recitat, marele monolog al lui Oedip, care începe prin cuvintele : „Ceea ce s-a săvîrșit aci, s-a săvîrșit pe drept Și nu mă vei convinge niciînd de contrariul" ; critică amănunțit și alte reprezentații ale lui Ioan, subliniind incapacitatea acestuia de a fi cu adevărat patetic. Regele Filip însă nu făcea concesii în probleme de estetică. Pe Ioan îl considera ca cel mai mare artist al Orientului, poate al întregii lumi. Replică deci și își apără cu îndărătnicie opinia. Consfătuirea de cabinet amenința să se transforme într-o dispută estetică, spre necazul lui Trebon și al lui Knops.

Varro însă, care-l cunoștea bine pe Terențiu al lui, veni cu un nou punct de vedere. Dacă împăratul, declară el, va dispune ca Ioan să fie înecat într-un mod atît de rușinos, atunci Ceion și cei de pe Palatin vor afirma, fără îndoială, că a făcut-o pur și simplu din invidie și gelozie de artist. Terențiu replică de îndată, arogant, că cei de pe Palatin sînt barbari și opiniile lor îl lasă rece ; dar i se văzu pe față cît de mult îl preocupau cuvintele lui Varro ; Knops se neliniști. Ideea cu înecarea lui Ioan nu fusese fericită, în mod necesar împăratul și toți ceilalți trebuiau să-și amintească de încercarea nereușită a adevăratului Nero de a-și ucide mama într-un naufragiu anume provocat. În toată această afacere a blestematului de Ioan, Knops avusese o mînă ghinionistă ! Dar, înainte de toate, trebuia să pareze atacul lui Varro și, pentru a

încheia discuția, recurse la arma sa cea mai otrăvitoare : aminti de crima de lezmaiestate a lui Ioan.

El, personal, își dădu cu părerea Knops, intervenind în discuția despre măiestria artistică a lui Ioan, nu pricepe prea bine problemele de artă. Îndrăznește totuși să afirme că Ioan nu poate avea relații autentice, intime, cu arta dramatică. Căci blestematul a afirmat în batjocură, și după cîte se pare cu convingere, că olarul Terențiu ar fi ca actor tot atît de jalnic pe cît este ca împărat ; că rolul lui Nero l-ar fi jucat mizerabil.

Ioan ironizase pe nedrept. Căci de îndată se adeveri că rolul lui Nero în interpretarea lui Terențiu nu era de fel mizerabil jucat, ci autentic pînă în măduva oaselor. Terențiu reuși să facă un gest cu mîna, parcă înlăturînd piedici imaginare, să schițeze un surîs blînd, binevoitor, de la mare înălțime și să clatine încetișor și amuzat din cap. Apoi ceru, calm, ca sfetnicii săi să aibă răbdare. Se va hotărî cu privire la soarta lui Ioan numai după ce zeii îi vor fi vorbit și îi vor fi dat să înțeleagă voința lor prin geniul său, prin vocea sa lăuntrică.

Varro și Filip erau, firește, siguri că săgeata lui Knops își nimerise ținta și că sfatul zeilor va fi identic cu propunerea acestuia.

XX

REVELAȚIA LUI IOAN

Între timp Ioan însuși stătea ghemuit în celula sa, izolat de ceilalți condamnați, năpădit de întuneric și desperare.

Se verifică pe sine și purtarea sa la judecată și o găsi condamnabilă. N-a fost pe placul Domnului felul

cum a răspuns pretorului, cum l-a biruit pe acest ridicol de Knops. Nu se purtase ca unul dintre marii profeți, prin gura cărora se revarsă mînia divină și chemarea la pocăință, ci oferise un spectacol, „jucase" rolul unui profet, nu fusese decît actor, poate un actor al lui Dumnezeu, dar în fond cu nimic mai mult decît acest olar. Precum acesta juca rolul împăratului, el juca pe cel al profetului. Care era diferența? Ambii erau comedianți. Fiecare dădea un spectacol, fiecare își juca rolul, în loc să fie pur și simplu așa cum l-a creat Dumnezeu, un nimic, căruia i se cuvine a fi umil și nu îngîmfat.

Deșertăciunea deșertăciunilor. Domnia Anticristului.El și-a asumat un rol extrem de primejdios, cel al unui actor care speculează prostia omenească. Ce vremuri! Un sclav imită pe un împărat, un actor prost pe un alt actor prost, și lumea se lasă înșelată de această tristă prefăcătorie a unui comediant, îl aclamă, dezlănțuie în onoarea lui un potop care nimicește temple, orașe și pînă la urmă omenirea însăși. Ce triumvirat dezgustător: olarul, care îl maimuțărește pe împărat, avînd în dreapta sa pe plutonierul gras, grandoman, iar în stînga pe micul escroc viclean, ros de ambiție, care își trage întreaga forță din convingerea că oamenii sînt mai proști decît ar putea crede pînă și scepticul cel mai blazat. Și ceea ce e și mai hidos: în fața acestui monstru cu trei capete lumea se prosternează în colb, cu extaz.

De ce a creat divinitatea o lume atît de jalnică? De bună seamă a făcut o farsă, așa cum senatorul Varro joacă o farsă cu falsul său Nero. Dar noi sîntem unealta tristă, neputincioasă a acestei farse. O mînă de zdrențe din înșelătoarea lume a teatrului — eu, Ioan, și Alexai, fiul meu. Vai, Alexai, copil gingaș, sfios și totuși puternic, Alexai, zdrobit, aruncat la gunoi, ca un hoit, cu sîngele vărsat ca berea stricată. Ce este omul?

Ioan stătea ghemuit, scuturat de chinurile lui Iov și îndoielile lui Cohelet. Dar nu era mîndru de a fi Iov,

ori Cohelet și nu-și făcea din zdrențele acestora un costum de paradă. Nu se socotea pe sine a fi mai bun decît ceilalți pentru că suferea mai mult și își înțelegea suferința mai profund. Sîntem oare deosebiți de ceilalți? Nu sîntem cu nimic mai buni decît ei, nu ne deosebim de ei, nici prin suferințele și îndoielile noastre, nici prin vanitatea noastră, nici măcar prin înfățișare, cum demonstrează pilda acestui împărat infam și a maimuței sale, olarul.

Sîntem ca furnicile ori ca albinele, toți de-o seamă, condamnați, ca și acestea, să ne îndeplinim opera fără să știm de ce. Albinele sau furnicile cară cu sîrguință orice gunoaie, dar și mierea din flori, fără să știe de ce; o lege misterioasă le dirijează, le mînă, se joacă cu ele, le impune o trudă nesfîrșită. Nici unul dintre aceste mici animale nu reprezintă ceva prin sine însuși, fiecare nu este decît o părticică ridicolă a unui întreg, condamnată să piară dacă este despărțită de ceilalți, condamnată la o activitate al cărui sens nu-l cunoaște, dacă rămîne împreună cu ceilalți. „Ia exemplu de la furnică, lenește", poruncește predicatorul. Pentru ce? Dacă urmezi pilda ei ce ai de cîștigat? Numai ceea ce e bun se strică și piere. Răul, în schimb, se menține veșnic. Nero e nemuritor.

Ioan se adînci și mai mult în gînduri. Îl întrebă pe Dumnezeul său: „De ce a căzut lumea jertfă păgînilor și nebunilor?" Și se sperie, fiindcă avu o revelație. Auzi vocea Dumnezeului său, care îi răspunse misterios. „Creațiunea, spunea glasul divin, îmbătrînește, ea a trecut de tinerețea ei. Am hotărît s-o reînnoiesc. Se apropie cumpăna vremurilor."

Ioan se afundă în misterul acestui răspuns. Îl năpădiră vise tulburi, viziuni ale lumii îmbătrînite și ale cumpenei vremurilor. Vai cît de înguste, triste și chinuite au devenit căile veacului său. Dar, de bună seamă, partea cea mai

grea era trecerea din epoca sa în cea următoare ; căci tocmai această trecere era Judecata-de-apoi.

Se scufunda din ce în ce mai mult în viziunile de groază ale Judecății-de-apoi, și chinurile ei îi pricinuiau suferințe aproape de neîndurat. Nimeni, își spunea el, n-ar mai avea un moment de liniște dacă ar ști ce-l așteaptă. Numai animalele domestice și cele sălbatice pot jubilia ; căci nu le așteaptă nici o judecată. Chiar dacă aș fi grațiat la mîntuire, la ce mi-ar folosi, dacă mai întîi ar trebui să suport supliciul acestei judecăți nespus de chinuitoare ? Neam sărman, noi toți, neam abject, stăpînit de Anticrist și de maimuța sa.

XXI

DEȘERTĂCIUNE A DEȘERTĂCIUNILOR

Din aceste visări ale sale, Ioan a fost întrerupt de o apariție cît se poate de reală, un domn înalt, subțire, învelit pînă în creștetul capului într-o mantie cenușie.

— Ridică-te, Ioan de Patmos, zise cel deghizat, și vino cu mine.

— Ai fost trimis să mă ucizi ? întrebă Ioan. Și de ce ești atît de politicos ? Apoi deodată țipă furios : Hai, repede, ticălosule ! Lovește, să se termine odată !

— Nu sînt călăul, spuse domnul cel înalt, și își privi mîinile îngîndurat și oarecum stingher. Aș vrea să te scot de aici, scumpul meu Ioan, și să-ți dau cai, și hîrtii, și însoțitori care să te ducă în locuri sigure.

Ioan își privea interlocutorul stăpînit de simțăminte contradictorii. Oare își bătea cineva joc de el ? Și chiar de acesta spune adevărul, de a venit cu adevărat să-i salveze viața, trebuie oare să-i accepte ajutorul ori să i se

împotrivească ? Era bine să-și fi încheiat socotelile. Orice l-ar aștepta în viața de apoi, orice chin este de preferat nimicniciei și ticăloșiei acestei lumi. Pe deasupra, Ioan cel sumbru, violent, avid de trăiri, cu toată teama cumplită în fața Judecății-de-apoi, dorea cu arzătoare curiozitate această judecată. Oare nu însuși Dumnezeu și soarta i-au adresat chemarea să termine cu viața de aici și să se înfățișeze Judecății-de-apoi ? Voia să răspundă nu ispititorului, voia să-l alunge.

Dar, deodată, îi veni o nouă idee. Oare era o întîmplare că Dumnezeu i l-a trimis pe acest străin ciudat, încotoșmănat, îndată după viziunile haotice și mărețe ale nopții trecute? Nu era acesta mai de grabă un semn divin? Da, era un semn. Era voia lui Dumnezeu ca el să trăiască, ca el să consemneze viziunile acestei nopți unice și să le propovăduiască în lume. Oare nu se ascundea în fiecare profet și o părticică de actor ? Pe el Dumnezeu l-a făcut actor, în care trăiește o părticică de profet. Și acum a sosit momentul cînd din actor vor irupe însușirile sale profetice. Ioan deveni conștient de menirea sa.

Se ridică de pe patul de scînduri, se apropie de necunoscut.

— Pari un aristocrat, zise el. Cine ești ? Cine te-a trimis ? Cine are interesul să mă scoată, cu riscul vieții, din ghearele mișeilor ?

— De ce vrei să știi toate acestea ? întrebă celălalt, și fața sa palidă, prelungă, zvîcni abia perceptibil. Nu-ți ajunge că există cineva care e interesat ? Nu-ți poți imagina că pînă și în această lume decăzută, animalică, mai există oameni care nu pot tolera ca o bestie cum e Knops să poată ucide în arenă, spre desfătarea plebei, pe un Ioan de Patmos ? Și adăugă în șoaptă, convingîndu-l pe actor de sinceritatea sa : Eu nu pot suporta acest gînd.

Ioan se ghemui din nou pe patul său de scînduri.

— Este, într-adevăr, ciudat, se adresă el celuilalt, vorbindu-și însă mai mult sieși. Am crezut fără încetare

că nimeni altul în afara mea nu e în asemenea măsură obsedat de artă. Dealtfel, trebuie să știi, scumpul meu, că nu există nici un motiv de mîndrie pentru acest cult al artei. Crede-mă, am ceva experiență în această privință. Este o trăsătură blestemat de echivocă, vicioasă, trufașă, de care cel mai bine ar fi să te poți dezbăra. Este o boală ; cel ce suferă de ea este pe veci stigmatizat.

Tăcu. După un timp începu iarăși, confidențial :

— Mă pui în fața unei alternative neplăcute, prieten necunoscut. Poate că este în voia lui Dumnezeu să mă prezint în fața judecății sale și aș săvîrși un păcat dacă n-aș răspunde acestei chemări. Dar, s-ar putea să fie pe placul lui Dumnezeu să trăiesc și de acum încolo pentru a lupta împotriva monstrului, a lui Anticrist. Am avut unele viziuni și poate că ar merita să le notez, pentru a nu dispărea odată cu mine. Cine poate ști ? Fii prevăzător, în orice caz, domn necunoscut, și nu mă admira pentru calitatea mea de artist. De bună seamă, admirația domniei-tale nu s-ar deosebi cu nimic de aceea a plebei care se prosternează în fața olarului, maimuța lui Nero, pentru faptul că acesta a provocat un potop ridicol asupra unui oraș ridicol, spre a putea recita versurile de diletant ale adevăratului Nero.

Celălalt răsuflă ușurat.

— Iartă-mă, zise el, dacă n-am putut urmări în întregime cuvintele tale. Am înțeles doar că te-ai hotărît să trăiești, și bucuria nu-mi îngăduie alte gînduri. Mi-ai luat de pe umeri o grea povară.

Șovăi o clipă. Apoi, începu din nou :

— Am o rugăminte ! Ceea ce fac pentru dumneata nu este lipsit de primejdie. Ceea ce vreau să-ți cer înseamnă foarte mult pentru mine, fără a te împovăra prea mult.

— Vorbește ! zise Ioan, și pe buze i se așternu un surîs trufaș, amar.

Acest om nu acționa deci din entuziasm față de artă, ci lega salvarea sa de cine știe ce afacere dubioasă; bărbia sa mică i-a displăcut de la început.

Dar Ioan se înșelase.

— Va trebui, spuse necunoscutul sfios și plin de venerație, pentru a fi în siguranță, să trăiești un anumit timp departe de oameni, în singurătate. Cine știe cînd vom putea auzi iar cea mai însuflețită voce a scenei grecești. Sînt oare lipsit de modestie dacă te rog să-mi reciți încă o dată marele monolog din *Oedip*?

Surîsul disprețuitor dispăru de pe fața lui Ioan și făcu loc unei frămîntări chinuitoare.

— Iubești deci chiar atît de mult vocea mea? rosti el tulburat. Ești un smintit incorigibil.

— Spune-mi smintit, nerod sau oricum vrei, stărui încăpățînat regele-Filip, dar recită-mi versurile.

Și atunci, actorul Ioan săvîrși cel mai mare păcat al vieții sale și se lăsă pradă celei mai deșarte dintre deșertăciuni. Căci nu recită versurile din *Oedip*, ci rosti povestea nopții sale, istoria chinului său, a îndoielilor sale, a frămîntărilor și a pocăinței sale și astfel viziunile, chinul său, moartea fiului și propria sa durere își pierdură valoarea în ochii lui Dumnezeu.

Apoi dispăru în noapte, în deșert, în lupta cea nouă.

XXII

BILANȚ PARȚIAL

Knops turba de furie aflînd de fuga lui Ioan. Bănuia că era în joc Varro sau regele Filip, dar de aceștia nu se putea atinge. Se răzbună cu atît mai multă cruzime, pentru evadarea lui Ioan, pe ceilalți creștini. În vederea

realizării planului său de provocare a unui mare potop care să-i înece pe aceștia, **el** folosi cei mai buni tehnicieni și mașinile cele mai perfecționate. Spectatorii jocurilor, adunați să sărbătorească victoria cauzei drepte a lui Nero împotriva planurilor criminale ale uzurpatorului Titus, și-au văzut așteptările împlinite, și precum copiii privesc cu încordare chiuind și bucurîndu-se cînd sînt înecați cățelușii, la fel au privit și ei la creștinii care se înecau. Spectacolul a durat pînă noaptea tîrziu și, pentru a lumina arena au fost utilizați, drept „făclii vii", numeroși condamnați unși cu smoală și înfășurați în cîlți. Această din urmă podoabă a spectacolului a avut dealtfel un efect parcă și mai puternic decît spectatolul însuși. „Făcliile vii" au avut efect nu numai asupra Mesopotamiei, ci și asupra întregului Imperiu Roman și au stăruit multă vreme în memoria omenirii, care a uitat foarte curînd multe din faptele și mai grave în urmări legate de numele adevăratului și falsului Nero.

La aceste jocuri au pierit în arene vreo opt sute de oameni, un număr nu prea mare. Pînă atunci muriseră oricum mai multe mii de oameni pentru ideea lui Varro, pentru lupta sa legată de cele șase mii de sesterți, impozit de inspecție, sau, dacă vreți, pentru ideea sa de contopire a Orientului cu Occidentul ; multe urgii s-au năpustit, de dragul jocului lui, asupra Siriei și a Țării dintre cele două fluvii și aveau să moară pentru el încă mulți oameni înainte ca jocul să se fi terminat, și mai cumplite suferințe aveau să se abată asupra țării.

Cartea a treia

DECLINUL

I

LUCIDITATE ȘI SUCCES MILITAR

Guvernatorul Ceion ascultase și citea rapoartele despre cele ce se întîmplau la frontiera de la Eufrat și uimirea aproape că îi depășea mînia. Oare era cu adevărat posibil așa ceva ? Oare Minerva, zeița rațiunii a dispărut definitiv din lume, lăsînd globul pămîntesc pradă propriei prostii ? Oare o farsă atît de nătîngă ca inundația de la Apamea putea provoca rebeliune într-o provincie întreagă ? Puteau exista oameni care să creadă că el, Ceion, a făcut ca potopul să înece sanctuarul „zeiței Siria" doar pentru a se „răzbuna" pe cîțiva bieți indigeni ? Existau creiere atît de stupide care să cadă în cursa unei înșelăciuni atît de grosolane ? Depeșele de la frontieră îi confirmau că toate acestea erau posibile. Rapoartele din Mesopotamia îi demonstrau că Varro folosea metode propice ; cu cît cineva se bazează mai ferm pe prostia lumii, cu atît mai asigurat îi este succesul.

Înțelegînd aceasta, era profund afectat. Cu atît mai profund, cu cît își dădea seama că n-are posibilitatea să acționeze cu eficacitate împotriva înșelăciunii. Nu putea trimite trupe în Mesopotamia, fără să riște un război cu parții. Nici nu putea trata cu Artaban, să i-l predea pe falsul Nero, deoarece nu-l recunoscuse pe Artaban. Putea trata numai cu Pakor, dar acesta nu avea puterea

să-l înfrîngă pe „Nero". Se învîrtea într-un blestemat cerc vicios.

Ceion întoarse spatele cu sfială scrinului acoperit, pe care se afla chipul modelat în ceară al strămoșului care se lăsase atît de rușinos învins de barbari. Cu trecerea timpului se făcuse mai înțelept. Foarte rar mai apăreau urme ale vechiului „Întindilă". Stăpînii săi nu mai aveau motive să se plîngă că se lăsa antrenat în acțiuni pripite. Dimpotrivă, dacă în trecut lua prea iute decizii, acum putea fi determinat numai cu greu să întreprindă o acțiune și nu mai îndrăznea să facă nici o mișcare înainte de a-și fi asigurat consimțămîntul Palatinului. Curierii săi străbăteau mările fără încetare în drum spre Roma. Dar instrucțiunile Romei erau neconcludente, dilatorii. Roma dispuse ca Ceion să se limiteze la apărare atîta timp cît impostorul nu amenința decît frontierele Siriei și nu însăși capitala, și să evite, în orice împrejurare, un război cu parții. În mod confidențial i se aduse la cunoștință că împăratul se afla într-o stare de letargie crescîndă ; decizii, semnături se obțineau de la el numai cu mare greutate. În asemenea condiții nu se puteau risca diferende serioase ori chiar un război cu parții.

Pe cît de lucidă era această politică, pe atît era de nedemnă. Iată-l, stăpîn peste șapte corpuri de armată, privind cu mîinile legate la smintiții și impostorii care năvăleau în fruntea hoardelor barbare în orașele lui, le jefuiau, smulgeau, călcîndu-le în picioare, vulturii și stindardele împăratului roman, în locul cărora așezau însemnele militare derizorii ale impostorului. Ceion aproape că se sufoca de mînie gîndindu-se la deosebirea dintre ceea ce trebuia și ceea ce ar fi vrut să facă și se întîmpla să nu mai poată răbda toate aceste gînduri și atunci revenea la vechiul său comportament. Odată a sărit din pat în toiul nopții și și-a chemat secretarul. Mic, slab, în cămașă de noapte, stînd în picioare, cu umerii crispați, trași înspre spate, cu capul osos și rigid, ridicat, cu

pete roșietice pe fața-i palidă, i-a dictat secretarului cu vocea lui subțire, tăioasă, instrucțiuni potrivit cărora legiunile cinci, șase și zece urmau să se pună în mișcare, să se grupeze la Larissa și să treacă Eufratul, la Sura. Dar înainte ca ordinele să fi fost expediate, a învins rațiunea și le-a revocat.

Constată, scrîșnind din dinți, că Minerva e o zeiță severă, care cere de la credincioșii ei răbdare și iar răbdare. Rațiunea e impopulară. Masele îl încoronează cu laurii victoriei pe cel lipsit de înțelepciune, pe cel înțelept îl iau în derîdere, socotindu-l laș. Ca să ataci nu-ți trebuie mult curaj ; dar ca să suporți provocarea și ocara și să aștepți pînă se coace fructul și roadele pot fi culese, îți trebuie multă bărbăție și stăpînire de sine. Acum era pus în situația de a se deprinde să se stăpînească, în situația de a fi obligat să parcurgă școala amară a înțelepciunii. După cîte se părea, falsul Nero nu putea fi înlăturat atît de repede. El se instala din ce în ce mai trainic la frontierele Siriei. Forturile mici, de-a lungul Eufratului, cădeau unul după altul în mîinile sale.

Ofițerii lui Ceion erau nemulțumiți; iritați din caleafară de războiul continu de guerilă de la graniță. Se simțeau ridicoli trebuind să privească, fără a întreprinde nimic, provocările unei cete de bandiți împotriva imperiului mondial. Mulți afirmau deschis că dacă lucrurile vor continua astfel, preferă să lupte de partea pretendentului Nero, oricine ar fi acesta.

Dîndu-și seama că în mod vădit Ceion nu îndrăznea să traverseze Eufratul, mareșalul lui Nero, Trebon, deveni tot mai temerar. Pînă la urmă se pregăti chiar să cucerească cetatea Sura, care domina cursul mijlociu al Eufratului. Concentră trupe pe malul drept, la nord de Sura, săpă șanțuri pe malul stîng; aduse berbece și catapulte și începu să asedieze, în toată regula, cetatea.

Comandantul sectorului sud, generalul Aufidius, avea toată bunăvoința să se limiteze la defensivă, urmînd astfel instrucțiunile amare din Antiohia. Dar dacă un adversar obraznic te tot gîdilă la talpă, oare și atunci trebuie să te abții, fără să crîcnești ? Trebuie oare să privești nepăsător cum de jur-împrejur se nivelează ridicăturile, se sapă șanțuri, se construiesc metereze, cum se aduc mașini pentru asediu și materiale pentru un pod de vase, dacă te știi destul de puternic să lichidezi această bandă printr-un singur atac la timpul potrivit ? Oare nu este datoria unui ofițer conștiincios să oprească din vreme asemenea pregătiri de asediu, cît timp contramăsurile nu cer decît forțe relativ reduse ? Dacă va proceda astfel, oare acțiunea sa va fi socotită atac, sau încă apărare ?

Generalul Aufidius își denumi acțiunea apărare, traversă prin surprindere Eufratul cu forțe puternice, distruse șanțurile și mașinile lui Trebon și înaintă pînă la rîul Belichus. Aci se aflau, pe celălalt mal al rîului, călăreți parți în armuri, trupe de elită, cu un efectiv de o jumătate de regiment de cavalerie. Ca și romanii, și din motive similare, și ei aveau instrucțiuni să se limiteze la defensivă. Nu interveniră deci, dar erau prezenți, în zale, puternici.

Colonelul Fronto fusese îndemnat de curiozitatea specialistului să examineze pregătirile de asediu ale lui Trebon. Profitînd de neutralitatea ciudată pe care Edessa o mai păstra față de persoana sa și sprijinit de Varro, își procurase un permis de trecere. În dimineața declanșării atacului lui Aufidius, Fronto, un călător plin de curiozitate, se plimba călare în regiunea Sura ; pe un deal, la apus de Belichus, se alătură unui mic detașament al lui Trebon, de sub comanda unui anume locotenent Lucius, detașament format din soldați și ofițeri romani din Edessa, împinși pînă aici de atacul lui Aufidius.

Fronto se opri pe deal : observa și examina. Șesul din fața sa era acoperit de pîclă, atacul lui Aufidius, acțiunile

trupelor sale și ale celor adverse transformaseră terenul într-un nor uriaș de colb, prin care se mișcau mase informe. Dar Fronto avea un ochi ager și cît vedea era suficient. El văzu că atacul lui Aufidius crease o situație așa cum o descrisese el în *Manualul artei militare*, o anumită situație tactică care permitea armatei B, în acest caz lui Trebon, să-i taie drumul adversarului A, în speță lui Aufidius, spre baza sa, în cazul dat spre cetatea Sura. Cu puțin noroc, printr-o asemenea operațiune, fortăreața, lipsită de cele mai bune forțe, putea fi luată cu asalt. Incapabilul Trebon, firește, nu studiase *Manualul* și, în consecință, nu sesizase și deci nu avea de gînd să se folosească de posibilitatea grandioasă ce i se oferea.

Inima lui Fronto bătea puternic. Se ivise prilejul ca una dintre teoriile temerare, moderne, ale *Manualului* — considerat ca insolent de adversarii săi — să fie confirmată printr-un exemplu convingător. Trupele lui Aufidius se aflau încă dincoace de Belichus. Ele nu vor înainta mai mult. Nu-i vor ataca pe parți. Ele și-au atins scopul, au distrus șanțurile și mașinile, se vor retrage cu ceva pradă, în ordine și mulțumiți, spre Sura. Acum ar trebui intervenit, ar trebui atacați din spate, deși existau ridicol de puține forțe disponibile, și totodată ar trebui dezlănțuit cu forțele principale un atac pe cele două flancuri. Era un prilej cum și l-a dorit toată viața, care nu i se va mai oferi a doua oară. Prilejul va mai dura încă zece minute, încă cinci ; căci peste zece minute, poate chiar peste cinci, fanfara va suna „retragerea lentă", și atunci va fi prea tîrziu.

Fronto stătea nemișcat pe calul său, cu fața liniștită, dar tremura din toate fibrele corpului ; observa. „Calm, își spunea el. Să nu faci prostii, Fronto ! Ai ajuns la patruzeci și opt de ani și ai rămas înțelept ; fii și de data asta ! Încă cinci, zece minute ! După aceea tentația va fi trecut. Nu-ți periclita anii frumoși care te așteaptă și bătrînețea liniștită ! Nu sacrifica tot ce ai adunat cu atîtea eforturi,

pentru care te-ai zbătut în cei patruzeci și opt de ani ai tăi !“

Era ora unsprezece fără șaptesprezece minute cînd Fronto medita la toate acestea. La unsprezece fără cincisprezece, se adresă ofițerului tînăr care comanda detașamentul :

— Ai ochi buni, locotenente Lucius ? Îți dai seama, cu tot norul acesta de colb, ce se întîmplă ?

Colonelul Fronto nu era iubit, dar foarte respectat, și tînărul ofițer roși cînd marele teoretician i se adresă.

— Am ochi buni, colonele Fronto, răspunse el.

— Vezi aici, întrebă Fronto, și aici, și aici...? și-i explică la repezeală, dar cu extremă precizie, situația.

N-a dat peste un prost, locotenentul Lucius a înțeles. A înțeles că prilejul este unic și asculta cuvintele colonelului cu încordare, tulburat, fericit.

— Ești dispus să-mi încredințezi oamenii dumitale, locotenente Lucius ? îl întrebă în final colonelul, și felul în care pusese întrebarea era atît de poruncitor și convingător, încît Lucius replică fără șovăire, cu formula de serviciu :

— La ordinele domniei-voastre !

— Încalecă și du-te la generalul Trebon, porunci apoi Fronto. Explică-i situația de aici ! Roagă-l să atace cu toate forțele pe cele două flancuri. Dacă îi vei putea explica ceea ce se întîmplă aici, locotenente Lucius, atunci eu și dumneata vom fi schimbat fața Imperiului pentru cîțiva ani.

Locotenentul Lucius asculta cu atenție încordată.

— Voi executa ordinul, colonele Fronto, replică el și, rostind parola zilei : „Marte și Nero“, porni în galop.

Totul s-a desfășurat întocmai cum arătase Fronto în *Manualul* său. Era, într-adevăr, mai mult decît temerar să riști cu forțe atît de slabe un atac din spate. Dar era suficient, după cum scria în *Manual,* spre a-l opri pe

adversar timp de zece minute — cele hotărîtoare. Lucius era inteligent și energic, Trebon un militar cu multă experiență și operativ. Într-un minut uită de ura și neîncrederea sa față de Fronto și dădu la timp ordinele necesare.

Pierderile trupelor lui Nero au fost, în această luptă decisivă, neînsemnate. Pierderi serioase suferise doar micul detașament cu care colonelul Fronto întreprinsese atacul din spate. Fronto personal rămăsese pînă la sfîrșit nevătămat. Dar, cînd victoria trupelor neroniene era sigură, îl lovi o săgeată.

Zăcea gemînd în convulsii, vomita cu sînge tot ce avea în stomac. Medicii dădeau din umeri ; nu mai avea nici un rost să-l transporte în altă parte.

În jurul său mișunau furnicile. El încercă să le urmărească, încordîndu-și privirea. Invidia furnicile. Le ura. Nu avea nici măcar forța să le strivească. Ele vor mișuna în continuare, Nero-Terențiu va sta pe tronul său, Întîndilă se va înfuria și se va întinde. El, Frontó, nu se va mai tîrî nici măcar ca furnicile, nu va mai sta pe scaun, nu se va mai înfuria. Se va întinde doar și va muri.

A ieșit învingător. Practica dovedise că soluția dată de el unei probleme deosebit de interesante fusese justă, metoda sa va fi denumită în toate timpurile „tactica lui Fronto". Ei, și ? Cît a plătit pentru această „biruință" ? S-a zis cu bătrînețea liniștită, *Manualul* său nu va mai fi terminat niciodată, mii, sau, ca să ne menținem în limitele realului, două pînă la trei sute de nopți plăcute cu Marcia nu vor mai fi trăite, cum nici multe alte lucruri nu vor mai avea loc. Nero se va mai menține poate un timp, iar în academiile militare se va vorbi despre „tactica lui Fronto".

A fost un neghiob. Patruzeci și opt de ani ; putea să mai trăiască încă treizeci. Levant blestemat ! Ce-l privea pe el „Nero" și Sura ? Nu ar fi trebuit să se lase antrenat de agitația lipsită de sens a smintiților din jur. Rînji cu

o grimasă de un haz disperat. „Instrucțiunile elementare“ ale Flaviilor aveau deci totuși dreptate : într-adevăr, în caz de îndoială, era mai indicat să nu faci nimic, decît ceva greșit.

Vomită din nou, se zvîrcoli, gemu. Ultimele cuvinte pe care locotenentul Lucius, care se întorsese între timp, le-a putut deslușI din gemetele celui ce-și dădea sufletul au fost : „Adevărat ori ba, ce-mi pasă ! Totul e un scuipat și un rahat !“

Cînd Varro auzi despre victoria de la Sura și despre moartea lui Fronto, îl trecură nădușelile. Deci, în cele din urmă i s-a alăturat și Fronto, distantul, calculatul Fronto. I s-a alăturat și a murit. Ce glumă proastă a soartei care-i dăruia acest prieten și împreună cu el importanta fortăreață de graniță Sura, luîndu-i totodată prietenul, pe unicul om care-l înțelegea.

Își reaminti cît timp a trecut pînă să se materializeze în cuvinte perceptibile convorbirea pe care o dusese în minte cu Fronto ani de-a rîndul. Se gîndea la modul reținut, indirect, prin care Fronto îi arătase prietenia lui, se gîndea cît timp trebuise să treacă pînă la moartea lui Fronto, pînă cînd prietenia lui să se manifeste prin faptă. Îl vedea pînă în cele mai mici detalii pe bărbatul cu părul încărunțit, cum mișca mecanic mingea cu picioarele încălțate în sandalele alb-gălbui în sferisteria negustătorului de covoare Nittai, ascultîndu-l gînditor, surîzînd abia perceptibil. Își simțea prietenul atît de viu în preajmă, încît, prezbit fiind, se lăsă involuntar pe spate pentru a-l vedea mai clar. Și i se întîmplă ceva foarte rar resimțit : se căi. Îi păru rău că nu s-a bucurat mai profund de această pritenie. Regreta fiecare ceas pierdut pe care l-ar fi putut petrece cu cel dispărut.

Și nu numai el își pierduse prietenul. Ce se va întîmpla acum cu Marcia, după moartea lui Fronto ?

Încă înainte de a-și vizita fiica, veni la el camerista ei, îngrozită. Împărăteasa era atît de ciudată ! Fata nu

știa ce să facă. Nu îndrăznea să destăinuie altcuiva decît lui Varro, în persoană, ceea ce văzuse și auzise ; căci Marcia, aflînd despre moartea colonelului Fronto, avusese un acces de rîs, cu hohote stridente, care duraseră timp îndelungat. Apoi, după ce-i trecuse accesul, se închisese în camera ei, unde ședea de mai multe ore, fără să mănînce, fără să răspundă. Dar camerista o auzise vorbind de una singură.

— Și ? întrebă Varro, căci fata tăcuse brusc. Ce anume spune ? o îndemnă el.

— Tocmai asta-i, răspunse șovăind fata. Nu îndrăznesc să las pe cineva să intre nici măcar în camera alăturată. Spune niște vorbe atît de ciudate...

— Ce anume ? insistă Varro nerăbdător. Fata se codi.

— Cuvinte atît de... atît de necuviincioase. Nu înțeleg totul, dar este pur și simplu de neînchipuit ca o împărăteasă să vorbească atît de necuviincios.

Varro plecă să asculte cu urechile lui. Într-adevăr, prin ușa închisă se auzeau niște cuvinte. Cuvinte obscene. Alintări cinice, triviale. Erau cuvintele pe care Fronto le adresașe Marciei în clipele lor de dragoste. Marcia discuta drăgăstos cu prietenul ei mort, el îi vorbea în felul său, iar ea răspundea în felul ei.

Tatăl nu reuși să pătrundă la Marcia. Pînă la urmă trebui să spargă ușa. O găsi pe Marcia închisă în sine și tulburată. Avu accese de furie cînd tatăl ei vru să se apropie de ea.

Varro rămase singur.

Suferea. Cu toate acestea, dacă zeii i-ar fi redat fiica și prietenul cu condiția să renunțe la Sura, el ar fi ales Sura, sacrificîndu-și fiica și prietenul. De cînd își dăduse seama că nu mai era posibil să dea înapoi, Varro se crampona cu o îndărătnicie irațională de lupta sa. Își pusese la bătaie banii și averea, demnitatea, numele, apartenența la civilizația occidentală, fiica și prietenul și,

dacă ar fi trebuit, ar fi fost dispus să sacrifice și mai mult, picioarele, mîinile, ochii, viața.

Întorcîndu-se de la funeraliile lui Fronto, scoase din caseta cu documente chitanța celor șase mii de sesterți. La pierderi înregistră : „Marcia pierdut mințile. Fronto căzut." La cîștig : „Sura cucerită".

II

O FEMEIE NEÎNCREZĂTOARE

După cucerirea Surei, țările de pe ambele maluri ale Eufratului și toată Mesopotamia, de la frontiera armeană pînă jos la cea arabă, l-au recunoscut pe Nero al lui Varro, după toate formele, ca împărat roman.

În atmosfera entuziasmului general, se găseau doar puțini sceptici. Exista însă o persoană, pe care nici o victorie, oricît de strălucitoare, n-o putea convinge că zeii îl vor ocroti mereu pe acest pretins împărat. Era femeia cu care Nero convietuise atîta timp cît binevoise să trăiască în pielea olarului Terențiu : Caia.

Această femeie Caia se retrăsese după ultima convorbire cu Terențiu în singurătate, tulburată, disperată, ca un animal rănit. Acum, triumful general, favoarea aparentă a zeilor o alungară din ascunzișul ei, fiindcă era sigură că norocul aparent însemna începutul catastrofei.

Se înfățișă senatorului Varro. Acesta îi primi vizita cu bunăvoință. Acum, cînd domnia lui Nero al său era asigurată, cel puțin pentru cîteva luni de zile, avea răgaz să se ocupe în liniște de situația internă, de pericolele care puteau izvorî din ființa creaturii sale. Nu era exclus ca ameteala triumfului să-i provoace o asemenea stare de sminteală încît să se răzvrătească împotriva celui

care îl crease. Pentru această eventualitate era bine să se ia măsuri de prevedere, să fie pregătite funii pentru imobilizarea creaturii, îndată ce va fi necesar. Așadar, Varro o primi pe Caia.

Femeia era distrusă, abrutizată.

— Ce vreți voi toți de la Terențiu al meu ? se răsti ea la senator. Oare nu vă ajunge că l-ați înnebunit, atunci, la Roma ? De ce vă faceți iar jocul cu el ?

Varro o asculta cu calm.

— Despre ce vorbești, de fapt, femeie ? întrebă el. Vorbești despre împăratul Nero ? Oare știi că pentru asemenea cuvinte ar trebui să te las biciuită și executată ?

— Omorîți-mă ! țipă Caia. E mai bine decît să asist la isprăvile voastre.

Senatorul era mirat.

— Nu crezi, întrebă el, că el este împăratul Nero ?

Caia îl privi cu ură, spumegînd :

— Încetați cu asemenea nerozii ! Pe mine nu mă puteți prosti.

— Ia ascultă, Caia, spuse senatorul serios și insistent. Doar te cunosc pe tine și pe Terențiu al tău de la începutul începuturilor și l-am cunoscut mai bine decît oricine altul pe împăratul Nero. Să știi, și aici accentuă fiecare cuvînt, că Terențiu al tău cunoaște anumite lucruri, pe care în afară de împăratul Nero și de mine nimeni nu le putea ști.

— În cazul acesta le-a cunoscut totuși și un al treilea, replică, încăpățînată, Caia. Terențiu al meu le-a aflat într-un fel. Să nu-mi vorbească domnia-ta ca și cum ai avea în față o idioată. E imposibil ca un bărbat ca domnia-ta să poată fi dus de nas de Terențiu al meu.

— Poate că bărbatul care s-a întors la tine, atunci, de pe Palatin, continuă Varro răbdător, era totuși împăratul.

— Asta n-o crezi nici domnia-ta, replică femeia vehement. Doar s-a culcat cu mine și înainte și după, și era același bărbat. Exact la fel m-a întors Terențiu al meu pe o parte, cînd, destul de rar, a vrut ceva de la mine, și exact

la fel m-a prins de sinul drept. De unde era să știe împăratul Nero cum făcea asta Terenţiu al meu ? Explică-mi, te rog, dacă poţi, domnia-ta ! Şi, pe deasupra, mi-a mai spus, după ce a murit Nero, să nu-i mai dau izmenele cu petecele verzi, și nu pot să-mi închipui ca împăratul să se fi întreţinut cu el tocmai despre asta, în ultima noapte, pe Palatin. Şi nu cred ca adevăratul Nero să fi știut și să fi înjurat vreodată atît de grosolan pentru că pulpa de capră era prea puţin împănată cu usturoi și pentru că acest lucru se întîmpla a patra oară în acea lună.

— Ceea ce spui pare a fi logic, recunoscu Varro, după o chibzuinţă bine mimată. Trebuie, într-adevăr, să mă mai gîndesc la toate acestea. Deocamdată însă rămîi, pentru orice eventualitate, la mine în casă ! Trebuie să-ţi mai vorbesc despre cele pomenite.

— Promite-mi, îi zise Caia, că nu i se va întîmpla nimic rău dacă vine sfîrșitul ! Odată l-ai apărat, n-am uitat. Dacă-mi promiţi, voi rămîne în casa domniei-tale și voi face ceea ce vei găsi de cuviinţă.

Varro promise. Era mulţumit să aibă femeia la îndemînă, ca martor util, dacă creatura s-ar răzvrăti vreodată.

III

DOI BĂRBAŢI DIN POPOR

Mai era unul care, în mod ciudat, tocmai atunci cînd entuziasmul general ajunsese la culme, începu să aibă îndoieli cu privire la soarta lui Nero : era Knops. Cunoștea lumea, adulmeca mirosul lucrurilor și al oamenilor cînd începeau să putrezească. Același instinct care-l făcuse timp atît de îndelungat să acorde încredere norocului ce părea că-i ţine parte stăpînului său îi spunea acum că punctul

culminant fusese atins, că Terențiu începe să miroase a copt, a răscopt.

În fond era destul de fantastic și împotriva oricărei rațiuni însuși faptul că olarul Terențiu era de mai multe luni, pentru toată țara, împăratul Nero, inspirînd teamă pînă și la reședința lui Titus. El, Knops, se putea felicita că, la timpul potrivit, a socotit imposibilul drept posibil și că și-a legat viața de această credință. Acum însă carul se afla la mare înălțime și oare, dacă vreodată va porni în jos, nu se va răsturna prinzînd o viteză prea mare? Un bărbat înțelept făcea bine să se dea jos din timp, punîndu-se la adăpost cu prada sa. Își aminti de anumite personalități ale antichității care, prea siguri de norocul lor, s-au înfumurat și au pătimit crunt, ca Niobe ori Policrat.

Dar Knops gustase din dulceața puterii; puterea avea gustul mierii, era greu să renunți la ea. El mirosi primejdia, dar nu-și putu călca pe inimă și să renunțe la putere. Va mai aștepta puțin, puțin de tot; atît își poate permite. Își fixă un țel. Îndată ce Nero va fi cucerit Antiohia, capitala Siriei, el, Knops, se va face nevăzut.

Deocamdată, pe cît posibil, trebuia să pună în siguranță cele dobîndite. Prin interpuși, plasă în mîini bune bani și giuvaere. Apoi rezolvă problema cu fetița, Ialta. Totul se desfășură așa cum își închipuise. Luă fata în casa lui, se culcă cu ea. Îi plăcu. Nu era mofturoasă; îi plăcea în mod vădit de el și nici nu ascundea acest lucru. Nu era gingașă, ci mai degrabă grosolană, dar lui îi plăcea. Era pornit să-și manifeste generozitatea. Prietenul său Gorion, tatăl Ialtei, nu îndrăzni să crîcnească, ci schiță doar un surîs jenat cînd Knops îi povesti în limbajul unui cunoscător, despre farmecele ei trupești. Dar Knops îl bătu afabil pe umăr și spuse cu un aer protector: „Ei, bătrîne, acum vei vedea cine e Knops. Mă voi căsători cu micuța ta Ialta."

Olarul Gorion tresări fericit. Bineînțeles că-l supărase cînd Knops se ținuse de cuvînt și se culcase cu fiica sa. Dar

a fost cu mărinimie despăgubit pentru acest necaz al său prin cîștigurile și onorurile care i-au fost acordate în urma legăturii lui Knops cu Ialta. Auzind acum că vrea să se însoare cu fata, olarul Gorion se simți în al șaptelea cer.

În sinea lui, Knops era mîndru de modestia pe care o manifesta prin logodna sa cu Ialta și se aștepta ca zeii să-l răsplătească pentru simplitatea sa. Nu era de dispreţuit, de asemenea, nici faptul că legătura cu o fată din popor îi va aduce și mai multe simpatii în mase, în rîndul cărora se și făcuse popular datorită firii sale glumețe și vioaie.

Exista însă cineva căruia această logodnă nu-i era pe plac. Căpitanul Trebon avea mult respect față de șiretenia lui Knops și se simțea legat de el, mai cu seamă cînd se gîndea la domnii cei nobili ; dar, în fond, era mereu ros de invidie din cauza minții agere și suple a lui Knops. Trebon nu știa ce-i teama ; cînd era beat își permitea să profere chiar injurii la adresa lui Knops. Faptul că acum voia să se însoare cu această puștancă de condiţie inferioară era socotit de militarul vanitos, care se fălea cu titlurile și decorațiile sale, drept o jignire la adresa lui, drept o rușine pentru toată curtea lui Nero. Se hotărî să-i spună lui Knops fără menajamente părerea sa.

Se aflau în birtul lor preferat, „La marele cocor". Încăperea scundă era îmbibată de mirosul uleiului ieftin, al usturoiului și de fumul usturător de la plita de gătit ; la mesele grosolan cioplite stăteau, înghesuiți, meșteșugari și sclavi. Cîrciumarul, pe jumătate gol, se agita prin local. Knops era îmbrăcat simplu, Trebon purta și aici ceva purpură și metal. Knops se puse pe băut, la fel și Trebon.

El nu înțelegea, spunea răutăcios Trebon, cum un bărbat ca Knops poate să decadă în asemenea hal. Nu e departe ziua cînd vor intra în Roma, și atunci vor putea alege dintre fiicele înaltei aristocrații. Printre ele se va afla și vreo pradă mai de soi. Dacă la un trup alb și fin, îngrijit și cultivat timp de secole, se mai adaugă banii și un nume răsunător, toate laolaltă vor încălzi cum nu se poate mai

bine patul uni bărbat, despăgubindu-l pentru vicisitudinile vieții. Knops este pe cale să-și irosească inutil o șansă ademenitoare. Ori poate vrea să se castreze el însuși, ca un preot sirian ? Pe scurt, și ca de la bărbat la bărbat : logodna lui Knops înseamnă o durere, ba chiar o ofensă pentru prietenii lui.

Knops îl fulgeră pe Trebon cu o privire iute și usturătoare. Dacă o femeie îndeplinește în pat condițiile la care el ține, ca bărbat experimentat, atunci femeia nu mai are nevoie nici de bani, și nici de nume răsunător ; ca atare, el se va ține de cuvînt. Nu știe care dintre ei este, în anumite situații, mai pretențios, el ori prietenul său Trebon ; dar interzice categoric ca cineva să se amestece în treburile sale cu femeile. Cît despre gusturile lui, nu îngăduie să fie discutate. Se însoară cu cine vrea. Dacă vreodată va avea chef să se distreze cu o aristocrată, va fi în stare s-o facă și pe asta, cu toată căsnicia lui cu o fată din popor.

Knops turna băutura în el, iar căpitanul Trebon nu se lăsa mai prejos ; se priveau, măsurîndu-se provocator, dușmănos, dar și prietenos, cu complicitate.

În curînd privirile lor se înmuiară. Prea multe îi uneau : ticăloșenia, legătura cu Nero. Trebon se îmbătă, Knops la fel. Trebon mai mîrîi puți, apoi încetă. Se îmbrățișară, țipară unul la celălalt, se culcară cu aceleași femei, ca doi camarazi, dar se urau de moarte.

IV

UN MARE ARTIST

„Ce mare artist piere în persoana mea ?“ — acestea ar fi fost ultimele cuvinte ale muribundului Nero. „Ce mare artist trăiește în mine“, spunea Nero-Terențiu confidenților

săi, și se comporta ca și cum ar fi fost pe deplin fericit în posesia maiestății și talentului său. Dar, cu toate succesele repurtate, nu era pe deplin fericit. Doar cînd avea prilejul să apară în public și să vorbească în fața maselor, atunci se simțea cu totul sigur de sine și simțea, după cum obișnuia să citeze cuvintele unui clasic, „împărat pînă în măduva oaselor". În prezența unor persoane singulare însă — a Marciei, a lui Varro, a regelui Filip — îl mai cuprindea uneori sentimentul inferiorității sale. Era bucuros că murise cel puțin Fronto ; deoarece și în preajma lui îl cuprinsese uneori o senzație de jenă din cauza monstruoasei uzurpări.

Cel mai mult se temea însă de o întîlnire, care, mai devreme ori mai tîrziu, trebuia să aibă loc : întîlnirea cu aliatul său Artaban, marele rege al parților. Spunea tuturor și sieși cît de mult se bucură de această întîlnire și cît de mult regretă că Artaban trebuia să o amîne mereu, din cauza luptelor în care era prins, la frontierele dinspre Orient ale Imperiului, împotriva rivalului său Pakor. Dar, în fond, Nero-Terențiu se simțea ușurat aflînd de aceste amînări. Căci în adîncul conștiinței sale, ținînd la aparențe, se temea de „aerul de maiestate" înnăscut al marelui rege, al regelui regilor, de lumina pe care o radia și care era simbolic purtată în fața lui oriunde apărea. Nero-Terențiu se temea că propria-i inferioritate și obscuritate nu va putea face față acestei lumini, care-i va dezvălui toată goliciunea.

Odată stătu de vorbă cu prietenul său cel mai periculos, Varro. Îl prinse de veșmînt, după cum obișnuia să facă Trebon, și, cu o voce înăbușită, i se destăinui.

— Știi, scumpul meu Varro, că am făcut o experiență ciudată ? De curînd am fost în Labirint, pentru a chibzui cum să-mi construiesc cavoul. Voiam să fiu singur și i-am îndepărtat pe purtătorii de făclii. Era întuneric beznă și atunci s-a întîmplat un lucru ciudat. Își apropie capul de cel al lui Varro, coborî și mai mult vocea, dîndu-i un

timbru și mai misterios. Peștera, șopti el, s-a luminat. Lumina venea din capul meu, era propria mea măreție a cărei lumină umpluse peștera.

Nu îndrăzni să-l privească pe Varro în față în timp ce-i șoptea această confidență. Căci ce ar fi putut face dacă Varro ar fi surîs ? Nu i-ar fi rămas altă cale de a răspunde unei atare jigniri decît să-l ucidă ori să se sinucidă. Dar Varro nu surîse. În sinea lui se sperie.

În aparență însă împăratul Nero părea sătul și fericit. Fericirea sa afișată îi devenise de mult obișnuință, și întrucît această stare de mulțumire deplină începuse să-l plictisească, blazarea ce puse stăpînire pe el contribui la o și mai mare asemănare cu adevăratul Nero. Acum însă, văzînd că Varro nu surîde după ce-i povesti despre peșteră, simți o fericire copleșitoare.

Da, Nero se bucura de favoarea zeilor. Apollo îl înzestrase cu calități deosebite de ale celorlalți muritori de rînd, Marte îi dăruise victoria în bătălii și pe prietenul său Trebon, Minerva îi dăduse sfaturi bune și pe prietenul său Varro, Hermes îi trimisese viclenia și pe prietenul său Knops.

Uneori sfetnicii îi raportau, firește, și lucruri mai puțin favorabile. Îi povesteau, de pildă, că unele cuvîntări obscure ale lui Ioan de Patmos ajungeau pînă aici din pustiul unde blestematul se ascundea, pătrundeau în popor și atîțau masele împotriva împăratului. Poporului îi era dor de Ioan, îl numea „actorul sacru", și nu în batjocură ; fiindcă „împăratul", „sfîntul" și „actorul", erau cele trei forme supreme în care poporul își venera favoriții. Prorocirile ciudate ale lui Ioan despre Anticrist și despre fiara care va veni sau a și venit, pentru a înghiți lumea, incitau populația, o neliniștea. Nero însă zîmbea, rîdea de Ioan de Patmos, autorul acestor vorbării, și de Dumnezeul său creștin.

Rîse și cînd află că apar din ce înce mai multe copii ale tragediei *Octavia*, care reda în versuri atît de patetice crimele odioase ale lui Nero și care îi prilejuise primul său succes public. Pe el, defăimătorii nu-l puteau atinge ; de cînd Varro nu îndrăznise să surîdă, se simțea sigur în posesia aerului său de maiestate. Cînd Knops dispuse să fie arse în public exemplarele *Octaviei*, pe care reușiră să pună mîna, împreună cu alte scrieri defăimătoare, Nero găsi că în acest fel se acordă prea multă onoare bietelor sforțări ale adversarilor și, sigur pe nimbul maiestății lui, își permise o glumă imperială.

Își invită prietenii și suita la o serată de recitări și le declamă el însuși *Octavia*, „cîrpăceala" adversarilor săi.

Se hotărî să nu caricaturizeze *Octavia* ; ar fi fost un lucru mult prea ieftin, ci intenționa să-și condimenteze spectacolul cu o ușoară ironie, abia perceptibilă, ce trebuia să emane o bună dispoziție spirituală, elevată.

În acest stil își începu recitarea. Dar în el zăcea un actor prea bun pentru a putea menține mult timp acest ton. Curînd, fără voia lui, insuflă versurilor *Octaviei* toată capacitatea de a emoționa a eului său. Și așa cum în alte cazuri Terențiu se transforma în maiestuosul și blazatul Nero, acum strălucitorul, blîndul domnitor Nero-Terențiu se transformă în Nero al *Octaviei*, în criminalul odios, brutal, care suferea din cauza propriilor sale vicii, și Nero-Terențiu recită partea corului în care își prezicea cu seriozitate și convingere înverșunată, ca unic martor al propriilor crime, sfîrșitul nefast.

Înalții oaspeți îl ascultară, șocați, ușor îngroziți. Nu apăru de fel acea veselie sublimă pe care Nero aștepta s-o producă interpretarea sa. E adevărat că Trebon se sforță și hohoti cît putu de des, zgomotos, cu binecunoscutul lui rîs exploziv, iar Knops înveseli seara cu glume piperate, dar veselia pe care se străduiau s-o manifeste era artificială, și umbra tristeții se așternu peste mica adunare strălucitoare.

Nero simți că efectul scontat nu se produsese. După terminarea reprezentației se comportă cu atît mai zgomotos și îngîmfat. Spunea că, încă în acest an, intenționează să înceapă o operă nouă, mai măreață decît epopeea sa despre *Cele patru ere*. Voia să înfățișeze întreaga istorie romană în două sute de cînturi de mari proporții. Knops își permise o glumă, pentru a destinde atmosfera glacială.

— Dacă poporul roman va avea cele două sute de cînturi ale maiestății-tale, zise el, va avea de citit atît de mult încît nu-i va mai rămîne timp să muncească, nici să cucerească restul lumii, și istoria romană își va fi găsit sfîrșitul chiar prin descrierea ei de către propriu-i împărat.

Dar nimeni nu îndrăzni să rîdă, deoarece nici Nero nu rîse. Nu se dezlănțui cu furie, nu făcu nici măcar o mină supărată, trecu pur și simplu peste vorbele lui Knops. Acesta înțelese totuși că săvîrșise o greșeală ireparabilă.

Gravitatea acestei greșeli ieși la iveală mult mai tîrziu ; căci Terențiu — și Knops trebuia să știe acest lucru — ținea o socoteală precisă în toate și avea o memorie bună.

Nero puse capăt adunării. Rămase singur în sala fastuoasă unde recitase propria-i tragedie. Servitorii, neștiind că împăratul se mai afla acolo, veniră să stingă luminile, dar se retraseră speriați de expresia întunecată a feței acestuia. El îi chemă înapoi și le porunci să-și facă munca ; aceștia stinseră luminile.

Iată-l, așadar, pe împăratul Nero pe podium, singur, în întuneric, în veșmîntul alb al recitatorului, cu coroana pe cap, cu buza inferioară împinsă înainte, îmbufnat, supărat, simțindu-se neînțeles și foarte singur. Ce-i folosea că poseda aerul de maiestate ce emana lumina cea mare și că fruntea îi era înconjurată de un nimb de raze ? E drept, lumea proștilor recunoștea în el pe marele împărat ; dar că era mult mai mult decît atît, că era un mare artist, nu o recunoștea nimeni.

V

CLAUDIA ACTE

În acea vreme se răspîndi vestea că prietena lui Nero, Claudia Acte, își va vizita patria siriană, după ani mulți de absență. Această știre provocă senzație în Siria și Mesopotamia, deoarece Claudia Acte era una din personalitățile care stîrnea în cea mai mare măsură interes pe tot întinsul imperiului.

Se născuse ca sclavă și avusese o copilărie grea. Stăpînul ei o pregătise pentru a fi acrobată ; fusese o școală aspră, plină de înjurături, bătăi, foame. Apoi, la vîrsta de nouă ani, frumoasa și mlădioasa fată fusese cumpărată de curtea imperială. Nero, el însuși foarte tînăr, o văzuse pe Acte cînd avea cincisprezece ani și pasiunea care îi legase pe cei doi din prima clipă rezistase tuturor intemperiilor vieții și guvernării sale.

Acte era de statură mijlocie, gingașă și robustă totodată. Avea pielea albă, ca de marmoră străvezie. Sub fruntea pură se arcuiau sprîncenele negre, stufoase, peste ochii căprui, luminoși, cu privirea iscoditoare și ascuțită. Gura, puțin prea mare, avea o linie nobilă, deasupra unei bărbii îndărătnice. Nero o cîntase pe Acte în versuri frumoase, dintre care unele deveniseră populare ; mai ales cele două în care o slăvea ca fiind femeie și copilă, castă și aprinsă în același timp.

Uneori, în cercul prietenilor lui Nero, ea își demonstra arta pe care o învățase. Era ceva ce semăna cu acrobația, pantomima și dansul. Adesea, ca o reminiscență a copilăriei grele, pe fața ei se așternea melancolia ; dar în aceste clipe dăruindu-se cu totul dansului, fără a mai fi amenințată de nimic, tristețea dispărea. Devenea din nou copila care fusese împiedicată să fie în tinerețe, iar spectatorii, copleșiți de puritatea ei, uitau de teh-

nica rafinată ce și-o însușise cu atîta trudă și suferință. Era vestită mai cu seamă una dintre micile ei pantomime, un fleac, o simplă joacă. Reprezenta un copil care balansa pe o mică frînghie un fel de sfîrlează, bucurîndu-se de propria-i îndemînare dar, și mai mult, de stîngăciile ei. Învîrtea sfîrleaza pe frînghie, o azvîrlea în sus, o prindea iarăși, serioasă, gingașă, adîncită în joc, rîzînd supărată, dacă dădea greș, fericită dacă reușea. Între timp, pe jumătate recitînd, pe jumătate cîntînd, șoptea cu glasu-i de copilă : „Învîrtește-te, sfîrlează ! / Te bucuri dacă te învîrt ? / Te bucuri dacă te învîrți ? / Eu sînt fericită !“ Pe întinsul vastului imperiu, chiar și cei care nu știau nici un cuvînt grecesc fredonau aceste versuri copilărești ; nici un vers al lui Homer nu era atît de cunoscut.

Acte era copilul preferat al Romei, copilul preferat al imperiului. Masele, văzîndu-l pe împărat alături de această fată nobilă, serioasă și senină, pe care o iubea în mod vădit ca și ea pe el, îl aclamau și nu voiau să dea crezare monstruozităților pe care adversarii lui Nero le răspîndeau pe seama lui. Ea a fost prima care îl numise pe împărat „bărbuță roșcovană“, după vechiul său nume gentilic, și masele au preluat aceste cuvinte de alintare. Claudia Acte trecu peste sîngele și murdăria pe care dominația mondială o revărsă asupra Palatinului, tînără, aeriană, și întîmplările cele mai tenebroase deveneau de necrezut în lumina seninătății ei.

Ea însă nu se străduia să pară neprihănită. Nu-și ascundea curiozitatea, manifestînd un interes deschis nu numai față de bîrfele din Roma. ci și față de cele din Alexandria și Antiohia. Îi făcea plăcere să fie malițioasă și nu se sfia ca de dragul unei glume reușite să distrugă oameni. Dacă în timpul jocurilor stătea în loja imperială, se lăsa pradă pasiunii, ca și poporul de rînd, țipa ca și acesta, neținînd cont de etichetă, se apleca avidă peste balustradă pentru a vedea mai bine cum mor animalele și oamenii, și poporul aclama, deoarece ea era una cu

poporul. Avea toane ca și masele și-și manifesta toanele. Se întîmpla ca în arenă, în timp ce în jurul ei se cerea vehement grațierea unui gladiator sau luptător, ea să întindă degetul mare în jos, cu fruntea senină, cu un surîs copilăros în jurul buzelor, pretinzînd moartea gladiatorului.

Această foarte tînără fată era și foarte calculată, ceea ce constituia pentru ea un motiv de mîndrie. Intendenții ei nu-și puteau permite să fie prinși cu inexactități. Construia în stil mare, avea moșii, vile, adevărate castele, la Puteoli, Veletrae, ținea o curte a ei și totuși aduna mai mulți bani decît cheltuia. Reușise să-l determine pe Nero, la timp, să transcrie pe numele ei cărămidăriile cele mai rentabile și, prin rugăminți și amenințări, izbuti ca o mare parte dn construcțiile publice să fie ridicate din materiale pe care fabricile ei le livrau la prețuri nu tocmai modeste.

Dar Roma și lumea nu-i luau nimic în nume de rău Claudiei Acte. Toate faptele bune ale lui Nero erau inspirate de ea, tot răul de sub domnia lui se întîmpla împotriva voinței ei. Precum o slăvise Nero în cîntecele sale. în ochii lumii ea era drăgălașă și senină, fiica isteață și fermecătoare a zeiței Roma, astfel că Roma și lumea întreagă o respectau.

Era curajoasă și stăruitoare în pasiunile ei. Neînfrîcată, după ce Nero pieri în urma persecuției Senatului, ceruse de la noii stăpîni să-i fie predat cadavrul. Deși își dăduse seama că-și riscă viața, ea nu se sfiise ca, în acest scop, să provoace aproape o răscoală. Atotputernicii zilei nu îndrăzniră s-o refuze și corpul celui defunct îi fu predat. Pregătise amantului ei imperial o incinerare publică fastuoasă, la proprietatea ei de pe Via Appia, în timp ce în jur, din ordinul Senatului, erau distruse busturile lui Nero, statuile și toate celelalte însemne care aminteau de acesta. Rugul fusese ridicat la o înălțime de șapte caturi, după cum i se cuvenea împăratului, și

pe cel mai înalt dintre ele fusese așezat vulturul, care-l dusese pe cel mort, pe nemuritorul, la rudele sale, zeii. Iar pentru urna cu cenușa lui, construise în parcul ei un mausoleu.

Păstrase doliu timp de o jumătate de an. Apoi își reluase viața de mai înainte, liniștită, copilăroasă, senină. Prietenii o lăudau spunînd că arta-i devenise și mai eterică. Niciodată nu dăduse reprezentații în public; dar cunoscătorii declarau că încă și astăzi, la vîrsta de treizeci și doi de ani, la treisprezece ani după moartea lui Nero, era cea mai mare artistă de pantomimă a imperiului. Poporul o aclama oriunde apărea și împărații flavi nu îndrăzneau să se atingă de privilegiile, distincțiile, onorurile ce i se acordau.

Acum, deci, Claudia Acte urma să vină în Siria pentru a-și revedea patria, pe pămîntul căreia nu călcase de pe vremea nenorocitei sale copilării.

VI

CEION ȘI NEPREVĂZUTUL

Vizita ei nu-i convenea de fel guvernatorului Ceion. Încă la Roma, existența Claudiei Acte era un spin în ochii lui, o considera dușmană, o ființă cu totul opusă lui. Prin lipsa de efort cu care ajungea la orice voia, prin ușurința ei binecuvîntată, cerul părea să-și bată joc de strădaniile lui severe, trudnice. De cînd vestea sosirii ei devenise cunoscută, pe străzile Antiohiei se cînta iarăși acel cîntecel stupid despre sfîrlează, care-l supărase pe Ceion la Roma. Îl cîntau cu toții, sclavii și funcționarii, ștrengarii de pe stradă, romanii, sirienii, grecii. Lui îi suna ca o batjocură. Parcă el însuși ar fi fost sfîrleaza

învîrtită și acest cîntec prostesc, impertinent, îi mai pretindea să se și bucure de acest lucru.

Ar fi preferat să nu dea nici o atenție Claudiei Acte. Dar nu putea proceda astfel. Palatinul îi impuse să încerce s-o cîștige pe Acte, cu prilejul vizitei sale în Antiohia, ca martor principal împotriva escrocului Terențiu. Cum să procedeze ? N-ar fi fost exclus ca femeia, care-l iubise pe adevăratul Nero, să ajute la demascarea înșelăciunii. Dar cine putea să cunoască tainele sufletului unei femei care născocise stupidul cîntec despre sfîrlează ?

Acte răspunse de îndată invitației lui de a-l vizita. Fusese primită cu toate onorurile și, aflîndu-se în cabinetul de lucru al guvernatorului, examină cu ochi curioși și vii încăperea și pompa sa, întrucîtva rigidă, pe care o umplea acum vestitul ei rîs dezinvolt, vesel. Ceion îi puse politicos întrebările de rigoare : de cînd nu și-a revăzut patria, cum i se pare acum Antiohia, cît timp intenționează să rămînă. Ea răspunse cu amabilitate, îl privi zîmbind și, pînă la urmă, rîzînd de-a binelea, spuse :

— Și acum, scumpul meu Ceion, întreabă-mă, în sfîrșit, ceea ce te preocupă de cînd ai aflat că voi veni.

Guvernatorul, puțin descumpănit de cuvintele ei directe, dar și ușurat, se prefăcu mai întîi că nu înțelege. Apoi, recunoscu că îl preocupă dacă ea va trece sau nu frontiera spre a-l vedea pe așa-numitul Nero ; căci, de bună seamă, fusese invitată.

— Da, într-adevăr, am fost, admise ea serioasă. Închipuie-ți, dragul meu Ceion, continuă apoi, nici eu nu știu dacă voi accepta invitația. Sînt curioasă să-l văd pe acel bărbat, trebuie să recunosc, și înclin să cred că mă voi duce totuși să-l văd.

Felul degajat, vag, în care spuse acestea, îl impresionă pe Ceion mai mult decît dacă și-ar fi manifestat voința hotărîtă de a se situa de partea impostorului ; în acest din urmă caz ar fi putut să amenințe, cine știe, poate

chiar să se opună. Ar fi fost însă ridicol să dea ordine unei ființe atît de rupte de realitate, față de care nici un mijloc de constrîngere nu putea avea efect.

— Sînt obligat să te rog să nu întreprinzi o călătorie în Mesopotamia, scumpa mea Acte, zise el în sfîrșit, destul de ceremonios. Simplul fapt că l-ai vizita pe acest bărbat ar fi interpretat de dușmanii noștri ca o atestare, în sensul că accepți posibilitatea autenticității lui Nero și că l-ai putea socoti pe acest ins drept Nero. Oare n-ar fi o lipsă de loialitate față de împăratul Titus dacă ai sprijini o asemenea prezumție? Căci nimeni nu știe mai bine decît domnia-ta că Nero nu mai trăiește.

Se întinse fără voia lui. Era un militar uscățiv, bătrîior, și Acte pricepu subit de ce era numit „Întindilă". Ea se ridică în picioare și se propti de speteaza fotoliului oriental. Dar cînd Ceion vru și el să se ridice — căci nu se cuvenea să șezi în prezența unei doamne — ea îl împinse ușor și energic înapoi pe scaunul său, îl scrută cu privirea pe omul mic, consumat, pe fața căruia apăreau din ce în ce mai multe pete roșii, și zise surîzînd:

— Ai uitat, scumpul meu Ceion, că sînt o femeie curioasă. Dacă cinci milioane de oameni cred că un bărbat este împăratul Nero, oare n-are dreptul prietena lui Nero să-l vadă pe acest bărbat?

— Nu, mîrîi Ceion. Nu cred, adăugă el mai politicos. În fața zeilor, în fața împăratului, în fața Senatului și a poporului roman cred că nu are acest drept.

Stătea rigid pe scaunul său și-și mîngîia cu vîrfurile degetelor palma celeilalte mîini.

Acte se așează; de fapt nu ședea, nu-i plăcea să șadă, ci își trase picioarele pe fotoliu, așa încît mai de grabă părea culcată.

— De împărat și Senat, replică ea, nu m-am temut niciodată. Poporul, de bună seamă, nu are nimic împotrivă să-l examinez pe așa-numitul Nero, probabil chiar dorește acest lucru, și în mod sigur zeii nu se opun.

Rămîne deci cel mult întrebarea : ce atitudine are guvernatorul Ceion față de o asemenea vizită ? De fapt, ce ai face, scumpul meu Ceion, dacă m-aș decide pentru vizită ?

— Nu știu încă precis, zise înțepat guvernatorul. Ar fi posibil să iau măsuri spre a te împiedica.

— Cu forța ? întrebă Acte cu interes, surîzînd cu toată fața.

— Dacă m-aș hotărî să te împiedic, replică Ceion, atunci, la nevoie, și cu forța.

Acte izbucni în rîs, cu rîsul ei cunoscut, spontan :

— Ești un bărbat curajos, zise ea. Dar, promite-mi să continuăm această discuție altădată. Acum trebuie să mă odihnesc două ore. Împărăteasa Popeia era însoțită în timpul călătoriilor ei de o turmă de măgărițe, pentru a-și spăla fața cu laptele lor în timpul nopții. Mie-mi ajung două ore de somn după-masă. Dar pe acestea trebuie să le am. Oricum, am împlinit treizeci și doi de ani. Deci, la revedere, scumpul meu Ceion !

Încă în aceeași seară guvernatorul răspunse la vizita ei. Ea îl întîmpină pe funcționarul extenuat, frînt, proaspătă și sigură de sine. Dacă ar fi fost încă bărbatul bățos de azi-dimineață, și-ar fi bătut joc pur și simplu de el. Dar și el fusese prins de vraja ce o emana, intui farmecul făpturii ei. Se hotărîse în consecință să se încredințeze fără rezerve acestei femei, în loc s-o amenințe fără sens cu măsuri de forță, și să-i împărtășească deschis grija împovărătoare care-l apăsa.

În cuvinte prudente, pentru a nu o jigni pe ea sau memoria împăratului ei, îi arătă că politica lui Nero fusese măreață, dar nerațională. Planul de a încadra Levantul complicat, amețitor, în sistemul ponderat al imperiului, a fost o utopie. Roma nu putea digera mai mult din Levant, decît înghițise pînă atunci. Dar, chiar dacă nu erai de acord cu politica de orientare occidentală a Flaviilor, exista oare cea mai mică șansă pentru a promova azi ideile lui Nero ? Dacă încercarea de a duce o politică

orientală energică, expansivă, a eșuat atunci cînd ea era întreprinsă din centrul imperiului și avea la dispoziție întregul aparat de stat, cum ar putea fi dusă la bun sfîrșit această politică acum, de la periferie, și doar cu o mică parte a mijloacelor de odinioară? Nu, era lipsit de orice șansă, chiar dacă un astfel de proiect ar fi sprijinit de un bărbat cu adevărat însemnat și nu de un nenorocit de sclav. Rezultatul nu poate fi decît o imensă nenorocire.

— Apelez la rațiunea domniei-tale, scumpa mea Acte, zise guvernatorul, neobișnuit de vioi, la binecunoscutul bun-simț al domniei-tale. Cu entuziasm se poate face o politică orbitoare, dar numai pe termen scurt. Nero a fost desigur un bărbat mai strălucitor, dacă vrei, o personalitate mai mare decît bătrînul Vespasian, cu mintea lui rustică. Dar Nero a lăsat ca moștenire patruzeci de miliarde datorie, iar Vespasian un activ de șaptesprezece miliarde. Acum, cînd după ani îndelungi de muncă istovitoare, Orientul a fost din nou întrucîtva pacificat, încercarea de a reedita politica neroniană ar putea pricinui pentru scurt timp necazuri adversarilor lui Nero; dar cel care duce astăzi o politică neroniană va trebui în cele din urmă să termine oricum învins. Și prăbușindu-se parcă, recunoscu trist: Eu însumi am ascultat odată de pornirile mele, în loc să urmez calea rațiunii, și poate această mică deviere de la linia cea dreaptă a contribuit la declanșarea acțiunii lipsite de sens din Mesopotamia. Lasă-te prevenită, scumpa mea Acte, și lasă-te convinsă. Epoca noastră înclină spre înflăcărare. Înflăcărarea este o ispită puternică. Dar, dacă nu vrem ca civilizația romană să piară, atunci trebuie să ne întoarcem cu toții definitiv la rațiune, să izgonim înflăcărarea în spațiul restrîns al vieții personale și în lumea artelor. În politică nu este loc pentru ea.

Acte asculta liniștită și serioasă. Poate că omul avea dreptate. Dar ce o privesc toate acestea pe ea? Vrea oare

ea să se ocupe de politică ? Nu, vrea pur și simplu să-l vadă pe acest Nero ciudat și, după ce-l va fi văzut, va hotărî ce are de făcut. Nu-și poate permite să aibă o viață particulară ? Politică, bun-simț, foarte bine ! Dacă nu-ți este însă îngăduit să te lași cuprins, din cînd în cînd, de amețeala înflăcărării, ce sens mai are tot bunul-simț omenesc. Dacă, în cele din urmă, te întrebi ce anume a meritat să fie trăit, îți dai seama că n-au fost decît cele cîteva ore de înflăcărare. Dar n-avea sens să-i explice acestui biet și jalnic funcționar din fața ei ; tot n-ar fi priceput nimic.

Ea l-a iubit pe Nero. Acesta nu cunoștea măsura. Multă lume spune că ceea ce a făcut, felul cum a trăit, a fost o nebunie, și opinia acestor înțelepți a și fost confirmată în chip groaznic de cele întîmplate. Dar oare nu tocmai această nebunie, acel romantism în guvernarea imperiului, asemănarea cu divinitatea, acea strălucire a puterii, nu tocmai ele cîștigaseră toate inimile de partea lui ? Rațiunea poate fi respectată ; dar de iubit nu poți iubi decît cealaltă față, strălucirea, „înflăcărarea", cum a numit-o acest jalnic Ceion. Pentru această înflăcărare l-a iubit pe Nero. Pentru această înflăcărare îl mai iubește încă și astăzi. Politica lui, întreaga lui viață putea fi greșită sau justă, a fost însă în orice caz măreață, demnă de a fi iubită. Totul din el a fost demn de iubire : asemuirea cu divinitatea, vanitatea și cruzimea lui, strălucirea, surîsul, buzele lui îmbufnate, senzuale, ochii cenușii, cînd ușor plictisiți, cînd plini de pasiune, pielea-i netedă, moale. Cît de mult îl iubise pentru pasiunea lui nestăvilită, care-l făcuse uneori să întrerupă brusc un banchet ori o ședință a Senatului simțind nevoia să se culce imediat cu ea. Și excesul planurilor lui, măreția lor, disprețul semeț cu care desconsidera dificultățile, nebunia proiectelor lui... cît de mult îl iubise pentru toate acestea !

Acte nu era pudică, și de la moartea lui Nero nu făcuse pe vestala. Printre bărbații din cercul ei mai apropiat era un poet, pe nume Italicus ; scria versuri aspre, curate și mărețe ca din marmoră și o iubea mult mai constant, mai conștient decît o iubise Nero. Avea și alte trăsături prețioase ; inteligență, cultură, poezie și chiar umor. Era un partener plăcut la masă și în pat, și nu era o senzație neplăcută să știi că acest bărbat experimentat, dealtfel atît de echilibrat, unul dintre poeții de frunte ai epocii, poate chiar cel mai bun, o iubea la nebunie. Desigur, multă lume nu înțelegea de ce ea nu răspundea dragostei lui cu mai multă căldură. Problema era simplă : poetul în viață nu se putea măsura cu Nero cel mort. Dacă se gîndea la ochii lui Nero, cum se tulburau de supărare sau de pasiune, la mîinile lui albe care o pipăiau cu cruzime, la vocea care răsuna metalic, pentru ca îndată după aceea să șoptească copilărește ; dacă se afla în mausoleul lui evocîndu-l, atunci, deși trecuseră treisprezece ani de cînd el era praf și cenușă, oricare alt bărbat devenea în ochii ei o biată umbră și părea ridicol. Acum, deși simțea un fel de milă față de acest biet apărător jalnic al rațiunii, datorită pledoariei lui împotriva înflăcărării, o copleși amintirea vie, puternică a celui mort. Ca o ispită mare — mai mult decît o simplă curiozitate — o cuprinse dorința după bărbatul pe care atît de mulți îl socoteau a fi Nero. Cît de fericită va fi dacă va vedea că posedă oricît de puțin din el, vocea, mîinile, ori mersul, doar o părticică a acelui amestec de măreție, nebunie, maiestate și alură tinerească.

— Poate este totuși Nero, șopti ea.

Vorbea visătoare, ca pentru sine, cu surîsul ușor, orgolios, greu de deșcifrat, cu care mai demult condamnase la moarte un gladiator sau un luptător care îi cerșea din priviri grațierea.

— Nu te teme, scumpul meu Ceion, continuă ea, surîzînd mai vizibil, căci celălalt se speriase și îngălbenise

în fața unei atît de vădite nechibzuințe și rea-credință. Nu vreau să mă răzbun pe nimeni, nici pe Titus al vostru și nici pe vreunul dintre senatorii care l-au ucis pe prietenul și împăratul meu. Știu prea bine că Nero e mort, i-am văzut cadavrul și gaura negricioasă din gîtlej prin care i s-a scurs sîngele și viața, l-am incinerat, iar cenușa lui se află în parcul meu, pe Via Appia. Dar poate îl voi iubi pe acest al doilea Nero și atunci el va fi Nero.

Spuse această absurditate cu voce clară, calmă, fixîndu-l cu o privire deschisă, fără nici o urmă de tulburare. Iar pe Ceion îl apucă înfiorarea și panica în fața acestei lumi în care triumfa peste tot nebunia, și în care nu mai exista loc pentru rațiune. Era încă stăpîn peste șapte legiuni romane, dar înțelese cu groază că era ca și lipsit de putere. Ce puteau face soldații săi împotriva surîsului, împotriva toanelor demente ale acestei femei ? Pentru săptămîni, pentru luni de zile soarta provinciei sale se afla în mîinile acestei tîrfe, ale acestui copil.

Nu putea lua nici o măsură împotriva ei. Era ca și fluviul Eufrat, indiferentă și incalculabilă ; nimeni nu putea să prevadă ce va aduce, binecuvîntare ori blestem. Era lipsit de sens să i-te împotrivești. Nu putea decît să stea liniștit, așteptînd să vadă ce va face ea.

De fapt abia dacă se mînie împotriva Claudiei Acte, cînd, peste două zile, ea porni spre Mesopotamia.

VII

ÎNVÎRTEȘTE-TE, SFÎRLEAZĂ !

Se aflau față în față, Acte și Varro. Nu se văzuseră de aproape treisprezece ani. El îi privea chipul delicat, frumos, care părea mai matur, poate și mai resemnat.

Claudia fusese adesea geloasă pe el, prietenul cel mai intim al iubitului ei, care furase mult din sentimentele și timpul lui Nero. Dar acum, cînd îi revăzu trăsăturile cunoscute, fața masivă, cărnoasă, ochii inteligenți, fruntea frumos boltită, își dădu seama cîte lucruri comune îi leagă. Nimeni nu-l cunoscuse mai bine pe împărat decît ei doi, nimeni nu-l iubise mai mult. Amintirea lui Nero o copleși atît de puternic, simți atît de viu imaginea lui încît deveni albă ca varul. Totodată se și sperie de urmele adînci ce le săpaseră anii pe fața lui Varro. În realitate era surprinzător de tînăr pentru cei cincizeci de ani ai săi ; dar în ea rămăsese întipărită imaginea lui neschimbată de pe vremuri, și văzu acum mai limpede decît alții ridurile bătrîneții.

— Iată deci că ne revedem, scumpul meu Varro, zise Claudia, și pe fața ei vioaie, care oglindea cele mai fine oscilații ale sentimentelor, se vedea bucurie, mîhnire și resemnare. Iar Varro gîndi : „De ce n-am iubit-o pe această femeie ? Ochii mei știau să descopere tot ce era mai de preț printre femei, aveam experiență. Oare nu am văzut cît de frumoasă este ? Din cauza prudenței mi-am interzis s-o iubesc. Oare acum o iubesc ? Doar cu cîteva luni în urmă aș fi renunțat pentru ea la tot acest joc ridicol, aș fi pețit-o, aș fi cucerit-o și aș fi trăit cu ea un an, doi sau poate chiar cinci. Acum jocul meu nătîng mi-a stors toată vlaga. Sînt golit, epuizat, îmbătrînit.“

Dar gîndurile lui nu i se puteau citi pe față și nici în cuvinte nu se făceau simțite.

— Lasă-mă să te privesc, scumpa mea Acte, spuse el în glumă. Într-adevăr, parcă ți-au mai crescut dinții și au devenit și mai inteligenți.

Mai demult glumiseră adesea despre dinții mărunți, regulați ai Actei, și Varro afirmase, jumătate în glumă, jumătate în serios, că niște dinți atît de mărunți dau impresia unei ființe proaste.

— Nu știu dacă mi-au mai crescut sau nu dinții, declară Acte, mai deșteaptă însă am devenit. Asta e sigur. Dar domnia-ta, scumpul meu Varro ?

Ea încercă să surîdă, dar nu reuși. Era emoționată de amintirile acelor vremuri, cînd se ciondăneau în trei, Nero, Varro și ea, adesea în glumă, dar cîteodată și în serios.

Era inciudată că se lăsase copleșită de sentimente.

Povestește-mi, îl rugă ea de îndată, ce ați pus la cale aici ? De ce ați început povestea cu Nero al vostru? Ce aștepți de la toată afacerea asta ? Explică-mi totul, foarte precis. Știi cît sînt de curioasă.

Stătea aproape lungită pe canapea, cu unul din brațele goale sub cap ; rochia de un albastru deschis o învăluia larg. Fruntea-i era liberă, părul negru, fin, nu prea des, îi cădea puțin ondulat pe spate, contrar modei.

Varro povesti. Nu ascunse că pretextul nemijlocit al acțiunii sale fusese antipatia față de Ceion. Povesti degajat, curgător ; totuși din vorbele sale răzbătea intensitatea pasiunii pe care o investise în această acțiune și credința fermă în ideea care se afla în spatele ei. Vorbi despre sacrificiile pe care le adusese, despre fiica lui, Marcia, despre prietenul său Fronto, despre faptul că și-a pus la mezat banii, timpul, nervii, viața și că nu regretă nimic.

Acte ascultă îngîndurată.

— Multe motive, zise ea, în sfîrșit, dar, din păcate, numai motive izvorîte din patimă.

— Din păcate ? replică Varro. Chiar din păcate ? Și își scrutau, prietenoși și curioși, fețele, căutînd să înțeleagă cît de mult erau legați prin trecutul lor și despărțiți prin prezent.

— Mi s-a dovedit, la Antiohia, cu argumente convingătoare, zise Acte, că acțiunea domniei-tale este mai mult decît necugetată, lipsită de perspective. Oamenii care mi-au explicat acest lucru sînt ființe neînsemnate și respingătoare, dar nu și lipsite de rațiune.

— Raţiune ? replică Varro dînd din umeri, şi acum îi apăru pe faţă acel surîs uşuratic şi triumfător, care-i asigurase totodeauna simpatia oamenilor. „Învîrteşte-te, sfîrleazăă, o cită pe Claudia, rîzînd. Ce este raţiunea ? Fiecare socoteşte raţional ceea ce e propice să slujească la confirmarea propriei fiinţe, iar ceea ce e împotrivă este respins. L-am creat pe acest Nero fiindcă nu vreau să trăiesc fără Nero şi opera sa. Domnia-ta l-ai iubit pe Nero, ca femeie, Acte, şi îl mai iubeşti şi acum ; l-ai înmormîntat şi îi cinsteşti memoria. Eu îl iubesc în felul meu ; îi continui opera. Este acest lucru contrar raţiunii?

— Ah, Varro, zise Acte. Te-am urît adesea. Dar ştiu prea bine cît de mult l-ai iubit pe Bărbuţă roşcovană şi el pe domnia-ta.

— Îl mai iubesc şi acum, Acte, spuse Varro. Şi se priviră plini de înţeles, veseli, serioşi.

VIII

HIMERA

Varro observă, plăcut surprins, că sosirea Actei a influenţat în bine comportarea fiicei sale Marcia. Ea, care de la moartea lui Fronto, pierzîndu-şi cu totul echilibrul sufletesc, se închisese în sine, îl căută acum spre a-şi descărca gîndurile în vorbe. Pomeni curînd de Claudia Acte. Şi, ciudat, revenea mereu la ea. Nu se sătura să afle cît mai mult despre Claudia, dorind să cunoască mii de amănunte. Pînă la urmă îşi exprimă părerea că o asemenea persoană nu poate fi lăsată timp atît de îndelungat fără a i se oferi onorurile cuvenite, şi întrucît împăratul, care se afla într-o călătorie prin oraşele recent cucerite, va mai rămîne o perioadă departe de reşedinţele sale

din Edessa și Samosata, se cuvenea ca ea să primească pe acest oaspete atît de însemnat și binevenit. Varro, surprins, zăbovi, o povățui să renunțe. Nu pricepea ce anume, o putea atrage pe Marcia spre această femeie. Însă Marcia stărui și el trebui să-i facă pe plac.

De fapt, Marcia vedea propria-i viață oglindită în Acte, în destinul acesteia. Ea, Claudia Acte, l-a pierdut pe adevăratul Nero și a venit acum, aici, în Levant, resemnată și dispusă să se mulțumească cu un fals. Aidoma l-a pierdut și ea pe adevăratul ei Nero ; căci acesta și Fronto se contopiseră atît de mult în conștiința ei, încît o dată cu Fronto dispăruse pentru ea și primul. Amîndurora, Actei și ei, nu le-a rămas decît masca lui Nero.

Acte, la rîndul ei, se interesă și ea de Marcia. La Roma și la Antiohia se vînturau tot felul de bîrfe despre Marcia, aristocrata constrînsă de un destin ciudat să fie soția unui sclav care făcea pe împăratul. Pînă și despre impotența acestui bărbat răzbătuseră zvonuri pînă dincolo de mare, cum și despre relațiile Marciei cu colonelul Fronto. Acte era curioasă s-o cunoască pe Marcia.

Ea se înțelesese cu ambele soții legitime ale adevăratului Nero, mai întîi cu Octavia, apoi cu Popeia. Nerușinarea de-a dreptul măreață, cu care Acte rezistase alături de Nero, știindu-se sigură de el, tolerîndu-i în mod prietenos soțiile și dăinuind mai mult decît acestea, contribuise în bună măsură la cîștigarea simpatiei maselor. Poporul o iubea pentru temeritatea pasiunii, pentru disprețul ei față de toate formulele de etichetă ; poporul o stima pentru nepăsarea cu care preferase să fie și să rămînă amanta lui Nero, deși dacă ar fi vrut, ar fi putut deveni împărăteasă romană. Așadar, acum, Acte dorea s-o cunoască pe soția acestui nou Nero, hotărîtă să creeze relații tot atît de bune cu ea, pe cît avusese și cu celelalte.

Acte se comportă dezinvolt. Din îngîmfarea și amabilitatea puțin crispată a Marciei sesiză cît de închistată, pustiită și tulburată era. Înțelese curînd, că nu va fi

ușor să-și facă din această ființă o prietenă ; dar sarcina o ispitea și arătă față de Marcia o cordialitate sporită. Îi punea întrebări intime, ca o fată alteia, ca o femeie altei femei, și reuși s-o cucerească. Deși Marcia manifesta față de Acte un oarecare dispreț, ca față de o ființă care se născuse sclavă. Dar oare soțul ei nu devenise din sclav împărat, și dacă în persoana împăratului însuși se ascundea un sclav, de ce în amanta sa n-ar putea să se ascundă o sclavă ? În plus, vedea în Acte o aliată firească ; căci oare Acte n-ar trebui, ca și ea, să se dezică de adevăratul Nero, de dragul acestui jalnic olar ? Marciei îi făcea bine, în mod vădit, să vorbească cu Acte. În curînd deveniră intime, și Acte putea vorbi despre Nero, despre Nero care le aparținea amîndurora, cu o ușoară ironie drăgălașă, încît nu era clar dacă se referea la adevăratul Nero ori la cel fals.

Pînă acum Marcia nu-și recunoscuse decît sieși și lui Fronto eșecul legăturilor ei intime cu Nero al ei. Acum, micile glume precaute ale Actei o destinseră tot mai mult, încît nu se mai sfii să vorbească în fața acestei confidente despre rușinea ei, mai întîi cu reținere, apoi din ce în ce mai răspicat. Își bătu joc cu vorbe abia șoptite, amărîtă și încrezătoare, de destinul ei ciudat, pe care zeii i-l hărăziseră. Cu voce reținută, cu un surîs straniu pe buzele ei trufașe, schimonosite de suferință, îi povestea Actei despre ciudățeniile lui Nero, despre unele trăsături ale adevăratului Nero, pe care le aflase, și despre cele ale lui Nero-Terențiu al ei, pe care le cunoscuse.

Acte asculta fascinată. Nu deosebea adevărul de ce era închipuire. În timp ce cealaltă vorbea, ea se gîndea cu intensitate mai cu seamă la adevăratul Nero, prietenul și împăratul ei, și, în mod ciudat, imaginea lui se schimbă sub influența vorbăriei acestei semidemente. Se întreba dacă nu cumva peste imaginea lui Nero, așa cum o purta în sufletul ei, se suprapuseseră trăsăturile

altor bărbați, ca peste imaginea lui Nero, la această nebună ; dacă nu cumva transpusese și mai transpunea încă peste imaginea iubitului ei mort tot ce i se păruse frumos și demn de iubit la alți bărbați, fiind însă oarbă față de acele însușiri ale sale care la alții i se păreau urîte și respingătoare. Nu că l-ar fi iubit acum mai puțin pe decedatul ei Nero, dar îl vedea într-o lumină mai ascuțită, mai clară.

Marcia, la rîndul ei, vorbind Claudiei Acte despre Nero, se gîndea din ce în ce mai mult la Fronto. Din ce în ce mai profund se contopea în conștiința ei amintirea lui Nero cel mort și a lui Fronto, pe care-l pierduse, cu ființa vie a lui Terențiu ; nu mai reușea să despartă cele trei imagini. Cu un aer de confidență lascivă și misterioasă, îi destăinuia Actei mirate despre preferința lui Nero de a spune în pat vorbe triviale, obscene. Spunea „Nero", dar se gîndea la „Fronto". Faptul că Nero, care se născuse sclav, avea în momentele de emoție erotică dreptul, ba chiar îndatorirea, să vorbească trivial, îl făcea pe Fronto în ochii ei și mai demn de iubit. Faptul că Nero-Terențiu era împărat îl făcea și pe Fronto împărat : ființa vie se contopea cu ființa celui mort.

În conștiința Marciei și în sufletul Actei se zămislea astfel imaginea unui bărbat demn de a fi iubit, pe care o înzestrau cu trăsăturile plăcute proprii multor bărbați, și amîndouă îi dădură imaginii numele de „Nero".

Prin această imagine, cele două femei, închistata și tulburata Marcia și inteligenta și foarte conștienta Acte, se contopiră sufletește. Marcia, ca și cum ar fi ghicit ceea ce simțea și gîndea cealaltă, spuse deodată :

— De fapt nu este adevărat că Nero a murit. El trăiește. Dacă vrei să simți cu adevărat acest lucru n-ai voie, desigur, să-l privești prea de aproape pe acest Nero al nostru. Dar cunosc un loc unde-l poți regăsi pe adevăratul Nero, adică umbra „ideea" lui — și Acte înțelese de îndată că Marcia, pronunțînd cuvîntul „ideea"

cu un surîs misterios, șiret, îl folosea în sensul dat de Plato, că vorbea despre imaginea ideală indestructibilă a lui Nero, așa cum o purtau amîndouă în suflet.

— Și unde, scumpa mea Marcia, întrebă ea, profund emoționată de ciudatele cuvinte ale celeilalte, îl pot găsi pe acest Nero, cel adevărat ?

Marcia duse degetul la buze cu tîlc, misterios, și îi șopti :

— În Labirint, iubito. Se ascunde în Labirint. Dacă te gîndești intens la el, dacă îl chemi din tot sufletul, atunci se lasă conjurat, atunci apare, șoptindu-ți acele cuvinte, triviale, obscene și drăgăstoase, cu care obișnuia să ne numească cînd se afla cu trupu-i încă lîngă noi. Vrei, scumpă surioară, să cobori odată cu mine în Labirint, să-l auzi și să-l vezi ? întrebă ea insistent, cu dor.

Și Acte, atrasă de obsesia celeilalte, răspunse și ea tot în șoaptă :

— Da, scumpa mea, du-mă acolo.

IX

DOI DEZAMĂGIȚI

Secretarul de stat Knops, la Edessa, și generalul Trebon, la Samosata, au așteptat sosirea Actei cu o plăcută încordare. Amîndoi se pricepeau la femei, erau conștienți de calitățile lor bărbătești și experiența îi făcuse să fie siguri în privința efectului acestora. A face dragoste cu o femeie ale cărei farmece făcuseră înconjurul lumii, li se părea, ambilor, un țel demn de eforturi serioase.

Knops, care se simțea la Edessa ca locțiitor al împăratului, o vizită primul. Încercă, de la început, compor-

tarea insolentă, de persiflare, cu care cucerise adesea femeile, chiar și pe vremea cînd era sclav. Acte își păstră o atitudine prietenoasă, dar rece. Îl examină pe acest măscărici de Knops, curioasă, dar vădit fără căldură. Knops, iritat de purtarea ei distantă, căută să pună în lumină meritele sale, geniul său de om de stat. Se referi, în mod cinic, la faptul că ideea inundării orașului Apamea, ideea „care a decis victoria lui Nero“ se născuse în capul său. Dar, chiar simpla amintire a acestei întîmplări părea s-o întristeze pe Acte. Nero, la vremea lui, nu se sinchisise prea mult că, deși nevinovat, lumea îl considera pe el autor al incendierii Romei, dar pe Acte această calomnie nătîngă, răspîndită de dușmanii lui Nero, o făcuse să sufere, și nu-i era pe plac că inundarea Apameiei, pe care a urzit-o această slugă vicleană, reînvia acel zvon. Acte dădu din cap cu o amabilitate plictisită.

— Trebuie să ai, zise ea gînditoare, o porție bună de îndrăzneală să dezlănțui asemenea dezastre. Fără îndoială că cel care scontează pe prostia plebei ca factor de bază își asigură un succes momentan sigur. Sînt însă curioasă cît timp se lasă prostit poporul și dacă, în acest fel, pînă la urmă veți reuși. Acum, mulțumesc pentru explicațiile interesante, încheie ea. A sosit timpul destinat odihnei mele — și cu aceasta îl concedie, prietenoasă și hotărîtă.

Knops se pomeni în fața ușii, înșelat în bărbăția lui, și de puțin folos îi fu încercarea de a se autoconvinge că, în fond, această Acte nu era decît o levantină pretențioasă, pe cale de a îmbătrîni.

Trebon nu precupeți efortul călătoriei de la Samosata la Edessa, pentru a o saluta pe Claudia Acte. Firește, el apăru în zornăitul tuturor decorațiilor și, de la început, avu o comportare mai victorioasă decît Knops. Vorbea strident, admira cu vorbe răsunătoare, neechivoce, frumusețea Actei, făcu să răsune rîsul lui renumit, vesel și gros, debită glumele sale cele mai de efect. Acte examina

cu interes fenomenul zgomotos, nu văzuse încă ceva asemănător. Îi pipăi decorațiile, ascultă povestea despre „coroana zidului", petrecu cu Trebon o jumătate de oră animată. Cînd însă, crezînd că-și ajunse scopul, o apucă deodată de umeri, bine dispus, cu mîinile sale acoperite de păr roșiatic, spunîndu-i : „Ei, cum ar fi, cu noi doi, micuțo ?", ea se feri, nici măcar indignată, dar atît de mirată, încît și el fu nevoit să-și piardă speranța în succesul său.

Seara, la cîrciumă, Knops și Trebon își povestiră cele întîmplate cu Claudia Acte. Aceste întîmplări suferiseră însă, între timp, schimbări considerabile în ochii lor. Amîndoi pretindeau că Acte le-ar fi făcut avansuri ; dar pentru o damă scoasă la reformă, ea ridică pretenții mult prea mari și pretențiile ei nu sînt în raport cu plăcerea pe care ar putea-o oferi. Bărbați cu înalte răspunderi ca ale lor n-au pur și simplu timp pentru o capră atît de fandosită.

Toate aceste constatări au fost făcute în gura mare. Oamenii din jur ascultau cu respect discuția celor doi domni sus-puși și populari, răspîndind apoi cu sîrg cele auzite.

X

CEL ÎNVIAT

Cînd Terențiu află de sosirea Claudiei Acte în Mesopotamia cu scopul de a-l vizita, el nu-și grăbi călătoria prin orașele recent cucerite. Se temea de „revederea" cu Acte. Deși faptul că Acte fusese dispusă să-l viziteze indica bunăvoință din partea ei, avea totuși, față de această „revedere" aceleași sentimente cu care întîmpinase,

la timpul său, noaptea nunții cu Marcia. Acte îl cunoștea pe Nero mai bine decît oricine pe lume. Nero se chema „bărbatul", „masculul", și Acte știa că nu purtase acest nume pe nedrept.

Dar, se consola el, nu este el oare Nero ? N-a devenit el oare „pînă în măduva oaselor" Nero, încît impulsurile lui Terențiu sînt în mod necesar impulsurile lui Nero ? Dacă bărbăția lui Terențiu nu este stimulată de Acte, acest lucru dovedește, cel mult, că Nero și-a pierdut interesul față de ea. Această idee îi dădu din nou curaj.

Socoti oportun să nu plece el la Edessa, ci s-o invite pe Acte la el, la Samosata. Acte fu surprinsă. Adevăratul Nero ar fi procedat oare la fel ? De bună seamă, nu. Dar fusese întotdeauna imprevizibil. Nu se putea niciodată afirma cu certitudine ce ar fi făcut într-un caz dat. Pentru o clipă șovăi dacă era oportun să se ducă la Samosata. Îi spuse Marciei despre invitația împăratului, fără să-și ascundă îndoielile. Marcia o întrebă confidențial :

— Să vin și eu, surioară dragă ? Dar, cum Acte tăcea, ea nu insistă, ci îi zise : Întoarce-te curînd ! Atunci am să-ți arăt Labirintul !

Despre Labirint nu-i mai vorbise de la prima lor întîlnire.

Acte plecă deci singură la Samosata. Aștepta întîlnirea cu o încordare chinuitoare dar și fericită, ceea ce nu mai simțise de mulți ani. În dimineața în care îi fusese anunțată vizita împăratului, se plimba prin odăile ei, învesmîntată ca pentru adevăratul Nero, copleșită de o așteptare febrilă. A suta oară își închipuia ce ar face adevăratul Nero dacă ar revedea-o în asemenea împrejurare, după ce-i simțise lipsa timp atît de îndelungat. Ar rîde înfundat, binevoitor, copilărește, s-ar apropia de ea, ar strîmba din nas, ar adulmeca-o, ar mirosi-o, ar aduce ochii săi cenușii, miopi, aproape de fața ei, ar privi-o fix și numai atunci ar apuca-o vehement cu mîinile sale

cărnoase, dragi ei, ar rîde, ar radia, de pe buzele lui ar țîșni cîteva cuvinte grecești, precipitate. Apoi ar amuți, ar gîfîi puțin și ar prinde-o de mîini, le-ar strînge puternic și i-ar spune într-o latină simplă: „Bună ziua, Acte. Bună ziua, micuță Acte". Da, așa ar vorbi, deși nu era mai înalt decît ea.

Strigăte în fața casei, comenzi, zăngănit de arme. Pași urcînd pe scară. Pași care par cunoscuți. Ușa se deschide, se dă la o parte draperia. Vine bărbatul străin. Nu, nu-i străin; este Nero cel care intră în odaie. Este fața sa, fruntea-i lată, părul său blond-roșcat, ochii săi cenușii, mijiți, miopi, buza sa inferioară groasă, copilăroasă, îmbufnată. Se îndreaptă spre ea cu un rîs binevoitor, tineresc, vine aproape de tot, o privește fix, simte mîinile lui cărnoase, fața-i reflectă fericire. Și acum, acum vorbește vocea lui Nero; din gura lui țîșnesc cîteva cuvinte grecești precipitate. Este oare vocea lui? Ce ciudat pronunță *th*. Nu, acum nu-i e îngăduit să cîrtească, să se îndoiască, și în mod meschin să despice firul în patru! Ea vrea să fie vocea lui! Și este vocea lui. Acum, într-o latină simplă, această voce-i spune:

— Bună ziua, Acte. Bună ziua, scumpa mea Acte.

Fața frumoasă, prelungă a Actei deveni albă ca varul, ca și cum ar fi fost una din propriile-i statui. Fără voie, aproape leșinată, acceptă dezmierdările tinerești, furtunoase ale străinului, ea care de obicei era atît de stăpînă pe sine. Oare să fie posibil așa ceva? Văzuse doar cu ochii ei gaura din gîtlejul lui Nero prin care i se scursese sîngele și viața, ajutase la spălarea cadavrului, îl acoperise cu sărutările ei, asistase cînd fusese așezat pe rug și incinerat, cenușa-i era păstrată cu evlavie în mausoleul din parcul ei din Roma. Și acum, acest bărbat se afla aci, cu ochii săi miopi, cu buzele-i de băiat obraznic, senzuale, împărătești. Totuși era un bărbat mai masiv, mai corpolent, cu treisprezece ani mai matur. Dar era fața lui, statura lui. Puteau zeii să fi făurit așa ceva a

doua oară, să fi creat a doua oară aceeași ființă ? Avea cunoștință, desigur, de ceea ce-și permisese pe vremuri Nero, din glumă, cu olarul Terențiu și încordarea ei vigilentă sesiză nu numai felul lui de a pronunța acel *th*, dar și celelalte mici deosebiri. Și totuși rămase impresionată pînă în străfundul sufletului, fericită și disperată. Încăperea era plină de Nero, de iubitul ei, așa o atinseseră mîinile lui, așa o atinsese răsuflarea lui. Dar dacă era astfel, oare îi mai aparținea iubitul ei mort ? Teama și fericirea o copleșiră în asemenea măsură, încît simțea că se sfîrșește.

Își porunci să se dezmeticească. Își spunea că un corp, o față, o mască se pot repeta, dacă însă va scruta mai atent își va da seama că mișcările, mersul acestui bărbat, ființa sa se deosebesc cu totul de ale celui dispărut. Dar, cel puțin deocamdată, nu voia să se gîndească la toate astea. Se desprinse ușor din îmbrățișarea bărbatului. Cu o voce afectuoasă, care tremura încă de emoție, îl întrebă :

— Și unde ai fost tot timpul ? De ce nu m-ai chemat la tine ?

Terențiu se aștepta la asemenea întrebări și-și pregătise răspunsuri în stilul lui Nero. Dar, actor pînă în măduva oaselor, el își concentrase toată ființa neroniană pentru primele minute ale întîlnirii și se consumase atît de mult, încît acum era cu totul golit. Avea totuși suficientă rutină pentru a da răspunsurile adecvate, pe un ton corespunzător, lipsit însă de însuflețire. Acte se trezi. Acte recunoscu în el un mic comediant, ridicol. Avea în fața lui aceeași senzație ca în fața păsării ei preferate, care stătea acum împăiată în odaia ei, tristă și mută. Magia dispăruse. O cuprinse rușinea pentru clipele mărețe, fericite și disperate prin care trecuse. Îi era totuși recunoscătoare bărbatului pentru acele clipe și nu lăsă ca el să-i observe cumplita dezamăgire.

În general, prima întrevedere se desfășurase în așa fel încît chiar și pentru un cunoscător ea putea trece drept o reîntîlnire între adevăratul Nero și prietena sa. Dar Acte era bucuroasă că prezența bărbatului n-a fost decît de scurtă durată. După vizită se simți epuizată și se culcă, pentru siestă, precum era obișnuită. Se deprinsese să doarmă două ore, chiar după mari emoții, așa că dormi și în ziua aceea. Visă un Nero haotic, desfigurat și se trezi mai obosită decît se culcase.

Era pentru prima dată că Acte se simți îmbătrînită.

Simțea iarăși mîinile lui Nero cuprinzîndu-i capul, se înfioră de răsuflarea lui, urechile, inima îi erau pline de vocea lui. De vocea cui ? De aceea a adevăratului Nero sau de a celui fals ? Dar oare nu era indiferent ce nume purta acest bărbat ? Nu ajungea oare faptul că era pe lume ? Nu reprezenta acest lucru, în sine, o favoare neașteptată, neînchipuit de mare, a zeilor ? Era dispusă să-l considere pe acest bărbat, oricine ar fi fost el, drept Nero, contrar a ceea ce vedea, contrar a ceea ce auzea. Și chiar dacă inima îl respingea uneori, fiindcă bărbatul era mai grosolan decît cel al amintirilor ei, și rațiunea o lua în batjocură fiindcă se lăsa înșelată, sîngele ei îl dorea.

În seara zilei în care o revăzu, Nero oferi un banchet în onoarea ei. Un timp se simți lipsit de orice elan ; apoi, deodată, reveniră clipele pline de inspirație ale marelui actor. Ea sesiză, fericită, schimbarea ; se aștepta ca el, adevăratul Nero, să se răstească brusc la ceilalți, să-i alunge și să se năpustească lacom asupra ei. Dar fu dezamăgită. După un timp el își luă în mod curtenitor rămas bun și plecă.

Așa s-a întîmplat și în ziua următoare, și în cea de a treia zi. Atunci ea îi spuse, cu fireasa lipsă de rușine a femeii iubitoare.

— Cînd te vei culca cu mine, în sfîrșit, Bărbuță roșcovană ?

El se pregătise pentru această întrebare și răspunse rîzînd :

— Nu trebuie să provoci zeii cu prea multă fericire. Am făcut un legămînt că mă voi abține și mă voi culca cu tine numai după ce voi fi cucerit Antiohia.

Iar ea simți cu durere cît de străin și cît de diferit era el de Nero cel adevărat.

Se hotărî să se întoarcă la Edessa, și apoi, curînd, la Antiohia și la Roma. Dar i-a fost neașteptat de greu să se despartă de acest bărbat. Mai rămase o zi, și încă una, și apoi încă o săptămînă.

XI

LABIRINTUL

Deși era primitiv și închistat, Nero avea darul de a sesiza, în măsura în care îl priveau, sentimentele celor din jur. Înțelese foarte bine ce se petrecea cu Acte și cum îl vedea ea. Îl ambiționa ideea de a i se înfățișa în toată strălucirea lui. Nu-i rămase necunoscut nici faptul că Acte, în aparență atît de calculată și rațională, se arăta foarte sensibilă cînd juca față de ea rolul visătorului romantic. Într-o zi, o invită să viziteze împreună acel loc din Mesopotamia care îi era cel mai drag : Labirintul din Edessa.

Acte era profund impresionată. Cînd Marcia îi amintise de Labirint, ea nu crezuse că este vorba în adevăr de acest al doilea Nero ; luase cuvintele Marciei drept fanteziile unei smintite, cu toate că treziseră în ea o curiozitate sfioasă. Acum, cînd Nero-Terențiu pronunță cuvîntul „Labirint“, simți aceeași emoție și cuvîntul rostit măreț și misterios o copleși cu un fior necunoscut.

Așadar, se întoarse la Edessa însoțită de Nero. Nu voia să-i ascundă Marciei că Nero îi ceruse să viziteze împreună cu el Labirintul. Marcia însă nu părea a fi supărată că împăratul era cel care-i va arăta prietenei locul și nu ea, iar Nero n-avea nimic împotrivă ca și Marcia să-i însoțească.

Părăsiră orașul toți trei, traversară rîul Skirtos și se duseră la Labirint. Erau fără suită, îmbrăcați simplu; Nero nu voia ca poporul să-i vadă intrînd în Labirint. Pătrunseră în uriașa și încîlcita peșteră întunecată însoțiți doar de un singur purtător de făclie. Nero se descurca bine în aceste locuri. El o luă înainte, destul de repede, fără să acorde atenție purtătorului de făclie, așa încît Marcia și Acte îl puteau urma doar cu greu pe drumul întortocheat, accidentat. În cele din urmă, Nero porunci purtătorului de făclie să rămînă locului.

— Nu vă temeți, le spuse femeilor; îi întinse mîna Marciei și Actei îi spuse s-o prindă de mînă pe Marcia. Astfel pătrunseră mai departe în coridoarele întunecoase.

Acte nu știa ce înseamnă frica; o dovedise, și nu o dată; dar acum, în timp ce înaintau cu greu și nesigur în întuneric, prin coridoarele strîmte, joase, mucegăite, aplecîndu-se mereu pentru a nu se lovi, însoțită de aceste două ființe ce nu păreau în toate mințile, simți o senzație neplăcută. Nu vedea nimic, doar din cînd în cînd auzea scurte țipete ascuțite, respingătoare.

— Sînt lilieci, explică Nero. Am îmblînzit vreo cîțiva; au o înfățișare interesantă. Nu te teme, scumpa mea Acte, nu se agață de păr. Este o prejudecată stupidă. Din păcate, lumea este înțesată de prejudecăți stupide, suspină el rîzînd înfundat. Ei, spuse apoi Nero-Terențiu mulțumit, acum ajungem la locul meu preferat. De aici drumul coboară cîteva trepte, un fel de scară.

Marcia și Acte coborîră pe dibuite, conduse numai de glasul bărbatului. Izul de mucegai și întunericul aproape palpabil din jur deveniră din ce în ce mai apăsătoare.

— Iată, am sosit, răsună vocea lui Nero din întuneric. Așezați-vă, vă rog, zise el politicos, ca și cum s-ar fi aflat în camera lui de primire. Marcia își desprinsese mîna din cea a Actei, care ar fi vrut să rămînă lîngă ea, să-i simtă apropierea, căldura trupului, dar nu o mai găsea pe Marcia și se sfii s-o cheme în prezența lui Nero. Se ghemui deci jos.

— Mă vezi, scumpa mea Acte? întrebă după un timp Nero.

Vocea venea acum dinspre stînga, de la o distanță apreciabilă; peștera în care o condusese fiind, pesemne, foarte mare.

— Nu, răspunse Acte mirată, cum te-aș putea vedea? Aici e întuneric beznă.

— E, într-adevăr, întuneric? replică Nero. Atunci voi împrăștia eu lumină, declară el emfatic. Acum mă vedeți? întrebă iar, cu un accent de triumf răutăcios și o ușoară amenințare.

Cum Acte tăcea, în locul ei răspunse Marcia:

— Firește, te vedem.

— Să vorbească ea, pretinse Nero poruncitor.

— Da, desigur, te văd, declară Acte descumpănită.

— Mă vezi cum ridic brațul? întrebă Nero.

— Văd, replică Acte.

— Glumești pesemne, rîse Nero. Căci n-am ridicat brațul. Dar ne aflăm într-un loc care te îmbie la glume. Și aici eu mă simt în largul meu. Da, mă simt bine și vreau să rămîn aici pe veci. Este locul cel mai vrednic de mine. Aici se află umbrele marilor regi ai Orientului antic, aici au fost înmormîntați, aici au dorit să fie îngropați, iar cînd vreau să fiu în societatea celor de rangul meu, vin aici și mă întrețin cu regii trecutelor vremuri și cu zeii.

Acte nu răspunse. Neliniștea o cuprinse tot mai puternic. Bărbatul era vădit nebun și n-ar fi imposibil ca în nebunia lui să devină violent, s-o jertfească vreunui

zeu, geniului său propriu ori altcuiva, zeului-taur Labir, de exemplu, zeului Labirintului. Cu toate acestea, vocea lui o atrăgea, și chiar și ceea ce spunea. Căci și adevăratul Nero ar fi vorbit poate la fel ca el.

După un timp, Nero zise iarăși :

— Să ne întoarcem acum, și Acte răsuflă ușurată. Dar, adăugă el vesel, pe drumul de întoarcere nu vă conduc de mînă. Prefer să vă luminez calea.

Acte se sperie. Se ridică, înaintă cu greu, pipăind pe dibuite pereții accidentați. Vocea lui Nero străbătea de foarte departe și de la oarecare înălțime ; pesemne părăsise încăperea din adîncuri. Sporovăind vesel, se îndepărta destul de repede, vocea-i pierea treptat. Dar acum se afla cel puțin Marcia lîngă ea.

— Să rămînem împreună, răspunse Marcia consolatoare. Oare nu-i frumos aici ?

— Da, da, zise plină de zel Acte, și apucă în grabă mîna celeilalte. Își aminti vag povestirile despre unii care s-au rătăcit în Labirint și n-au mai găsit drumul spre lumina zilei, pierind de foame. Prinse mai strîns mîna Marciei. Dar, curînd, avu nevoie de ambele mîini pentru a pipăi pereții, și peste cîteva secunde Acte o pierdu și pe ea. Începu să strige, Marcia îi răspundea, dar nu trecu mult și vocea Marciei amuți și ea.

Acte se trezi așadar singură în Labirint. Se tîra pe dibuite înainte, înapoi. Nimeri într-un coridor lung, destul de neted. Își aminti cu certitudine că mai trecuse prin acest coridor, îndată după ce Nero-Terențiu îi poruncise purtătorului de făclie să stea locului. Își dădu curaj ; peste puțin avea să vadă apărînd făclia. Dar nu apăru nici o rază de lumină, și pierise cu totul și vocea lui Nero și a Marciei.

N-avea sens să meargă mai departe. Memoria o înșelase, se rătăcise definitiv. Nu-i rămînea altceva de făcut decît să aștepte ca ceilalți s-o caute.

Se ghemui jos în întuneric. Va trebui să aibă răbdare, și poate chiar foarte multă. Va fi lăsată să aștepte o oră, ori două, sau poate chiar trei. Poate că Bărbuță roșcovană vrea să se răzbune pe ea pentru eșecul suferit de bărbăția lui. Acte cunoștea lumea și oamenii, știa că cel mai mult îl urăști pe cel în fața căruia ţi-ai dezvăluit neputința. Se spunea că Labirintul ar avea trei mii de încăperi. De ce s-a lăsat ademenită în această aventură nesăbuită, pentru ce a coborît aici, cu doi nebuni ? Era dealtfel foarte înțeleaptă. De ce venise, de fapt, aici ? Firește, hotărîrea ei avusese un sens, care acum îi scăpa. În sufletul ei se putea orienta la fel de puțin ca și în acest Labirint blestemat.

Fii rezonabilă, te rog, Acte ! Nu te pierde cu firea. Ce interes ar putea avea acest om ca să te lase aici, în beznă ? Şi dacă i-ar fi venit totuși această idee nebunească, oare Varro și ceilalți nu-i vor băga mințile în cap ? Căci, desigur, ar fi foarte dăunător pentru cauza lui Nero dacă Acte, venită să-l întîlnească, ar dispărea în cursul acestei vizite.

Deodată se apucă cu groază de cap. Oare nu s-a prins totuși un liliac de părul ei ? Prostii ! În ultima încăpere, cea mai ascunsă, locuiește zeul Labirintului, zeul-taur Labir. El a constrîns populația Edessei să-i trimită tineri în Labirint, hrănindu-se cu sîngele lor. Oare de cînd zac aici ? se întrebă ea.

— Bărbuță roșcovană, strigă deodată cu glasul plin de groază. Unde ești ? Ajută-mă !

Deodată se auzi iar vocea lui Nero.

— Tot aici ești, Acte ? întrebă el politicos și mirat. Vocea-i străbătea atît de calm întunericul, ca și cum ar fi ținut smaraldul în fața ochiului, privind-o. De ce nu mă urmezi ? Dar poate că ai dreptate, strălucirea maiestății mele este mult prea măreață pentru a fi utilizată într-un scop atît de meschin ca luminarea drumului. Ți-l trimit pe purtătorul de făclie.

Sosi făclierul, se făcu lumină și, în sfîrșit, ajunseră iar la lumina zilei. Teama pe care Acte o simțise în Labirint i se șterse din memorie. Curînd nu-și mai aminti decît de ceea ce o atrăsese în această aventură. Nero al Labirintului, cel care i-a pricinuit emoții, cel care a înfricoșat-o, a fost Nero cel mort, cel adevărat. Nero cel mort, adevăratul Nero, se simțea în Labirint la largul lui, la fel ca și în mausoleul din parcul ei de la Roma. Acum Acte știa sigur că făcuse bine venind să viziteze Mesopotamia.

XII

CEL ÎNMORMÎNTAT

Se împlinise o lună de cînd se afla la Edessa. Prietenii lui Nero socoteau foarte utilă venirea ei, dar dacă nu se pronunța curînd, și categoric, atestînd identitatea lui Nero, vizita ei putea aduce mai multă pagubă decît folos. Erau cu toții de acord că exista un singur mijloc prin care Acte ar fi putut depune o mărturie efectivă în favoarea lui Nero.

Era firesc să i se dea lui Varro misiunea de a o convinge pe Acte să se folosească de acest mijloc.

— Văd cu bucurie, Acte, scumpa mea, îi spuse el, că stai destul de mult împreună cu Nero al nostru. Începi să înțelegi cum de am putut ajunge la planul absurd de a-l reînvia pe Nero ?

Acte îl asculta cu expresia unui copil atent, dînd din cap afirmativ, pierdută în gînduri.

— Dacă Nero al nostru, continuă Varro, te poate transpune în trecut, fie și numai pentru cîteva minute,

chiar și pe domnia-ta, oare n-ar putea transpune și Roma, mult mai puțin sensibilă, în acel trecut ?

— Vremurile, replică Acte după o clipă de chibzuială, au devenit mai dure, mai meschine. E nevoie de mijloace grosolane pentru a stîrni entuziasm. Poate strălucirea cu care ne orbește Nero al nostru, nici nu emană de la el, poate că ea izvorăște din noi înșine. Și în acest caz, acțiunea noastră este totuși lipsită de sens și de speranță.

Pentru Varro era un adevărat triumf cînd o auzi pe Acte spunînd „acțiunea noastră".

— Îți mai amintești, Acte, întrebă el, dar era mai mult o rugăminte decît o întrebare, cum, pe vremuri, credința în Nero făcuse viața mai ușoară ? Îți aduci aminte de paralizia, de amorțeala care a cuprins întreaga lume după moartea lui Nero ? N-a fost ca și cum lumea ar fi devenit dintr-o dată stearpă, palidă, incoloră ? Cei de pe Palatin au vrut să ni-l fure pe Nero, domniei-tale și mie. Nu este oare minunat să le arăți că n-au reușit să facă nimic ? I-au dărîmat statuile, i-au șters numele de pe toate inscripțiile, i-au înlocuit pînă și capul de pe colosul sculptat, cu acel cap prozaic al bătrînului țărănoi Vespasian. Nu este oare superb să le dovedești că toate acestea n-au folosit la nimic ? Să admitem că au reușit cîțiva ani. Cîțiva ani au reușit, într-adevăr, să sărăcească lumea de orice sclipire a fanteziei, de orice elan, de orice vis, de tot ceea ce face viața demnă de trăit. Dar acum, împreună cu Nero, ele au reînviat iarăși. Nu simți măreția faptului, Acte ? Zeii ne-au ajutat să parcurgem prima și cea mai grea parte a drumului. Însoțește-ne pe această cale, Acte ! Vom dobîndi Antiohia, Alexandria, Corintul și Palatinul.

— Visezi, zise Acte, dar nu cu dojană ; ea însăși se lăsa în voia gîndurilor ; vocea-i era voalată, ca în vis. Ar fi frumos, continuă ea cu aceeași voce încețoșată, să locuiești iar cu Nero, pe Palatin. Dar nu se va întîmpla așa. Nu e bine să te lași stăpînit de himere, cum faci

domnia-ta, scumpul meu Varro. Dacă vraja iluziilor deșarte se va destrăma... și amuți, cufundată în gînduri.

— Dacă se va destrăma?... întrebă Varro privind-o, tulburat și el de melancolia ce emana din ea și care părea să descifreze viitorul.

— Dacă himerele se vor destrăma... repetă ea, și nici de data aceasta nu termină fraza.

— Atunci, atunci ce se va întîmpla? insistă Varro neputîndu-și lua ochii de la ea.

— Atunci nu voi mai fi altceva decît o femeie bătrînă, încheie Acte, cu voce clară, surîzînd calmă.

Și cu logica ce o caracteriza, îi demonstră fără milă, rațional, cum îl vedea pe Nero al lui.

— Ai ales, desigur, omul potrivit, zise ea. Este în stare să te înșele. Pînă și pe mine a izbutit să mă înșele. Știi cît de mult mă iubește Italicus. E poet, e un adevărat bărbat și, în pofida faptului că în genere este foarte ponderat, se face totuși de rîs prin felul copilăros în care-și manifestă iubirea față de mine. Ar însemna că nu sînt femeie dacă nu mi-ar face plăcere. Recunosc totuși că acest Nero al vostru, cînd l-am zărit pentru prima dată, a reușit să trezească în mine, pentru cîteva clipe, sentimente mai puternice decît Italicus, cu toate sforțările lui de cîțiva ani. Dar, și aici e punctul slab al calculului domniei-tale, acest fals-Nero poate induce în eroare numai timp de un minut și chiar și atunci trebuie să-i treci multe cu vederea. E artificial din cap pînă-n picioare, zeii și-au permis o glumă fabricînd ceva asemănător unei figuri de ceară, care știe să vorbească și să se miște, dar rămîne totuși doar o umbră inertă, fără suflet de om. Nici măcar nu se poate iubi cu o femeie, nu este „Nero", nu e bărbat, îi lipsește forța de procreare. Prinde viață doar în Labirintul său. Altminteri este o stafie, așa cum îmi închipui morții în Hades, este un nimic. Mi-ai oferit o experiență amară, Varro. E sfîșietor să-ți dai seama că cineva poate umbla cu o figură atît de băr-

bătească și imperială, măreț și impunător și fantastic, iar sub acest înveliș să nu fie decît gol și pustiu. Mă înspăimînt de mine însămi, de propriile mele mișcări, de mersul și glasul meu, văzînd această umbră a lui Nero.

Varro o înțelese și, înainte de a-și formula cererea, în sinea lui știa că ea va fi respinsă.

— Dacă-ți văd fața atît de însuflețită, Acte, încercă el din nou, nu-mi pot închipui că poți fi atît de prozaică cum încerci să te prezinți acum. Lasă-te și domnia-ta în voia valurilor, precum m-am lăsat și eu. Nu fi prea calculată. Rămîi pe corabia noastră, Acte ! Chiar dacă ne vom scufunda cu ea, nu este oare superb să călătorești ? Și dacă ești cu noi, nu vom naufragia.

— Vreau să-ți mărturisesc ceva, Varro, replică Acte. Știi cît l-am iubit pe Nero. Atît de intens, încît oricare altul pălește în fața umbrei sale. Nero al vostru a fost primul bărbat care a aprins în mine focul stins, după moartea Bărbuței roșcovane. Totuși îmi este cu neputință să-l suport pe Nero al vostru. Înnebunesc de cîte ori sînt obligată să văd cum dispare sufletul din această stafie încarnată îndată ce te atingi de ea. Nu rezist. Mie nu-mi place amețeala autoamăgirii ; te înșeli. În nici un caz nu-mi place o amețeală care trebuie provocată prin asemenea mijloace. Nu rămîn aici.

Și văzîndu-i pe față deznădejdea profundă, continuă schimbînd tonul, calculată, glumeață și în același timp serioasă :

— Nu vreau să te părăsesc, Varro. Vreau să te ajut. Știi că sînt bogată, îmi place bogăția și dacă aș face ceva pentru Nero al vostru, singura urmare practică ar fi, de bună seamă, că Titus ar confisca frumoasele mele moșii și cărămidăriile mele din Italia. Totuși : dacă aș putea aduce un serviciu cauzei voastre, dacă aș putea face ceva pentru numele lui Nero, te rog să-mi spui. Vreau s-o fac.

Sosise deci momentul cînd Varro putea să-i înfăţişeze pretenţiile adepţilor lui Nero ; ea însăşi îl invitase s-o facă. Dar Varro, acest bărbat care, fără o umbră de şovăială, trimisese mii de oameni la moarte, care-şi sacrificase fiica, pe Marcia, de dragul jocului său, care, deşi cu regret, privise totuşi fără remuşcare moartea prietenului său Fronto, care-şi riscase adesea propria-i viaţă pentru mize infime, acest Varro nu era în stare să-i spună acum, în faţă, Claudiei Acte, ce anume voia de la ea. Se îndrăgostise de ea. Şi nu se mai înţelegea pe sine, nu mai pricepea cum de fusese în stare atunci, în tinereţe, ca numai din raţiunea de a nu-şi periclita relaţiile cu împăratul să-şi impună să rămînă indiferent în faţa frumuseţii ei, a făpturii ei de neasemuit, să nu le savureze. Dar acum, după ce anii trecuseră peste el, vedea totul dintr-o dată limpede şi îi părea rău. Bărbatul care timp atît de îndelungat socotise întreaga-i viaţă ca plină de sens, care nu dorea să nu fi făcut ceva din ce făcuse şi nici să fi făcut ceva din ce nu făcuse, ajunse acum să se căiască pentru a doua oară, într-un scurt răstimp. Regreta că pe vremea aceea, de dragul prieteniei lui Nero, nu încercase totul pentru a o cuceri pe această femeie, pe Claudia Acte. Îl cuprinse o dorinţă nebună să lase pentru un timp la o parte cauza lui măreţ de ridicolă, şi să nu mai fie altceva decît vechiul Varro care savura bucuria ce i-o puteau aduce oamenii minunaţi pe care soarta i-i trimitea în cale.

Aşadar, fără a se folosi de prilejul dat pentru a-i aduce la cunoştinţă ceea ce voia să-i ceară, zise fără şir :

— Îţi mai aminteşti, scumpa mea Acte, cum am pus în eleşteul nou al Palatului de aur peştii colorati din China ? Şi se simţi tînăr ca în vremurile sale cele mai bune, uşuratic şi profund, maliţios şi sigur pe puterea lui de atracţie, dispus să plătească un preţ mare pentru plăcerea lui, conştient că viaţa poate fi savurată din plin numai atunci cînd renunţi să faci calcule. Simţea

față de Acte o intimitate profundă, cum n-o simțise niciodată înainte. Avea impresia că de fapt erau trei în încăpere ; Nero cel mort, Nero cel adevărat era cu ei, sub înfățișarea lui cea mai bună, fără să stînjenească, și între ei trei se țesea o comunitate adîncă, mai puternică decît o prietenie.

Dar Acte nu intră în joc. Întrerupînd brusc și cu o luciditate voită digresiunile fanteziei lui, repetă întrebarea :

— Spune-mi, ce pot face pentru Nero al vostru ?

Atunci Varro, învingîndu-și momentul de slăbiciune, îi aduse la cunoștință ceea ce el și prietenii săi socoteau ca fiind singurul serviciu eficace pe care Acte îl putea aduce cauzei lor.

Iată despre ce era vorba. Dacă Nero trăia, atunci însemna că în urna pe care Acte o păstra în mauzoleul parcului ei din Roma se afla cenușa altuia. Dacă Acte era convinsă că Nero trăia, această urnă, ca și monumentul, deveneau ridicole. Dacă Acte voia să arate lumii credința sa în Nero cel în viață, ea trebuia să distrugă monumentul și să împrăștie în cele patru vînturi cenușa mortului necunoscut.

Pielea străvezie de pe fața Actei deveni strălucitor de albă în timp ce Varro îi spunea acestea, pe un ton intenționat sec. Dar glasul ei, răsună limpede și calm ca de obicei cînd constată, tot atît de sec ca și el :

— Îmi cereți să împrăștii în cele patru vînturi tot ceea ce mai există de la adevăratul Nero, pentru a-mi dovedi credința în falsul vostru Nero ?

— Da, spuse Varro realist.

Dar, încă înainte ca acest „da“ să fi fost rostit, el se rușină de ceea ce îi pretindea și, mai neîndemînatic decît era de felul lui, adăugă :

— E în joc opera lui Nero. Ea valorează, fără îndoială, o mînă de cenușă.

Ochii verzi-căprui ai Actei îl priviră îndelung pe senator, pe prietenul lui Nero, umerii îi căzură puțin, gura ei arcuită zvîcni ușor.

— Ceea ce îmi spui acum, răspunse ea apoi cu o ironie abia perceptibilă, este foarte rațional. Dar, poate, n-ar fi trebuit s-o spui.

O tăcere neplăcută se lăsă între ei ; dintr-o dată încăperea se umplu de tot ce-i despărțea.

Toată ființa Actei emana indignare față de Varro și de cererea lui. În zadar își spunea, cu mintea ei sănătoasă : „Dacă vrea să continue opera lui Nero și să guverneze lumea în spiritul lui, să-l oprească oare o urnă ? Nu ! Firește, pentru Varro, în ea nu se află decît o mînă de cenușă.“ Dar, în adîncul sufletului, ea își dădea seama că nu exista scuză pentru el, că era vinovat față de ea și față de Nero. Chiar dacă raționamentele erau valabile din punctul lui de vedere, nu erau la fel și pentru ea, pentru Acte. Înțelepciunea ei n-avea nici o asemuire cu felul de a gîndi al lui Varro. Cînd, pe vremuri, își riscase viața fără să șovăie pentru a salva trupul defunctului Nero de profanare și pentru a-l înmormînta cu pompă imperială, aceasta fusese fapta cea mai măreață, cea mai înțeleaptă a vieții ei. Ce înseamnă, de fapt, să acționezi în mod înțelept ? A acționa înțelept înseamnă a acționa așa cum ți-e felul. Pietatea pentru Varro era o vorbă goală, dar nu și pentru ea. A împrăștia cenușa lui Nero în cele patru vînturi însemna pentru ea să-și verse sîngele în gol. Femeia greacă, care-și primejduise viața pentru a îngropa trupul fratelui ei, nu fusese un simplu personaj de teatru, ea nu trăise doar din grația poetului. Niciodată, chiar dacă ar fi sigură că în felul acesta Flavii ar fi alungați din Roma, n-ar consimți la distrugerea lăcașului din parcul ei, a lăcașului de veci în care trăia Nero al ei. Rămășițele iubitului ei erau proprietatea ei cea mai de preț, nu putea trăi fără ele.

— Nu renunț la cenușă, șopti ea aspru, cu răutate. Nici nu mă gîndesc să fac așa ceva.

Varro tăcu. Înțelese că rezistența interioară a Actei nu putea fi înfrîntă de nici o forță din lume. Își luă rămas bun și plecă.

Iar Acte își pregăti în grabă călătoria de întoarcere. Dacă înainte toată ființa ei era stăpînită de dorul de a se culca cu Nero-Terențiu, acum nu mai putea suporta nici aerul din jurul lui. Pînă și amintirea pielei, a mirosului lui îi provoca o greață insuportabilă.

XIII

CREATURA SE RIDICĂ ÎMPOTRIVA CREATORULUI

Intenția Claudiei Acte de a se întoarce la Antiohia și la Roma provocă consternare în rîndul prietenilor lui Nero. Trebon și Knops insistau ca ea să fie lichidată, să fie făcută dispărută înainte de a se putea înapoia la Roma și înainte de a răspîndi zvonul că Nero de fapt nu este Nero. Ei nu recunoșteau nici față de ei înșiși că erau bucuroși să găsească un pretext de a se răzbuna pe această femeie pentru umilința suferită în orgoliul lor de bărbați.

Terențiu asculta cu satisfacție propunerile oamenilor săi de încredere. Îl supăra faptul că Acte, prin simpla ei apariție, cîștigase masele Mesopotamiei, era gelos pe popularitatea ei. Știa fără nici o umbră de îndoială că au existat momente în care ea l-a socotit drept Nero. De bună seamă ar fi putut s-o cîștige, își spunea el, dacă n-ar fi eșuat ca bărbat. Îi purta pică pentru faptul că forța sa de bărbat și actor nu i-a fost de ajuns și nu-i ierta că în Labirint rămăsese oarbă în fața sufletului

maiestății, a strălucirii care emana din el. Era bine dacă tîrfa dispărea de pe glob, și se potrivea minunat că rațiuni politice de stat cereau același lucru. Firește, soluția cea mai simplă ar fi fost asasinarea Actei. Dar i se părea un mijloc prea grosolan și simplist. Răzbunarea lui trebuia să fie mai subtilă, mai elegantă. El își aminti de naufragiul, aranjat cu măiestrie, în cursul căruia Nero își înlăturase mama. Visa la provocarea unui accident în care Acte urma să fie schilodită ; spre pildă, fața putea să-i fie desfigurată pe veci sau putea să-și piardă eleganța mersului. Nenorocirea trebuia, firește, aranjată cu atîta măiestrie încît nici chiar ea să n-o poată socoti decît un accident nenorocit.

Între timp, Acte își terminase pregătirile de plecare. Dar, ca o fire politicoasă, nu voia să părăsească Edessa fără a-și lua rămas bun de la bărbatul care, după ani îndelungi de rece indiferență, îi trezise un puternic sentiment. Îl vizită pe Nero.

Nero se ocupa tocmai de liliecii lui domesticiți, în grota care pusese să fie amenajată în acest scop. Faptul că Acte venise să-și ia rămas bun era o surpriză neplăcută pentru el. S-ar fi potrivit mai bine cu planurile lui dacă ea ar fi încercat să plece în secret. După cum prevăzuse, în acest caz ea n-ar fi scăpat teafără în nici un colț al teritoriului aflat sub puterea lui. Apărînd atît de senină și veselă în fața lui, îl descumpăni, și-i înteți și mai mult ura ; deoarece ființa ei reală nu se potrivea cu imaginea pe care și-o făurise despre ea.

O lăsă să aștepte un timp, apoi nu se duse cu ea în palat, ci o primi în grotă, în semiobscuritate, liliecii săi fîlfîiau ca niște stafii, se agățau de tavan, de ieșinduri. Atîrnau, urîți, cu labele ca niște mîini omenești, cu urechile imense, cu capetele hidoase, ca de cîine și maimuță, acoperite pe alocuri de păr. Nero se aștepta ca Acte să se intimideze în acest mediu misterios. Dar ea era mai

de grabă uimită. Întrucît nu se produse efectul sperat, lui nu i-a mai reușit, în cursul audienței de rămas bun, să fie Nero. Deși găsi multe cuvinte de regret, ușor ironice, la adresa subitei ei hotărîri de a-l părăsi, o serie de citate din clasici, cum nici adevăratul Nero nu le-ar fi nimerit mai bine, totuși, una peste alta, el însuși simți cît de stîngaci se purta. Acte îl găsi și mai neputincios, ba acum nici nu mai înțelegea cum de acest om izbutise să trezească în ea sentimente atît de puternice.

Era pe punctul să plece, cînd lui Nero îi reveni în sfîrșit inspirația și forța de a se concentra. Da, îl pătrunse spiritul adevăratului Nero. Se simți ca împăratul care își ia rămas bun de la o persoană ce i-a fost apropiată și-i mai este încă ; dar de care el, împăratul, vrea acum ca moartea să-l despartă, o moarte despre care ea nu știe încă nimic. Începu să-i vorbească obscur și misterios despre liliecii săi. Îi povesti cum sufletele petitorilor uciși de Ulise l-au urmat pe Hermes în infern, asemeni unor lilieci, și-l cită pe Homer :

„Cum liliecii
În fundul unei peșteri uriașe
Tot zboară țiuind cînd pică vrunul
Din stolul lor cel atîrnat sub stîncă
Și stau acolo strînși pe lîng-olaltă,
Așa plecară chițăind deodată
Și sufletele ce urmau pe Hermes,
Blajinul zeu, pe mucedele drumuri“ [1]

Glumi echivoc și semnificativ, întrebînd care dintre cunoștințele lor comune, decedate, se ascund oare în pielea acestor animale hidoase. Între timp o privi pe Acte cu ochii lui miopi, malițios, și totodată trist și duios, ca de rămas bun. Juca rolul lui Nero, care știe că mama

[1] Homer — *Odiseea*, XXIV, 8—15.

sa Agripina, ori poate soția sa Octavia, este pe punctul de a pleca într-o călătorie din care nu se va mai întoarce nicicînd. O iubea pe această Agripina, pe această Octavia, ca și pe această Acte, deoarece pentru el ele erau ca și moarte, pentru că savura senzația de a discuta cu o moartă care se credea încă în viață. Își putea deci permite să fie deosebit de tandru față de această moartă, cu superioritatea omului rău, care știe mai multe decît spune. A fost foarte prietenos cu ea.

Acte se cutremură. La început, bărbatul care se juca cu liliecii domesticiți, lăsîndu-i să mănînce din mîna lui, i se păruse nătîng. Acum, deveni sinistru : Îl cunoștea pe acest Nero. Cunoștea răutatea lui cumplită, nemărginită. Cunoștea pasiunea lui Nero pentru un astfel de joc ticălos și totodată sublim. Da, acum înțelegea cum a putut acest bărbat s-o răscolească atît de profund. Vedea pe buzele lui acea expresie vagă, disprețuitoare, drăgăstoasă, nemărginit de rea. În Terențiu care se juca cu liliecii îl recunoscu pe Nero jucîndu-se cu morții pe care-i trimisese în infern. Îl recunoscu pe Nero și înțelese că era condamnată. Suflul rece al infernului o atinse și părăsi încăperea cu inima înfricoșată.

Nici Nero, nici Trebon sau Knops nu-i adusese la cunoștință lui Varro sau regelui Filip planul urzit împotriva Actei. Nero știa că aceștia ar face totul pentru a împiedica realizarea lui. Totuși, contrar voinței lui Nero, amîndoi luaseră cunoștință de el, și Acte abia se despărțise de împărat, cînd Varro se prezentă într-o audiență urgentă la Nero-Terențiu.

— Am aflat cu regret, zise Varro, că oaspetele nostru Claudia Acte vrea să ne părăsească.

— Da, scumpul meu Varro, spuse Nero prietenos, n-am reușit s-o reținem, nici domnia-ta, nici eu.

— Întrucît n-am fost în stare s-o reținem, replică Varro, ar trebui să facem călătoria de întoarcere a unei

atît de frumoase și amabile doamne cît mai plăcută posibil.

— Da, răspunse Nero, ar trebui s-o facem.

— Vreau să-i pun la dispoziție una din trăsurile mele, zise într-o doară Varro, și o pază de onoare de o sută de oameni.

— Ai venit, din păcate, prea tîrziu, scumpul meu Varro, zise cu regret împăratul. Eu însumi i-am dat o trăsură și o suită.

Senatorul păli.

— Aș fi foarte recunoscător maiestății-tale, zise el, dacă mi-ai acorda mie favoarea de a-i oferi Claudiei Acte acest mic serviciu. Am anumite obligații față de ea, și maiestatea-ta, adăugă el cu o intimitate puțin malițioasă, a avut-o doar pe Acte timp de multe săptămîni în cea mai intimă apropiere.

Pe Terențiu îl supără aluzia, dar nu-și trădă prin nimic sentimentele.

— Nu, scumpul meu Varro, surîse el, și, ceea ce nu îndrăznise niciodată pînă atunci, îl bătu pe umăr. Nici vorbă. Pentru răstimpul scurt al călătoriei vom oferi noi Actei acest ultim serviciu.

Cu toată amabilitatea lor, cuvintele păreau atît de amenințătoare încît, pentru a nu-l irita, Varro nu îndrăzni să se sustragă intimității respingătoare a lui Nero.

— Te rog, lasă-mi această sarcină de onoare, ceru el stăruitor. S-ar putea să nu se sfîrșească bine călătoria, adăugă el, dacă Acte nu e însoțită pînă la frontieră de oamenii mei de încredere. În ultimul timp, drumurile nu sînt prea sigure.

— Socoți că oamenii mei nu sînt de încredere, Varro? întrebă Nero.

— Cred că oamenii mei sînt mai siguri, replică acesta.

— Ești foarte îndrăzneț, prietene, spuse Nero, și pe fața lui imperială apăru un nor mic, întunecat. Crezi că tocmai asemenea argumente mă vor determina să fiu mai dispus de a accepta cererea domniei-tale ?

Varro bătu în retragere.

— Gîndește-te, îl rugă el cu insistență, ce calomnii, ce consecințe imprevizibile s-ar putea naște dacă Acte ar suferi, în timpul călătoriei, un accident. Toată lumea ar spune că Acte a recunoscut în Nero al nostru nu pe împărat, ci pe un anume olar Terențiu. Ar fi un triumf colosal pentru Ceion și pentru cei de pe Palatin. Nu este îngăduit să i se întîmple ceva, îl conjură pe împărat.

— Tocmai de aceea i-am acordat ca protecție oamenii mei, declară Nero surîzînd amabil.

Varro nu se mai putu stăpîni. Se apropie de Terențiu și-i spuse răspicat :

— Nu se va termina cu bine nici pentru tine, dacă Acte va călători cu oamenii tăi, și tocmai de aceea n-are să se întîmple așa.

Vorbea în șoaptă, dar tonul îi era atît de hotărît, sălbatic chiar, încît Terențiu se sperie. Dar cum nu voia să ia cunoștință de faptul că în aceste momente el nu era pentru Varro decît Terențiu olarul și nu Nero, îi replică :

— Cum vrei să mă împiedici ?

— Înainte de a permite, zise Varro, ca ea să fie dată pe mîna vagabonzilor tăi, o voi pune să spună cine ești. Dar, înaintea ei, are să spună și o anume Caia cine ești, și pînă și Varro însuși o va declara.

Terențiu păli. Dar rămase mai departe Nero, păstrînd tonul nepăsător, tonul împăratului care se ceartă, în glumă, cu prietenul său.

— Prietenul meu Varro își iese din fire, spuse el, surîzînd, pentru soarta unei femei neînsemnate. Nu l-am

văzut niciodată atît de enervat. Cine ar fi crezut că Varro al nostru se mai poate îndrăgosti în asemenea măsură ! Îi iert celui îndrăgostit necuviința. Dar, din păcate, de astă dată cererea nu poate fi îndeplinită, încheie el, puțin ironic, cu un ușor regret malițios. Nu domnia-ta, ci eu voi da Actei însoțitorii pentru călătorie.

Terențiu crezuse că Varro va spumega și se va dezlănțui violent. Se și pregătise pentru această eventualitate ; odată și odată lupta dintre ei doi trebuia să aibă loc. Se temea de acest moment, dar nici nu voia să-l evite. O ura cu înverșunare pe Acte, îl ura mult și pe Varro, și era sigur că ura o să-i dea forța să facă față unei ciocniri cu acesta, dovedindu-i că este Nero.

Dar Varro nu avu nici o izbucnire, nu se înfurie. Dimpotrivă, de pe fața lui dispărură complet urmele supărării. Se îndepărtă puțin pentru ca, presbit fiind, să-l poată vedea mai bine pe celălalt, gura i se strîmbă într-un zîmbet nemaipomenit de îngîmfat, disprețuitor și, fără a ridica tonul, dar sigur de efect, aruncă în fața propriei creaturi cuvintele :

— Gura ! Terențiu ! — și plecă.

Terențiu îl urmări cu privirea, zdruncinat pînă în adîncul sufletului, înlemnit, palid, cu fața schimonosită. Apoi, după un scurt timp, șterse pur și simplu din memorie aceste cuvinte, ce n-au fost auzite. Ele n-au putut fi rostite și nu dorea să le fi auzit. Dacă ar fi fost rostite, dacă le-ar fi auzit ar fi trebuit să se răzbune în mod groaznic, de neînchipuit, ar fi trebuit să-l supună la cazne inimaginabile și să-i execute public pe Varro, pe Acte, pe Caia. Dar așa ceva era cu neputință. Încă nu. Deci, n-a auzit nimic, nu s-a întîmplat nimic.

Claudia Acte a călătorit însoțită de suita pe care i-a dat-o Varro și a ajuns nevătămată la Antiohia și apoi la Roma.

XIV

NIMBUL MAIESTĂȚII

Plecarea ei nu părea să-l fi neliniștit pe împărat. Credința în propria-i măreție îl învăluia din ce în ce mai impenetrabil.

La solemnități avea un aer maiestuos, cu nimic mai prejos decît Nero. Bani existau la discreție. Orașele siriene cucerite plăteau tribut. Proprietățile comunale și ale persoanelor individuale compromise ca adepți ai lui Titus și adversari ai lui Nero fuseseră confiscate. Artaban, regele Filip, alți principi, mari preoți și șeici din Mesopotamia și Arabia donau averi considerabile. Nero putea să se dedea pasiunii sale pentru construcțiile de dimensiuni colosale. Reconstrui grandios Apamea inundată și îi dădu numele de Neronia. Ridică acolo un stadion, un teatru, un templu pentru geniul său ; și zeiței Tarate îi construi un lăcaș nou, pompos.

Totodată, se apucă să-și realizeze visul preferat. Stînca ce domina Edessa trebuia să se transforme într-un imens basorelief care să imortalizeze trăsăturile împăratului, în maniera vechilor monumente orientale. Împărații zeificați erau reprezentați, în general, călare pe un vultur zburînd spre ceruri. El, Nero, ceru sculptorului un motiv mai îndrăzneț. Vroia să călărească pe un liliac, reprezentarea acestuia urmînd să fie realistă ; trăsăturile nu trebuiau idealizate, și urîțenia misterioasă a animalului călărit, precum și ghearele lui de maimuță trebuiau redate în toată hidoșenia lor — totul în proporții gigantice.

Sfetnicii împăratului clătinau nedumeriți din cap, din cauza nerușinării cu care-și alesese acest simbol. Deși mare parte a populației vedea în liliac un semn al norocului, nu erau puțini cei care îl socoteau apropiat de ideea infernului și a morții.

Nero luă în derîdere aceste temeri. Ce moarte, ce infern ? Prejudecăți, prostii ! Oare nu era el, pentru a folosi expresia acelui clasic, „împărat pînă în măduva oaselor“ ? Ceea ce credea, ceea ce simțea erau gînduri împărătești, divine, și dacă geniul său îl determină să aleagă modelul cu liliacul, în fața acestui glas lăuntric orice obiecții devin inexistente.

Era temerar pînă la demență, ca Nero pe vremea cînd era la apogeu. Ceru, ceea ce nu îndrăznise pînă atunci nici un împărat roman, să fie precedat în toate ocaziile, după exemplul marelui rege part, de un purtător de lumină, însemnul nimbului maiestății. Apoi bătu o monedă de aur, care-i înfățișa chipul conturat cu o dublă linie, sugerînd cu insolență că este de două ori Nero, mort și reînviat, ca zeul Osiris. Miniștrii trebuiau să depună mult efort spre a-l convinge pe împărat să amîne emiterea acestei monede ; se temeau că dublul Nero de pe monedă va provoca ironia malițioasă a sirienilor zeflemiști. Dar Nero ținea mult la această monedă cu cele două chipuri suprapuse și o contempla adesea.

Precum făcuse Nero la vremea sa în orașele grecești, așa și Nero-Terențiu apărea pe scenele orașelor Samosata, Larissa și Edessa strălucind de fericire cînd arbitrii îi adjudecau laurii. Masele jubilau, erau fericite să-și vadă împăratul ca actor, iar el, înaripat de entuziasmul lor și de sentimentul maiestății, se întrecea pe sine.

În ultimul timp căuta în mod vădit compania primejdiosului său dușman-prieten, Varro. Acesta nu zîmbise cînd împăratul îi încredințase secretul său cel mai tainic despre Labirint. Pe acesta reușise deci să-l convingă că el, Nero, poseda „nimbul maiestății“. Nero făcea pe stăpînitorul și voia să audă mereu că Varro crede în el. Îl provoca pentru a-și da seama din cuvintele, din purtarea lui de ceva ce putea mirosi a rebeliune, de ceva ce putea aminti de trecut. Dar Varro rămînea supus, un curtezan fericit să vadă strălucirea feței maiestății-sale ; vorbele „gura, Terențiu !“

nu fuseseră rostite nicicînd. Nero avea nevoie de el, de micile lui indicații și sfaturi despre cum să se comporte într-o ocazie ori alta. Varro îi dădea sfaturi discrete, și Nero le urma ; doar în prezența lui Varro nu le urma.

Nero deveni din ce în ce mai nerușinat în aluziile sale. Odată, senatorul îl găsi cufundat în contemplarea monedei de aur cu dublul chip împărătesc.

— Spune-mi fără înconjur, îi ceru Nero, nu găsești trufaș acest desen ?

— Este un simbol mîndru, temerar, replică Varro impenetrabil, și ochii lui priveau cînd la cel pe care-l avea în față, cînd la desenul de pe moneda de aur. Nero-Terențiu replică însă visător și încrezut :

— Da, scumpul meu Varro, trebuia să fi coborît mai întîi la lilieci pentru a poseda atîta îndrăzneală plină de înțelepciune.

XV

ZEUL DE PE ARIPILE LILIACULUI

Deși domnia lui Nero părea consolidată, rezistența internă era în creștere. Pe teritoriul stăpînit de Nero, populația n-avea trai bun. În țară era ordine, dar menținută prin oprimare și sărăcie.

În piețele principale ale orașelor se aflau plăci din piatră și metal pe care erau înscrise privilegiile răsunătoare acordate de Nero țărilor și orașelor de sub noua sa domnie. Dar, deocamdată, privilegiile erau lipsite de conținut. Deocamdată, prezența noului împărat impunea micilor guverne din Mesopotamia poveri mult mai grele decît tributurile plătite pînă atunci. Principii căutau să pună grelele obligații pe spinarea arendașilor și antreprenorilor,

iar aceștia pe spinarea țăranilor și meșteșugarilor, care, la rîndul lor, le impuneau sclavilor ; toți ajunseseră să simtă, așadar, noile poveri.

Nici comerțul nu prospera. Roma făcea greutăți la frontiera siriană. Caravanele care aduceau la Roma mătăsurile Chinei, mirodeniile Arabiei, perlele Mării Roșii, produsele Indiei, pentru a le schimba pe produsele imperiului, căutau noi căi de acces. Principalele izvoare de venituri ale Mesopotamiei secau.

Populația așteptase de la Nero belșug și înlesniri, crezuse că, scăpînd de taxele vamale și tributurile romane, fiecare va obține cozonac în loc de pîine, și vin în loc de apă. Sub domnia lui însă nu numai că nu se găsea cozonac, dar pînă și pîinea deveni neîndestulătoare, iar cît privește vinul, trebuia să pui în el din ce în ce mai multă apă. Firește, cei care lucrau nemijlocit cu Nero, sau oamenii lui, se îmbuibau, dobîndeau prestigiu și bani. Şi nu erau puțini cei care aveau de-a face cu Nero. Erau funcționarii și furnizorii, armata și poliția sa, erau cei care construiau pentru împărat și oamenii lui castele și case și drumuri, cei care croiau uniforme pentru regimentele sale și îi făureau armele. Nu erau puțini la număr ; din zece oameni, unul era de-al lui. Dar cozonacul și friptura pe care-l mînca acest al zecelea erau luate de la gura celorlalți nouă.

Clevetirile dușmănoase ale celor nemulțumiți nu mai conteneau. Prorocirile sumbre ale lui Ioan de Patmos, ale actorului sacru, care rămînea ascuns în pustiu, neliniștea din ce în ce mai mult masele. Nu mai voia să creadă nimeni că într-adevăr creștinii dezlănțuiseră potopul asupra orașului Apamea. Şi plecarea Claudiei Acte, favorita poporului, trezi îndoieli în legătură cu Nero. Cei pe care Knops și Trebon i-au jefuit de averile lor ori cei păgubiți și înjosiți în alt fel îi urau și instigau, cei uciși aveau prieteni și adepți care nu uitau și nu se linișteau.

La toate acestea se adăugau frecușurile și rivalitățile necontenite dintre ofițerii și funcționarii lui Trebon și cei

ai politicienilor și militarilor localnici. De cînd lumea, ofițerii romani i-au desconsiderat cu îngîmfare pe camarazii lor orientali, în ochii lor nu erau decît „trupe auxiliare", și în acest mod disprețuitor îi tratau acum și pe generalii băștinași. Filip și Mallukh erau indignați de grandomania lui Nero, de abuzurile și nerușinarea acoliților săi. La urma urmelor, ei erau cei care-l urcaseră în scaunul domnesc pe acest împărat roman și îl mențineau la putere. Plini de mînie, înțeleseră că escrocii, nebunii și hoții, pe care au trebuit să-i cheme în ajutor pentru a-și menține suveranitatea și vechile posesiuni, îi încălecau acum. Îl sprijineau încă pe față, de formă, însă pe ascuns, începură împotriva lui Nero un război de uzură, subteran, lent, în stil oriental. Varro se străduia din răsputeri să aplaneze contradicțiile ; nu reușea, ura dintre ofițerii apuseni și ofițerii și funcționarii Levantului creștea mereu.

Nero-Terențiu nu voia să ia în seamă aceste dificultăți. Se îmbăta cu vorbe răsunătoare ca „împărăție, putere, armată, popor, Orient", dar, în esență, politica și economia îi erau indiferente și-l interesau numai în măsura în care ofereau material pentru retorica sa răsunătoare. Împărăția, guvernarea însemnau pentru el ocazii de reprezentare, adunări populare, parăzi, construcții, serbări strălucitoare, putere, nimb și înainte de toate discursuri și iar discursuri. În fața problemelor politice și economice se retrăgea în spatele zîmbetului său maiestuos, clătinînd din cap cu demnitate, convins că dacă se vor ivi dificultăți serioase, glasul său lăuntric, divin, îi va indica drumul cel bun.

În serios lua numai păstrarea maiestății lui. A reînnoit și înăsprit pedepsele pentru lezmaiestate, pe care împărații din familia Flaviilor le abrogaseră. Senatul era obligat să judece procesele pentru asemenea delicte tot atît de sever ca pe vremurile lui Tiberiu și Caligula. Au fost edictate ordine dure. Nimeni în afara împăratului n-avea voie să utilizeze smaraldul pentru a-și corecta ve-

derea. În fața imaginii împăratului era interzis să înjuri ori să rîgîi. Cea mai mică încălcare, fie și neintenționată, era pedepsită. Denunțurile erau în floare.

O crimă de lezmaiestate îl aduse pînă la urmă la pieire și pe negustătorul de covoare Nittai. Cheltuise mulți bani în scopuri sportive, construise în vila lui acea frumoasă curte de joc în care se întîlniseră la vremea respectivă Varro și colonelul Fronto ; promovase și artele. Odată însă a vrut să facă economii tocmai unde nu trebuia : atunci cînd, din cauza depășirii costului inițial stabilit, refuzase preluarea statuii zeiței Mithra, comandată la atelierul de ceramică din Ulița Roșie. A fost învinuit că omisese, înainte de a-și face nevoile, să-și scoată de pe deget un inel pe care era gravat chipul lui Nero. Senatul l-a condamnat la exil. Împăratul s-a mulțumit să-i confiște averea. El și Knops rîseră satisfăcuți. De acum negustătorul de covoare Nittai n-o să mai necăjească niște bieți olari cinstiți dacă marfa costă mai mult decît ridicola sumă cu care voia să le astupe gura.

În privința clevetirilor despre impotența sa, Nero le socoti ca un atac la adresa înaltei sale demnități. Și întrucît vorbăria nu putea fi oprită prin decrete, încercă s-o înăbușe prin alte mijloace. Își aducea, în văzul lumii, în odaia sa de dormit, tot felul de femei, nobile și de rînd ; apoi, după cîteva zile, aceste femei dispăreau. Se șoptea, se înfiripa și se răspîndea zvonul că zeii, invidioși pe fericirea lui Nero, nu-l lăsau să aibă parte de plăcerile dragostei, ucigînd orice femeie pe care o atingea. Cînd cerul îl adusese din nou la putere, împăratul sperase că va scăpa de acest blestem. Dar se adeveri că și acum își mai făcea efectul. De aceea, împăratul se decise să renunțe definitiv la femei. Și pentru că nu voia ca blestemul s-o ajungă și pe prietena sa Claudia Acte, o îndepărtase din preajma lui, în ciuda dragostei pe care i-o purta. Mai existau oameni care dădeau crezare acestor vorbe.

Nero se simțea în siguranță și fericit, convins că puterea sa este pe veci consolidată. Organiza parăzi, soldații

îl aclamau. Pe malurile Eufratului se ridica, într-un ritm uimitor, orașul său Neronia, în toate așezările de pe întinsul teritoriului străluceau noile construcții, albe și aurii. Îl învăluia nimbul maiestății, iar lumina era purtată în fața sa. Nu mai exista nici un om care să se îndoiască de faptul că Labirintul era luminat dacă el se afla acolo. Cînd se ducea în grota lui artificială, își hrănea liliecii — sufletele celor trimiși de el în infern — și discuta cu ei. Privea, sătul și fericit, monedele de aur cu chipul său dublu conturat. Și se încurca din ce în ce mai mult în țele propriei maiestăți.

Iar în stînca de peste fluviul Skirtos, în dreptul orașului Edessa, apărea, pe zi ce trecea, din ce în ce mai clară imaginea sa călărind pe un liliac. Populația se aduna în număr mare holbîndu-se la meșteșugarii și la basorelieful gigantic. Împăratului i se păru mai frumos decît statuia ecvestră a Mithrei. Imaginea provoca poate teamă poporului, dar, în secret, poate și ilaritate. Nu se știa ; căci în fața chipului său nimeni nu îndrăznea să vorbească, de teama spionilor lui Knops și ai lui Trebon.

Iar lucrarea lua proporții. Fusese fixată și ziua în care urma să fie dezvelită și sfințită : douăzeci și unu mai.

XVI

O SOLUȚIE RADICALĂ

Knops căuta acum adesea societatea socrului său, a olarului Gorion, pentru a afla de la acesta ce gîndeau masele despre Nero. Familiaritatea grosolană, tot mai evidentă, a lui Gorion, era un indiciu pentru Knops cu privire la nemulțumirea poporului față de împărat.

Cu siguranță că în curînd socrul Gorion va cuteza iar să folosească dictonul obraznic în legătură cu cei trei „C“ ; în sinea lui îl utiliza, de bună seamă, de mult.

Nu, Knops nu-și fereca ochii și urechile în fața dificultăților ce se înmulțeau zilnic. Oare nu era prea îndrăzneață hotărîrea ce o luase de a aștepta cucerirea Antiohiei ? Nu era oare mai înțelept să părăsească de pe acum căruța lui Nero ?

Exista însă ceva ce-l reținea. Fetița, soția lui, micuța, voinica, nurlia Ialta era însărcinată. Ideea că va avea un fiu legitim, născut liber și bogat, un Claudius Knops viclean, robust, cu un viitor strălucit în față-i, îl copleșea cu o bucurie nebună. O dezmierda grosolan pe Ialta lui, pe mama acestui viitor Claudius Knops ; o înconjură cu medici, băieșițe, cameriste, înjura cumplit dacă poftea castraveți ori alte acrituri și o îndemna să mănînce cozonac dulce cu migdale și alac, care trebuiau să-l facă plăcut la vedere pe viitorul lui fiu. Nu, acum n-avea voie să șteargă putina. Era dator față de micuțul Claudius Knops să mai rămînă locului. Trebuia să mai dea o ultimă și strașnică lovitură pentru a-și apăra fiul cu un zid de aur în fața pericolelor lumii. Din averea confiscată a comerciantului de covoare Nittai, dobîndise o pradă bogată, dar mai existau și alți pești și mai grași. Era, înainte de toate, un anume Hirkan, arendaș de impozite, un individ zgîrcit, care refuzase să doneze o anumită sumă de bani templului ce se ridica în onoarea geniului lui Nero. Oare acest refuz n-a demonstrat că banii bogătașului Hirkan se aflau în mîini necorespunzătoare ? Era sarcina sa, a lui Knops, să-i transfere în mîini mai bune, în mîinile iubite ale viitorului său fiu Claudius Knops.

Nu, înainte de a fi realizat acest obiectiv, nu-l putea părăsi pe Nero. Dar dacă rămînea alături de Nero, atunci sarcina cea mai urgentă era să acționeze împotriva stării de spirit din ce în ce mai rebele, mai amenințătoare. Ceilalți sînt niște neajutorați. Lipsiți de fantezie. Nu înțeleg nici

pericolul ce se apropie, în toată amploarea sa, și nu văd nici mijloacele prin care să-l înlăture. El, Knops, este menit să găsească metoda corespunzătoare. Capul îi era plin de diverse proiecte, dintre care unul avea dubla menire de a-l salva pe Nero și de a-i procura totodată și bogățiile necesare fiului său Claudius Knops.

Își tot pritocea planul. Era bun, îndrăzneț, radical. Avea, firește, o senzație neplăcută cînd se gîndea la Varro sau la regele Filip. Știa că își vor face iar zeci de mii de scrupule. Cu Varro avea mai tot timpul conflicte. Cu atît mai bucuros va consimți Trebon la planul său.

Regreta că trebuia să-l inițieze pe Trebon și să-i ceară colaborarea. Era gelos pe atașamentul lui Nero față de căpitan și pe popularitatea de care acesta se bucura în mase ; suferea, de asemenea, din cauza propriei firi servile și-l invidia pe Trebon pentru dezinvoltura cu care acesta știa să poruncească. Dar nu era cu totul sigur că-l va putea cîștiga singur pe Nero pentru proiectul său și, înainte de toate, pentru realizarea lui avea nevoie de un bărbat energic, cu experiență militară, care știa să ordone cu autoritate, să mențină disciplina și să nu se sperie de sînge.

Nu era greu să cadă de acord cu Trebon. Acesta dorea de mult o acțiune care să repete „săptămîna cuțitelor și pumnalelor". Se prezentară deci, împreună, în fața lui Nero.

Knops arătă că, în fond, poporul îl iubește pe Nero azi la fel ca și pe timpul reapariției sale. Pentru nemulțumirea aparentă care domnea, de vină erau un număr de invidioși și defăimători. Acei oameni care prin ascensiunea lui Nero fuseseră împinși la o parte, ori dintre cei care îl aclamaseră inițial, dar a căror lăcomie nemărturisită nu-și găsise satisfacție. Instigatorii nu sînt în număr mare, dar au funcții, influență, bani. Dacă ar fi înlăturați, atmosfera s-ar limpezi. După experiența proastă avută cu procesul contra creștinilor, de astă dată era indicat să se acționeze rapid, înlăturîndu-i pe adversari și clevetitori fără o procedură judiciară îndelungată, de la o zi la alta, într-o noapte sta-

bilită. Temeiul juridic al unei asemenea acțiuni sumare este în afară de orice îndoială. Împăratul este judecătorul suprem și, ca atare, după ce s-a convins o dată de evidența unei învinuiri, este îndrituit să-i condamne pe acuzați și să ordone executarea lor. Doar dacă va voi, din pură bunăvoință, își va putea expune motivele, ulterior, Senatului. Procedîndu-se în acest chip, buboiul va fi spart neîntîrziat, și nemulțumirea din țară va înceta peste noapte, pur și simplu peste noapte. Frica stîrnită de această noapte va avea un efect binefăcător și asupra celor nemulțumiți rămași în viață și-i va pune pe gînduri pe cei care ar mai plănui să se avînte în vorbării prostești, calomnioase, împotriva domniei lui Nero.

Knops își expuse proiectul în fraze precise, succinte, privind între timp, cu ochii săi clari, agili, căprui, prietenos și viclean, cînd la Nero, cînd la Trebon. Expunerea îi făcu, în mod vădit, plăcere, și aștepta ca și ceilalți s-o guste. Așa făcuse și pe vremuri, cînd lucra încă în Ulița Roșie ; își prezenta planurile prin care puteau fi înșelați partenerii de afaceri ; și de obicei planurile lui aveau succes.

Cei trei, Terențiu, Trebon și Knops, schimbară priviri, și, încă înainte ca Knops să fi terminat, le era clar că proiectul este excepțional, demn de inițiatorul inundării Apameiei. Stăteau în tăcere, pînă și gălăgiosul Trebon păstra tăcerea, aruncă doar pe furiș cîteva ocheade spre Terențiu, și toți trei, pe deplin mulțumiți, gîndeau același lucru : „să înece în sînge toată această bandă". Nero însă gîndea mai concret : „Să-i omori, să-i strivești ca pe niște viermi".

Cu voce tare zise :

— Îți mulțumesc, scumpul meu Knops. Voi supune sfatul tău zeilor și voi asculta de vocea mea lăuntrică.

Dar, atît Knops cît și Trebon știau că această voce lăuntrică vorbise deja la fel ca propriile lor voci lăuntrice și fiecare își întocmea, în gînd, lista.

XVII

TREI MÎINI

Într-adevăr, încă în timpul nopții, glasul zeilor îi vorbise lui Nero, iar în ziua următoare cei trei se aflau adunați pentru a chibzui asupra amănuntelor planului. De cînd preluaseră puterea, un număr considerabil de adversari trebuiră să moară. Dar cei trei, împreună, aveau vîrsta de o sută treizeci și patru de ani, păţiseră multe în viaţă, aveau o memorie bună, și în cei o sută treizeci și patru de ani își făcuseră mulți dușmani. Puteau să mai adune deci o recoltă bogată.

Firește împotriva celor mai urîți nu puteau ori nu îndrăzneau să acționeze. Ar fi fost, spre pildă, plăcut să-l strîngi de gît pe Ioan de Patmos, care răspîndea în lume vorbele sale neobrăzate. Ar fi fost, de asemenea, minunat să-ţi înfigi degetele în gîtul zvelt și mîndru al Claudiei Acte, al acelei tîrfe blestemate, și ar fi fost un spectacol măreţ să-l vezi crăpînd pe îngîmfatul și aristocratul Varro, care pe cît era de politicos, pe atît te dispreţuia, din adîncul sufletului. Ar fi fost o desfătare să-i strivești capul lui Mallukh cel plin de demnitate, ar fi fost interesant să vezi dacă Filip, rafinatul urmaș al unor regi străvechi, și-ar fi păstrat bunele maniere și cînd ar fi simţit ghearele morții împlîntîndu-i-se în carne. Dar zeii sînt invidioși, și nu-ţi îngăduie cele mai mari plăceri.

Le îngăduiră totuși multe. Cei trei stăteau împreună la masă, o masă frumos sculptată, din lemn de esenţă nobilă, fiecare avînd condeiul său de ardezie și tăbliţa sa de ceară, doar Knops avea cerneală și pergament. Notau, ștergeau, chibzuiau. Unul dintre ei aminti un nume, ceilalți doi zîmbiră, căci și ei notaseră același nume, și Knops trecu numele pe pergament, pe lista definitivă. Din timp în timp, unul dintre ei ridica obiecții, atunci numele era

șters pentru a se lua mai tîrziu o hotărîre în privința lui ; dar asemenea obiecții erau rare, pergamentul lui Knops se acoperea de nume. Lucrau în tihnă, cei trei, nu se grăbeau, numele erau rostite la răstimpuri rare ; cînd era trecut unul pe lista definitivă, Nero îl însoțea adesea cu un citat dintr-un clasic, de preferință din Sofocle ori Euripide.

Motivele principale, cele adevărate, cele personale care determinau înscrierea unui nume pe listă erau amintite arareori ; de preferință se invocau oarecare argumente politice. Trebon, spre pildă, îl propuse pe locotenentul Lucius. Nu-l suferea pe tînărul ofițer — care în bătălia de la Sura dăduse dovadă că e în stare să ia hotărîri rapide — pentru că era elegant și se trăgea dintr-o veche familie, și pentru că îl regreta pe Fronto, iar femeile îi făceau ochi dulci. Ah, dacă Fronto însuși ar mai fi trăit, Trebon ar fi preferat să-l denunțe pe acesta, trecîndu-l pe listă. Ce nenorocire că acel îngîmfat de Fronto murise, acel lăudăros care, pe moarte fiind, tot își mai revendica titlul de învingător în bătălia de la Sura, deși, în realitate, el, Trebon, era acela ; așadar, Trebon era pus acum în situația de a se mulțumi, din păcate, doar cu Lucius. Ceea ce putea invoca împotriva lui Lucius era puțin concludent, dat fiind că trebuia să-și ascundă adevăratele motive. Lucius, zise el, răspîndește zvonuri calomnioase, declară că Nero este prietenul plebei, că-i urăște pe aristocrații adevărați. Knops însă nu vedea nici un motiv serios pentru uciderea tînărului ofițer, strălucit, popular, și încerca un sentiment neplăcut. Dar, gîndi el, neadmițîndu-i lui Trebon pe Lucius al său, acesta se va întoarce cu siguranță împotriva candidaților lui. Deci, îl trecu pe Lucius pe listă, și Nero declamă : „Sfîrșitul sigur al tuturor luptelor este moartea".

La rîndul său, Knops nu întîmpină dificultăți în a-l trece pe listă pe arendașul de impozite Hirkan. Firește, nu aminti că, după părerea sa, banii lui Hirkan urmau să fie mult mai bine păstrați în mîinile celui ce avea să fie Claudius Knops decît în sipetele actualului proprietar, ci

vorbi numai despre refuzul arendașului de a subscrie o sumă mai mare în beneficiul templului închinat geniului împăratului și că Hirkan sabotează, în genere, măsurile financiare ale regimului. Argumentele erau pe deplin suficiente, Nero și Trebon, puțin interesați de persoana lui Hirkan, dădură doar din cap ; Nero îl cită pe Sofocle : „Zeii urăsc aroganța obraznică", și iată înscris pe listă numele lui Hirkan, cu scrisul îndemînatic și îngrijit al lui Knops, și inima lui Knops crescu de fericire.

Scriau pe tăblițele lor de ceară, încet, chibzuind, ca în joacă, și ștergeau gospodărește de pe tăbliță numele trecute pe lista definitivă, așternute pe suluri de pergament pentru a face loc altui nume. Scria mîna lui Nero, cărnoasă, albă, unsă cu alifii și ape mirositoare, mîna îngustă, osoasă, cu unghii boante a lui Knops, și scria și laba puternică, roșie, acoperită cu perișori blonzi a lui Trebon. Notau multe nume, mai des arameice, dar și romane, grecești, arabe, parte, ebraice, nume de bărbați și femei, de oameni foarte tineri și foarte bătrîni. Lista număra de pe acum sute de persoane.

A fost o ședință lungă, plăcută, dar obositoare. Trebuia să cercetezi temeinic unghierele memoriei pentru a nu uita pe careva ; era o ocazie unică cînd orice doreai putea fi lesne obținut ; mai tîrziu va fi mult mai dificil. Nu se lăsau descurajați, își frămîntau creierii, căutau, scormoneau, chibzuiau, găseau. În sfîrșit, a fost rostit și ultimul nume. Nero asculta mulțumit cum pana zgîrie pergamentul și cita visător : „A nu te fi născut, este mai bine". Dar în sinea lui gîndi : „Să-i lovească mortal, să-i strivească ca pe niște viermi".

— Gata ? întrebă Knops.

— Gata, replică Trebon.

— Gata, constată Nero.

În cele trei glasuri răsună un ușor regret. Knops numără :

— Trei sute șaptesprezece.

Nero se ridică, încheind ședința.

— Trei sute șaptesprezece prieteni falși, constată el trist ; îi privi pe ceilalți doi plin de regret și luă, suspinînd, lista cu el.

După plecarea lui Knops și a lui Trebon studie din nou lista. Erau patru suluri de pergament, un pergament nu prea fin, cu nume scrise alandala, aruncate acolo unde mai era loc, sus, jos, pe margine ; dar toate scrise citeț. Nero își reaminti noaptea chinuitoare din templul Taratei, cînd își petrecuse minutele grele notîndu-și în gînd adversarii pe care avea de gînd să-i zdrobească. Mîngîia cu duioșie pergamentul, îl privea satisfăcut, visător, buzele sale groase surîdeau. Apoi, grijuliu, numerotă cu propria-i mînă listele : unu, doi, trei, patru, scriind deasupra fiecăreia titlul : „Lista proscrișilor". Apoi, luă lista numărul unu, căută un loc liber și scrise acolo cu multă grijă : „Citit, judecat, proscris". Dar cuvintele nu i se părură încă cele mai potrivite, și pe celelalte liste scrise : „Citit, cîntărit, condamnat". După aceea își puse semnătura pe toate cele patru liste : „Nero Claudius Caesar Augustus". Apoi înfășură cele patru pergamente și le introduse în mîneca vestmîntului.

În această zi, luă masa, în doi, cu Varro. După masă, Varro vorbi despre dificultățile politice și economice. Pentru înlăturarea acestor dificultăți elaborase un vast program. Propuse ca în primul rînd să se ridice salariile funcționarilor și să se decreteze un moratoriu pentru exportatori. Împăratul asculta mai atent decît altă dată, părea a fi bine dispus.

— Îți dai multă silință, scumpul meu Varro, zise el, și, neîndoios, domnia-ta ești cel mai înțelept dintre oamenii mei de stat. Dar, pînă la urmă, succesul în politică nu este garantat de rațiune, ci de intuiție și înțelegerea supremă, cea mai pură, pe care zeii o acordă doar aleșilor lor, purtătorilor nimbului maiestății.

Varro luă act de declarația împăratului cu o înclinare adîncă, ceremonioasă.

— Cu toate acestea, replică el sec și foarte politicos, mi se pare oportun ca în primul rînd să se ridice salariile funcționarilor, iar în al doilea rînd să se decreteze un moratoriu pentru exportatori.

— Da, da, răspunse, puțin plictisit, Nero. Desigur, ai gîndit foarte bine toate acestea. Dar, crede-mă, scumpul meu Varro, în ceasul marilor decizii, utile sînt numai hotărîrile și faptele care emană din inspirația celui investit cu suflul maiestății. Chiar dacă, încheie el întunecat și sentențios, experții sînt îngroziți de caracterul neîndurător și lipsit de ocolișuri al unor astfel de fapte și decizii, în cele din urmă măreția lor devine evidentă pentru întregul popor, oamenii le acceptă ca pe o expresie a voinței zeilor, ceea ce și sînt de fapt.

Varro ascultă plin de respect.

— Îmi este deci îngăduit, întrebă el obiectiv, în loc de orice replică, să prezint documentele privind moratoriul și majorarea salariilor funcționarilor ?

Nero nu-și ieși din fire pentru că celălalt trecuse cu atîta insolență peste declarațiile sale. „Așteaptă, băiete, gîndi el vesel. Mulți nu vor mai avea nevoie de moratoriul și majorarea ta", și pipăi, amuzat, sulul prețios prin stofa vestmîntului.

Mai tîrziu, se duse în grotă, la liliecii săi. Porunci ca făclia să fie fixată de perete, porunci făclierului să plece, rămase singur cu animalele sale. Ele se apropiară, agitate, fîlfîind, țipînd, așteptînd să le dea de mîncare. Dar el scoase numai sulul și citi ființelor hidoase, păroase : „Lista proscrișilor, numărul unu", și numele respective. Întrucît însă Knops scrise numele în ordinea în care fuseseră pronunțate, înșiruirea lor întîmplătoare, citită cu voce tare, provoca uneori efecte sonore curioase. Faptul acesta îl bucură pe Nero. Repeta unele nume, savurîndu-le, le striga cu voce răsunătoare, era limpede că jocul îl distra.

Apoi recită, cu poftă, versurile homerice preferate. „Precum liliecii de pe stînci se desprind și fîlfîind din aripi strîns se adună, tot astfel vuiesc sufletele pe cărarea morții, spre adîncuri."

— Vă veți înmulți, prieteni, le făgădui el animalelor. Între timp gîndi : „Să-i omori, să-i strivești ca pe niște viermi", și uneori, aproape concomitent : „E spre binele statului... conspiratori josnici, blestemați... eu, judecătorul suprem". Se înflăcără mai ales de răsunetul acestor ultime cuvinte „judecător suprem", și se auzi pronunțînd cuvintele în fața Senatului, justificînd printr-o amplă cuvîntare necesitatea nopții sale sîngeroase.

XVIII

ÎMPĂRATUL ȘI PRIETENUL SĂU

Și Knops avea mereu în minte lista. Își imagina noaptea socotelilor, și satisfacția sa profundă era tulburată de o ușoară jenă : nu suporta să vadă sînge. Dar îi făcea plăcere să se gîndească la fețele surprinse ale oamenilor de pe listă cînd vor fi luați pe sus, din somn.

Nu putea scăpa de obsesia listei sale. Stătea culcat, lîngă soția sa Ialta, simțind cu plăcere trupul care se rotunjea. Cu siguranță că o să-și mai aducă aminte de cîteva nume, pe care ar fi trebuit să le introducă pe listă, dar va fi prea tîrziu. Păcat că Varro și Filip n-au putut fi trecuți și ei pe listă. Scria pe șoldurile Ialtei : „Varro" și „Filip". Rîse cînd ea protestă furioasă și ceru să n-o mai gîdile.

A doua zi, dis-de-dimineață, se prezentă la palatul lui Nero. Împăratul se afla încă în pat, dar îl primi de îndată. Părea foarte vesel, se întinse cu plăcere cînd intră Knops.

— A fost grozavă ideea ta, aceea cu lista, zise el și scoase pergamentele prețioase de sub cap, desfăcînd sulurile. Trei sute șaptesprezece, chibzui el mijind ochii miopi. Puțini și totuși mulți. Parcurse lista cu privirea.

Dar, stînd așa culcat și citind lista, dintr-o dată el nu mai era Nero. Fața sa luă brusc expresia unui mărunt socotitor ; cu o asemenea expresie verifica el în Ulița Roșie socotelile prin care Knops îi calculase soldul unui furnizor sau datoria unui client. Da, pentru o fracțiune de secundă, Nero a fost iarăși neîncrezătorul olar Terențiu, care verifica dacă sclavul său nu l-a înșelat cumva.

Simți că își pierduse nimbul maiestății, și se sperie. Aruncă o privire scurtă, piezișă lui Knops, pentru a vedea dacă acesta observase. Prefăcut, Knops stătea zelos și respectuos în același timp, iar pe fața lui nu se putea citi nici cea mai ușoară schimbare. Dar, se întrebă Nero, ce gîndea în sinea lui, în adîncul sufletului, Knops ? Knops știa foarte multe despre el. Prea multe. Nu este bine dacă cineva știe prea multe despre tine. Oare nu Knops își permisese gluma neobrăzată cum că poporul roman nu va avea cînd să mai muncească dacă-și va petrece timpul cu lectura poeziilor împăratului său ? Numai unul care știe prea multe își permite o asemenea glumă. Supărarea lui Nero pentru pierderea demnității sale atît de incerte se transformă brusc în indignare față de Knops, în care nu te mai puteai încrede.

Firește, pe chipul lui Nero nu se vedea nimic din toate aceste gînduri. Nimbul maiestății revenise de mult, și fața sa era iarăși cea satisfăcută, cea a veselului Nero de mai înainte.

— Trei sute șaptesprezece, repetă el, adîncit în listă, meditativ, mulțumit. O listă bună, dar pe unii și alții i-am uitat totuși. În orice caz, glumi el, și arătă foile scrise pînă și pe margine, am folosit din plin pergamentul. Mult loc nu mai este aici. Ia să vedem ! Abia de mai putem trece încă un nume. Mai este un locșor liber aici și încă unul

aici. Deci mai încap două nume. Dar trebuie să fie scurte ; căci altfel nu pot fi citite. După aceea lista va fi într-adevăr completă. Lasă-mă să chibzuiesc.

Și asta și făcu, sugîndu-și buza inferioară între dinți.

— Le am ! zise el apoi, voios. Vocea mea interioară mi le-a șoptit, cele două nume, scurte. Ea vorbește rareori în prezența altcuiva, dar de astă dată a vorbit. Acum ai vrea, desigur, să știi, adăugă el în bătaie de joc, dar ca din glumă, care sînt aceste nume. Iacă, nu ți le spun, și tu singur nu le poți ghici.

Pergamentele se aflau în fața sa pe pătură, le întinse satisfăcut, bine dispus, Knops se simți descumpănit.

— Dă-mi cerneală și pană de scris, porunci apoi împăratul. Knops aduse zelos cele cerute, cu toată nesiguranța ce-o resimțea. Nero se ridică în capul oaselor, își îndoi genunchii sub pătură, pentru a le folosi ca suport, și porunci în continuare : Ia de colo tăblia și ține-o, ca să pot scrie.

Și adăugă pe listă cele două nume.

Dar, în timp ce scria, ținea pana și pergamentul în așa fel încît Knops nu putea vedea cele scrise, dar putea urmări mișcările mîinii și ale degetelor. Erau, într-adevăr, două nume foarte scurte. La primul, Knops putuse vedea doar atît că împăratul îl scrisese cu litere grecești. Cel de al doilea, scris latinește — asta recunoscu clar — începea cu un „C“. Și încă înainte ca împăratul să fi scris numele pînă la sfîrșit, Knops înțelese că cel de al doilea nume era „Caia“.

Suspinînd, Nero înfășură din nou lista, o înfășură strîns, o așeză sub pernă. Se întinse apoi, tihnit, sporovăind un timp cu emfază cît de multe și cît de grele jertfe cere „nimbul maiestății“ de la purtătorul ei.

Knops ascultă respectuos. Dar, în timp ce stătea, ascultînd smerit, în el se fugăreau, încîlcit, cu o iuțeală extraordinară, mii de imagini și gînduri. „Firește, e Caia, gîndi el. Vorbind despre jertfe, se putea referi numai la Caia. E

foarte clar că a scris Caia. Dar e totuși o nebunie să o ucizi pe Caia. În situația actuală, fără îndoială că lui Varro nici nu-i poate trece prin minte s-o aţiţe împotriva lui. E sminteală curată să o condamne la moarte. Nu putea decît să-i dăuneze. În plus, de bună seamă, e singura ființă care îl iubește, în afară de mine, care, nebun cum sînt, în pofida evidenței, țin la el.“ Acestea îi erau gîndurile ; dar printre aceste gînduri îl chinuia întrebarea : Care a fost oare numele celălalt, primul ?

— Este, zise Nero între timp, cel mai mare dar pe care zeii îl fac unui muritor cînd îl înzestrează cu nimbul maiestăţii. Dar este și cea mai grea povară. Jertfe, numai jertfe. Maiestatea cere jertfe grele.

„Toate acestea se referă tot numai la Caia, gîndi Knops. Cîtă sminteală se află în capul lui obtuz. Dar care este celălalt nume, cel grecesc ? Dacă a pus-o pe listă din curată nebunie pe Caia, care poate fi celălalt nume ?“ Și, cu toate că în adîncul conștiinței deslușise de pe acum, căuta să reconstruiască mintal mîna albă, cărnoasă a împăratului și toate mișcările ei, în timp ce scria. Le vedea, aceste mișcări ale mîinii. Vedea cum mîna scria litera „K“, linia verticală și cele două linii oblice, apoi ghici forma simplă a literei „N“, pîntecoasa „Omega“, și întortocheatele „Ps“. Curios, dar nu se sperie foarte mult cînd înțelese cum stau lucrurile. „Nu putea să fi fost totuși Knops, gîndi el. Este cu totul absurd și de neînțeles de ce să mă fi pus pe listă. Doar eu am făcut din el ceea ce este și dacă există vreunul care îl poate menține la putere, acela sînt eu.“ Totodată își aminti însă de gluma pe care și-o îngăduise, atunci, după recitarea *Octaviei*, pentru a schimba atmosfera glacială, de gluma aceea prostească despre poporul roman care, tot citind epopeile imperiale, nu va mai ajunge să muncească și își aduse aminte că avusese încă pe atunci senzația de a fi săvîrșit o greșeală ; dintr-o dată își dădea seama cît de grav greșise și descifră cît se poate de limpede ceea ce mîna scrisese, cele trei linii ale literei „K“, forma

simplă a literei „N", pîntecoasă „Omega", întortocheatele „Ps". Și în fața ochilor săi apăru dureros de adevărat cu scrisul lui Nero : „Knops".

Nero, la rîndul său, în timp ce spunea : „Jertfe, numai jertfe", se gîndea într-adevăr la Caia ; era de fapt păcat că a fost sortită să plece din lumea celor vii. „Mă iubește, chibzuia el, asta este în afară de orice îndoială. Și n-are nici o vină că este oarbă și proastă și nu vede mai departe de lungul nasului. Dar nici eu nu sînt de vină. Poate e necugetată hotărîrea mea ca ea să fie ucisă, poate voi regreta cîndva fapta. Dar nu, nu este necugetat. Ea nu vede că eu sînt Nero. Nu înțelege. Îmi ofensează nimbul maiestății. N-are, biata, nici o vină, dar nici eu nu sînt vinovat că trebuie, din păcate, s-o ucid. Între cineva care-mi ofensează nimbul maiestății și mine, nu mai poate exista nici o legătură. Cel care-mi ofensează maiestatea nu poate rămîne în viață. Și dacă această afurisită de Acte mi-a scăpat, cel puțin Caia este aici. «Ucide-i, strivește-i pe toți, ca pe niște viermi !» De fapt, îmi pare rău și de viermele ăsta de Knops. E credincios și amuzant. Cît de cuviincios se arată a fi ! Devotat ca un cîine și totuși viclean. Dar și-a permis o glumă infamă și zeii nu vor ca un om care a făcut o asemenea glumă să rămînă între cei vii. În plus, știe foarte multe. Știe despre Nero de azi ceea ce Nero de azi știe despre Nero de pe Palatin. E prea mult. Dar îmi pare totuși rău de el. Ia să-l privesc atent. În curînd îl voi revedea doar printre liliecii mei. «Ucide-i, strivește-i pe toți ca pe niște viermi !»"

Între timp, în fața ochilor lui Knops dansa, cu litere mici și de aceea de două ori mai clar și amenințător, numele său : „Knops". „Fără îndoială, era Knops, gîndi el. Dar de ce l-a trecut pe listă ? E groaznic că acum mă aflu nu pe lista pe care eu însumi am inventat-o. De ce ? Prostii. Motivele nu mă privesc deloc. Singura problemă este cum să scap de pe această listă.

Soluția cea mai simplă ar fi să nu-l las să observe nimic și, imediat ce plec de aici, să dispar. Pe ușă afară — și dus voi fi ; încă înainte ca el să poată da vreo dispoziție. m-am evaporat. Îndată ce voi fi părăsit Edessa, îi trimit veste Ialtei să mă urmeze cu micul Claudius Knops. Să-l chem și pe Gorion ? Ar fi o povară prea grea. Dar dacă evenimentele vor evolua prost, pentru micul Claudius Knops ar fi bine să-l aibă cel puțin pe Gorion. Firește, treburile nu vor merge prost, dar oricum ar fi, e mai bine să te asiguri. Ce înseamnă porcăria asta că Gorion nu vrea să-mi iasă din minte ? Pe Hercule, am și alte griji pe cap. Tot nu face decît să-și bată mereu joc de mine. N-ar trebui totuși să-l iau pe Gorion cu mine ?

Prostii ! Este pur și simplu exclus să mă ucidă. Nero nu-l ucide pe Knops al lui. Îl iubește prea mult. Aș fi idiot dacă aș ceda panicii și aș șterge putina. Pe urmă, mai sînt și banii. Doar nu pot renunța la banii micuțului Claudius Knops. Ar fi de-a dreptul o crimă. N-am voie să-mi pierd capul. Cine pe cine îl are la mînă ? Nero pe Knops sau Knops pe Nero ? E de fapt ciudat că eu însumi, în gînd, îl numesc mereu Nero. E un bărbat mare, chiar dacă face glume cîinoase. Dar eu însumi nu fac oare glume răutăcioase ? Dacă n-ar fi un bărbat mare, e limpede că acum nu l-aș numi Nero. Îl iubesc. Și fiindcă îl iubesc, îl voi putea determina să-și schimbe hotărîrea. Voi reuși, cu siguranță."

— Oare ți-am spus, vorbi capul cărnos de pe pernă, că am hotărît care va fi noaptea aceea ? Va fi noaptea spre cincisprezece mai.

„Noaptea spre cincisprezece mai, gîndi Knops. Ar mai fi deci patru zile pînă atunci. Dar nu pentru mine. Eu trebuie să mă decid acum, în acest minut, ce să fac. Mai înțelept ar fi să aleg pur și simplu arma adevărului. Cîteodată cele mai bune afaceri se fac cu adevărul. Trebuie să-i arăt cît de sincer îl iubesc. Trebuie să-l fac să înțeleagă că n-are de ce să se teamă de mine dacă mă lasă

în viață, dar are de ce se teme dacă mă pierde. Vreau să-i vorbesc deschis."

Stătea în fața lui Nero cu un aer familiar, șmecher și supus. În noaptea spre cincispreze mai, începu el gînditor, va avea loc deci curățirea cea mare. Ar fi firesc ca la o asemenea curățenie împăratul să verifice oamenii pînă în adîncul inimii lor, pînă și pe cei mai apropiați, pe Trebon și chiar pe el, Knops. El, Knops, și-a scrutat conștiința din proprie inițiativă, cercetînd dacă în străfundurile cele mai secrete ale sufletului s-a ivit vreodată un gînd care să lezeze stima cuvenită nimbului maiestății-sale. N-a putut descoperi nimic asemănător. Dar el nu este decît un muritor de rînd, gîndurile sale sînt grosolane, chiar propriul său eu și-l cunoaște doar superficial, fără subtilitatea privirii imperiale, binecuvîntată de zei. Îl roagă deci pe Nero, stăruitor, cu umilință, să-i spună dacă a descoperit cumva în legătură cu persoana sa ceva ce nu rezistă ultimului examen.

Pe buzele groase ale lui Terențiu se ivi un surîs blînd, perfid. Capul său se odihnea cărnos și bine dispus pe pernă și pe lista prețioasă. Cu degetele albe mîngîie, în tihnă, cuvertura. Clipi cu ochii miopi mai des decît altă dată. Apoi, dintr-o dată, desfăcu larg pleoapele, îl privi pe Knops în față și zise cu o voce scăzută, liniștită, amenințătoare :

— Știi foarte multe, scumpul meu Knops. De fapt, singur împăratul poate ști atît de multe.

Knops fusese tot timpul convins că împăratul înscrisese numele lui pe listă ; dar acum, cînd Nero recunoscu fără nici un înconjur, categoric, vorbele i se păreau o puternică lovitură. Se străduí totuși să nu pălească, să continue să judece logic. Mai rău era că motivul indicat de Nero nu depindea de Knops și nu rezida în ființa sa, ci pur și simplu în caracterul relațiilor dintre ei, independente de voința sa, și cu neputință de schimbat. Cu toate acestea, găsi o replică, poate singura care putea anihila motivul invocat de Nero.

— Nu este posibil, întrebă el smerit, ca știința să fie contrabalansată prin dragoste ?

Acest răspuns păru să-l emoționeze pe împărat, fața sa masivă de pe pernă deveni gînditoare.

— Ar fi posibil, rostiră buzele lui cărnoase. Se pune dar problema dacă merită ca împăratul să se ocupe de chestiunea : ce este mai de preț, dragostea celui ce știe prea multe, ori ceea ce știe. Mai simplu pentru împărat ar fi să înlăture omul care știe prea multe.

Îi făcea, vădit, plăcere să se joace cu individul care își permisese gluma. Dar argumentul său, și de acest lucru își dădu seama Knops, avusese cu toate acestea efect.

— Oare împăratul nu are nevoie de prieteni ? insistă Knops în continuare, impetuos. Oare un prieten, care l-a servit pe împărat încă de pe timpul cînd trăia travestit, nu este mai de preț decît unul nou ?

— Nu întreba prea multe, îl chemă la ordine împăratul, și se delecta cu aluzia invidioasă a lui Knops față de Trebon. Ascultă, spuse el deodată cu vioiciune și se ridică în capul oaselor. Am o idee. Te întreb ceva. Poți da trei răspunsuri. Dacă nici a treia oară n-ai nimerit răspunsul just, înseamnă că n-ai făcut față examenului și nu valorezi mai mult decît un liliac.

— Întreabă-mă, stăpînul și împăratul meu, ceru smerit Knops.

Nero se lăsă din nou pe spate. Căscă. Apoi întrebă :

— Cine sînt eu ?

Knops chibzui o clipă.

— Tu ești prietenul și conducătorul meu, răspunse el apoi hotărît, convins.

— Un răspuns prost, căscă Nero. Este un răspuns al unui oarecare. De la tine vreau unul mai bun.

— Tu ești împăratul Nero Claudiu Caesar Augustus, zise Knops, nesigur de data aceasta, pronunțînd al doilea răspuns la care avea dreptul.

— Un răspuns și mai prost, spuse Nero cu dispreț, un răspuns oarecare. Ieftin, ca o monedă de schimb.

Prin aceste cuvinte, poate cu o intenție inconștientă, îl îndrumă pe Knops spre răspunsul cel bun. Căci Knops se gîndi la moneda de aur cu chipul dublu conturat și de data aceasta fără șovăire, dar cu inima cît un purice pronunță al treilea răspuns :

— Tu ești împăratul meu, Nero Claudiu Terențiu.

Încă în timp ce vorbea, se sperie de obrăznicia acestei denumiri. Dar capul de pe pernă surîse și din acest surîs Knops înțelese că răspunsul său fusese cel pe care Nero-Terențiu îl așteptase de la el.

Și așa a și fost. Deși Nero tăcea, surîsul său satisfăcut deveni mai pronunțat. „Acest Knops știe într-adevăr foarte multe, recunoscu el. A înțeles ce înseamnă să te fi născut Nero, dar, și mai mult, ce înseamnă să fi devenit Nero dintr-un Terențiu.“ Se întinse și zise :

— Vino mai aproape, Knops ! Totul e în regulă.

Knops jubila în sinea lui. Aceasta fusese cea mai dificilă problemă pe care soarta i-a adus-o în cale și pe care a rezolvat-o excepțional de bine. Acum va reuși, fără îndoială, să-și aducă acasă și prada din pescuitul cel mare ; averea lui Hirkan, zgîrcitul arendaș de impozite, este ca și în mîinile micuțului său Claudius Knops.

Se apropie de patul lui Nero, cu inima plină de devotament față de împăratul și stăpînul său.

— Mă iubești mai mult decît pe Trebon ? insistă el. Pe el nu l-ai înscris pe listă, spuse el mîndru. Nu merita. Spune, mă iubești mai mult ?

Nero, în loc de răspuns, îl atinse ușor, mîngîietor, pe mînă. Apoi bătu din palme : „Cineva să mi-l aducă pe Trebon !“ Scoase, leneș, lista de sub pernă și șterse numele lui Knops, în așa fel încît acesta putea să vadă. Apoi, tot în prezența lui Knops, făcu baie, își făcu masajul, sporovăi, bine dispus, despre lucruri indiferente.

Cînd sosi Trebon, îndepărtă pe toată lumea cu excepția lui Knops.

— Iată lista, scumpul meu Trebon, zise el. Sînt trei sute nouăsprezece nume, dar unul e șters. Cel șters nu contează. Rămîn deci trei sute optsprezece. Acum nu se mai adaugă și nu se mai șterge nimic. Cu cei de pe listă se procedează după cum s-a stabilit. Termenul este noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai. Căscă, se întoarse într-o parte, cei doi se îndepărtară, cu grijă, să nu-l deranjeze.

XIX

NOAPTEA DE PAISPREZECE SPRE CINCISPREZECE MAI

Noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai era caldă, aproape sufocantă, și „răzbunătorii lui Nero", care aveau sarcina să lichideze persoanele înscrise pe listă, avură de ce asuda din belșug. Dar își îndepliniseră munca cu temeinicie militară.

Cînd bărbații o înșfăcară, Caia nu pricepu ce se întîmplă. Credea că a sosit ziua de care s-a temut tot timpul, ziua cînd escrocheria fusese descoperită și începuse prigoana împotriva lui Terențiu și a prietenilor săi și astfel și împotriva ei. Se văită că nu-i este dat ca în această oră fatală să fie alături de Terențiu al ei.

— Să nu-i faceți nimic lui Terențiu al meu, să nu-i faceți nimic bunului, prostului meu Terențiu ! așa strigă, gîndi, simți ea în clipa din urmă.

În rest, în această noapte spre cincisprezece mai totul se întîmplă precum fusese stabilit. Din cele trei sute optsprezece persoane de pe listă scăpară doar paisprezece

și se iscă o singură confuzie. Adică, olarul Alkas, un bărbat care figura pe listă și care criticase strașnic la o manifestare festivă a breslei olarilor dispozițiile organizatorului Terențiu, a fost confundat cu muzicantul cu același nume. Eroarea a fost pentru muzicant tot atît de fatală pe cît a fost de binecuvîntată pentru olar. Căci falsului Alkas nu-i fusese de nici un folos afirmînd că e Alkas muzicantul, deoarece oamenii lui Trebon au acționat conform ordinelor primite și l-au lichidat. Cînd a fost informat despre această eroare, Nero a rîs în hohote. Își aminti de poetul Cinna, care, după uciderea lui Caesar, a fost omorît în locul lui Cornelius Cinna. Acest poet Cinna fusese un ghinionist cunoscut ; lucrase zece ani la terminarea micii sale nuvele în versuri *Smyrna* și fusese omorît, confundat fiind, tocmai în momentul cînd opera sa devenise total neinteligibilă. Cu gîndul la el, bine dispus, Nero cruță viața adevăratului Alkas.

Cînd sosiră „răzbunătorii lui Nero" pentru a o ucide pe Caia, Varro încercă în zadar să li se împotrivească. S-a răstit la oameni, indignat, autoritar, ca un bărbat obișnuit să poruncească. Fără succes. Trezit din somn, îmbrăcat sumar așa cum era, mînios, porni spre Terențiu. Dar nu reuși să pătrundă pînă la el. Politicoși dar categorici, cameriștii și ofițerii de serviciu i-au spus și răspus că împăratul lucra la discursul său pe care voia să-l țină a doua zi în fața Senatului și că dăduse ordine severe să nu fie tulburat de nimeni, oricine ar fi acela. Varro trebui să plece, păstrîndu-și cu greu demnitatea.

Mai întîi se înfurie pe el însuși că și-a supravegheat atît de slab creatura, că a lăsat-o să cadă în mîinile lui Knops și ale lui Trebon. Abia după aceea îl apucă furia împotriva lui Terențiu. Dorea din adîncul sufletului să omoare creatura. Dar situația era de o ironie grotescă ; tot ce avea era legat de această creatură și dacă ucidea creatura se omora pe sine însuși.

Stătu multe ore singur, gîndindu-se, frămîntîndu-se, certîndu-se cu sine însuși. Dar furia slăbea treptat și pînă la urmă nu rămase decît o senzație de gol și neputință. Scoase din casetă chitanța referitoare la cele șase mii de sesterți și privi țintă la rubrica „pierderi". Pierduse foarte mult : demnitatea, apartenența la civilizația occidentală, pe prietenul său Fronto și, de bună seamă, și pe fiica sa Marcia, partea cea mai mare a averii, aproape toate iluziile sale. De fapt, tot ce mai putea pierde era propria-i ființă.

Auzind despre măcel, regele Mallukh se ridică, ordonă să fie îmbrăcat, se duse în odaia cu fîntîna arteziană. Acolo se ghemui, stînd liniștit, demn, printre covoare. Dar, în gînd auzea țipetele celor masacrați, covoarele și susurul fîntînii arteziene nu le puteau înăbuși. Încă în timpul nopții marele preot Șarbil veni și se așeză lîngă el, fără a scoate o vorbă. Spre dimineață, Șarbil spuse precaut că cel ce recurge la asemenea mijloace sîngeroase trebuie să fi pierdut orice speranță. Trecu cu tăcerea ceea ce de fapt voia să spună, anume că ar fi bine să fie sacrificat bărbatul care se îndoiește de propriile-i puteri. Mallukh înțelese prea bine din cuvintele lui Șarbil ceea ce acesta nu rostise. Dar își păstră demnitatea ; nu voia nici măcar să se gîndească la ceea ce sugera marele preot. Așa rămaseră cei doi bărbați împreună, tăcuți, pînă ce sosiră zorile. După ce Șarbil plecase fără nici un rezultat, pe Mallukh îl copleși tristețea. Avea o bogată imaginație. Basmul pe care îl povestise necunoscuților în oază, basmul despre olarul care a devenit împărat, fusese plin de episoade stranii ; dar un episod atît de întunecat, atît de sîngeros nu prevăzuse nici chiar el. Zăbovi îndelung, copleșit de vise. Simțea chemarea deșertului, dar acum nu-și putea părăsi țara. Dorea mult să călărească, dar se sfii să-i privească în față pe locuitorii Edessei, în această dimineață. Oftînd, se îndreptă în cele din urmă spre haremul său.

Auzind despre măcel, regele Filip fu apucat de o asemenea scîrbă încît îi veni să vomite. Se refugie printre cărțile

bibliotecii sale. În operele poeţilor şi filozofilor se aflau versuri frumoase, fraze sublime, cuvinte răsunătoare: „Orient, profunzime, culoare, umanism, înţelepciune, fantezie, libertate". Dar frazele şi versurile nu-i ofereau mîngîiere. În realitate, toate aceste noţiuni erau mînjite de sînge. Vorbele înălţătoare, de mîngîiere, ale poeţilor erau doar un văl pentru a ascunde sîngele, murdăria, mizeria care se ascundea sub ele. Un văl prea străveziu; cel ce cunoştea viaţa vedea prin el.

XX

REFLEXII ASUPRA FORŢEI

Nero îşi convocă Senatul şi, justificînd în faţa acestui Senat al său, într-o mare cuvîntare, necesitatea proscrierilor, încercă poate o senzaţie de fericire şi mai adîncă decît atunci cînd privise şi cîntase de pe turnul Apameei inundate de ape, sau atunci cînd citise pentru prima dată la Roma, în faţa Senatului, mesajul imperial.

Vorbi despre obligaţiile grele pe care forţa le impune celui care o foloseşte.

— Ce mare efort m-a costat, strigă el, să ucid atîţia oameni, printre care se aflau şi unii ce-mi erau prieteni, chiar mai mult decît prieteni! Dar m-am gîndit la măreţia imperiului, mi-am învins pornirile inimii, am adus jertfa, i-am înlăturat pe complotişti.

Se înfierbîntă, se îmbătă de propriile sale fraze, crezu ceea ce spunea, crezu în durerea sa şi în măreţia jertfei sale, se dezlănţui împotriva criminalilor, împotriva reprezentanţilor uzurpatorului Titus, împotriva sectei banditeşti a creştinilor. Spumegă, împroşcă venin, îşi descărcă tot sufletul. Tună şi fulgeră, se mînie, imploră, vărsă lacrimi,

se bătu cu pumnii în piept, îi conjură pe zei. În încheiere, spuse :

— Nu răspund decît în fața divinității și a vocii mele interioare. Dar vă stimez prea mult, părinți ai poporului, ca să mă sustrag judecății voastre. Știți ce s-a întîmplat. Ați auzit de ce s-a întîmplat astfel. Judecători ! Dacă n-am dreptate, condamnați-mă la moarte !

Firește, n-a fost condamnat la moarte, ci s-au organizat festivități de mulțumire pentru zeii care-l salvaseră pe împărat și împărăția sa din înspăimîntătoarea primejdie.

Noaptea sîngeroasă a avut asupra Senatului și poporului întocmai efectul scontat de Knops, Trebon și Nero. Fapta lui Nero, brutală și groaznică, a stîrnit repulsie, respect, admirație. Knops a denumit acțiunea sa și a lui Nero „fulgerătoare", și cuvîntul „fulgerător" a avut de atunci încolo un rol important în vocabularul populației din Siria.

Populația, după ce a trecut de prima spaimă, a început să-l iubească și să-l respecte și mai mult pe Nero pentru energia și strălucirea sa funestă, și în fața măreției împăratului uită de foamea crescîndă. Abia acum înțelese lumea ce voise să spună Nero prin simbolul sumbru al călărețului pe liliac. Liliacul era singurul vehicul, vehiculul nocturn, monstruos, pe care forța poate călări spre cer. Lumea o simțea și o aproba. Și cînd, la douăzeci și unu mai, după cum fusese prevăzut, a fost dezvelit basorelieful de pe stînca de lîngă Edessa, bărbatul, ale cărui trăsături se holbau pe veci din stîncă, fu aclamat cu înfiorare respectuoasă.

Noaptea sîngeroasă stîrni indignare în toată lumea. Dar oroarea nu dură mult ; căci dacă în spatele ororii se află forța, oamenii slabi, deși blestemă oroarea, o și uită repede.

Împăratul Titus, în palatul său de pe Palatin, nu se gîndi la început să-l condamne. El era numit și se numea el însuși „Desfătarea omenirii", știa totuși că era imposibil

să aduci fericire oamenilor fără utilizarea forței. El însuși participase, în calitate de comandant de oști, la două războaie, pregătise lovitura de stat prin care tatăl său ajunsese la putere, provocase moartea multor oameni, și o viață de om n-avea mare valoare în ochii săi. Totuși, studiind lista celor uciși, fața i se schimonosi de scîrbă. Găsi numele Caiei, găsi numele altora, care fuseseră uciși numai din cauza vanității și a setei de răzbunare a autorilor masacrului. Ceea ce măruntul escroc și banda sa săvîrșiseră în Mesopotamia era doar într-o mică măsură un act politic, în cea mai mare parte era o declanșare a stupidității lor haine. Împăratul Titus își spuse, profund scîrbit: „Cum poate un pește atît de mic să pută atît de groaznic ? !“

Secretarul lui Titus răspîndi această exclamație a împăratului. Și, de atunci, cînd un om de calibru mic apucă să conducă mase mari și provoacă dezastre, se obișnuiește a se spune: „Cum poate un pește atît de mic să pută atît de groaznic ? !“

Cartea a patra

PRĂBUŞIREA

I

CÎNTECUL NERUȘINAT

Dar nu noaptea ucigașă a fost socotită de contemporanii lui Nero-Terenţiu ca începutul prăbușirii sale, ci un fapt de o importanţă mai redusă, ceva cu totul neînsemnat : apariţia unui mic cîntec. „Zeii, a consemnat un istoriograf, îl învinseră pe bărbatul Maximus Terenţiu, care s-a denumit Nero, cu propriile sale arme. Se ridicase prin arta sa, care consta în recitare și cînt, și s-a prăbușit din cauza unui cîntecel."

Nu se știe cine l-a compus și nici cine l-a cîntat prima dată. Acest cîntec obraznic, de felul celor care existau cu miile în Levant, s-a ivit pe neașteptate — un cuplet arameic, melancolic, ironic, cîntat pe o melodie, sau mai bine zis pe un zumzet, care, prin monotonia sa născută din deșert, avea un efect de două ori mai nerușinat și mai batjocoritor. Textul cîntecului era următorul :

„Un olar un obiect făuri,
Un foarte mare obiect făuri
Și obiectul se învîrti !

Cînd micuţa Acte veni,
Obiectul să i-l vadă dori ;
Dar obiectul nu se învîrti.

Uliţa Roşie e pentru olari
Lîngă lutul lor murdar
Şi nu în rînd cu domnii mari.

Şi dacă vreunul locul şi-a uitat,
Atunci el trebuie învăţat,
Şi încă bine minte învăţat, de Împărat,
Pînă va înţelege ce se-ntîmplă
Şi mic de mare va şti să distingă.

De aceea, olarule, mic să te faci
Şi coada între picioare să ţi-o tragi
Căci altfel Împăratul va apare
Şi unde nu-i cap, vai de picioare !

Prea tîrziu atunci va fi,
Obiectul tău nu se va mai învîrti
Şi spînzurat vei muri."

Cîntecul avea cel mai puternic efect cu acompaniament de ţiteră şi tobă, dar era uşor de ţinut minte şi fără acompaniament. Melodia era rafinată şi totuşi simplă, un zumzet în manieră arabă, dar cu pauze mici, echivoce, obscene, de exemplu înaintea cuvîntúlui „obiectul", iar sfîrşitul, după care venea o pauză cu subînţeles, melancolică şi nerusinată, aducea mai aproape de simţiri caracterul efemer trist şi jalnic al strălucirii împărăteşti, vremelnic cucerită şi condamnată la pieire, decît ar fi reuşit s-o facă argumentele cele mai convingătoare.

Trebon putea interzice orice discuţie despre evenimentele din cincisprezece mai, putea pedepsi sîngeros orice vorbe defăimătoare la adresa împăratului, dar nu putea interzice, de pildă, acea pauză mică, obraznică, dinaintea cuvîntului „obiect", şi nu putea opri melodia să cucerească

țara în mai puțin de două săptămîni. Toată lumea, fie că vorbea arameica ori nu, cunoștea cuvintele cîntecului. Trebuia doar să zumzăi cîteva sunete și fiecare știa despre ce era vorba, zîmbea cu ură ascunsă, maliții, gîndind ce vroia.

Cîntecul a devenit popular datorită faptului că în Mesopotamia și în regiunile Siriei, guvernate de Nero, treburile mergeau din ce în ce mai prost. Evenimentele nopții din paisprezece spre cincisprezece mai întăriseră ce-i drept, autoritatea regimului, dar economia țării nu mergea mai bine. Pîinea deveni mai puțină și cozonacul dispăru fără urmă. La aceasta s-a adăugat mînia mistuitoare provocată de teroarea dezlănțuită a creaturilor acestui Nero, de violențele lui Trebon și Knops, și ale altor căpetenii, de huzurul unei clici, în dauna tuturor. *Cîntecul olarului* găsea ecou în urechile și inimile întregului popor. Era cîntat pe străzile marilor orașe Samosata, Edessa, Palmira, Apamea, Larissa. Îl cîntau corăbierii care navigau pe Eufrat și Tigru, țăranii și sclavii care semănau, arau și recoltau, meșteșugarii și cei care lucrau în manufacturile antreprenorilor, spălătoresele la fîntîni și copiii care jucau pe străzi, îl cîntau și beduinii în deșert, transportînd mărfuri pe cămilele lor, dar și cei care pîndeau caravanele pentru a le jefui.

Era doar un cîntecel acest cîntec al olarului, dar avea ceva care rodea din temelii domnia lui Nero. Deși împăratul era aclamat cînd apărea, cel atent putea auzi printre strigătele : „Slavă ție, preabunule, preamărețule împărat Nero", versurile neobrăzate : „Ulița Roșie e pentru olari / Lîngă lutul lor murdar / Și nu în rînd cu domnii mari", și sfîrșitul cîntecului care rămînea trist, glumeț, jalnic și maliții suspendat în aer : „Și spînzurat vei muri".

II

SCRINUL ACOPERIT

Guvernatorul Ceion nu era meloman ; totuși, în așteptarea curierului care trebuia să-i aducă depeșele de pe corabia sosită de la Roma, fredona *Cîntecul olarului*. Încălțat cu coturni și îmbrăcat cu veștminte din stofă grea, cu dungi roșii-purpurii, stătea în jilțul de la masa de scris și zumzăia cîntecul prostesc, obraznic.

Se schimbase mult. Se scuturase de apatia și letargia ultimelor luni. Cînd primise știrea despre noaptea sîngeroasă, pentru prima dată după mult timp se „întinsese" iarăși. O bucurie sinistră îl cuprinsese din cap pînă-n picioare. Ca și principii levantini, în noaptea sîngeroasă vedea și el o faptă disperată, pe care o săvîrșește numai cel ce-și simte sfîrșitul aproape.

Firește, de atunci trecuse un timp fără ca în zona de autoritate a pretinsului Nero lucrurile să se fi schimbat. Dimpotrivă, Nero-Terențiu dobîndise noi succese parțiale în Siria. Ceion era totuși sigur că sosise declinul lui Terențiu și textul naiv al *Cîntecului olarului* fusese confirmat prin rapoartele experților privind situația internă a Mesopotamiei. Nu iubirea, ci doar frica îi mai lega pe domnitori și popoarele Mesopotamiei de escroc ; aceștia doreau din toată inima să scape de el pentru a se supune, răsuflînd ușurați, protectorului, adevăratei Rome.

Ceion devenise înțelept și se ferea de un optimism exagerat. Nu presupunea că domnia lui Terențiu se va prăbuși curînd și de la sine. Știa că Trebon, cu armata sa bine echipată și disciplinată, putea menține încă mult timp domnia în Mesopotamia. Dar regimul escrocului era putred, se clătina în interior, și se putea prăbuși sub efectul unei lovituri din afară.

Și această lovitură avea să vină. Ceion aștepta cu încredere depeșele de la Roma. Vremea apatiei trecuse. El își curățase armata, își verificase temeinic ofițerii și trupa și-i îndepărtase pe toți cei bănuiți de simpatie față de mișcarea așa-numitului Nero. Cu o jumătate de an în urmă, legiunile sale se aflau într-o situație rușinoasă ; acum, însă, nu mai exista pericolul prezenței unor ofițeri care să se lase ademeniți de promisiunile lui Varro sau ale lui Trebon.

Dar unde întîrzie curierul ? De fapt, ar fi trebuit să fie de mult aici. Ceion scoase cîteva acte, dar nu reuși să citească. Dacă cei din cabinetul militar au ascultat de propunerile sale insistente, dacă s-au decis să recheme legiunea a paisprezecea, cea mai contaminată de acțiunea lui Nero-Terențiu, și să-i trimită în schimb pe a noua, el s-ar afla pe o poziție dominantă, nu i s-ar mai putea întîmpla nimic, chiar dacă ar izbucni un război cu parții. „Prea tîrziu atunci va fi, / Obiectul tău nu se va mai învîrti / Și spînzurat vei muri". Ceion lăsă melodia suspendată în aer, nu chiar după toate regulile artei, ba chiar foarte fals, dar urechile și inima sa înțeleseră ceea ce trebuia să înțeleagă.

Curierul. În sfîrșit. Ceion, deschizînd scrisoarea împăratului, nu-și putea împiedica tremurul mîinilor. Parcurse în grabă cu privirea lunga scrisoare. Măsuri fiscale, măsuri administrative, instrucțiuni privind cultul zeului Mithra. Unde este problema principală ? Iat-o : „În ce privește propunerile domniei-tale, scumpul meu Ceion, privind schimbarea legiunii noastre a paisprezecea cu cea de a noua, am examinat-o, am apreciat-o drept bună și am dat ordinele corespunzătoare".

Nu citi scrisoarea pînă la capăt. A noua, o primește pe a noua ! Ce veste grozavă, ce recompensă măreață a muncii sale. Aspectele militare ale funcției ce o deținea l-au atras dintotdeauna cel mai mult. Ce va putea înfăptui acum, cînd o va avea pe a noua, acest splendid material uman !

Capul îi vîjîia de mii de planuri. Se simțea plin de vioiciune, ca pe timpurile bune ale tinereții. Nu-i pasă că îl numesc Întindilă, aici în Antiohia și în întregul Orient. Numele primise un alt răsunet în aceste ultime luni și acum se va realiza ceea ce Varro pe vremuri îi dorise cu ironie, și anume, ca Antiohia să-i pronunțe porecla fără acea nuanță batjocoritoare, cu bunăvoință, aproape ca o alintare.

Nu e momentul să piardă vremea ! Pentru bucurie este timp și mai tîrziu. Scotocește în continuare prin poșta primită. Iată o scrisoare de la prietenul său Paetus, care în mod obișnuit îl ținea la curent cu evenimentele din Roma. Deci faptul că durase atît de mult timp pînă cînd prietenii săi reușiră să treacă prin Cabinetul de război schimbarea legiunii a paisprezecea cu cea de a noua se datorește, după cum îi scria Paetus, exclusiv incapacității împăratului de a lua o hotărîre. Dar acest impediment va dispărea curînd. Împăratul — informațiile le deține direct de la doctorul Valens, medicul curant al acestuia — nu va apuca anul ce vine.

Ceion respira agitat, fața i se acoperi de pete. Iată ce scrie aici, în doar cîteva cuvinte : „Nu va apuca anul ce vine", ca și cum ar fi scris : „Multe salutări". Și totuși această știre are o importanță colosală, este un dar mărinimos și amețitor al zeilor. Dacă Titus moare, dacă în locul lui pe tron va urca tînărul, energicul Domițian, atunci *Cîntecul olarului* va deveni realitate, atunci se va termina cu învîrteala, atunci el, Ceion, cu consimțămîntul Palatinului, va traversa Eufratul, îi va pescui pe indivizi și-i va crucifica.

De fapt, Ceion ar trebui să se așeze de îndată la masa de scris. Muncea cu plăcere și conștiinciozitate, și după primirea scrisorii împăratului avea mult de lucru. Dar acum nu poate lucra. Trebuie să facă mișcare, să-și mistuie fericirea. Va ieși călare.

Trecu prin sala mare. Aici se afla scrinul acoperit, cel cu imaginea modulată în ceară a strămoșului său. Nu, azi nu se furișază pe lîngă el. Dimpotrivă, încetinește pasul, trage umerii înapoi, se întinde și, cu capul ridicat, îl salută cu un surîs. Va învinge, îl va zdrobi pe escroc. Și dacă va ieși învingător, își va cere răsplata, va ridica în fața împăratului și a senatului învelișul de pe scrin.

III

UN TATĂ GRIJULIU

Cît timp guvernul lui Titus privise inactiv ascensiunea lui Nero, nimeni nu îndrăznise să manifeste îndoieli privind identitatea acestuia. Dar, îndată ce se răspîndi știrea că legiunea a noua a pornit spre Siria, îndoielile prinseră glas. Pînă și cei care crezuseră în Nero începeau să se îndoiască.

Întrucît guvernul se încăpățîna să treacă sub tăcere ceea ce se întîmpla dincolo de granițe și interzicea propagarea știrilor reale, s-au iscat zvonuri care, răspîndite în secret, luau forme de-a dreptul fantastice. Se amestecau în mod straniu prorocirile actorului sfînt, ale unui Ioan de Patmos, cu știrile despre pregătirile armate din Siria și apropiata expediție de pedeapsă condusă de guvernator. Ioan numise triumviratul Terențiu, Trebon, Knops, cerber cu trei capete ; numele deveni popular, și se povestea că Hercule se apropie pentru a-l înșfăca pe cel cu trei capete. Activitatea adversarilor lui Nero se întețea, se înmulțeau inscripțiile rebele, ironice, de pe ziduri, *Cîntecul olarului* era pe toate buzele, în toate inimile.

Dar în orașe se aflau cantonate trupele lui Nero ; patrulau, puternice, bine hrănite, bine înarmate ; era de

neînchipuit ca țăranii și orășenii, chiar în număr mare, dar nedisciplinați și neorganizați cum erau, să se poată măsura în luptă cu ele. Așadar, viața se desfășura ca și pînă atunci. Un străin care vizita Samosata sau Edessa cu greu putea observa ceva din neliniștea ascunsă a țării ; mai de grabă rămînea cu impresia că poporul acceptă domnia lui Nero și e fericit.

Principii, indignați, și ceilalți nobili nu încetau să afirme, în proclamațiile lor publice, bucuria ce-o resimt pentru prezența oaspetelui ales. Dar dormeau prost, iar față de Varro nu-și ascundeau indispoziția. Cunoșteau nemulțumirea crescîndă, ascunsă, a popoarelor lor, își dădeau seama că se termină pîinea, vinul, cozonacul și banii, și că presiunea lui Terențiu, Trebon, Knops întrecea cu mult pe cea de mai înainte, a marei Rome anonime.

Dintre sfetnicii lui Nero, Knops simțea cel mai clar cum începeau să se prăbușească temeliile regimului. Își dădea seama pînă și din comportarea celor din imediata lui apropiere. Socrul său, Gorion, merse atît de departe încît intonă în prezența lui *Cîntecul olarului,* cu vocea lui grosolană, puțin plăcută auzului, deși Gorion, ca proprietar al atelierului din Ulița Roșie și ca socru al lui Knops, își bătea joc și de el însuși prin acest cîntec.

Knops nu reacționă la obrăznicie. Știuse că metoda radicală a proscripțiilor va avea doar efecte de scurtă durată și intenționase să dispară îndată după noaptea sîngeroasă ; voise doar să se știe stăpîn pe banii lui Hirkan, sau mai bine zis pe banii care aveau să asigure viața și fericirea micuțului său, a viitorului Claudius Knops. Numai acești bani, metalul splendid de culoare galben-roșcată, îl țineau locului. E drept că arendașul de impozite Hirkan fusese lichidat, potrivit planului, în noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai, dar, din păcate, milioanele sale s-au dovedit a nu fi chiar atît de ușor accesibile pe cît sperase Knops. Erau investite în numeroase antreprize mai mult ori mai puțin ramificate, constau în

scrisori de obligații, în creanțe de toate felurile, fuseseră, în parte, din motive fiscale, scoase din țară, ori se aflau în alt mod bine ascunse. Pe deasupra, Varro îl urmărea pe Knops, și Varro era un adversar incomod, cu care nu puteai să ajungi la un compromis. Knops trebuia să inventeze mii de tertipuri pentru a umple propriul său sac cu aurul depistat al defunctului Hirkan. Din acest motiv își întîrzia plecarea. Adulmeca pericolul ce se apropia și dorea să se pună în siguranță. Nu era un bărbat curajos, știa că, întîrziind, va avea parte de o moarte cumplită, de chinuri îngrozitoare ; cînd auzea cuvintele de încheiere ale *Cîntecului olarului*. „Și spînzurat vei muri", frica îi zguduia toate fibrele corpului. Dar era un tată bun, grijuliu, nu-și putea călca pe inimă să lase baltă banii fecioraşului său ; încleștă dinții și rămase locului.

IV.

CAMARADUL MORT

Ca de obicei, feldmareșalul Trebon circula zgomotos și bine dispus. Cu un efectiv de o sută de mii de soldați bine organizați, se simțea în stare să facă față la ceea ce nobilii domni numeau „dificultăți psihologice" și își bătea joc, în mod brutal, de frica acestora. Nici supremația numerică a legiunilor lui Ceion nu-l înspăimînta. În secret, avea, desigur, o senzație de nesiguranță în fața cunoștințelor teoretice pe care ofițerii lui Ceion și le însușiseră în academiile de război. Din acest punct de vedere, dispariția colonelului Fronto și a locotenentului Lucius era dezavantajoasă și feldmareșalul Trebon petrecea multe ore de tihnă cu lectura anevoioasă a *Manualului artei militare*.

Moartea locotenentului Lucius s-a dovedit a avea consecințe neplăcute și în alte privințe. Uciderea viteazului și merituosului locotenent, care contribuise atît de mult la victoria lui Nero, indispuse armata. Ofițerii și soldații nu voiau pur și simplu să creadă că Lucius, camaradul lor, ar fi trădat cauza împăratului, după ce-și riscase viața pentru ea. Cine dintre ei mai era în siguranță dacă un Lucius a putut fi înlăturat în mod atît de josnic, fără nici o judecată? Ostașii înjurau, se agitau; hotărîră să nu mai îngăduie astfel de abuzuri de putere.

Armata trimise o delegație la feldmareșalul Trebon pentru a-l întreba dacă a știut și a consimțit la uciderea lui Lucius, ce vină i s-a adus acestui camarad al lor și care au fost probele; iar dacă omorul a fost săvîrșit fără consimțămîntul lui, ce are de gînd să facă pentru ca vinovații să-și primească pedeapsa cuvenită?

Trebon șovăi o clipă dacă n-ar trebui să trimită membrii delegației în fața curții marțiale. Dar, recunoscînd dintr-o privire starea de spirit a mercenarilor, înțelese repede că e mai înțelept să nu acopere omorul. Trebuie să le lași soldaților dragostea și ura lor. Locotenentul Lucius fusese popular în armată, în consecință era nevinovat și moartea sa — o crimă. Fusese o greșeală că-l pusese pe listă și trebuia să suporte urmările neplăcute ale erorii sale. Dezaprobă așadar uciderea lui Lucius și promise să obțină satisfacție pentru armată.

Se duse la Nero. La sosirea lui Trebon, împăratul trîndăvea pe canapea, prost dispus. Cînd sfetnicii îi raportau despre pregătirile militare ale lui Ceion și despre nemulțumirea crescîndă din țară, părea impasibil și abia asculta; dar cînd era singur, fața sa masivă se întuneca și buza inferioară se umfla dîndu-i o înfățișare și mai ursuză ca de obicei.

Cîntecul olarului îl supăra. Evreii — i se spusese — credeau că Dumnezeul lor, din răzbunare pentru distrugerea templului, i-a introdus lui Titus în creier o insectă,

care nu contenea să-l chinuie, și aceasta ar fi boala de care suferă. *Cîntecul olarului* zumzăia în creierul lui Nero ca și această insectă în cel al lui Titus, nu scăpa de ea, îl tortura, îi rodea aura majestății.

Vizita lui Trebon era pentru el o distragere binevenită.

— Azi nu-mi vorbesc zeii, zise el, vocea mea interioară tace. Pentru asemenea zile mohorîte ar trebui să avem un individ, ca pe vremuri pe bunul olar Terențiu, spre a ne înveseli. Acum ai venit cel puțin tu.

Trebon nu știa prea bine cum să înțeleagă această declarație a împăratului : ca un semn prevestitor de bine, sau de rău ; și bărbatul, care de obicei nu cunoștea frica, se simți cuprins de neliniște. Pentru el, Nero era încă împăratul divin. A-i pretinde lui Nero ceea ce el voia să pretindă, însemna a fi foarte temerar.

— Oamenii mei, începu el, procedează acum mai sever împotriva acelui cîntec nerușinat. Numai la Samosata, și doar într-o singură săptămînă, au trimis în judecată, din cauza cîntecului, trei sute douăzeci și patru de persoane. Dar oamenii au găsit un nou truc. Acum se intonează acel cîntec prostesc al tîrfei, al Claudiei Acte, despre sfîrlează, cu un nou text.

— Ce fel de text ? întrebă Nero.

— Un text idiot, replică fără chef Trebon, trebuie să-l spun neapărat ?

— Spune-l, porunci Nero fără a ridica vocea.

Și Trebon i-l spuse. Textul era următorul :

„S-a terminat cu învîrteala, olarule,
Te bucuri că s-a sfîrșit ?
Te bucuri că-i gata ?
Eu mă bucur".

Nero ascultă atent.

— Într-adevăr, sînt niște versuri neghioabe, constată el.

— Să le interzic ? întrebă, zelos, Trebon.

— Cîntecul despre sfîrlează nu-l poți interzice, replică Nero obiectiv, ar provoca doar ilaritate la Roma. A fost o prostie că am interzis și celălalt cîntec, cel nerușinat. Un cîntec nu poate fi trimis în judecată.

— E greu, recunoscu Trebon îngrijorat, oamenii cîntă melodia fără cuvinte ; dacă îi înșfăcăm, pot spune că era o altă melodie, și n-ai cum dovedi ceva împotriva lor.

— Într-adevăr, nu e ușor, chibzui Nero, să urmărești un cîntec. E la fel cu alte mii și nu poți ști niciodată dacă ai dat peste cel adevărat ori peste unul asemănător.

— Așadar, nu voi urmări cîntecul, spuse Trebon umil.

— Prostii, se indignă Nero. Firește că-l vei urmări. Trebuie stîrpit. Dar asta tot nu vei putea face.

Trebon înghiți mustrarea fără murmur.

— Servitorul tău, Trebon, maiestate, zise el, are o mînă fidelă, dar e grosolană și neîndemînatică. S-a adeverit, din păcate, că am greșit propunînd, la timpul său, ca un anumit nume să fie trecut pe o anumită listă. Nero își încruntă sprîncenele.

— Cum așa ? Ai greșit ? replică el. Eu am aprobat lista și, ca atare, nu poate fi vorba de nici o greșeală !

Speriat, Trebon nu mai insistă. Dar promisese soldaților să le obțină satisfacție și era perseverent din fire. După un timp, tatonă iar terenul.

— Armata l-a iubit pe Lucius, zise el, și îl mai iubește și acum.

— Lucius ? căută în gînd Nero. Cine este Lucius ?

— E omul la care m-am referit adineaori, răspunse Trebon, și cum împăratul nu se supără, își călcă pe inimă și continuă repede. Armata e mîna împăratului. Dacă mîna împăratului are o durere cît de mică, o tăietură sau ceva asemănător, oare împăratul n-ar trebui să o ungă cu o alifie ?

„Dacă Nero își pierde acum răbdarea, gîndea el, ori se înfurie, renunț definitiv la intenția mea. Îmi pare rău pentru oameni, dar îi trimit totuși în fața curții marțiale."

Nero însă nu se arătă nerăbdător. Rîse. Aşadar, Trebon continuă :

— De mult nu şi-a mai onorat împăratul soldaţii cu o cuvîntare. Armata este însetată după cuvintele împăratului. Un cuvînt prietenos al împăratului, şi armata este de două ori mai puternică decît oricînd.

— Ce este, aşadar, cu Lucius al tău ? întrebă îngăduitor Nero.

Acum Trebon se găsea în faţa părţii celei mai dificile a sarcinii sale.

— Ar fi bine, zise el prudent, dacă împăratul le-ar explica soldaţilor cazul acestui camarad al lor, Lucius, dacă ar arăta armatei sale că şi el îl socoteşte pe acest Lucius drept un bun ofiţer şi regretă că nu mai este pe această lume.

Nero îl privi pe Trebon prin smaraldul său.

— Va să zică aşa, îşi dădu el cu părerea, eu să-ţi îngrop morţii. Ştii că eşti cam obraznic, Trebon ?

Dar vocea lui nu răsuna prea aspră. Căzuse pe gînduri, şi Trebon înţelese că în timp ce cumpănea lucrurile, împăratul era pe cale să ia hotărîri care vor putea schimba popularitatea sa în rîndul armatei. Privi atent faţa împăratului, căutînd să ghicească ceea ce va spune. Acum îşi va deschide gura, acum va vorbi împăratul, îi va răspunde. Trebon aştepta cu încordare. Dar ceea ce ieşi din gura lui nu era un răspuns, era cîntecul, cîntat cu voce scăzută, blestematul, nerușinatul cîntec al olarului. Trebon n-avea ureche muzicală şi confunda uşor melodiile. Dar de astă dată nici o confuzie nu era posibilă, era acel cîntec, şi Trebon se cutremură pînă în adîncul inimii.

Iar împăratul, întrerupînd cîntecul, surîse şi spuse :

— De fapt nu este o sarcină lipsită de atracţie să deplîngi moartea unui brav soldat şi cred că un asemenea necrolog ar face o figură frumoasă printre celelalte scrieri ale mele.

Și iarăși, în timp ce începuse, era limpede, să lucreze la frazele cuvîntării sale, zumzăi, mecanic, cîntecul. Trebon se îndepărtă, mai degrabă consternat decît fericit.

Așadar, Nero convocă elita ofițerimii în micul său teatru particular. Se prezentă mai întîi o operă eroică avînd ca subiect moartea lui Clitus, bărbatul care fusese ucis la beție de marele Alexandru, deși îi salvase viața ; apoi, după această reprezentație simbolică, Nero se scuză printr-o cuvîntare amplă, cînd emoționată, cînd patetică, pentru uciderea locotenentului Lucius. În cuvinte bărbătești preamări vitejia și geniul militar al ofițerului. Apoi începu să vorbească despre disciplină, arătă că țara se află în război, într-o luptă crîncenă împotriva uzurpatorului, și că în război prima cerință este disciplina bărbătească. Lucius a ținut în fața unor martori demni de încredere, romani și orientali, cuvîntări rebele, a răspîndit minciuni prostești despre obîrșia inferioară a împăratului și despre pretinsa favorizare a celor de o seamă cu el. Procesele-verbale stau la dispoziția feldmareșalului Trebon și a celorlalți generali spre a fi cercetate. Poate aceste cuvîntări rebele ale locotenentului fuseseră numai frondă tinerească, și pe timp de pace ar fi putut fi iertate. Dar nu și în timp de război ! El a verificat, a cîntărit și a condamnat. Nu i-a fost ușor să dea sentința, căci l-a iubit pe tînărul ofițer, precum un tată pe fiul său. Dar tot la fel cum Brutus, tatăl, și-a condamnat fiii, așa a trebuit și el, după cum i-a poruncit vocea zeilor, să ordone moartea locotenentului. A fost o jertfă grea printre numeroasele jertfe pe care le-a adus întru fericirea statului și armatei, chiar una dintre cele mai grele. El speră însă că armata va arăta, prin viitoarele ei fapte, cum sîngele locotenentului n-a fost vărsat în zadar, și că din acest sînge disciplina bărbătească va trage o sevă nouă.

Era în mare vervă ; plînse cu sughițuri la timpul potrivit, tună și fulgeră unde era indicat, însuflețindu-se de propriile-i cuvinte. Da, acest bărbat ciudat, Nero-Terențiu,

era, în timp ce vorbea, sincer dezolat din cauza morţii viteazului său soldat. Dar ofiţerii care umpleau teatrul îl ascultau cu jenă, mai degrabă impresionaţi penibil, decît emoţionaţi. Mulţi se întrebau dacă n-ar fi totuşi mai înţelept şi mai onorabil să te afli la camarazii de pe celălalt mal al Eufratului, împotriva cărora, de bună seamă, vor trebui să lupte în curînd, decît sub însemnele militare ale acestui comediant. Şi era fără îndoială opinia multora, cînd unul, părăsind sala, îşi rezumă impresiile reprezentaţiei împărăteşti prin cuvintele : „Două opere, una după alta... e cam mult".

Trebon, care ascultase cuvîntarea din loja imperială, ar fi trebuit, de fapt, să jubileze, îşi realizase dificilul său proiect, îl convinsese pe Nero să se scuze în faţa armatei. Dar şi el era mai degrabă jenat decît satisfăcut. Peste cuvintele măreţe îi suna în urechi *Cîntecul olarului* pe care împăratul însuşi îl fredona, şi acest cîntec acoperea frazele pompoase ; Nero nu mai era Nero, ci doar olarul Terenţiu.

V

MUNCEŞTE ŞI NU DISPERA

Varro nu luase parte la reprezentaţie. Fusese o provocare inutilă şi deci un pas necugetat, dar nu-şi putu stăpîni dezgustul faţă de Knops şi Trebon. Înainte, dispreţul faţă de aceşti doi era prea puternic ca să-i poată urî. Acum, recunoscîndu-şi neputinţa faţă de ei, creştea în el o duşmănie cruntă.

Nu pentru că ar fi socotit drept proastă ideea cu proscripţiile ; ceea ce îi displăcea era modul neghiob, grosolan al execuţiei. Varro nu era sentimental, dar delimita sentimentele private de cele politice. Amestecarea politicii

cu acte de răzbunare personală i se părea pe cît de diletantă, pe atît de dezgustătoare. Să înlături în acest mod oameni ca, de pildă, Caia, ori locotenentul Lucius socotea a fi mai mult o măgărie decît o crimă.

Nu putea admite ca aceste creaturi să i se urce în cap, trebuia să le facă inofensive. Dar nu era chiar atît de simplu. Trebon era brutal și popular, Knops de o viclenie inventivă, fără scrupule ; Varro însărcină agenți pentru a strînge material împotriva lor. Întocmi dosare care dovedeau pe baza multor amănunte cum abuzau cei doi de funcțiile lor pentru a se răzbuna pe adversari personali și a se îmbogăți nesăbuit. Varro, el însuși stăpînit de lăcomia binecunoscută a romanilor, nu cunoștea mila față de cei exploatați și asupriți și, pe vremuri, luase fără nici un fel de scrupule osînza unei întregi provincii. Dar ceea ce el făcuse în mod fin și elegant, cei doi o făceau cu degetele lor grosolane, și respingea metodele lor cu sinceră convingere.

Pregătirea răsturnării lui Knops și a lui Trebon îl costa timp și trudă. Sarcinile dificile, multilaterale, ale administrației îl solicitau. Trebuia să găsească mereu mijloace noi pentru a potoli nemulțumirea crescîndă a populației și pentru a procura banii necesari măririi armatei, impusă de împrejurări. Așadar muncea, muncea mult, muncea cu pasiune. Printr-o activitate febrilă, aproape sălbatică, încerca să se apere împotriva sentimentului dezolant al lipsei de speranță, care-l copleșea adesea.

Dacă nu-l ajuta munca, avea un alt ultim refugiu. De cînd Claudia Acte apăruse la Edessa, Marcia nu mai rămînea închisă cu atîta înverșunare în fața lui, intimitatea restabilită nedispărînd complet nici după plecarea Actei. Marcia îl primea, dacă o vizita, ba uneori venea ea la el. Atunci stăteau ore întregi împreună, se plimba prin cameră și discuta problemele care îi apăsau inima. Arătă cît de înșelătoare este cutezanța individului care crede că poate influența istoria. Oare nu erau aproape în între-

gime determinate de împrejurări pînă și faptele omului celui mai puternic ? Chiar el, Varro, era nu mai puțin hăituit decît Nero al său. Nu înțelepciunea politică a sa, a lui Varro, a asigurat succesul de pînă acum al planului său, ci „conjunctura", coincidența unor împrejurări fericite, care n-au depins de el. Unde, de fapt, se aflau cauzele ultime ale succesului politic ? În cele mai multe cazuri, foarte departe, într-o sferă pe care cel ce acționează, cel ce este implicat în evenimentele politice nici n-o poate cunoaște. Așadar, cum ar putea influența el în mod eficace marile evenimente politice ? Spre pildă, de ce anume depinde soarta viitoare a acțiunii sale, a lui Nero al său și a sa proprie ? Fără îndoială, nu de starea de spirit a poporului din Mesopotamia, ori de pregătirile militare ale lui Ceion. Așa ceva ar putea crede doar miopii, cei care nu văd mai departe de lungul nasului. Dacă moartea lui Titus survine azi, ori abia peste un an, dacă Artaban va învinge ori nu în luptele grele în care este implicat în Orientul îndepărtat, asemenea împrejurări determină soarta sa și cea a lui Nero al său, și acestea sînt fapte a căror desfășurare ar putea fi cu greu provocată sau împiedicată, fapte pe care nimeni nu le poate prevedea și de care nimeni nu poate ține seama în calculul său. El, Varro, a făcut tot ceea ce a putut pentru a influența evenimentele în favoarea lui și va face și de acum încolo tot ce va putea. Dar ceea ce poate el arunca pe talerul balanței este ceva infim, și ar fi nebun dacă ar crede că are vreo valoare.

În acest fel, sau într-un mod asemănător, se destăinuia el Marciei, care îl asculta liniștită. Ochii ei îl urmăreau cum se mișca prin încăpere, dar el nu știa dacă îl asculta ori nu, și, în caz afirmativ, dacă îl înțelegea. Odată, pe cînd îi expunea asemenea gînduri, ea îi răspunse :

— Ar trebui să vorbești odată despre toate acestea cu Fronto al nostru. El este inteligent și știe multe.

— Cu Fronto ? întrebă Varro consternat.

— Da, cu Fronto, replică Marcia în mod firesc.

— Unde să-l găsesc ? întrebă precaut Varro.

— Este adevărat că trebuie să ai ochi potriviți, răspunse ea gînditoare, ca să-l poți vedea. Mulți nu-l recunosc și-l consideră drept Nero. Dacă m-ai fi lăsat să devin vestală, dragă tată, așa cum am vrut, atunci cred că l-aș vedea mereu.

Spusese acestea surîzînd și fără amărăciune ori reproș. Varro era atît de încurcat, încît nu știa ce să-i răspundă și o părăsi curînd.

Un timp evită să mai vorbească în fața ei. Apoi, însă, simțind lipsa acestor discuții, chiar unilaterale cum erau, o căuta pe Marcia ori de cîte ori era posibil. Și tot mai des căuta să-și dea curaj vorbind în fața ei.

— Rămîne totuși uimitor, rezumă el odată, ce am realizat aici, într-un timp atît de scurt. Am creat o armată puternică, gata de luptă, am făcut și din trupele indigene, prin disciplina romană, un material mai bun și, din alianța noastră cu Artaban, o acoperire sigură a spatelui frontului. În toată Mesopotamia am schimbat fața orașelor ; acum sînt mai ordonate, administrația mai organizată, nu atît de neglijentă ca înainte. I-am învățat pe romanii și pe grecii de aici să-i privească pe orientali cu alți ochi, să-i trateze mai bine. Niciodată, în trecut, sub acest cer relațiile între Occident și Orient n-au fost atît de amicale ca în prezent. Ar fi jalnic dacă toate acestea s-ar prăbuși, dar nu se vor prăbuși.Nemulțumirea de care e cuprinsă țara își va schimba cursul. Numai să reușesc să-i alung pe acești mișei, pe acești Knops, Trebon, și cum se mai numesc. E bine și plin de sens ceea ce facem aici și ai să vezi că totul se va sfîrși cu bine.

De data aceasta Marcia părea că-l ascultă, fața ei frumoasă, palidă, surîdea — cel puțin așa i se părea lui — înțelegător și aprobativ. Dar, cînd termină de vorbit, ea nu răspunse nimic. Marcia fredonă doar, încet, un cîntec. Dacă nu-l înșela auzul, era *Cîntecul olarului.*

VI

O BAIE FATALĂ

În ziua de patru septembrie împăratul Titus plecase, ca în fiecare an, la moșia sa de lîngă Cosa. Încă în timpul scurtei călătorii se plînsese de o indispoziție apăsătoare ; sosit la moșie, s-a culcat de îndată și de atunci nu s-a mai ridicat din pat. La treisprezece septembrie, deoarece febra urca în mod periculos, medicul său curant, Valens, i-a recomandat o baie în zăpadă. În această baie de zăpadă, doar în prezența medicului și a evreului Flavius Josephus, împăratul Titus și-a dat sufletul.

Numeroși inși au afirmat că medicul curant îi recomandase această fatală baie de zăpadă cu rea-credință, tocmit de un anume domn, interesat în succesiunea imperială. Era greu de aflat cît adevăr cuprindea acest zvon. Doctorul Valens trecea drept cel mai priceput medic al imperiului și era aproape cu neputință să stabilești cu exactitate cît timp trebuie să stea un pacient în baia de zăpadă ; chiar cel mai mare specialist putea greși în această privință.

Dar, lăsînd totul la o parte, împăratul Titus murise în baia de zăpadă ; din ziua de paisprezece septembrie deveni zeu, iar împărat se înscăună fratele său, Domițian.

Știrea făcu înconjurul lumii cu iuțeala vîntului. Neînchipuit de repede trecu peste mare, în Siria, la Antiohia.

Cînd sosi curierul, purtînd pe bastonul său pana, semn al nenorocirii, Ceion ghici știrea pe care i-o aducea chiar înainte ca acesta să fi scos un cuvînt. Fără să vrea, își trase umerii înapoi, se întinse, deveni întindilă, din cap pînă în picioare. Nerăbdător, autoritar, făcu semn curierului să plece. Apoi, în singurătate, se lăsă copleșit de o fericire fără seamăn.

El, funcționarul loial, Lucius Ceion, care jurase credință lui Titus, era puțin rușinat că nu simte nici cel mai ag regret la vestea morții împăratului și stăpînului său.)ar nu poate altfel, nu simte altceva decît o imensă ucurie. Titus s-a intitulat împărat al păcii. Pacea este un ucru măreț; dar dacă pacea trebuie răscumpărată — cum cînd împăratul e mort, lui Ceion îi este îngăduit să îndească astfel — cu atîta lașitate, cu atîta rușine și umire, atunci ea nu face decît să strice și să infecteze lumea.)e acum s-a sfîrșit cu amăgirile, Minerva, zeița înțelepiunii, ia din nou în mîinile ei ferme, calme, globul pămîntesc, iar el, Ceion este în această parte a lumii reprezentantul ei, și nu se poate spune că nu-și îndeplinește atisfăcător misiunea. Armata e pregătită, gata de luptă, i cu această armată, ca un adevărat mîntuitor, va resabili pacea în acea parte a lumii care i-a fost dată în ,rijă.

Surîdea. Își amintea de fața netedă, cărnoasă, ironică a lui Varro. Da, acum rîdea el, și nu Varro. Timp de luni i luni, părea că acest om stricat va avea dreptate; dar)înă la urmă a învins în pofida tuturor el, și împreună :u el, datoria, disciplina, Roma, rațiunea.

În Mesopotamia știrea despre succesiunea la tron a ui Domițian stîrni o vijelie de zvonuri. Se spunea că Ceion va traversa Eufratul cu două sute de mii de soldați)ine instruiți, pentru a pedepsi crunt orașele Mesopotaniei; se vorbea chiar despre data atacului, se amintea lespre un ultimat ce expira la zece octombrie.

Faptele lui Nero, ca inundarea Apameiei, persecutarea creștinilor, proscrierile, care înainte stîrniseră admirație, acum, cînd puterea sa se clătina, se întorceau la fel de „fulgerător" împotriva lui și-l făceau de două ori mai disprețuit și urît. Nero era Nero doar cît timp lumea credea în el. În momentul în care s-au ivit îndoielile, deveni iar Terențiu. Ceea ce păruse măreț cît timp fusese opera lui Nero, deveni abominabil și josnic în mîinile lui Terențiu.

Mai mult decît atît. Dacă faptele sale constituiseră pînă atunci mărturia cum că el era Nero, căci numai un împărat putea săvîrși fapte atît de măreţe şi de asemenea cruzime, acum, aceleaşi fapte dovedeau că el trebuia să fie Terenţiu, căci numai un individ provenit din drojdia societăţii, numai un libert se putea înjosi pînă la săvîrşirea unor cruzimi atît de îngrozitoare.

Masele demonstrau pe străzile Samosatei, Edessei, cîntînd în cor *Cîntecul olarului*. Izbucniră tulburări. Trebon declară fără şovăire starea de asediu şi restabili, cu mînă de fier şi vărsări de sînge, autoritatea. Dar n-a putut împiedica trecerea mai multor garnizoane de pe teritoriul Siriei, stăpînit de Nero, de partea lui Domiţian. Trupa dezarmă ofiţerii credincioşi lui Nero, smulse imaginile lui de pe însemnele militare şi trimise soli la Ceion, pentru a-i anunţa căinţa lor, întoarcerea, supunerea, deplina ascultare.

VII

CREATURA DEVINE INDEPENDENTĂ

Cînd lui Nero i se aduse depeşa anunţînd moartea lui Titus, se afla tocmai la masă. Deşi era în prezenţa a numeroase persoane, de astă dată nu-i reuşi să simuleze indiferenţă. Rupse depeşa în bucăţi, răsturnă masa, sparse paharele, îşi alungă oaspeţii cu brutalitate.

Dar, chiar de a doua zi dimineaţa, îşi regăsi liniştea, şi dacă în zilele următoare i se vorbea despre situaţia politică, era blazat, plictisit ca şi mai înainte. Odată, cînd Trebon îi raportă că dintr-un detaşament, care se dovedise nesigur, a dispus să fie executat fiecare al zecelea soldat, dădu aprobativ din capul său masiv şi zise blajin, cu desfă-

tare : „Bine ai făcut, dragul meu Trebon ! Continuă ! Omoară-i ! Strivește-i ca pe niște viermi !“

Apoi, sosi vestea că Sura a fost recucerită, ajungînd iar sub stăpînirea Flavilor. Nero primi știrea cu resemnare. Dar, ceva mai tîrziu, tot în aceeași zi, o chemă pe femeia Lyde, socotită cea mai expertă vrăciță din Siria, și-i ceru o otravă cu acțiune rapidă și fără dureri. Ea îi aduse praful într-o capsulă de aur ; dar lui Nero nu i se păru destul de bună, și mult timpă căutară pînă-i găsiră o cutiuță de aur pentru care se decise.

Din ce în ce mai des, cînd era singur, îl apucau presimțiri sumbre. Recita pentru sine versuri din Homer, în care Achile cel mort deplînge în Infern soarta celor răpuși. „Mai bine aș vrea să fiu argat la țară, / La un sărac cu prea puțină stare, / Decît aci în iad să fiu mai mare.“ [1]

Se frămînta fără încetare. Cînd a început declinul ? N-a trebuit să chibzuiască prea mult. El însuși și-a provocat nenorocirea și era conștient de clipa, ba chiar de fracțiunea de secundă în care a făcut-o. A fost momentul cînd a luat pana să scrie pe listă numele Caiei. Fusese o listă bine întocmită. El însuși a stricat-o prin greșeala sa capitală ; a provocat zeii și și-a adus pieirea. Își aminti pînă în cele mai mici amănunte clipa funestă ; cum își ridicase genunchii, cum ținuse Knops tăblița ca suport, cum scrisese cu pana în mînă. Nu, atunci mîna nu i-a fost dirijată de zei. Nu „nimbul maiestății“ a pus numele pe listă, ci mîna prostească, neisprăvită, a lui Terențiu.

Acum, cînd norii negri se adunau deasupra lui, simțea dureros cît de apăsător îl înconjura singurătatea de cînd Caia nu se mai afla pe această lume. Simpla ei prezență îi asigura sentimentul unui ultim refugiu, unde se putea salva dacă totul s-ar fi prăbușit, și din acest sentiment izvorîse siguranța sa imperială. Acum, cînd Caia se afla pe lumea cealaltă, deodată Nero se transformă în Terențiu;

[1] Homer : *Odiseea*, XI, 654—656.

dar într-un Terenţiu fără Caia, într-un sărman sclav, lipsit de apărare, care întrecuse măsura puterilor sale. „Şi dacă vreunul locul şi-a uitat / Atunci el trebuie învăţat". Caia fusese ca un veşmînt de lînă în timpul iernii ; zgîria, dar ţinea cald. Oricît de ridicol ar fi putut părea, siguranţa miraculoasă care-l făcuse să-şi ducă existenţa imperială cu atîta calm provenea din apropierea aspră a Caiei. Şi el însuşi, nebun ce era, a aruncat-o pe Caia în Infern, a distrus vraja.

Se duse la liliecii săi. Studia cu teamă înfăţişarea lor hidoasă. Care să fie oare Caia ? Încercă să mîngîie animalele, dar ele se îndepărtau cu un chiţăit respingător. Îl urăsc. Caia le-a povestit ce a săvîrşit el, în nerozia lui, şi acum îl urăsc. Caia, de care era indisolubil legat, nu se va astîmpăra pînă nu-l va constrînge şi pe el să coboare la ea. Prin ţiuiturile liliecilor auzea chelălăitul strident cu care, la Eschil, Furiile îl alungă pe Oreste : „Prinde-l, prinde-l, înşfacă-l" şi strigătele scurte, pătrunzătoare îl făceau să tremure de spaimă.

Îl cuprinse o milă nesfîrşită de sine. Vinovată pentru toate era tot Caia. Ea n-a crezut în el. Dacă ar fi crezut, el n-ar fi săvîrşit niciodată nebunia şi crima de a o ucide. De ce n-a crezut în el ? De bună seamă fiindcă a dat greş ca bărbat. Şi el a dat greş pentru că avea nevoie de forţa sa pentru artă şi pentru poporul său. Era deci victima artei şi a dragostei sale faţă de oameni.

O victimă, da, este o victimă, chiar şi în perspectivă istorică. Nu el a dat greş, ci ceilalţi. Pe el zeii l-au predestinat să strălucească, să ţină cuvîntări, să radieze aura maiestăţii. Împărţirea pîinii, a vinului, a banilor în rîndul poporului nu era treaba lui, ci a sfetnicilor lui. Ei au dat greş ; el a făcut şi a dat ceea ce îi revenea să facă şi să dea potrivit funcţiei sale !

A comis doar o singură greşeală, şi ea se răzbună acum ; nu trebuia să pună numele Caiei pe listă.

Uneori, mai ales noaptea, cînd era în patul său, pe jumătate adormit, îl copleșeau imagini și gînduri foarte neîmpărătești. Tatăl lui, un bărbat bine intenționat, mai degrabă îl rîzgîiase în loc să-l țină din scurt. Era totuși un lucru pe care nu i-l îngăduia. În magazia în care se aflau statuile expuse spre vînzare, micul Terențiu n-avea voie să intre fără supravegherea unei persoane adulte. Tatăl se temea ca băiatul să nu strice vreo statuie. Deși foarte prietenos și duios cu el, dacă-l prindea singur în magazia cu statui îi trăgea o mamă de bătaie. Cu toate acestea, micul Terențiu nu putea renunța la bucuria de a se furișa de unul singur în încăperea interzisă ; îl interesau chipurile de lut, trebuia să le cerceteze în voie, fără controlul celor mari. Le pipăia formele, le ciocănea, pentru a percepe sunetul plăcut, vocea materiei din care erau făcute. Își închipuia că înțelege multe auzindu-le. Avea, desigur, fiecare vocea sa proprie, cea a bărbaților răsuna altfel decît cea a femeilor. Din păcate, erau așezate în șir, Mithra lîngă Mithra, Tarate lîngă Tarate, așa încît nu puteai ciocăni și percepe succesiv vocile emise de statuile masculine și feminine. Într-o zi, cînd micuțul Terențiu se furișase, neobservat, în acea încăpere, el își luă inima în dinți, apucă o statuie a Taratei și încercă s-o tîrască lîngă una a lui Mithra. Statuile erau destul de grele, operațiunea îi cerea un mare efort. Aproape reușise cînd, în ultimul moment, îi scăpă din mînă Tarate, se răsturnă și brațul ei ridicat în sus, cu un țimbal în mînă, se rupse. Micul Terențiu se sperie îngrozitor. Îndată va veni tatăl său, îl va pedepsi, îl va omorî, fiindcă distrusese statuia. Îl apucă o teamă insuportabilă, i se înmuiară picioarele, simțea dinainte loviturile pe care le va primi ; erau mult mai groaznice decît puteau fi loviturile adevărate. Tot astfel presimțea acum Nero-Terențiu, pe cînd moțăia, nenorocirea ce urma să vină, mulțimea care va pătrunde și se va arunca asupra lui și-l vor lovi, și-l vor omorî

călcîndu-l în picioare. Şi se temea de noapte, mai ales de acel sfert de oră de moţăială care preceda somnul.

Adesea nu mai putea deosebi cine era : Terenţiu care aştepta să îmbrace adevărata sa înfăţişare, cea a lui Nero, sau Nero, care aştepta să-şi recapete iar înfăţişarea sa adevărată, cea a lui Terenţiu, păzit de Caia lui. Purta două piei ; care era oare cea autentică ?

O neînsemnată şi ridicolă întîmplare îi arătă desluşit care era cea adevărată. Îl constrînse să acţioneze de la sine, fără sfatul celorlalţi, făcu în aşa fel încît vocea lui interioară, adevărată, să vorbească, şi ceea ce vorbi era spus cu vocea lui Terenţiu, iar cel care acţiona nu mai era Nero.

Căci s-a întîmplat ceea ce urmează. Trecătorii mai continuau să privească plini de respect şi cu un uşor fior basorelieful uriaş al împăratului călare pe liliac. Într-o zi însă, un grup de tineri începu să-şi bată joc zgomotos de monument. Nefiind stînjeniţi şi observînd că mulţi din jur îi aprobă prin tăcerea şi feţele lor mulţumite, deveniră tot mai agresivi şi în cele din urmă unul dintre ei aruncă o piatră asupra basoreliefului. Urmă o a doua, apoi zburară din ce în ce mai multe pietre. Bineînţeles, ele nu prea puteau vătăma uriaşa imagine sculptată în stîncă. Atunci, un tînăr se căţără sus cu un drug de fier în mînă. Lovi în nasul împăratului, desprinzînd o bucată din el. Alţii îl urmară, din ce în ce mai mulţi cu înverşunare şi frenezie, cu pietre şi drugi se apucară să distrugă basorelieful. Fără prea mari rezultate. Piatra era dură şi în curînd sosiră soldaţi de-ai lui Trebon, punînd capăt dezordinii.

În alte oraşe avuseseră loc demonstraţii mult mai serioase, şi împăratul nu reacţionase în nici un fel. În faţa acestei profanări copilăreşti a monumentului său îşi pierdu însă brusc cumpătul. Se prăbuşi, hohotind de plîns, urlă fără reţinere în prezenţa secretarilor, şambelanilor, lacheilor consternaţi.

În sfîrșit, sughițînd încă, îi îndepărtă pe toți, se culcă, ascultă atent ce spune vocea sa interioară. Ea îi vorbea. „Pleacă, spunea. Afară cu tine din Edessa ! Ia-ți tălpășița ! Acesta este începutul sfîrșitului. Cară-te ! Pleacă.“ Vocea însă vorbea cu accentul Caiei și cu vorbele ei, iar el zăcea cu membrele paralizate, ascultînd cc grosolan îl apostrofa : „Marș ! Cară-te ! Ia-ți tălpășița !“. Zăcu astfel mult timp, cuprins de groază. În sfîrșit, se sculă cu mare efort. Rămase șezînd, chibzuind. Apoi chemă cîțiva servitori și porunci să i se înfățișeze numaidecît Knops.

Pînă sosi acesta, se plimbă prin cameră, cu pași grei, mormăind, foarte preocupat, uneori ascultînd, iscodind, ca și cum dușmanii ar fi fost deja acolo, gata să se năpustească asupra lui. În sfîrșit, sosi Knops. Și de îndată, fără nici o introducere, fără explicații, Nero îi propuse să fugă, în secret, mascați, chiar în acea noapte, la Ktesifon, la marele rege Artaban.

În timp ce Nero îi vorbea ca ieșit din minți, Knops stătea nemișcat, atent ; dar simțea că odaia, că întreaga lume se prăbușește asupra-i. În sinea lui știuse, firește, că, din dragoste paternă, scăpase momentul potrivit și că acum, după instalarea lui Domițian, nu mai exista pentru el nici o posibilitate să se lase de căruța lui Nero care se prăvălea pe povîrniș. Acum Nero însuși, care de altfel se complăcea în fericita indiferență a dementului, își dădea seama că s-a sfîrșit cu ei și acest lucru îl îngrozi atît de tare pe Knops, că i se făcu părul măciucă.

Cu un val de cuvinte pline de panică, Nero încerca să-l determine să fugă cu el.

— Să ne luăm catrafusele ! zise el. Trebuie s-o întindem. Trebuie s-o luăm din loc.

Knops ascultă numai cu jumătate de ureche, cu un sentiment de dispreț față de acest individ stupid. Să fugi ! Ce neghiobie ! Drumul pînă la Artaban era lung, și Nero abia va părăsi Edessa, că revolta va izbucni pretutindeni, iar el nu va ajunge niciodată teafăr pînă la

frontiera sud-estică. Era limpede. Aici, la Edessa, avea cel puţin o gardă puternică, sigură.

În timp ce Nero îi vorbea, creierul lui Knops continua să lucreze automat, cu precizie. Unul dintre principiile cu ajutorul cărora își făurișe norocul era acela de a profita, în orice împrejurare, de prostia altuia. Unde era avantajul pe care-l putea trage, acum, din prostia lui Terenţiu ? Chibzui cu agerime, lucid. Iată că se și ivea un plan, întrezărea o cale.

Da, va accepta propunerea lui Terenţiu. Va fugi cu el. Dar nu la Artaban. Nu numai din cauza numeroaselor primejdii ce s-ar putea ivi în timpul călătoriei pînă la regatul parţilor, prin Mesopotamia răsculată ; fiindcă chiar dacă ar reuși să ajungă pînă la Ktesifon, ce-l aștepta acolo ? Existenţa sărăcăcioasă a unuia ce și-a pierdut puterea, a unui tolerat ; căci partea cea mai mare a averii sale se afla pe teritoriu roman și mesopotam, inaccesibilă lui, dincolo de frontierele parte. Nu, preferă să mizeze îndrăzneţ pe o carte mai bună. Nu-l va conduce pe Nero al lui peste Tigru, la Artaban, ci-l va duce mai degrabă pe un drum mult mai scurt, peste Eufrat, la romani ; îl va preda autorităţilor romane. În acest caz, ar putea conta, cu o oarecare siguranţă, pe o grațiere.

La toate acestea chibzui cu o iuţeală fulgerătoare, în vreme ce Nero vorbea. Ochii acestuia, după ce încetă să mai vorbească, priveau timoraţi gura lui Knops și fu vădit ușurat cînd Knops spuse da după cîteva secunde de șovăială. Și nu numai că spuse da ; cu operativitatea și hotărîrea omului cu experienţă, se apucă de îndată și de întocmirea planului fugii. Declară că va face rost el de o mantie largă, simplă, și de o glugă, pentru a-l învălui bine pe împărat, apoi îl va lua cu un sfert de oră înainte de miezul nopţii și se va îngriji ca la poarta sud-estică să-i aștepte cîţiva însoţitori siguri.

Poate că Nero, îndeobște foarte intuitiv, ar fi observat în alte împrejurări că spusele lui Knops, cu toată hotărîrea

lor, sunau oarecum sfios și fals. Dar, stăpînit de panică, nu simți nimic din ceea ce Knops frămînta în sinea lui. Poate nici n-a vrut să simtă nimic, deoarece Caia nu se mai afla în viață și nu voia să-l piardă și pe acest ultim și cel mai vechi prieten al său. Se agață deci de Knops și-i mulțumi fericit.

VIII

TERENȚIU ÎȘI DĂ ARAMA PE FAȚĂ

Așadar, cu cîteva minute înainte de miezul nopții, după cum conveniseră, Knops se duse după Terențiu și, înveliți în mantii de culoare închisă, porniră spre poarta sud-estică, destul de îndepărtată. Străzile erau aproape pustii, doar din cînd în cînd apăreau patrule, la vederea cărora Nero se lipea de pereți.

Era lună nouă, casele erau scăldate în lumina lăptoasă a nopții ; în piața pustie, prin care trebuiau să treacă, moțăiau cîțiva cîini ; cînd se apropiau de ei, cîinii începeau să mîrîie. Nero avea sufletul cuprins de teamă ; zodia sa era soarele, nu luna.

Pași răsunători. Ce se ivește acolo, la capătul străzii ? Oare în acest oraș nu mai există altceva decît soldați ? În zadar încearcă Knops să-l convingă că garda este sigură. Nero, pradă panicii, nu aude ce i se spune. Îl cuprinde aceeași frică nebună ca atunci cînd cu fuga de pe Palatin. Dacă soldații îl zăresc, e pierdut.

Se găsesc pe o stradă sărăcăcioasă, în cartierul creștin, în fața unei case mici, dărăpănate și, după cum părea, părăsită. Nero se lipește de ușă, ea cedează. Knops vrea să-l rețină. Nero se smulge, își lasă mantia în mîinile lui

Knops, se furișează în casă, închide ușa, se proptește cu tot corpul de ea ; găsește un zăvor mare de lemn, pe care-l pune de-a curmezișul ușii.

Așă, acum e în întuneric și, cel puțin pentru cîteva minute, în siguranță față de garda înarmată. Îi pare bine că a scăpat de lumina blestemată a lunii. Că a scăpat de Knops. Se ghemuiește într-un colț, în întunericul binevenit, Și rămîne acolo cu inima cît un purice.

De afară se aude zăngănit de arme. De bună seamă, soldații duc tratative cu Knops. Durează mult, o veșnicie. În sfîrșit, pașii se pierd.

Așa. Acum poate respira. Liniște. Ba nu. Cineva își face de lucru la ușă. Casa este părăginită, șubredă, zăvorul de lemn nu va rezista. Deocamdată rezistă, cel de afară încearcă în zadar. E probabil Knops. Acum îl strigă încet. Da, e vocea lui Knops. Să-l las să intre ? Nu ! Knops e prea temerar. Era cît pe-aici să-l lase să dea peste soldații înarmați, și aș fi fost pierdut. Își alege un semn : dacă Knops reușește să deschidă ușa, i se va încredința în continuare ; dacă nu, va porni singur la drum către marele rege. De afară continuă chemările insistente, în șoaptă, încă mult timp. În sfîrșit, contenesc. S-a decis. Nero rămîne singur.

Se pitește în colțul său, mulțumit. Peste puțin însă — era una din primele nopți de toamnă — îl cuprinse frigul. Se ridică, își întinde brațele, apoi le împreună, dar podeaua scîrțîie și i se face frică. În colț fîșîie ceva, poate un șobolan. Se ghemui iar în colțul său, își frecă membrele reci, îl blestemă pe Knops fiindcă i-a reținut mantia. Caia nu i-ar fi luat niciodată mantia. Caia, dacă ar fi din nou lîngă el !

De ce Caia ? Ce nevoie are de Caia ? El este Nero ! Sau poate nu este ? Nu citise el, pe vremuri, în fața Senatului mesajul, nu cîntase el, de pe turnul din Apamea,

puhoiul, nu justificase proscripțiile într-o amplă cuvîntare ? Visase oare toate acestea ?

Era clar : odată fusese Nero, și odată Terențiu. Cu o memorie limpede și ascuțită se revedea acum ținînd cuvîntări în fața Senatului, în fața trupelor sale, în fața breslei olarilor, se vedea măreț, maiestuos în fața poporului, semnînd acte de guvernămînt și tocmindu-se pentru statuile lui Mithra. Toate acestea s-au întîmplat aievea. Dar au încetat să mai fie realitate. El nu mai este el. Și acum ce este ? Nu mai este nici Terențiu, nu mai este nici Nero.

Se întinse pe podea, își îndoi umerii și își strînse picioarele. Se hotărît să doarmă. Numără pînă la o sută, pînă la cinci sute. Rosti mecanic versuri învățate pe de rost. Și deodată se transformă iar în băiatul care se furișase în magazia cu statuile de lut și distrusese statuia Taratei. De acolo, din noapte, apare tatăl lui ca să-l bată, și cînd e vorba de statui, acesta nu știe de glumă, e în stare să-l și omoare.

Nu, în acest frig și pe această podea tare nu poți dormi. Doar înțepenești. Capeți reumatism, guturai, pneumonie și cistită.

Își frecă iar membrele. Simți ceva tare, colțuros — cutiuța cu otravă. S-o ia ? Firește, trebuie s-o ia. Dar cine știe dacă-i oferă o moarte demnă sau nu ? Mirosi praful, n-avea nici un miros. Se spune că unii vomită după ce înghit otrava și mor zvîrcolindu-se scîrbos, livizi, în spasme, aiurînd. Așadar nu luă otrava, se înghesui și mai mult în colțul său, așteptîndu-și soarta.

Iată că i se împlinește destinul ! Iar încearcă cineva ușa, de astă dată o mînă mai dibace. Ceea ce nu-i reușise lui Knops, după lungi străduințe, acesta face cît ai clipi. Deschide ușa. Se aud pași. Cel care intra, cunoștea în mod evident locul. Pășea hotărît, apăsat. Se pregătea să aprindă focul. Terențiu se pitulă în colțul cel mai îndepărtat,

ţinîndu-şi răsuflarea, pentru a nu-şi trăda prezenţa. Scînteile săriră, focul se aprinse. Terenţiu privi, mai mult mort decît viu. Văzu un bărbat într-o mantie largă de postav alb-gălbui, cum obişnuiesc să poarte beduinii. Apoi deslusi o parte a feţei ; o faţă brăzdată. Inima i se opri în loc. Era chipul pe care dorea cel mai puţin să-l vadă, cel al lui Ioan de Patmos.

Căci Ioan se întorsese. Mult timp fusese obligat să se mulţumească doar a vorbi de departe, din pustiu, acum însă s-a împlinit sorocul. Domnia lui Anticrist se prăbuşeşte, şi Ioan vine să-i dea ultima lovitură.

În ungherul său, Terenţiu se uită cu ochii măriţi de spaimă la faţa întunecoasă, măslinie. Barba-i este şi mai sălbatică acum, ochii migdalaţi sub sprîncenele stufoase şi mai ameninţători. O frică neţărmurită îl cuprinde pe Terenţiu, o teamă supraomenească, care-i pătrunde pînă-n măduva oaselor, freamătă tot de groază.

Şi iată că Ioan îl zăreşte. O fracţiune de secundă încremeneşte, se chircheşte. Apoi îl recunoaşte. Îl vede pe acest om, pe Terenţiu, pe Nero, maimuţa lui Anticrist, minciuna cu două picioare, răutatea încarnată. Se încordează. Faţa sa brăzdată, bărboasă, i se pare omului din colţ mare, uriaşă. Dar nu-şi poate întoarce capul de la ea, trebuie să privească în aceşti ochi strălucitori sub sprîncenele stufoase, deşi moare de zeci de ori în timp ce-i priveşte.

Ioan se ridică. Nu este scund, dar nici peste măsură de înalt ; lui Terenţiu i se pare gigantic. Îşi ridică piciorul, piciorul uriaş, şi se apropie de el chinuitor de încet ; de la un pas la altul, e o veşnicie.

Da, Ioan savurează fiecare pas. Iată că, pe neaşteptate, acest individ, Anticristul, duşmanul său şi cel al omenirii, care i-a ucis fiul, este în mîna lui. Ioan simte o pornire nestăvilită să-l ucidă acum el, la rîndul lui, să-l sugrume, să se răzbune pe duşmanul său. Şi pentru a nu-şi consuma prea repede bucuria, face încet pas după pas.

Dar pînă la urmă tot parcurge drumul cel lung, cel scurt, minunat, și acum stă în fața celuilalt. Acesta se ghemuiește, chircit de tot în colțul lui, fața-i cărnoasă, leoarcă de sudoare, se holbează la el lividă, masivă, înțepenită de spaimă. Ioan ridică mîinile, mîini mari, arămii, puternice. Ce minunat va fi cînd aceste mîini vor sugruma lepădătura. Privirea îi măsoară gîtul gros. Va sugruma tot ce-i rău dacă va strînge acest grumaz, și Ioan savurează dinainte atingerea acestui gît.

Între timp, Terențiu, în nesfîrșitele secunde suferă toate chinurile morții, de zeci de ori. Intestinele i se înmoaie, nu-și mai pot reține nevoia, dar nici nu observă. Ca și celălalt, el îi și simte mîinile în jurul gîtului, cu un amestec înfiorător de durere și plăcere. Da, plăcere ; căci ajunsese să dorească sugrumarea simțită de atîtea ori. Nemaiputînd îndura chinul așteptării, el cheamă cu nerăbdare sfîrșitul. Și acum ceasul a sosit. Iată că mîinile puternice, arămii, nu se mai găsesc decît la un cot de gîtul lui, și în următoarea fracțiune de secundă îl vor cuprinde.

Și atunci, dintr-o dată, un sunet ieși din gîtlejul lui. Vocea pe care o credea amorțită își croiește drum cu greu, vorbește. Nu este vocea frumoasă a lui Nero, este o biată voce împietrită, bîlbîită care, fără să vrea, fără s-o știe, formează cuvinte, bîiguie :

— Dar eu sînt olarul Terențiu !

Ioan aude jalnicele cuvinte și șovăie. Îl recunoaște. Acesta să fie anticristul ? Acesta, care nu e decît o grămadă de carne jalnică, tremurîndă. Mulțumește Celui-de-Sus că l-a luminat la timpul potrivit. A-l arunca pe acesta la groapa cu gunoi nu este o faptă demnă, nu este o victorie, e o treabă de gunoier, nu-i pentru un Profet, pentru un actor sacru.

A priceput acum. Și a și intuit. Lasă mîinile în jos, întoarce spatele acestui om și se ghemuiește din nou lîngă foc. Îl observă pe celălalt. Ceea ce zace acolo în colț, acest

nimic, această jalnică vrabie pleșuvă, el o luase drept încarnarea Răului, iar lumea drept vultur. Își scutură capul impunător. Buzele i se schimonosiră sub barba albă, stufoasă. Rîse. Rîse cu un rîs nu prea zgomotos, ci unul profund, venit din inimă, aproape binevoitor din cauza disprețului.

Terențiu, copleșit de teamă, nu înțelegea ce se petrece. Fața aceea nu era numai a lui Ioan, ci era fața tuturor celor care-i inspiraseră teamă de-a lungul vieții : tatăl său, Caia, Nero, Varro. Îl cuprinse o uimire nemăsurată cînd această față se întoarse de la el, se micșoră, se îndepărtă. De mult nu mai era lîngă el, dar Terențiu încă se holba la ea, pierdut cu totul, fără să-și poată întoarce privirea.

A durat o veșnicie pînă să îndrăznească să facă o mișcare. În mod vădit, fața a renunțat la el, nu-i mai închide calea vieții, are voie să iasă din închisoarea Infernului. Se ridică, simțea nevoia să se scuture parcă de mii de greutăți. Stătea, clătinîndu-se, mirîndu-se că se poate ține pe picioare. Se furișă spre ușă, cu picioarele lipite de podea, cu privirea pironită asupra feței îngrozitoare a celuilalt. Problema cea mare era : cum va trece pe lîngă celălalt ? Dar reuși, se strecură pe lîngă el cu capul între umeri, cu groaza morții în ochi. Apoi, grăbit, străbătu scurtul drum ce-i mai rămăsese pînă la ușă, în fugă, cuprins de spaimă. Acum, acum îl va lovi în cap cu pumnul, ba mai rău, îl va strînge de gît, îl va sugruma.

Dar nu se întîmplă nimic din toate acestea. Nici un pumn, nici sugrumare, nici o lovitură, nici un sunet. Doar un rîs, rîsul profund disprețuitor, șoptit, al lui Ioan. Și Terențiu nu-și putea reveni din uimire cînd se găsi, nevătămat, de partea cealaltă a ușii, cu rîsul lui Ioan răsunîndu-i încă în urechi.

IX

VOCEA POPORULUI

Fuga precipitată a lui Nero din Edessa aduse cauzei sale mai multe pagube decît ar fi putut face cea mai grea înfrîngere. Adepții săi se simțiră ridicoli, păcăliți, înșelați în mod rușinos, entuziasmul lor se transformă brusc în furie. Statuile lui Nero erau smulse de pe postamente și făcute țăndări. La stînca de pe malul fluviului Skyrtos, mai multe mii de persoane se apucară să distrugă basorelieful călărețului de pe liliac. Glume desfrînate și rîsete furtunoase însoțeau opera de distrugere, și faptul că blocurile de stîncă, în prăbușirea lor, omorîră cîțiva oameni, spori și mai mult plăcerea, în loc s-o potolească. Distrugerea basoreliefului degeneră într-o orgie. Oamenii se îmbrățișau, sărbătoreau eliberarea de sub jugul despotului străin, cîntau, jubilau, se îmbătau în cinstea noii libertăți.

Apoi, fără să fi necesitat o consfătuire îndelungată, într-un consens spontan ca la un cuvînt de ordine, mulțimea se adună în fața casei lui Knops. Pe cît de „fulgerător" se născuse popularitatea sa, pe atît de „fulgerător" dispăru acum ; poporul vedea în el spiritul rău al lui Nero și al acțiunilor sale.

Cînd Knops zări adunîndu-se în fața casei sale mulțimea înfierbîntată, primejdioasă, trimise după ajutor la prietenul său Trebon. Dar, încă înainte de sosirea acestuia, paznicii fură doborîți. Knops socotea că e bine să-i înfrunte pe cei ce pătrunseră în casă. Îi primi cu glume camaradерești, încercînd să-i readucă la rațiune, să-i potolească. În sinea lui însă tremura de spaimă. Intenționase să fugă chiar în noaptea aceea, imediat după nereușita planului său de extrădare a lui Terențiu, dar Ialta se simțise foarte rău și medicii socotiseră că în starea ei nu

era oportun să pornească la drum. Knops șovăise, iar acum, cînd voiau să plece, apăruse plebea, împiedicîndu-i să ajungă în siguranță. Se tocmea cu oamenii, privea cu indiferență binevoitoare jaful care începuse, le dădu de băut. Sigur de sine, de-a dreptul amuzat, se plimba printre ei. În adîncul sufletului său domnea însă întunericul. Nici în prietenul său Trebon nu se putea încrede ! Acesta ar fi fost poate chiar bucuros dacă mulțimea, bine dispusă și tot glumind, l-ar fi sfîșiat pe Knops.

Dar nu, îl judecase greșit. Iată, zăngănit de arme, soldați, poliție. Ba nu, din păcate, nu-l judecase greșit. Nu este poliția lui Trebon, este un ajutor îndoielnic, soldați de-ai regelui Mallukh. E adevărat că îl smulg mulțimii și îl apără, dar numai pentru a pune ei mîna pe el, pentru a-l aresta.

Knops intuise just. Prietenul său Trebon nu se grăbise să-i trimită ajutor ; i-ar fi fost pe plac dacă acest ajutor ar fi sosit foarte tîrziu, ori chiar prea tîrziu. Dar faptul că oamenii lui Mallukh interveniseră schimba situația. Era prea de tot. Dacă soldații indigeni se încumetă să acționeze împotriva demnitarilor lui Nero, unde se va ajunge ? Era de prevăzut ca poporul să se agite. Îi aplici însă cîteva lovituri la cap, și iar se potolește. Dar dacă soldații, oamenii lui Mallukh încep să se obrăznicească, atunci nu-ți este îngăduit să rămîi mult timp pasiv, trebuie să acționezi neîntîrziat. Uită că el fusese cel care lăsase lucrurile să ajungă atît de departe. Se simți iar solidar cu Knops. Furios și zăngănind porni la drum, pentru a-l trage la răspundere pe regele Mallukh.

La Mallukh îl găsi pe marele preot Șarbil. Cînd, în ultimele săptămîni, domnia lui Nero începuse să se clatine vizibil, acesta explicase regelui, nu numai aluziv, ci răspicat, că a sosit timpul să i se ofere lui Ceion extrădarea așa-numitului Nero, cerîndu-i-se în schimb asigurarea integrității teritoriale a statului. Mallukh, arabul, avea însă concepții de neclintit despre inviolabilitatea ospita-

lității și nu ținuse seama de sfaturile limpezi ale cancelarului său, la fel de demn și imperturbabil ca pe vremuri, în noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai, nici de aluziile sale. Dealtfel, în această săptămînă corectitudinea părea să aducă beneficii și pe plan politic. Din Răsăritul îndepărtat sosi un mesaj, demn de încredere, că Artaban ar fi dobîndit avantaje militare hotărîtoare asupra adversarului său Pakor. Deci, dacă marele rege va putea concentra iar trupe suficiente la frontiera vestică, atunci generalii romani, chiar după înscăunarea lui Domițian, vor fi nevoiți să chibzuiască mult și bine înainte de a traversa Eufratul. Era așadar bine că rămăsese fidel lui Nero — gîndi Mallukh — și că nu făcuse gesturi nechibzuite. Acum însă fuga precipitată a lui Nero i-a distrus din temelii toate speranțele. După o izbucnire atît de violentă a furiei poporului, domnia lui nu mai putea fi menținută în Mesopotamia.

Dealtfel, această declanșare a mîniei poporului avea și o latură pozitivă. Faptul că era îndreptată în primul rînd împotriva lui Knops i-a oferit lui Mallukh și lui Șarbil prilejul să pună mîna pe acesta. Acum se afla în puterea lor, ceea ce era îmbucurător. Dacă, după cum se pare, Artaban va dobîndi în Orientul îndepărtat o victorie hotărîtoare, Roma va duce oricum tratative înainte de a porni la atac și atunci, pentru a-și dovedi bunăvoința, vor putea oferi cel puțin extrădarea cancelarului lui Nero. Fiind vorba doar de un sclav respingător ca Knops, regele Mallukh, cu toate că avea concepții imuabile despre ospitalitate, nu simți nici un fel de remușcare.

Regele și marele preot discutau tocmai despre acestea, cînd sosi Trebon cu mare zăngănit. După fuga lașă a escrocului, ei se simțeau foarte puternici față de creaturile sale și se comportară în consecință față de căpitanul zgomotos și furios, mai rigid și demn decît de obicei.

La plîngerea lui, Șarbil răspunse că ofițerul care a întreprins arestarea lui Knops nu și-a depășit mandatul, ci

a acționat cu știrea și din însărcinarea guvernului. E lesne de înțeles că poporul din Edessa s-a revoltat împotriva rapacității și abuzurilor numeroase ale lui Knops și că n-a vrut să mai accepte această stare de lucruri, după ce împăratul Nero însuși, prin fuga sa, își lăsase funcționarii în voia soartei.

Abia acum înțelese clar Trebon cît de mult e periclitată propria lui existență de fuga lui Nero. Era un bărbat cu un temperament impetuos, dar un soldat destul de experimentat pentru a aprecia rapid șansele militare, și își dădea seama că n-avea nici o perspectivă într-o luptă de stradă contra populației din Edessa și a trupelor lui Mallukh.

— Dacă aceasta e părerea domniei-voastre, mare preot, spuse el provocator, dar pregătit în sinea lui să facă concesii, pînă la urmă ați putea să dispuneți chiar și arestarea mea.

Moșneagul tăcu și își întoarse capul său de pasăre spre rege, rînjind — după cum i se păru lui Trebon. Iar acesta își deschise gura, pentru prima dată de cînd intrase Trebon, și spuse :

— Nu-ți fie teamă, căpitane ! Nu te vom aresta !

Vorbise cu vocea sa profundă, calm, fără ironie. Trebon însă se simți de parcă fusese lovit în cap. Îl șocase mai ales faptul că regele nu-l mai numea „feldmareșal", ci „căpitan". Nu exista o metodă mai simplă și mai eficace pentru a restabili ordinea firească a lucrurilor. În momentul în care regele pronunță cuvîntul „căpitan", Trebon se transformă iar din atotputernicul feldmareșal în ofițerașul subaltern de provincie, la fel cum împăratul Nero, prin fuga sa, devenise iar sclavul care fusese din născare ; Mallukh era rege din naștere ; Trebon nu îndrăzni nici să crîcnească, și puțin lipsi să nu-i mulțumească cu umilință.

Șarbil explică după aceea spusele lui Mallukh. Regele Edessei, declară el, lasă la latitudinea căpitanului Trebon

să se retragă cu oamenii săi în fortăreață și în acest scop îi acordă un termen de trei ore. Regele nu dorește ca poporul să-i pregătească lui Trebon o soartă similară cu cea a lui Knops. Așadar, căpitanul să folosească răgazul ce i-a fost acordat.

Trebon plecă umilit, năucit, înnebunit de noua întorsătură a ordinii stabilite, înjurînd, dar supunîndu-se.

X

DESPĂRȚIREA DE EDESSA

Singurul om din Edessa care nu socotea fuga lui Nero ca o catastrofă pentru regimul său era senatorul Varro. Succesele lui Artaban în Orientul îndepărtat reaprinseră speranțele sale aproape stinse și nu vroia să creadă că pozna prostească a creaturii să fi distrus avantajele pe care le-ar fi putut trage acțiunea sa din victoria lui Artaban. Dimpotrivă, socotea drept cîștig că persoana lui Nero a fost scoasă temporar din circulație și astfel Knops și Trebon au fost definitiv înlăturați.

Nu-i trecea prin minte să ia în serios nici răscoala populației din Edessa. Îndată ce victoria lui Artaban va fi definitivă, masele vor putea fi convinse fără dificultate că plecarea lui Nero n-a fost nicidecum o fugă, ci că împăratul a vrut pur și simplu să întreprindă o vizită la marele rege, pentru a se sfătui asupra felului în care victoria cea mare din Orient va putea fi de folos lovițurii tot atît de hotărîtoare în Apus.

Chibzuind cu voce tare, se plimba agitat prin fața Marciei. Apropiindu-se de ea, îi luă în mîinile sale cărnoase chipul alb, îl îndepărtă apoi încetișor și-și dădu pe spate propriul său cap pentru a o putea vedea mai bine.

— Crede-mă, n-a fost o jertfă zadarnică, o asigură el, că te-ai dat pe mîna creaturii. Va fi totul așa cum ți-am promis ; vei ajunge pe Palatin.

Adaptîndu-se în gînd situației nou create, el și mutase centrul acțiunii sale de la Edessa la Ktesifon, capitala lui Artaban, și de aici, de la Ktesifon, acțiunea sa părea a avea un aspect nou, măreț și înfloritor.

Da, continuă el să dea glas gîndurilor sale în fața Marciei, va părăsi acum această Edessă jalnică și își va muta reședința la Ktesifon. Nu pentru că s-ar simți în pericol la Edessa, ca alde Knops sau Trebon ; dar a sosit în sfîrșit timpul să colaboreze personal cu Artaban. De fapt, e vina lui că a tărăgănat de prea multă vreme întîlnirea personală cu regele. A dus tratative prin trimiși, prin miniștri, dar despre însăși persoana marelui rege știe prea puțin, nu-i cunoaște nici fața. Varro vrea să-l cunoască personal. Speră că va putea trezi interesul marelui rege pentru anumite probleme și-i va putea da unele sfaturi utile.

În ce privește creatura, se pare că rătăcește pe undeva prin deșert. Nu se poate afla cu precizie, dar un individ ca Terențiu este prea fără de importanță ca să piară ; de oameni atît de neînsemnați nu se sinchisesc zeii ; și Varro este atît de convins de propria sa stea protectoare, încît nici prin minte nu-i trece că acea jalnică creatură ar putea pieri. Terențiu va ajunge cu siguranță nevătămat la curtea marelui rege, după ce va rătăci un timp. E de preferat ca acolo Varro să-l ia în primire personal și să-l supravegheze mai serios pe viitor.

Da, fuga lui Nero, care a provocat panică în rîndul tuturor adepților săi, lui Varro i-a dat un nou impuls. El se apucă de îndată să-și pregătească mutarea la curtea marelui rege. Dar voia să evite ca plecarea sa din Edessa să fie interpretată drept fugă. Se prezentă așadar la regele Mallukh pentru ca, înainte de a părăsi Edessa, să discute cu el deschis, în tihnă.

Era un pas temerar. Oricît de optimist aprecia Varro acțiunea sa, în ansamblu era totuși conștient de primejdiile multiple ce-l amenințau. Exista posibilitatea ca regele Mallukh să încerce să-l rețină, pentru a avea în persoana sa o monedă de schimb în tratativele cu Roma. Dar Varro trebuia să-și asume acest risc. Nu putea să apară la curtea lui Artaban în calitate de refugiat. Trebuia să lase în urma lui, la Edessa, o situație limpede.

Și iată că se aflau iar în trei, Mallukh, Șarbil și el, în încăperea unde susura fîntîna arteziană. Vorbeau, precum se cuvenea, despre lucruri indiferente, și nici Varro, nici nobilii orientali nu pomeneau de ceea ce le stătea pe inimă și pe limbă, fuga lui Nero. Pînă la urmă, după ce trecuse timpul cuvenit, Varro începu :

— Rog pe stăpînul și regele meu să-mi îngăduie să mă retrag un timp. Plecarea împăratului mă obligă și pe mine să rămîn, cîtăva vreme, departe de Edessa.

Se lăsă o tăcere îndelungată. Șarbil se uită la rege, așteptînd să vorbească. În cele din urmă, acesta grăi — și vorbele sale aveau mai mult o notă tristă decît ironică :

— Numești acel lucru „plecare", prietene ?

Iar Șarbil adăugă cu vocea sa croncănitoare înrăită, de moșneag :

— Am fi dorit foarte mult ca această plecare să fi fost mai puțin bruscă, și ca noi, cei care am acordat împăratului atît de mult timp protecție și prietenie, să fi fost încunoștiințați din vreme. Va fi bine ca pe viitor să ne îngrijim ca alte decizii la fel de neașteptate ale unor oameni din Apus să nu ne mai găsească nepregătiți.

Și capul său șiret, descărnat, se afla amenințător de aproape de fața lui Varro. Acesta nu se retrase.

— Înseamnă, întrebă el, că vreți să mă rețineți aici ? Și își întoarse încet privirea spre rege.

Răspunsul era întristat și de o ironie abia perceptibilă :

— Te înșeli, domn și oaspete din Apus.

Iar Șarbil, care în mod vădit ar fi dorit să audă altceva, trebuia să explice cuvintele stăpînului său :

— Te înșeli în privința marelui rege. Cele ce ți-am spus nu înseamnă că te reținem. Dimpotrivă, erau destinate a fi o scuză, în sensul că nu ne opunem nicidecum dorinței oaspetelui de a pleca. Căci, n-am de ce-ți ascunde, simțim o oarecare satisfacție văzîndu-te departe. După ceea ce tu numești „plecarea" lui Nero, regelui nu i-ar fi tocmai ușor să garanteze în viitor liniștea somnului tău. Departe de noi să te asemuim cu acei indivizi atît de obscuri ca Knops sau Trebon. Dar masele au ochii tulburi și o față apuseană le apare aidoma celeilalte. Regele nu te-ar fi alungat niciodată din primitorul său cămin ; dar fiindcă tu însuți o ceri, el nu te reține.

— Nu, nu te rețin, adăugă regele calm, sobru, aproape trist, cu vocea sa adîncă.

În timp ce Mallukh pronunța aceste cuvinte, Varro înțelese clar că, văzută de pe poziția nobililor din Edessa, acțiunea lui Nero fusese lamentabil ratată și că ei ar fi fost îndreptățiți să-l rețină cu forța pe el, care i-a împins în această aventură. Îl lăsau totuși să plece și, pe deasupra, se mai și scuzau pentru această lipsă de politețe. Oare unde mai putea fi găsită atîta mărinimie ca în acest misterios Orient ? Varro nu era un sentimental, dar atitudinea lor îl mișca și se aplecă adînc, mulțumind cu brațele încrucișate pe piept, în manieră orientală.

După o lungă tăcere, Șarbil începu din nou :

— Dar, unde-ți vei îndrepta pașii, scumpul meu Varro ? Nu sînt multe căile care-ți stau deschise.

— Întrucît Nero, împăratul meu, este în drum spre marele rege Artaban, răspunse Varro, socotesc că și eu trebuie să plec într-acolo.

— Este el pe acest drum ? întrebă ironic marele preot ; fruntea sa galbenă, uscată ca pergamentul, se încreți și mai

mult ca de obicei, barba sa triunghiulară, vopsită în negru, atîrna fără viață în jurul buzelor veștejite și al dinților auriți. Regele Mallukh zise :

— Este înțelept din partea ta că te duci în Orient. E mai bine pentru tine și, fără îndoială, și pentru mine, dacă împăratul Domițian va trebui să adreseze lui Artaban și nu nouă cererea de a te extrăda ; căci reședința marelui rege este mai departe de Antiohia decît a mea și are o perdea mai deasă pentru a te ascunde decît am eu. Îți pun la dispoziție o suită și apărare, spre a te duce în siguranță la curtea marelui rege. S-ar putea ca drumul tău să nu fie chiar atît de lipsit de pericole precum crezi.

Auzind cuvintele regelui, Varro avu un sentiment pe care nu-l mai simți de mult, ceva care semăna a evlavie. Ce notă de demnitate și măreție dădea acest rege oriental despărțirii pe care el, Varro, o dorea din motive atît de calculate. Da, oamenii Orientului erau mai mărinimoși decît romanii, mai umani, mai instruiți. Varro se trase cîțiva pași înapoi și-l privi deschis pe rege și pe marele preot, chipul liniștit al lui Mallukh, cu ochii blajini, bombați și nasul cărnos, încovoiat, precum și fața brăzdată a lui Șarbil, care era parcă una cu potcapul ascuțit de preot.

— Îți mulțumesc, stăpîne și rege al meu, spuse el sincer, din inimă, și ție mare preot, că nu-mi purtați mînie pentru sfatul meu în legătură cu acest Nero.

Mallukh îl privi drept în față și răspunse :

— Nu-ți port mînie.

Și, plin de respect, ridicînd către el brațele, cu mîinile întinse, regele și Șarbil îl salutară pe oaspete, pe omul din Apus, care acum îi părăsea, poate pentru totdeauna.

Varro luă caseta cu documentele și pe fiica sa Marcia și se îndreptă spre sud-est, pentru a ajunge la curtea lui Artaban.

XI

MARELE REGE

La Ktesifon, reședința vestită a parților, autoritățile nu i-au permis să-și continue călătoria, ci l-au invitat să aștepte pînă cînd marele rege se va întoarce, după încheierea victorioasă a războiului.

Așadar, Varro aștepta. Vizita miniștri, vorbea despre Nero al său, arăta scrisoarea răposatului rege part, a marelui Vologas, în care acesta își exprima admirația și recunoștința pentru înțelepciunea cu care Varro contribuise la terminarea războiului dintre Roma și parți. Dar miniștrii, cu toată curtoazia pe care o manifestau, acordau mult mai puțină atenție cauzei sale decît se așteptase. Varro înțelese doar treptat că, văzută din Ktesifon, acțiunea sa pierdea din însemnătate. Era obișnuit cu forfota Romei ; din Ktesifon lumea părea mai largă, parții aveau legături cu popoare pe care Varro abia dacă le cunoaștea după nume pe care nicicînd n-ar fi fost în stare să învețe a le pronunța. Ambasadori sciți, alani și chiar chinezi așteptau să-și prezinte cererile marelui rege. Varro înțelese că pentru curtea de la Ktesifon, nici Roma cea adevărată nu constituia centrul lumii, și cu atît mai puțin cea artificială a lui Nero. Erau ore cînd se simțea mic, un provincial neînsemnat, și proiectele lui la această curte i se păreau lipsite de perspectivă.

Dar, după întoarcerea marelui rege, lui Varro i s-a acordat neașteptat de repede audiența cerută.

Ceremonialul era riguros. O parte a impunătoarei săli a tronului era despărțită de o draperie. De-a lungul pereților, cu fața spre draperie, erau înșiruite gărzi, dem-

nitari, formînd un mare semicerc. Apoi deodată răsună o voce :

— Maiestatea-sa regele regilor. Draperia se trase la o parte, marele rege putea fi văzut.

Şedea pe un tron de aur, împodobit cu nestemate strălucitoare, înconjurat de preoţi ; alături de el ardea focul sacru. Odăjdiile ce-i acopereau trupul cădeau rigide şi grele. Coroana era suspendată pe frînghii groase legate de tavan, deasupra capului său. Faţa îi era în mare parte acoperită de o barbă deasă, împletită artistic şi presărată cu praf de aur.

Cînd răsună vocea vestitorului, demnitarii se prosternară, cu fruntea pe podea ; şi Varro căzu în genunchi. Predă scrisoarea. Artaban ceru să-i fie citită şi dispuse să se răspundă că va binevoi să chibzuiască asupra conţinutului ei. Apoi perdeaua se închise din nou şi făptura aurită a maiestăţii orientale dispăru fără ca Varro să-i fi auzit cel puţin glasul. Audienţa părea să se fi sfîrşit.

Dar, de fapt, nu era aşa. Varro, dezamăgit că marele rege nu i-a adresat personal nici un cuvînt, a fost plăcut surprins cînd i se comunică vestea că maiestatea-sa îl va primi de îndată, într-o a doua audienţă, cu caracter particular.

Curtea şi gărzile se retraseră. Varro rămase singur în uriaşa sală.

Pe neaşteptate, de după draperie ieşi un domn scund. Avea un cap rotund ; faţa sa fără barbă părea foarte albă sub părul negru. Varro îl recunoscu pe marele rege numai după odăjdii.

Împreună cu coroana şi barba, acesta lăsase în urmă şi aerul maiestuos şi ceremonios, purtîndu-se amabil, apropiat. Fără multe ocolişuri, abordă de îndată tema, „experimentul“, cum numea el acţiunea lui Varro. Vorbea prost greceşte, trebuind adesea să-şi caute cuvîntul potrivit, totuşi reuşea să exprime fiecare nuanţă. Vina prin-

cipală, opinia el, pentru nereușita „experimentului" revine, vădit, „aurei de maiestate", nu totdeauna sigure, a lui Nero.

— Această aură, zise el puțin ironic, pare să-l părăsească din cînd în cînd. Deși magul meu principal îmi spune că așa ceva e cu neputință. Dar n-are dreptate. Exemplul lui Nero al vostru este o dovadă. Cînd Nero al vostru s-a hotărît pentru noaptea aceea sîngeroasă, ori pentru fuga sa, atunci, evident, acest „suflu" al maiestății nu l-a inspirat tocmai bine. Domnia-ta, scumpul meu Varro, ca om de stat încercat, trebuia să te îngrijești ca acest Nero să nu ia nici un fel de hotărîri cînd „inspirația" lui nu-l ajuta.

Varro nu se simțea la largul său auzind aceste curioase expuneri politice și teologice ; simțea în spatele lor ironia ascunsă a unei personalități superioare. Recunoscu jenat că acest rege, cu toate că trăia departe de evenimentele petrecute, văzuse greșala principală pe care el, Varro, o comisese și pe care personal nu voia s-o recunoască niciodată. Căci datorită urii personale, meschine, împotriva lui Knops și Trebon, pierduse din vedere lucrul cel mai de seamă : creatura, metamorfozele și impulsurile acesteia. A scăpat din vedere, în mod cu totul de neînțeles, că un om, chiar fără idei proprii și fără personalitate, îmbracă ființă și conținut în clipa în care este investit cu putere. Funcția exercitării puterii schimbă ființa purtătorului puterii.

Puterea, creditul, gloria crează personalitate, individualitate pînă și celui care nu le are de la natură. Trebuia să știe acest lucru, trebuia să-și dea seama. Dar nu l-a știut, sau n-a vrut să-l ia în seamă. Blajine, prietenoase, înflorit-teologice cum erau expunerile marelui rege, ele demonstrau clar că Artaban a sesizat scăparea de neiertat, greșala capitală comisă de Varro.

Crezuse, cu înfumurare și aroganță, că aici, la curtea parților, lumea așteaptă să fie dăscălită de el. Acestui rege, cu o privire mult mai ascuțită decît a lui pentru oameni și realități politice, el voia „să-i dea lecții", să-i „elucideze situația", să-l înarmeze cu îndrumări utile.

Varro era omul care nu se sfia să recunoască dacă făcea ceva greșit. Ar fi fost lipsit de sens să debiteze considerațiuni vagi, să recurgă la scuze neîntemeiate. Pe șleau, bărbătește, fără a încerca să înfrumusețeze lucrurile, el admise deci :

— Ai dreptate, maiestatea-ta. Dojana domniei-tale mă lovește pe deplin meritat.

Lui Artaban, această recunoaștere obiectivă păru să-i fie pe plac. Părăsi tema incomodă și-l invită prietenos pe celălalt :

— Așa, scumpul meu Varro, și acum povestește-mi, care sînt șansele lui Nero al vostru, după ce a șters-o din Edessa ?

El spuse „a șters-o", folosind această expresie populară, care suna curios în greaca lui greoaie.

În fața acestui „a șters-o", Varro își pierdu tot curajul. Înțelese în ce situație imposibilă ajunsese prin manevrele sale. El, romanul venetic, obraznic, vrea să-l păcălească pe acest rege versat că Imperiul part se va expune unui serios pericol dacă nu va aduce jertfe uriașe, de sînge și de bani, pentru a-l susține pe Nero. Cum să încerce așa ceva ? Este pur și simplu stupid și cu totul lipsit de perspectivă. Iată situația căreia trebuia să-i facă față. *Hic Rodos, hic salta.* [1]

Se stăpîni așadar și expuse cîte ceva din ceea ce pregătise și prezentase curții parte, anterior, în numeroase memorii. Spre deosebire de împărații din familia Flavilor,

[1] Aici e Rodos, aici trebuie să sari (lat.). Cu sensul : aici te lauzi, aici să arăți ce poți. (V. Fabula *Lăudărosul* de Esop).

Nero și Roma sa ar respecta cinstit tratatul de prietenie cu parții, din considerente externe și interne lesne de înțeles. Ei își dădeau seama că civilizația poate fi apărată în mod eficace împotriva barbarilor din nord numai împreună cu parții. Vorbea fără elan ; se jena să vină în fața regelui cu asemenea fraze goale.

Cum era de așteptat, Artaban întrerupse vorbăria, chiar după cîteva fraze, cu o mișcare politicoasă, dar hotărîtă, a mîinii.

— Scumpul meu Varro, zise el, aceste puncte de vedere generale îmi sînt cunoscute. Îmi sînt, de asemenea, cunoscute și cele care pledează contra, după greșelile săvîrșite ca urmare a carențelor temporare ale „aurei maiestății" lui Nero al vostru, ca să mai investesc trupe și bani în acțiunea voastră. Există cel mult un lucru care nu-mi este cu totul clar : ce ar mai putea pleda, azi, în favoarea sprijinirii acțiunii voastre. În această privință aș vrea să-mi dai explicații, în calitate de reprezentant al lui Nero.

În fața acestor întrebări lucide, Varro se simți ca un elev de școală care nu și-a învățat lecția, și menajamentul cu care marele rege trata greșelile sale nu-i ușurau răspunsul. Aici nu ajutau decît cinstea, sinceritatea. Recunoscu deci fără înconjur că el însuși, după ce admisese fuga împăratului său, și-a schimbat părerea inițială cînd crezuse că domnia lui Nero ar putea fi dusă pînă pe colina Palatinului. Dar crede încă și astăzi în posibilitatea de a uni micile state dintre Tigru și Eufrat, și chiar și o parte considerabilă a teritoriului de dincolo de Eufrat, într-un mare imperiu intermediar, sub sceptrul unui domnitor, care împletește prestigiul numelui lui Nero cu devotamentul sincer față de marele rege.

— Da, răspunse Artaban, tocmai în acest fel văd și eu situația. În cel mai bun caz, deci, aș putea dobîndi o creștere a influenței mele în Mesopotamia. Aceasta în-

seamnă, explică el, căutînd prin afabilitatea tonului să atenueze ascuțișul explicației, că aș putea, — cum este și domnia-ta de părere — chiar dacă iau asupra mea jertfa și riscul cerut de subvenționarea eficace a lui Nero al vostru, să dobîndesc în cel mai bun caz un cîștig care ar fi într-o disproporție flagrantă cu eforturile uriașe ce ni se cer.

Varro nu replică. La această afirmație n-aveai ce răspunde. Așa stăteau lucrurile. Pierduse. S-a sfîrșit.

— Să mă întorc așadar la Edessa ? întrebă el, și fața sa stinsă era într-un contrast curios cu tonul concis al concluziei.

— Nu juca pe eroul în fața mea ! răspunse aproape supărat marele rege. Știi doar foarte bine că întoarcerea la Edessa înseamnă extrădarea domniei-tale și sfîrșitul sigur. Mă bucur, firește, să am la curtea mea un bărbat, căruia marele meu predecesor Vologas i-a exprimat recunoștința sa și care a fost de partea mea cînd mai eram mic și neînsemnat. Domnia-ta și Nero al vostru sînteți bineveniți ca oaspeți. Dar, din păcate, trebuie să pun de la bun început limite acestei ospitalități. În cazul că ea ar periclita pacea imperiului meu, n-aș mai putea-o menține.

— Ar putea surveni o astfel de situație ? întrebă Varro oarecum prostește.

— Ea se află în sfera posibilului, replică Artabán serios. Dacă Domițian este inteligent, atunci îmi oferă tratate comerciale cinstite și nu se opune unei reglementări raționale a relațiilor militare în Mesopotamia. În cazul în care ar pune drept condiție pentru o asemenea reglementare ca eu să-mi iau mîna de pe domnia-ta și de pe Nero al vostru, atunci nu m-aș socoti îndreptățit să resping această condiție. Pacea a două sute de milioane de oameni nu poate eșua din cauza interesului personal al unuia. Un bărbat ca Lucius Terențius Varro trebuie să înțeleagă aceasta.

Da, Varro înțelegea. Ceea ce explica marele rege era atît de drept și de clar, pe cît de greoaie era greaca sa. Totuși, găsi Varro, acest rege deștept, cinstit și uman avea prea mare încredere în rațiunea lui. Nu numai că avea intenția să-l extrădeze, ci cerea pe deasupra ca Varro însuși să consimtă la această extrădare.

Încercă să se clarifice asupra impresiilor sale în fața Marciei, care-l asculta în tăcere.

— Nu-mi rămîne, zise el cu un surîs trist, ironic, decît o singură speranță, și anume, că Întindilă va comite prostii și îl va obliga astfel pe Artaban să îmbrățișeze iar cauza lui Nero al nostru. Dar, din păcate, eu însumi i-am dat prea multe povețe bune lui Întindilă despre felul cum să evite prostiile.

Apoi făcu o retrospectivă asupra acțiunii sale, a începuturilor „experimentului", și-și reproșă că a aplicat prea mult coordonatele gîndirii apusene, în locul celor orientale. Crezuse totdeauna că are un orizont mai larg decît ceilalți și, totuși, n-a știut să iasă niciodată din limitele sale înguste, autentic romane, și să privească dincolo de frontierele Imperiului. În fond și el s-a dovedit a fi naționalist, stăpînit de crezul arogant că lumea trebuie să fie fericită dacă Roma se interesează de ea. Acum, firește, prea tîrziu înțelegea cît de mare este lumea și cît de mică este Roma.

Și în conștiința bărbatului cu o voință indestructibilă de a trăi, se trezi din nou obișnuita lui plăcere de a se lăsa în voia considerațiilor speculative.

— Niciodată nu sfîrșești să înveți, conchise. Eu l-am educat pe Întindilă, și acum mă educă el pe mine. Cînd Roma trimitea în exil un scriitor, pe Muson ori pe Dio din Prusa, totdeauna acest exil însemna pentru mine doar o noțiune goală. Acum, cînd Întindilă m-a constrîns să emigrez, încep să înțeleg că centrul lumii nu se află acolo unde te-ai născut, ci că lumea are atîtea centre cîți locuitori sînt pe lume.

XII

CEL ASCUNS

Între timp, Nero-Terențiu, unul dintre acești locuitori și aceste centre la care se gîndea Varro, își parcurgea lunga sa cale. Încă în noaptea întîlnirii cu Ioan de Patmos, plecase și ajunsese pînă departe în deșerturi. Peste zi se ascundea, iar în cursul nopților pribegea din nou, mereu spre sud-est, tot așa, în continuare, și în noaptea a treia. Era bucuros să fie singur cu el însuși. Singurătatea deșertului îl ajuta să-și peticească nimbul maiestății grav avariat. A treia zi ajunse să sufere rău de foame și de sete ; dar în această a treia zi nimbul maiestății lui s-a restabilit în întregime, așa încît putea să-i ofere o protecție eficace. Își spunea că numai strălucirea pe care o emana l-a împiedicat pe sălbaticul Ioan să se atingă de el și că soarta nu-l va lăsa, cu siguranță, să piară. A doua zi fu înhățat de beduini, într-o stare de maximă epuizare.

Erau oameni morocănoși. Cînd a declarat că vrea să ajungă la curtea marelui rege, l-au întrebat neîncrezători ce caută el acolo, și cînd începu să țină cuvîntări bombastice, cu înțelesuri ascunse, îl socotiră un escroc, un sclav fugit ori ceva asemănător și îl puseră să facă muncile cele mai brute și mai grele. El, conștient de „aura maiestății“ lui, nu-i învrednici cu nici o vorbă, le întoarse pur și simplu spatele, se depărtă puțin și se așeză pe vine. Îl bătură, dar el stărui în rezistența sa tăcută. Cu timpul, seriozitatea și măreția cu care suporta brutalitățile și mizeria făcură totuși impresie asupra lor, deși afirmația sa într-o doară că ar fi împăratul Nero nu trezi decît un rîs scurt, disprețuitor. Totuși, în secret, comparară fața sa cu cea a bărbatului de pe monede și

îi apucă frica de a fi săvîrșit poate o mare prostie. De aceea, îl vîndură pe oaspetele lor incomod unui alt trib.

Nero suporta totul cu indiferență. Nenorocirea sa o tălmăcea drept confirmarea de către zei a măreției lui. Pentru a simți pînă-n măduva oaselor ce înseamnă a fi împărat, pentru a fi Nero pînă la capăt trebuia să fi trăit și căderea lui Nero, nu numai ascensiunea și strălucirea lui. Așadar, răul care îl lovea nu era mai puțin binevenit decît binele, și el suportă fără amărăciune suferințele de care avu parte la acest al doilea trib de beduini și care erau aidoma celor îndurate la primul. Dar și asupra noilor săi stăpîni își făcu treptat efectul revendicarea sa liniștită, încăpățînată ; începură să-l considere mai degrabă nebun decît escroc, și întrucît nebunii erau disprețuiți, dar totodată socotiți și sfinți, își băteau joc de el, dar îl și venerau. Omul care vorbea atît de ciudat nu li se păru tocmai neprimejdios, de aceea fură bucuroși cînd se ivi un prilej să-l piardă ori, mai bine, să-l alunge.

Acum începu o peregrinare îndelungă, chinuitoare, prin deșert. De mai multe ori se afla la capătul puterilor, dar tocmai această pribegie îngrozitoare desăvîrși transformarea sa definitivă în Nero. El gusta epuizarea extremă și propria sa distrugere, întărit în credința de a deveni în cele din urmă, „pînă în măduva oaselor", cel mai desăvîrșit reprezentant al omenirii, Împăratul.

După cîteva aventuri disperate și ridicole, ajunse, în sfîrșit, pe jumătate mort de sete, în orașul subteran din deșert, Homa. Acolo se aflau, în momentul sosirii sale, numai femei, bătrîni și copii ; bărbații erau plecați în anuala lor expediție de jaf. Săptămînile petrecute la Homa n-au însemnat o perioadă rea pentru Nero. Nici aici minorii și femeile nu știau drept cine să-l ia, drept un escroc, un nebun ori un nobil domn căzut pradă nenorocirii. Dar îl plăceau ; el emana, stînd tăcut în peștera lui, demnitate, blîndețe și măreție. Copii, bătrîni și femei se adunau în jurul lui și-l priveau îndelung, cu o sfioasă

curiozitate. Citeodată, dacă-l rugau stăruitor, deschidea gura și povestea. Povestea frumos, ca unul din cei mai buni povestitori. Locuitorii orașului Homa îl ascultară pe oaspetele lor ciudat, reținîndu-l pînă la întoarcerea bărbaților, pentru a hotărî asupra soartei sale viitoare.

Dar, încă înainte de întoarcerea bărbaților, sosiră soli ai marelui rege. După ce Artaban se hotărîse să-l recunoască deocamdată pe Nero ca și pînă atunci, el trimisese pe cei mai calificați cercetași și agenți ai săi să-l caute pe cel dispărut, și aceștia reușiră ceea ce oamenii lui Varro nu reușiseră ; l-au descoperit pe cel ascuns. Sosiră, așadar, și, spre marea mirare a orașului Homa, se prosternară în fața străinului, cu fruntea la pămînt, și-l salutară ca pe stăpînul lumii apusene.

Nero însuși n-a fost deloc surprins cînd solii marelui rege își exprimară veneratia prosternîndu-i-se la picioare. Plecase din Edessa singur, jalnic. La Ktesifon va intra cu mare alai împărătesc. Așa se cuvenea și nu era de mirare. Lumea era bine orînduită și tot ce i se întîmpla se dovedea a fi plin de sens. Zeii voiau să apară un nou Nero, ascuns pînă acum, Nero cel desăvîrșit, de aceea se petreceau toate acestea. A trecut focul tuturor încercărilor posibile. Precum se și cuvine unui împărat, sufletul îi este acum blindat atît în fața tentațiilor strălucirii, cît și în fața mizeriei. E împăcat cu soarta, i-a înțeles sensul, nimic nu-l va putea face să-și piardă siguranța de sine.

Acceptă deci resemnat și cu un calm profund ca solii lui Artaban să-l învestmînteze în straie strălucitoare și, cu alai festiv, să-l ducă la Ktesifon. Pe tot parcursul îndelungatului drum a fost primit cu profundă veneratie. Poporul întreg simți aura maiestății emanînd de la bărbatul care trecea închis în sine, absent, indiferent. Nenumărați au fost cei care se prosternau la trecerea lui, lovind pămîntul cu fruntea, ca în fața marelui rege.

Pînă și Varro fu surprins cînd îl întîlni pe Nero la Ktesifon. Era mai slab și mai osos în urma grelelor încercări, a uriașului consum intern din ultimele luni, fața lui mai puțin cărnoasă ; în părul lui blond-roșcat apăruseră primele fire cărunte, iar pe buze i se ivea adesea un surîs blînd, obosit, divin. Acestui surîs nu puteai să-i reziști. O brumă de demență plutea în jurul lui ca un blindaj de aer. Acesta nu mai era „creatura", și Varro se întreba în ce măsură, chiar punînd în joc întreaga sa voință și șiretenie, îl va mai putea ține în frîu pe noul Terențiu.

Nero cel nou vorbea mai puțin, mai rar, mai înțelept. Nu mai ținea aproape niciodată smaraldul în fața ochilor. Se stinsese curiozitatea în el ; văzuse tot ceea ce un om putea să vadă și nu mai trebuia să observe atent pentru a înțelege ceva, ori pe cineva. Mîndria lui era mai puțin îmbufnată, iar inaccesibilitatea lui devenise oarecum binevoitoare. Pe el, cel care trecuse prin toate, atinsese înălțimile și simțise adîncimile, nimic și nimeni nu-l mai putea impresiona ori vătăma.

Se dezbără astfel și de sfiala în fața întîlnirii cu marele rege, de care mai înainte se ferise ca de o amenințare.

Cînd se află în sala de tron a lui Artaban, „aura" sa de maiestate începu, firește, să pălească puțin. Fresca ce se-ntindea de-a lungul pereților sălii, reprezentînd faptele defuncților regi persani, era — și acest lucru trebuia să recunoască Nero în sinea lui — cu toate proporțiile sale gigantice, de un gust ales și mai regesc decît tot ce văzuse pînă atunci. Și mai mult îi impunea cupola uriașă, al cărei mozaic reprezenta figura gigantică a zeului Mithra călare, ucigînd un demon. Nero se închirci de-a binelea sub această cupolă și, cu senzația jalnică a propriei nimicnicii, își aminti de statuile lui Mithra, care fuseseră specialitatea atelierului său de ceramică din Ulița Roșie.

Apoi se puse în mișcare acel ceremonial complicat, măreț, menit să imprime în conștiința fiecăruia caracterul unic, divin al domnitorului levantin. Draperia se desfăcu, coroana atîrnată plutea, preoții stăteau solemn, cu bărbile lor aurite, focul „aurei maiestății" strălucea, demnitarii pompoși ai curții se prosternară. Nu-i veni ușor lui Nero să rămînă în picioare, în mijlocul demnitarilor prosternați, și în capul său răsuna de foarte departe : „Ulița Roșie e pentru olari / Lîngă lutul lor murdar / Și nu în rînd cu domnii mari". Dar, cînd Artaban binevoi, cu propriul său grai să-l salute pe prietenul său, împăratul Apusului, se stinse toată măreția orbitoare, în fața căreia pînă și un Nero trebuise să-și plece ochii. Nu, un bărbat cu o voce atît de prozaică, seacă, searbădă era lipsit de maiestate. Nero înțelese cu adîncă satisfacție că pe acest pămînt unicul care poseda adevărata „aură a maiestății" era el.

XIII

DREPTATEA — FUNDAMENTUL STATELOR

Ceion radia. Terențiu și Varro fugiseră, Filip și Mallukh se arătau „dispuși să ducă tratative", ceea ce însemna că își ofereau, prin fraze mascate, înflorite, supunerea. Mai rămînea, desigur, victoriosul Artaban. Dar Ceion își schimbase între timp părerea și era gata să-și retragă decizia anterioară, recunoscîndu-l pe Artaban. Sprijinindu-se pe armata sa pregătită de luptă, el spera că în schimbul acestei recunoașteri va reuși să stoarcă de la marele rege diverse concesii, printre altele și extrădarea lui Varro și a lui Terențiu. Era încîntat de perspectiva scoaterii acestora din ultimul lor ascunziș. Dar își

stăpîni nerăbdarea pentru a-și întări poziția. Cu Artaban va duce tratative numai atunci cînd acesta va ști că el are din partea Romei împuternicirea ca, la nevoie, să declanșeze acțiunea militară. Aștepta depeșa de la Roma cu o nerăbdare fericită, copilărească.

Dar ea avea alt cuprins decît își închipuise Ceion. E adevărat că împăratul Domițian îi dădea instrucțiuni să țină armata pregătită de luptă în vederea unei incursiuni în Mesopotamia. Însă : „Alte sarcini, consemna depeșa, n-am prevăzut pentru domnia-ta. Dispunem, prin urmare, ca, de îndată ce armata va fi gata de marș, să predați comanda, securile și vergile noului guvernator pe care îl vom numi, pentru a administra provincia noastră, Siria. După predarea însemnelor vă așteptăm la Roma."

Întindilă pur și simplu se prăbuși. Era o zi strălucitoare de primăvară, dar pentru el lumea se stinsese. Dacă în ultimele luni întinerise cu cinci ani, acum, în acest minut, îmbătrînise cu zece. În mintea sa încolțeau planuri nebunești. El, funcționarul searbăd, conștiincios, se gîndi cîteva clipe să treacă de partea rebelilor, să se alăture lui Varro și Nero. Dar, chiar în timp ce în fața sa sclipeau încă astfel de viziuni bizare, el știa că nu a fost decît un vis deșart, și rămase îndelung în nemișcare, fără vlagă. „Învîrtește-te, sfîrlează !" Un nou comandant va conduce, în triumf, peste Eufrat, înapoi în Antiohia, armata pe care el a organizat-o atît de admirabil, armata sa. Iar el, Ceion, va zăcea la Roma, neputincios, îmbătrînit, cu scrinul său acoperit ; în urma lui, în Orient, nu va rămîne decît un rîset batjocoritor și porecla : „Întindilă".

Viața lui Ceion își pierduse sensul. Era însă un funcționar conștiincios și-și făcu datoria.

Peste puține săptămîni sosi noul guvernator. Era Rufus Atilius, un nobil mai tînăr, cu o față care nu trăda nimic, foarte calm, cu comportare aleasă. Își exprimă obiectiv și rece aprecierea privind măsurile întreprinse pentru

organizarea armatei și-l rugă pe Ceion să amîne predarea însemnelor, a fasciilor, pînă cînd îl va fi introdus temeinic și fără grabă pe el, Rufus Atilius, în funcțiile sale.

Erau săptămîni chinuitoare. Ceion ședea în palatul său, încă purtînd însemnele puterii. Instrucțiunile împăratului și ale senatului erau însă adresate celuilalt, celui mai tînăr, celui insignifiant, adevăratului deținător al puterii, și toată lumea știa că este demis. El a dat faliment, a provocat această situație încurcată și a trebuit să fie trimis celălalt să îndrepte ceea ce stricase el. Și totuși, trebuia să reprezinte în continuare, să dea recepții, să pună semnături.

Dorea din toată inima să sosească în sfîrșit ziua cînd se va îmbarca, cînd se va afla în largul mării, cînd va fi scăpat de fețele ironice ale Orientului. Dar, crescut în spiritul învățăturii stoicilor, își strîngea buzele și-și făcea datoria. Rufus Atilius raporta cu mărinimie la Roma că se înțelege cu Întindilă ; acesta e un funcționar disciplinat.

Într-o zi însă, acest funcționar corect își pierdu dintr-o dată atitudinea sa corectă, păstrată cu atîta grijă. Și aceasta fără nici un motiv vădit. Rufus Atilius se interesă doar în ce mod ar putea transmite, mai simplu, lui Varro, o comunicare a Senatului, fără a provoca complicații diplomatice. La aceasta, Ceion roși și întrebă, stăpînindu-se cu greu, dacă ar putea ști despre ce este vorba. Firește că poate, replică Rufus Atilius, și îl informă. Senatul a pronunțat decizia în legătură cu plîngerea lui Varro pentru acea pretinsă plată dublă, ilegală, a impozitului de inspecție. S-a stabilit că plîngerea era întemeiată : în cazul dat, fiind vorba de o impunere dublă, fiscul trebuia să-i restituie lui Varro cele șase mii de sesterți luați de la el pe nedrept. La Roma se acordă importanță, relată Atilius în continuare, ca această decizie să-i fie comunicată, cu toate formele legale, precum și condamnarea sa pentru înaltă trădare.

Și atunci se întîmplă faptul bizar. Ceion, stoicul, despre care se spunea că a primit cu un calm impresionant multe lovituri ale soartei, înghiți de mai multe ori în sec, foarte agitat, își frecă palma unei mîini cu vîrful degetelor celeilalte mîini, și cînd Atilius, spre a-i veni în ajutor în situația penibilă în care se afla, îi spuse ceva indiferent, el se ridică brusc în picioare, îngînă cu greu : „Scuzați-mă", și se năpusti afară din cameră.

Rufus Atilius rămase locului, dînd mirat din cap. Deci era ceva adevărat în vorbăria că Orientul îl macină pînă la urmă și pe cel mai cumpătat funcționar, luîndu-i mințile.

XIV

POLITICĂ REALISTĂ

Încă înainte de a prelua însemnele, Rufus Atilius începu tratativele cu Artaban. Îndoielile privind legitimitatea lui, îi scrise el, au fost înlăturate prin victoria sa, ca printr-o hotărîre divină, și, în principiu, Roma este dispusă să reînnoiască tradiționalul tratat de prietenie cu el, ca stăpîn recunoscut al Imperiului parților. Dar mai întîi ar trebui lichidate neînțelegerile care s-au ivit, în ultimul timp, între cele două imperii. Roma, prin recunoașterea lui Pakor, Artaban, prin recunoașterea escrocului Terențiu, au tulburat bunele relații reciproce. Noul guvernator se așteptă ca Artaban să se descotorosească de acest escroc cu aceeași hotărîre ca și Roma de pretendentul Pakor. Așadar, cere marelui rege să retragă escrocului dreptul de azil, pe care acesta îl invoca în mod abuziv, și să-l extrădeze Romei prietene, odată cu fostul senator Varro.

Artaban trimise un răspuns dilatoriu. Este dispus să ia în considerație predarea individului respectiv, socotit de multă lume drept împăratul legitim ; dar, în prealabil, Roma trebuie să dea asigurări că principii și nobilii mesopotami aliați cu el, marele rege, care i-au urmat exemplul recunoscîndu-l pe Nero, nu vor avea nimic de suferit.

În baza acestui schimb de scrisori începu o îndelungată tocmeală. Rufus Atilius declară că este dispus să asigure impunitatea principilor mesopotamieni, dar ceru în schimb împuternicirea de a întări garnizoanele romane în orașele lor. La aceasta, Artaban revendică consimțămîntul pentru întărirea pozițiilor sale strategice în Mesopotamia. Fiecare parte știa că cealaltă nu va admite să fie cauza eșuării tratativelor, fiecare știa să inducă în eroare, nelăsîndu-se, la rîndul ei, înșelată, fiecare știa să aștepte.

Au trecut săptămîni pînă ce s-a putut aborda definitivarea tratatului.

Dar pînă la urmă fiind și acest lucru făcut, nu mai rămînea decît să se stabilească ziua în care documentele urmau să fie semnate.

Cînd s-a ajuns la această fază, Artaban l-a convocat pe Varro. Acesta știa — marele rege îi atrăsese doar atenția de la bun început — că Artaban nu-și va asuma riscul unui război cu Roma numai pentru a-l salva pe el și pe Nero ; avea, firește, cunoștință și despre tratative și știa că încheierea lor însemna extrădarea. Era deci pregătit pentru situația cea mai gravă posibilă și luase o hotărîre. Iubea viața, și „demnitatea“ nu însemna prea mult în ochii lui ; totuși, dacă tratatul era încheiat, nu-i rămînea altceva de făcut decît să înghită plăcuța de aur, ori să-și taie venele. Înțelegea și aproba atitudinea marelui rege ; cu toate acestea, acum, cînd se afla înaintea lui, nu vedea în el decît pe judecătorul, pe călăul și dușmanul său, și o senzație apăsătoare, neplăcută scurma stomacul bărbatului, îndeobște curajos, făcînd să i se înmoaie genunchii.

Marele rege îi vorbi în felul lui obiectiv despre tratative, îi dădu proiectul tratatului, îl invită să-l citească în liniște și să-și spună părerea.

Așadar, Varro citi și Varro înțelese. Acordul, care reglementa, în amănunțime, relațiile militare, politice și economice dintre cele două imperii, fusese elaborat de doi bărbați, convinși amîndoi că înțelegerea e de preferat războiului, dispuși amîndoi să dea, de dragul înțelegerii, chiar ceva mai mult, decît ar fi fost obligați să dea, și să ia ceva mai puțin decît ar fi reușit să ia în caz extrem. Era o înțelegere înțeleaptă și corectă, prevăzătoare, nu prea rigidă și nici prea elastică, în temeiul căreia pacea dintre Roma și Imperiul parților putea fi menținută mulți ani în șir. Firește, în acest tratat înțelept și corect era cuprinsă și prevederea prin care marele rege se obliga să extrădeze autoritățile romane pe numiții Maximus Terențius și Terențius Varro.

Documentul era voluminos și avea multe anexe. Varro îl studie îndelung; marele rege stătea liniștit lîngă el, fără să-l tulbure. Varro luă foile, una după alta, și ochii săi alungiți, căprui, sub fruntea puternică și deasupra nasului mare, încovoiat, se mișcau atenți de la stînga spre dreapta și apoi, repede, de la dreapta spre stînga. Stătea într-o poziție degajată, picior peste picior, și citea. Citea atent și reținea fiecare amănunt. Faptul îl mira, căci în timpul acesta se gîndea la multe. „Iată sentința mea de condamnare la moarte, gîndea el, de pildă. Este o sentință foarte rațional motivată și ar fi lipsit de sens să i te împotrivești. Să înghit plăcuțele de aur, ori să-mi tai venele? Cum îmi mai bate inima! Oare regele își dă seama? Trebuie să încerc să respir calm, ca el să nu observe. N-are rost să-i arăt cît de agitat sînt; ar fi dăunător cauzei mele. De ce sînt de fapt agitat? Am știut doar totul de la bun început."

Acestea și altele asemănătoare gîndea el, dar învățase să se stăpînească și reuși să răspundă calm:

— Acest tratat este cel mai înțelept dintre cîte s-au încheiat între romani și parți, de cînd cele două popoare duc tratative între ele.

— Da, zise Artaban, ar fi o nebunie și o crimă dacă aș pierde ocazia.

— Ar fi o nebunie și o crimă, confirmă Varro.

Artaban își îndreptă ochii bulbucați, vicleni și gînditori asupra lui, și zise :

— Îmi ești simpatic, scumpul meu Varro, și ți-ai cîștigat, pe vremuri, merite în realizarea păcii dintre parți și romani. N-aș vrea să te extrădez.

„Ce vrea oare ? chibzui Varro. Vrea să-mi îndulcească sentința de condamnare la moarte ? Nu este omul frazelor goale. Mai bine nu spun nimic.“ Și se mulțumi să dea din umeri.

Urmă o scurtă tăcere. Apoi Artaban începu din nou, vorbind rar :

— La timpul său, scumpul meu Varro, mi-ai arătat o scrisoare prin care marele meu predecesor Vologas ți-a exprimat recunoștința pentru străduințele domniei-tale în restabilirea păcii dintre Roma și noi, parții. Aș vrea să păstrez această scrisoare în arhiva mea. Îți propun o afacere. Domnia-ta îmi cedezi scrisoarea, iar eu îți ofer posibilitatea ca, înainte de a semna tratatul, să dispari de la reședința mea și să pleci în răsăritul imperiului meu.

Varro avea darul să înțeleagă repede. Dar de astă dată, deși ascultase atent, nu înțelegea, ori nu îndrăznea să înțeleagă ; atît de puternic clocotea în el sîngele, gîndurile, sentimentele. Apoi, în sfîrșit — să tot fi fost două secunde de cînd marele rege își terminase spusele, dar lui i se păru o veșnicie — înțelese. Fusese ca și mort, acum venea însă cineva, unul care avea puterea s-o facă, și îi spunea : „Învie și trăiește“.

Dar va fi oare în stare ? Și nu va șovăi ? Nu-și va schimba hotărîrea ? Speranțe și îndoieli îl cuprinseră pe

Varro, ridicîndu-l și iar doborîndu-l, ca prora și pupa unui vas bîntuit de furtună.

De astă dată nu reuși să-și păstreze vocea calmă, vorbea mai degrabă bîlbîit și nesigur cînd răspunse :

— Iertați-mă, maiestate, nu vă înțeleg pe deplin. Dacă părăsesc curtea domniei-voastre și mă duc în Orient, cum îmi oferiți, oare în acest caz cîștig ceva mai mult decît o scurtă amînare ? Făcu o încercare sfioasă de a glumi : ne supraapreciați pe noi, bărbații din apus. Sîntem foarte hotărîți, foarte însetați de răzbunare. Nu cred că Roma, după ce veți fi semnat această hîrtie, ne va lăsa în pace, pe domnia-voastră și pe mine, cît timp vom mai vedea lumina zilei.

Cu un surîs abia perceptibil, stăpînul lumii orientale răspunse în greaca sa greoaie :

— Totuși, scumpul meu Varro, vă cunosc pe voi, bărbații din apus. Dar voi nu cunoașteți Orientul meu îndepărtat. La frontierele mele spre India sînt pelerini și călugări care peregrinează renunțînd la toate și care au optat pentru o viață nomadă. Acești bărbați sînt lipsiți de nume, vin și se duc, unul la fel cu celălalt. Dacă vei deveni unul din acești bărbați, nimeni nu te va putea descoperi, nici cel mai priceput dintre agenții Apusului.

Varro simțea o neliniște profundă. Auzise despre bărbații de care vorbea marele rege. Erau îmbrăcați în mantii galbene, umblau desculți și purtau în mîini coaja unui fruct mare, necunoscut, în care strîngeau alimentele care li se dăruiau. Încă nu se stinsese în el emoția provocată de cotitura bruscă, mai tremura încă de bucurie : „Nu trebuie să mor", își spunea, totuși îl cuprinse scîrba față de o astfel de viață de mizerie și cerșetorie. În același timp simțea însă și dorința de a încerca această viață. Oare sensul ultimelor săptămîni n-a fost acela de a se îmbogăți cu noi cunoștințe, de a vedea lumea sub un alt unghi ? Dacă va ajunge acum și mai departe în Orient, va fi o continuare firească a lucrurilor. Mult timp a trăit

în vîltoarea evenimentelor, a „acţionat". Dacă acum soarta îl aruncă pe celălalt ţărm, de partea celor care contemplă, n-are de ce să se plîngă, ci mai de grabă să mulţumească. Firește, nu se gîndește să renunțe la viață, ca cei îmbrăcați în mantii galbene. El se va amesteca printre aceștia nu ca unul ce se află dincolo de dorințe și vreri, ci ca unul care dorește și vrea multe. Privit astfel, ceea ce-l așteaptă nu pare a fi respingător, ci seducător. Să se afle de partea cealaltă. Nu dincoace, ci dincolo. Nu sus, ci jos. Îi va face bine să devină unul dintre cei pe care nu i-a cunoscut încă, unul din masa pe care pînă acum n-a văzut-o decît de sus.

Între timp, Artaban continuă :

— Printre acești oameni fără de căpătîi nu sînt numai existențe provenite din păturile de jos. Printre ei se află și dintre acei care, înainte de a fi optat de bună voie pentru viața nomadă, au avut un acoperiș foarte solid deasupra capului, ba poate chiar unul de aur ; printre ei sînt unii care au fost prefecți, principi, comandanți de oști, și legendele noastre povestesc că printre ei au fost și regi.

În timp ce Artaban vorbea, în sufletul lui Varro se năștea, fără să-și dea seama, un alt sentiment. Nu este încă bătrîn și a trecut prin multe. Viața din Orient, pe care i-o laudă atît de mult marele rege, nu va însemna și ultima etapă. Cu siguranță, se va ridica din nou la suprafață din anonimatul acestei vieți nomade, se va întoarce în lumea celor ce acționează și va putea trăi potrivit dorințelor sale, știind mai multe și mai temeinic decît pînă atunci.

Însă Artaban interpreta greșit tăcerea lui Varro și se temea că acesta ar putea lua hotărîri sinistre, care să împovăreze conștiința regelui. Așadar, continuă pe un ton voit degajat, dar totuși puțin stingher :

— Am auzit de la alții și am văzut cu ochii mei cum unii bărbați romani, în situația domniei-tale, renunță cu

ușurință la viață și aleg moartea. Mi-ar părea rău și aș fi profund dezamăgit, scumpul meu Varro, dacă ai proceda astfel. Nu sînt decît vag informat în legătură cu ceea ce își imaginează un roman despre lumea de dincolo. Eu, personal, înclin spre scepticism și bănuiesc că nu este decît neantul negru.

Și ca un om care vrea să convingă pe altul să renunțe la o afacere proastă, recomandîndu-i una mai bună, îi vorbi insistent, cu un ușor oftat, zîmbitor, neregal :

— Pentru mine ar fi mai comod să te las să acționezi și să mori după principiile stoicismului domniei-tale. Dar ți-ai cîștigat merite și îmi ești simpatic. Fii rezonabil, scumpul meu Varro.

Varro deveni atent. Oare situația nu era de-a dreptul ridicolă ? Nu numai că celălalt îi oferea prilejul să scape de moarte, dar se și ruga de el să se folosească de acest prilej ! Oare lucrurile nu luaseră acum o astfel de întorsătură — fără ca el să fi contribuit cu ceva. — ca și cum Varro i-ar face un serviciu regelui dacă rămîne în viață ? Veselia provocată de această glumă reușită a soartei binevoitoare îl făcu să-i rîdă inima. Se feri să-i dea asigurări regelui și să-i destăinuie ceea ce simțea în realitate ; voia să savureze situația pînă la capăt. Se întîmpla așa cum voise. Artaban, după un scurt timp, continuă pe un ton confidențial și cu un surîs șiret :

— Dealtfel, există multe feluri ale așa-zisului trai nomad. A fi fără căpătîi cu sprijinul bunăvoinței marelui rege, a fi fără căpătîi dar oarecum luminat de „nimbul maiestății", este, spre pildă, un mod relativ comod al vieții nomade.

Varro se stăpîni cu greu să nu-și manifeste răsunător bucuria cea mare, să nu rîdă în hohote, să nu chiuie, să nu-și lovească coapsele. Reușise, așadar, să-l facă pe acest rege, pe stăpînul lumii răsăritene, nu numai să insiste ca el să-i accepte darul, dar în mod eretic să propună pe deasupra să-i și ușureze sihăstria inevitabilă,

viața fără de căpătîi. Varro își redobîndi vechea și aroganta siguranță de sine și întrebă, cu o șovăială simulată, dar pe un ton de intimitate cu care, de bună seamă, nimeni nu-i vorbise în ultimii ani marelui rege :

— Există mijloace să comunicați autorităților maiestății-voastre din Orientul îndepărtat că persoana mea, după cum afirmați, este întrucîtva luminată de „nimbul maiestății" ?

Artaban, bucuros că celălalt părea să fi adoptat în sfîrșit o poziție mai rațională, răspunse în grabă :

— Firește, voi informa pe factorii de răspundere din provincia mea de la frontieră că un anume călugăr-cerșetor din Apus nu este un oarecare călugăr-cerșetor, ci protejatul marelui rege.

Și abia atunci se decise Varro să accepte, cu mărinimie, ceea ce-i păruse cu o oră în urmă a fi o fericire de neînchipuit, și zise modest, dar totuși ca unul care îndeplinește rugămintea altuia :

— Nu îndrăznesc să mă opun dorinței maiestății-voastre.

Iar Artaban răspunse afabil, cu acea calmă politețe menită să aducă bucurii, pentru care era iubit de popor :

— Îți mulțumesc pentru hotărîrea domniei-tale și mă voi bucura mereu privind scrisoarea pe care marele Vologas a adresat-o domniei-tale și pe care ai amabilitatea să mi-o donezi. Ospitalitatea este o datorie ce-mi este dragă, iar față de domnia-ta de două ori mai dragă, și n-aș fi vrut s-o încalc. Dar spune-mi chiar domnia-ta, scumpul meu Varro, dacă n-ai fi dat dovadă de înțelepciune n-aș fi fost oare obligat să încalc ospitalitatea, fiind în joc o problemă atît de însemnată cum e menținerea păcii ?

Varro, radiind tot de bucurie, dată fiind soluția fericită, confirmă cu mărinimie :

— În această problemă, atît în Apus cît și în Răsărit poate exista doar o singură opinie : ar fi o crimă ca în

asemenea împrejurări să-ți menajezi oaspetele. Admir înțelepciunea milostivă a maiestății-voastre, care a găsit o cale de ieșire.

Regele nu se abținu să-și manifeste satisfacția.

— Da, încheie el bine dispus, este îmbucurător că am născocit totuși un mijloc pentru a împăca cerințele înțelepciunii politice cu cele ale ospitalității.

El zise „născocit", și expresia populară sună ciudat în greaca sa anevoioasă. Dar Varro rîse prietenos și vesel și puțin lipsi să-l bată pe umeri pe marele rege.

XV

VARRO DISPARE ÎN ORIENT

A doua zi după această întrevedere, un curier special înmînă lui Varro hotărîrea Senatului privind plîngerea sa referitoare la dubla impunere. Omul îi aduse totodată, într-un săculeț sigilat, cei șase mii de sesterți, șaizeci de monede de aur. Varro citi, foarte amuzat, deschise săculețul, strecură monedele printre degete. Apoi îl întrebă pe om dacă, la întoarcere spre Antiohia, ar fi dispus să ia o scrisoare pentru guvernatorul Ceion, și îi dădu săculețul cu monezi drept recompensă.

Se așeză și scrise ultima sa scrisoare către Occident.

„Oare noi, scumpul meu Ceion, scrise el, deși purtăm amîndoi pe umeri povara celor cincizeci de ani trecuți, nu ne-am purtat ca niște copii nătîngi? Jocul s-a terminat. A fost un joc necugetat, trebuia să pierdem amîndoi. De cîștigat au cîștigat alții.

Eu dispar, și domnia-ta, scumpul meu Ceion, vei scăpa pentru totdeauna de cel care a reînviat numele de «Întindilă» pentru domnia-ta. Dar aș minți afirmînd că

mă căiesc ; adevărul este că, încă și acum, pe punctul de a dispărea, trebuie să zîmbesc gîndindu-mă la domnia-ta și la poreclă.

M-a costat mult jocul nostru. Anexat, vei găsi o socoteală exactă cît anume. După cum vezi este, în mare, tot ce am avut. În urmă n-o las decît pe fiica mea Marcia. În starea în care am adus-o, nu este o ființă prea plăcută. Dar ea'n-a iubit nicicînd Orientul, și te rog foarte mult, scumpul meu Ceion, să ai grijă de ea și să-i ușurezi întoarcerea în Italia. Ar fi un sentiment de consolare pentru mine, dacă mi-ai îndeplini rugămintea. La urma urmelor, jocul nostru avusese ca miză cele șase mii de sesterți și, formal, domnia-ta ai pierdut jocul.

Nu te-am urît niciodată, scumpul meu Lucius, și cred că în fond nici domnia-ta nu ai simțit o adevărată aversiune față de mine. Primești un ultim zîmbet și cele mai sincere urări de bine, de la al domniei-tale, Varro."

Anexă la scrisoare : chitanța privitoare la cei șase mii de sesterți, cu socoteala privitoare la cîștig și pierdere, pe verso. În coloana pierderilor, notă la ultima rubrică : „Varro dispărut".

Apoi se pregăti pentru noua viață nomadă.

Își descărcă inima pentru ultima oară în fața Marciei, ca în fața unei ființe din Apus. Îi spuse fiicei sale, care stătea rigidă și palidă pe scaun, că la curtea lui Artaban ea se va bucura de o protecție sigură. Dar dacă dorește să se întoarcă în Occident, la Roma, va putea face și acest lucru ; de bani a avut el grijă ; va fi căutată și luată. Apoi îi dădu caseta cu documentele : acesta este conținutul vieții sale.

— Se pare, continuă el, că jocul meu e pierdut definitiv. De vină este acest sărman nebun Terențiu, care a acționat de capul lui o singură dată în viață și, firește, greșit. Dar nu-i port pică, și dacă va fi să-i mai vorbești o dată înainte să fie dus la Antiohia, transmite-i că Varro îl salută și îi urează o moarte ușoară.

Dacă ți se va spune vreodată că motivul acțiunii mele a fost cearta mea cu Întindilă, nu replica nimic. Dar tu știi, sper, că e o neghiobie. Nu sînt chiar idealist, dar fără să fi avut un ideal n-aș fi acționat. Am fost, jumătate cu voie, jumătate fără voie, slujitorul unei idei. Trebuia să apară cineva care să încerce să reînvie imperiul lui Nero. Dacă nu l-aș fi creat eu pe acest Nero, ar fi venit un altul și ar fi creat un alt Nero și, de bună seamă, un făcător de regi mai egoist ca mine ar fi creat un Nero mai hain.

Bărbatul nechibzuit, optimist, încheie :

— Deși sfîrșitul pare a nu fi spre lauda mea, am acționat totuși just și înțelept. Ideea despre înțelegerea dintre Apus și Răsărit este în prezent mai puternică în lume, și la aceasta mi-am adus contribuția. Consecvența îmi impune ca acum să mă mistui în Orient. Și nu-mi pare rău.

Ascultînd această convorbire unilaterală, în creierul Marciei se succedau imagini și gînduri confuze. Dispariția tatălui ei în imensitatea pestriță și zdrențăroasă a Orientului era o încheiere logică a vieții lui neghioabe, depravate. Și singurătatea ei prostească era o încheiere tot atît de logică a vieții ei. Așa trebuia să piară cea care a fost destinată să trăiască mai întîi ca vestală, mai apoi ca soție de pretor, consul, guvernator și care, în loc să-și trăiască viața hărăzită ei, și-a pierdut anii printre acești pseudooameni ai Orientului, devenind soția unui escroc și sclav impotent. Pînă la acest punct gîndirea ei era rațională. De aici însă gîndurile și sentimentele se amestecară haotic, într-un ghem de nedesfăcut de reprezentări despre viață și moarte, vestală și tîrfă, Nero, Terențiu și Fronto, și aceste imagini și gînduri și sentimente erau întrețesute de cuvintele obscene pe care Fronto obișnuise să i le spună în clipele de amor. În timp ce Varro își rostea ultimele fraze, ea începu să zîmbească în felul ei nefiresc, nebunesc și să fredoneze, încet — fredonînd și

după ce el terminase — melodia *Cîntecului olarului,* după cum i se păru lui Varro, dar cu un text propriu, cu niște cuvinte de neînțeles. Aceste cuvinte din cîntecul ciudat al fiicei sale, împreună cu imaginea surîsului ei straniu au fost ultimele impresii pe care Varro le luă cu el în viața fără de căpătîi.

Peste cîteva zile, marele rege își îmbrăcă odăjdiile grele și strălucitoare, își puse barba aurită, se așeză pe tron în spatele draperiei, sub coroana suspendată deasupra capului și schimbă cu solul guvernatorului roman documentele, în care erau consemnate stipulațiile tratatului de prietenie prelungit dintre imperiul său și cel al romanilor.

Încă în timp ce citea scrisoarea, Ceion hotărî să îndeplinească cererea lui Varro. Dar era mai ușor să hotărăști decît să duci treaba pînă la capăt. Marcia refuză să se urce pe corabia care urma s-o ducă la Roma, dacă nu i se îngăduia să ia cu sine urna cu cenușa lui Fronto. Această urnă se afla însă la Edessa, în mare cinste. Regele Mallukh avea temeri în legătură cu predarea urnei oaspetelui căruia îi era îndatorat. Consimți numai după ce Șarbil insistă pe lîngă el, în repetate rînduri, arătîndu-i cît de mult se compromiteau dacă mai continuau să apere rămășițele pămîntești ale lui Fronto. Și abia atunci putea Ceion să se îmbarce împreună cu Marcia pe un vas cu destinația Roma. Politicos Rufus Atilius avea de gînd să conducă strania pereche pînă la locul de îmbarcare, dar Ceion refuză.

Abia sosit la Roma, împăratul îl invită într-o audiență. La această audiență n-a participat nici o altă persoană, dar se știe că tînărul domnitor avea obiceiul să-și bată joc de partenerii săi de discuție lipsiți de apărare. De bună seamă, n-au fost minute plăcute pentru guvernatorul care avusese atîta ghinion în viață. Cei ce l-au văzut ieșind din cabinetul de lucru al împăratului, după audiența care

a durat foarte mult, au relatat că se clătina pe picioare ca și cum ar fi fost beat.

Despre viața ulterioară a lui Lucius Ceion, consul și guvernator general al provinciei imperiale Siria, și a Marciei Terenția, soția lui Terențius Maximus, care într-un timp a fost numit Nero Claudius Caesar Augustus, nu se mai știe nimic.

XVI

INVIDIA ZEILOR

În tot cursul vieții sale, Nero-Terențiu nu avusese o perioadă mai plăcută decît această cea de a patruzeci și cincea vară a sa. Marele rege îi oferise ca reședință frumosul castel de pe canalul Eufrat, la distanță de o oră de orașul Ktesifon. Îi pusese la dispoziție și o suită impozantă, șambelani, paharnici, stolnici, slujitori de tot felul, și Nero depunea multă trudă pentru a îmbina ceremonialul romano-grecesc cu cel part.

Pierderea imperiului său îl întrista. Dar nu era treaba sa, ci a lui Varro și a lui Artaban să redobîndească acest imperiu. Întrucît îi picase pe vremea cînd Artaban se mai afla în lupte grele cu rivalul său Pakor, urma să fie de două ori mai ușor să-l recîștige acum, cînd Artaban învinsese.

E adevărat că uneori îi lipseau sfetnicii săi de mai înainte, dar se împăcă repede cu pierderea lor. Knops dăduse greș în noaptea cînd el părăsise Edessa, iar Trebon începuse să se îndoiască de el ; o simțise prea bine. În consecință, n-au decît să rămînă unde vor. Varro îl mai vizitase uneori, în prima perioadă a șederii sale la Ktesifon ; în ultimele săptămîni însă nu mai apăruse. Nero

era îngrijorat din această cauză, dar nu întreba nimic. La Edessa avusese nevoie de serviciile unui om de stat ca Varro, aici, la Ktesifon, îl slujea unul mai puternic, însuși marele rege. O dată pe lună, stăpînul lumii orientale și cel al lumii occidentale își făceau vizite oficiale.

La urma urmelor, Nero era mulțumit că acum în locul foștilor săi sfetnici îl vizita doar șambelanul Vardan, o dată la două săptămîni, și îi prezenta; din însărcinarea marelui rege, în cuvinte înțelepte, informări despre situația politică. Nero era leneș cînd era vorba de chestiuni reale, era bucuros că liniștea nu-i mai era tulburată cu probleme ale politicii.

În atmosfera pașnică și senină a acestor luni avu un succes neașteptat. Din totdeauna fusese frămîntat de faptul că nu pronunța clar grupul *th* din limba greacă și cea arameică. De decenii se lupta să pronunțe, fără greș, acest blestemat de *th*; adesea reușise, dar de multe ori dăduse greș și niciodată nu-l stăpînise ca pe celelalte sunete ale celor două limbi. Dacă în privința identității sale se putuseră ivi îndoieli, se întîmplase numai din cauza acestui îndărătnic *th*. Acum, în sfîrșit, în această vară, sunetul i se supuse. Trebuia doar să atingă ușor cu limba dantura, și gata, apărea sîsîit, ca la carte, plutind între *t*, *s* și *v*. Acum putea pronunța și acele cuvinte pe care în trecut le evitase, spre pildă cuvîntul grecesc care însemna „mare" și „moarte", cuvintele *thalatta* și *thanatos*. *Thalatta, thalatta,* repeta el întruna, desfătîndu-se cu sunetul cuvîntului. N-au strigat mai fericiți: *„Thalatta, thalatta"* nici cei zece mii de soldați ai lui Xenofon, cînd, după peregrinări periculoase, venind din interiorul Asiei, au zărit iar marea patriei.

Vara frumoasă se apropia de sfîrșit, cînd într-o bună zi șambelanul Vardan incluse în informarea sa o știre menită să tulbure liniștea împăratului. Romanii, raporta el, îl amenință cu război pe marele rege în cazul în care acesta s-ar încăpățîna să le impună un împărat pe care

ei nu-l agreau. Şambelanul Vardan trebui să chibzuiască mult pînă găsi formularea potrivită, care urmărea să provoace întrebări din partea lui Nero, privind detaliile. Intenţia lui era să-l facă să priceapă, prin cuvinte care încercau să-l cruţe, că ar trebui să dispară din Ktesifon. Căci Artaban voia să tergiverseze extrădarea, încredinţat fiind că în cazul dispariţiei sale va putea să-i amăgească pe romani timp mai îndelungat, pînă ce vor renunţa să mai ia măsuri serioase de urmărire. Relaţiile umane nu sînt constante. Într-un timp scurt ele puteau să se schimbe astfel încît să fie din nou recomandabil să aibă la îndemînă un Nero. Dar marele rege voia să rămînă fidel tratatului. În nici un caz şambelanul său — aşa i-a recomandat acestuia — nu trebuia să-i spună limpede lui Nero să fugă. Şambelanul Vardan trebuia să se exprime mai degrabă echivoc şi delicat, lăsîndu-l pe Nero să găsească el însuşi calea de ieşire — fuga.

Vardan era omul potrivit pentru asemenea sarcină. Alese fraze blînde, ocolite, respectuoase; cel ce căuta sensul ascuns al cuvintelor nu putea să nu înţeleagă situaţia ameninţătoare. Nero înţelese, firește, că marele rege avea dificultăţi cu Roma şi că îi recomanda fuga. Dar nu era dispus să ia în serios aceste dificultăţi. Era treaba lui Artaban să-şi bată capul cu găsirea unei soluţii. El, Nero, trebuia să furnizeze „nimbul maiestăţii", restul nu-l privea. Era o insolenţă dacă marele rege îi punea în vedere să dispară. Nici nu-i trecea prin minte să-i facă acest serviciu.

Adormise lin în acea seară. Dar în vis avu o vedenie. Din lumea ceţii şi a întunericului venea cineva: păşea viguros, hotărît, peste cîmpul fantomatice, alburii, unduitoare şi Nero o recunoscu înduioşat, încordat, curios şi înveselit pe Caia a sa. Ea îi vorbea aşa cum îi vorbise totdeauna: „Să nu faci prostii, idiotule, se răsti la el cu vocea ei energică. Cum eşti lăsat singur o clipă, cum faci neghiobii. Dar acum, ajunge! Ridică-te, cap pătrat, şi

șterge-o ! E timpul." Și : „Cară-te", mai adăugă ea, ca pe vremuri la Roma și, mai tîrziu, la Edessa. În timp ce vorbea, se transforma treptat într-o umbră ; era ciudat s-o vezi pe femeia aceea grosolană, foarte trupeșă, cum devenea o umbră, o stafie grasă, robustă, o stafie voluminoasă care țipa cu voce viguroasă, vulgară. „Cară-te !" Invitația era însoțită în surdină, dar impertinent și amenințător, de sunetul unor instrumente cu coarde și al unei tobe ; de fapt, erau versuri și aveau următorul text : „Prea tîrziu atunci va fi, / Obiectul tău nu se va mai învîrti / Și spînzurat vei muri".

Pe Nero visul nu-l înfricoșă, ci mai de grabă îl înveseli. Ea n-a devenit, așadar, liliac, ci a rămas buna, bătrîna lui Caia, și nu i-a stricat cu nimic că a trimis-o pe lumea cealaltă. Asta îl bucura și nu-i lua în nume de rău că acum, ca și mai înainte, ea îl socotea un om neînsemnat. Deci nici pe lumea cealaltă nu deveneai mai deștept. Avertismentul ei îl făcea să rîdă. Mai avea atît de multe de făcut din ceea ce zeii i-au încredințat să înfăptuiască, nenumărate discursuri de ținut, roluri încă nejucate, construcții încă neridicate. Zeii nu puteau admite să piardă un bărbat pe care l-au învestit cu o asemenea misiune măreață. Acest „Cară-te !" spus de Caia lui suna pur și simplu ridicol.

Mai puțină plăcere îi făcuse *Cîntecul olarului*, care apăruse din nou împreună cu ea. În ultimul timp, cîntecul îl lăsase în pace ; îl necăjea să-l audă iarăși. Se înfurie împotriva cîntecului, își bătea joc de el : „Prea tîrziu atunci va fi"... Ce neghiobie ! Cu ani în urmă, cînd se afla încă la Roma, îi băgaseră și atunci în cap că ar fi prea tîrziu să învețe pronunțarea corectă a acelui *th* ; dacă n-ai învățat în copilărie, nu mai înveți niciodată. Și ce s-a întîmplat ? A învățat, ori ba ? Triumfător, plin de furie, rosti în liniștea nopții : „*Thanatos, thanatos*".

De astă dată șambelanul Vardan nu lăsă să treacă un timp atît de lung, ca de obicei, ci se prezentă a doua zi dimineața iar. Vorbi din nou despre războiul cu care romanii îl amenință pe stăpînul și regele său dacă acesta va persista în a-l recunoaște pe Nero. Vardan vorbea politicos, respectuos, însă mai insistent decît în ziua precedentă. Dar Nero făcu și de astă dată pe surdul în fața a ceea ce nu voia să audă.

Apoi, peste cîteva zile, apăru un sol al marelui rege și îl invită solemn la Artaban, care dorea să-i facă anumite declarații, în prezența curții sale.

Această invitație îl neliniști pe Nero mai mult decît comunicările șambelanului Vardan și avertismentele Caiei. Recunoscu dintr-o dată limpede ceea ce era în joc. Războiul, pretins amenințător, cu Roma era doar un pretext. În realitate, marele rege voia pur și simplu să scape de el, fiindcă se temea că „aura maiestății" lui Nero ar putea pune în umbră propria, jalnica sa maiestate de rege part. De bună seamă, o să-i solicite să se mute într-o reședință mai îndepărtată, la Susa ori în altă parte, sau îi va da o suită mai mică, ori îl va expedia chiar într-unul din castelele sale din Orientul îndepărtat, unde va fi înconjurat de o populație de culoare, în loc de oameni civilizați. Cînd un domnitor este gelos pe „nimbul maiestății" altuia, este capabil de orice.

Nero chibzui ce ar putea face pentru a-l determina pe marele rege să renunțe la planul său nedemn. Găsi mijlocul. Audiența va avea loc în prezența întregii curți. În fața tuturor acestor demnitari strălucitori va rosti o cuvîntare, care îl va obliga pe Artaban să renunțe la proiectul său josnic ; va atrage atenția domnitorului part, prin cuvinte cumpătate și totuși irezistibile, asupra îndatoririlor ospitalității.

Se apucă de îndată să elaboreze cuvîntarea. A recîștiga pe un rege răuvoitor marilor îndatoriri umanitare era o sarcină grea, dar înălțătoare, pe care numai Nero

o putea îndeplini. Lucra cu rîvnă arzătoare. Scria, recitea, cizela, memora, exersa. *Cuvîntarea despre ospitalitate* deveni o operă magistrală. Dacă el, Nero, s-ar fi hotărît să înlăture pe cineva și acel cineva i-ar fi rostit o asemenea cuvîntare, l-ar fi îmbrățișat emoționat și i-ar fi cerut iertare și prietenia. Repeta cuvîntarea în singurătatea parcului său, în sala goală de recepție. Ea devenea din ce în ce mai închegată, mai strălucitoare, impozantă, emoționantă, plină de învățăminte. Era cît pe-aci să fie recunoscător lui Artaban că-i oferise prilejul să țină o asemenea cuvîntare.

Apoi, sosi momentul cînd se afla în sala tronului din Ktesifon, emoționat și mai nervos ca de obicei. Pe fresca ce înconjura sala, cuvîntarea sa măiastră va fi ascultată de vechii regi perși, iar pe mozaicul de pe cupolă, de zeul Mithra, călare.

Draperia fu dată la o parte, coroana atîrna deasupra capului marelui rege. Cuvîntarea lui Artaban n-a fost lungă. S-au ivit îndoieli, arătă el, cu privire la identitatea bărbatului care îi solicitase ospitalitatea. Încă mai demult au avut loc unele întîmplări care au trezit astfel de îndoieli. Zeii nu numai că au admis ca bărbatul care se numea Nero să fie învins, dar el s-a și îndepărtat fără glorie din reședința sa de la Edessa. Totuși, aceste argumente au fost invalidate prin mărturia lui Varro, a unui bărbat care pe vremuri dobîndise încrederea și prietenia marelui Vologas. Acum însă Varro a dispărut, de bună seamă din cauza mîhnirii de a se fi înșelat asupra persoanei pretinsului Nero, și odată cu el a dispărut și încrederea în identitatea acestui Nero. Pe de altă parte, stăpînii din apus declară cu toată hotărîrea și unanim că nu-l vor recunoaște niciodată pe acest Nero ca împărat al lor, mai mult, îl amenință pe el, marele rege, cu război, dacă se erijează, în continuare, în protectorul lui. Din toate aceste motive se simte obligat să dispună ca bărbatul care își spune Nero să fie însoțit pînă la graniță.

Restul trebuie să fie lăsat în voia zeilor. Dacă bărbatul e în adevăr Nero, fără îndoială că vor depune mărturie în favoarea lui.

Cînd Nero auzi primele fraze ale lui Artaban, fu bucuros că discursul acestuia începea atît de sec și prozaic; era un cadru avantajos pentru propria sa pledoarie înaripată. Dar în cursul cuvîntării îl cuprinse o senzație neplăcută. Ceea ce pregătise el nu era un răspuns la argumentele marelui rege; erau, mai degrabă, considerațiuni generale despre etică, despre omenie. Căci, în esență, era în primul rînd o problemă de omenie dacă marele rege putea sau nu să se descotorosească de el, care-i solicitase protecția. Acest Artaban părea însă să nu aibă simț pentru astfel de probleme. El vorbea exclusiv despre politică, despre acea politică stupidă, pe care el, Nero, a lăsat-o totdeauna pe seama sfetnicilor săi, despre acea disciplină inferioară de care un împărat nu trebuia să se preocupe.

Dar, deodată — și de emoție i se opri aproape inima în loc — înțelese clar că o extrădare era poate într-adevăr o problemă doar de domeniul politicii și că Artaban s-ar putea afla în lumea realității, iar el însuși în lumea viselor. Alungă de îndată acest gînd. Nu, nu! Nu putea fi așa, nu era așa, nu puteau vorbi două limbaje atît de diferite. La urma urmelor Artaban era rege din naștere, stăpînul lumii orientale, avea deci „aura maiestății" și trebuia să-l înțelagă.

Și dacă totuși nu-l înțelegea? El, Nero n-avea voie să-și piardă cumpătul din cauza unor astfel de considerente. Subtilități de acest gen ar putea dăuna cuvîntării sale. Pur și simplu nu va mai asculta la ceea ce spune Artaban, la aceste „deci", „în consecință", „întrucît" și „pentru că". Ce mai, e simplă logică, o anostă tăiere a firului în patru, în timp ce el, Nero, vrea să apeleze la inimă.

Se forța să nu mai asculte. Dar, împotriva voinței sale, urechile ascultau și cuvintele lui Artaban îi pătrundeau în creier. Poate că totuși trebuia să intercaleze în cuvîntarea sa cîteva argumente obiective, prozaice. Dio din Prusa, Quintilian foloseau cu toții și teze prozaice, pe care le învăluiau apoi în podoabe oratorice. Îi era necaz că nu făcuse la fel. Cercetă neobservat fețele demnitarilor. Îl ascultau devotați pe marele rege, vădit impresionați. Aceste chipuri va trebui să le schimbe el, Nero, prin cuvîntarea sa. Oare va reuși ?

Dintr-o dată își înțelese clar situația. Curtezanii aceștia nu erau cu toții decît niște dușmani, marele rege — dușmanul său de moarte și cuvintele lui numai săgeți. El însuși, însă, nevinovat și curat, a venit fără armură în mijlocul dușmanilor săi și acum e pierdut. Ședea și asculta nemișcat, atent, dar inima îi bătea să-i spargă pieptul, iar mîinile îi erau umede de sudoare.

Dar iată că marele rege a terminat ; acum era rîndul lui să vorbească.

„Nu știu, așa începea conceptul cuvîntării, cum să mă adresez ție, luminăția-ta. Să spun oare : din colb se ridică, umilă, vocea mea către tine, fiu al zeilor ? Sau aș mai spune : acordă-mi atenție, o, frate al meu ?“ Da, era un început bun și el studiase temeinic zîmbetul sfios cu care trebuiau spuse aceste fraze. Se poate bizui pe efectul lor, trebuie doar să se concentreze și să înceapă.

— Nu știu..., începu el.

Dar ce se întîmplă ? Este oare el cel care a vorbit ? Este gîtlejul lui din care vine această șoaptă răgușită, pe care sala mare a tronului o înghite, înainte ca măcar persoanele cele mai apropiate s-o fi auzit ? Își drese glasul, începu a doua oară, pradă panicii.

— Nu știu..., zise el.

Dar fu și mai rău decît prima dată, nu se auzi decît un gîfîit răgușit, fără ton. Artaban, nemișcat pe tronul său, asculta, într-o așteptare politicoasă. Demnitarii pri-

veau unii la alții, deveneau neliniștiți. Începu a treia oară :

— Nu știu...

Nu se auzi nici un sunet, ci doar un cîrîit neplăcut. Se simțea ca unul în jurul căruia lumea se prăbușește. Avea întipărită în inimă și în creier această cuvîntare fără seamăn. Știa că dacă ar fi capabil s-o rostească, fețele serioase, dușmănoase din jurul său s-ar însenina, inima acestui mare om politic, a acestui rege rigid, inima tuturor partizilor s-ar aprinde pentru el, și ar ridica armele în apărarea lui. În cei patruzeci și cinci de ani ai săi numai de două ori fusese în situația de a nu putea vorbi, și zeii aleseră tocmai această zi, tocmai această oră decisivă, blestemîndu-l să-și piardă graiul, sortindu-l pieirii. Într-o clipă demnitatea împăratului roman s-a spulberat, devenind ultimul, cel mai ridicol dintre muritori.

Se afla în mijlocul sălii, îmbrăcat maiestuos. Dar în acest veșmînt se afla un sărman Terențiu, hăituit de autoritățile romane, tremurînd pentru viața sa. Și pe fața bărbatului de pe tron ca și pe chipurile preoților și ale demnitarilor citea ceea ce zumzăia necontenit în capul său : „Ulița Roșie e pentru olari / Lîngă lutul lor murdar / Și nu în rînd cu domnii mari".

XVII

CERBERUL CU TREI CAPETE

Artaban înzestrase din belșug convoiul care din însărcinarea lui îl conducea pe Nero pînă la frontieră, așa încît părea mai degrabă a fi alaiul unui prinț decît al unui prizonier. La locul unde a fost predat autori-

tăților romane, frontiera trecea peste deal, și, de pe acest deal, penultima culme a existenței sale, în timp ce funcționarii romani scriau documentul de confirmare a extrădării sale, Terențiu privi în jos Eufratul care, scurt timp în urmă, fusese încă fluviul său, și orașul care, abia cu un an în urmă jubilase primindu-l.

Guvernatorul Rufus Atilius nu era un om crud, dar socotea că este necesar să-l înjosească pe Terențiu cît mai mult, pentru ca nimeni să nu mai creadă că bărbatul acesta ar putea fi totuși împăratul Nero. Așadar, de îndată îi fu smulsă, sub ochii tuturor, îmbrăcămintea pompoasă, i se puseră cătușe la mîini și la picioare și fu condus, în zdrențe murdare, pe căi lungi, ocolite, prin ulițele orașului, care îl batjocori, îl împroșcă cu noroi, îl scuipă. Pînă la urmă fu aruncat într-o pivniță a cetății.

Terențiu mai era încă destul de gras, și printre numeroasele pete de noroi mai lumina pe ici-colo pielea sa roză. Fața lui latră era netedă și bine rasă, iar înghiontelile primite provocaseră stricăciuni neînsemnate buclelor sale pieptănate cu grijă și fixate pe frunte. Ceea ce i se întîmpla mai degrabă îl uluia decît îl speria. Locul în care fu aruncat era umed, întunecos și plin de șobolani. Totuși, dormi bine după această zi agitată, și, fără îndoială, prima noapte a prizonieratului său a fost mai liniștită decît cea de după moartea lui Nero, ori cea petrecută în templul Taratei, ori cea din casa lui Ioan.

A doua zi dimineața fu adus un al doilea prizonier, și el tot în zdrențe, slab, plin de răni și de urme ale bătăilor îndurate. — era Knops. După multe discuții, în cele din urmă Mallukh îl extrădase, dar drumul său spre frontiera romană fusese mai puțin plăcut decît cel al lui Terențiu. Din răutate, escorta ce-l însoțea permisese mulțimii să se apropie prea mult de el, astfel că ajunse

la romani destul de scărmănat. Fusese ținut sub regim sever, suferise de foame și rănile îl dureau ; totuși, nu era prea abătut. Aflase, încă la Edessa, din surse demne de încredere, că Ialta sa scăpase nevătămată din oraș. Firește, mai mult nu putuse afla. Acum trebuia de mult să fi născut, dar n-avea nici o veste. Cel mai important lucru era că Ialta lui nu încăpuse pe mîna plebei. Micul lui Claudius Knops era, desigur, de mult pe lume și, fără îndoială, nu-i mergea prost. Bătrînul Gorion știa toate locurile unde se aflau semănați banii lui Knops și era destul de priceput pentru a pune mîna pe ei. În mod cert, micuțul său Claudius Knops n-avea să îndure mizerie pe lumea asta, fiind apărat de o platoșă solidă de aur. Băiețașul va păși neîndoios pe urmele lui, se va ridica la mai mari înălțimi decît crucea, care va fi pentru el ultima înălțime atinsă, și va procrea urmași, oameni de soiul lui, șireți, decurcăreți, capabili să se înalțe pe spinarea proștilor. Knops nu era un bărbat curajos, simțea o frică copleșitoare gîndindu-se la ceea ce-l așteaptă. Dar gîndul că tot ce făcuse și tot ce mai avea de îndurat era pentru micuțul său moștenitor și fiu, deci pentru un scop nobil, îl întărea, îi ținea spiritul treaz, dispunîndu-l, ca și odinioară, la glume sprințare, maliționse.

Îl recunoscu în beciul întunecos pe fostul său stăpîn și împărat, mai repede decît acesta pe el. Își tîrî lanțurile grele aproape de Terențiu, îl privi, îl pipăi, pe cît îi era posibil, și constată :

— Ei, Bărbuță Roșcovană, se pare că mai ai ceva pe oase. Osînza nu ți s-a topit de tot. Dar mă tem că mult timp nu se va mai păstra intact volumul domniei-tale. Mai ai de făcut față la cîte ceva. Și pînă la urmă carnea asta multă o să te coste scump. Fie că vei fi legat de cruce, fie că vei fi bătut în cuie, un om gras atîrnă mai greu decît unul slab, și are mai multe de suferit. Ce-i drept, are și nervii mai buni.

Îl lovi cu lanțurile sale peste burtă. Simțea o mînie cruntă împotriva acestui om, care, favorizat monstruos de mult de soartă, provocase, prin fuga lui prostească, propria-i pieire, cît și a tovarășilor săi.

Terențiu nu replică. E drept că suferea de foame dar și mai mult ducea lipsa unei băi și a unui frizer. Se învăluia în „aura" sa imperială. După prima prăbușire, se ridicase din nou, ajunsese iar la lumina zilei din peșterile deșertului ; va supraviețui el și acestei prăbușiri. Realitatea crudă a sfîrșitului său apropiat, așa cum îi era prezentată prin cuvintele nemiloase ale lui Knops, se transformă de îndată în conștiința unei realități mai elevate. El nu se vedea răstignit pe cruce, ca un escroc de rînd, ci ca un personaj de tragedie, ca un erou pe care soarta și l-a ales ca adversar ; vorbăria lui Knops nu-i putea face rău.

Apoi, peste o zi, beciul primi și un al treilea oaspete. Căpitanul Trebon sosi însă altfel decît Knops, nelegat în lanțuri, impunător, curat, bine hrănit și păstrîndu-și umorul său crud de odinioară. Rezistase în cetățuia Edessei cît îl ținuseră puterile. De fapt ar fi trebuit să se arunce în vîrful paloșului, după ce fusese făcut prizonier. Dar căpitanul Trebon socotea că dovedise în suficiente rînduri că nu era laș. Un ofițer trebuie să fie un erou și nu un stoic prost. Nici nu se gîndea să-și plece urechea la ispita geniului său rău și să steargă putina înainte de vreme. Trăise cotituri uluitoare ale soartei, participase la bătălii în care întîmplări cu totul neprevăzute îi aduseseră pînă la urmă salvarea de la pieirea ce părea inevitabilă. Nu este cu adevărat soldat cel ce nu are o încredere oarbă în norocul său ; fără această credință nici un soldat nu putea fi dus la bătălie.

Pentru moment, se afla în orice caz aici la închisoare și-și petrecea timpul rîzînd în hohote de ceilalți doi. Aceștia zăceau în lanțuri, stîlciți rău de tot, în timp ce el, favoritul armatei, se bucura, încă de popularitate,

chiar prizonier fiind, și era tratat în consecință. Și pe drept cuvînt. Ceilalți doi nu erau decît niște sclavi, niște lepădături care meritau să fie răstigniți. El însă, născut liber, iubitul căpitan Trebon, are un duh protector, iar poporul și armata nu vor permite să se atingă cineva de el.

Obscuritatea temniței era plină de vocea-i zgomotoasă, corpolența sa dădea viață semiîntunericului înfricoșător, respirația-i puternică alunga senzația apropiatului Infern. Vîna șobolani și se întreținea cu temnicierii prin zid, condescendent, cu umorul său grosolan. Apoi se apucă să cînte, cu voce tare, fără simț muzical, *Cîntecul olarului*, bătînd tactul pe umerii sau pe șalele lui Nero, ori împungîndu-l cu degetul în burtă. Ca întregul popor, se lăsase și el înșelat de acest pseudoîmpărat escroc și asemeni întregului popor, și el se răzbuna acum pentru propria-i prostie de a-l fi crezut pe cel demascat, pe cel răsturnat de la putere.

Îi plătea însă și lui Knops pentru faptul că fusese obligat atîta timp să-l trateze ca de la egal la egal. Dar orgoliul acestuia renăscu tocmai în prezența vechiului său complice și prieten. Deși Trebon se bucura de un tratament mai bun și-l putea ironiza și chinui în fel și chip, acum Knops se simțea totuși în mai mare măsură superior lui decît înainte. El nu e un prostănac încrezut ca Trebon, el vede lucrurile așa cum sînt. Amîndoi vor pieri, el și Trebon. Dar Trebon, odată răstignit, va dispărea cu totul, în timp ce el, Knops, va continua să supraviețuiască prin micuțul său fiu ; iată pentru ce îi este superior acestuia.

Firește, ar fi mai înțelept să păstreze aceste gînduri numai pentru sine. Dar Trebon e prea obraznic, Knops trebuie să-i dea peste nas. Așadar, odată, după ce Trebon își bătu iar joc de el, cu aroganță, Knops nu-și mai putu ține limba.

— Haide, nu-ți mai închipui verzi și uscate, bătrîne Trebon, îl înțepă el. Cadavrul tău de vajnic feldmareșal va fi aruncat la gunoi la fel ca și cadavrul meu de secretar de stat, și aceiași cîini le vor roade carnea de pe oase. Tocmai atunci se va vedea cine a fost mai deștept, tu, care m-ai sfătuit să aștept o fiică de senator de la Roma, sau eu, care i-am făcut Ialtei mele un fiu în carne și oase. După tine nu va rămîne nimic, căpitane Trebon. Dar de pe urma mea va dăinui ceva în lume, un Claudius Knops bine reușit, cu oasele sănătoase ale mamei, capul isteț al tatălui și o grămadă de bani.

Trebon ședea pe patul său de scînduri, auzea, chibzuia, rînjea prostește. Își amintea precis că Knops fusese pus sub arest cînd Ialta lui era încă însărcinată. Trebon cunoștea practica Orientului și știa că prizonierii erau împiedicați prin toate mijloacele să aibă vreun contact cu lumea exterioară. După un timp, așadar, îl întrebă pe Knops, perfid și malițios, dacă are vești bune despre Ialta, cît și despre progenitura lui. Knops tăcu, și Trebon își dădu seama că nu era de fel informat. Îl atacă deci cîinește, cu satisfacție :

— Da, da, Knops al nostru are cap. Oare zeii ți-au împărtășit în vis ce a ieșit din pîntecele Ialtei tale ? Sau ești în stare să ghicești după ou dacă va ieși un cocoș ori o găină ? Oare nu ți s-a spus, jalnică făptură, că Ialta ta a născut o fată, un șoricel micuț, nenorocit, cam de soiul tău ?

Knops își zise că Trebon mințea pur și simplu. Cu toate acestea îl afectară cele spuse. De cîte ori îl năpădea gîndul că poate Ialta i-a născut totuși o fată, îl alunga de îndată la mare depărtare. Regreta că nu se stăpînise, că vorbise. Acum trebuia să-și țină limba în frîu. Să nu-i arate acestui cîine cît de adînc l-a rănit. Dar nu reuși ; întrebarea se ivi sfioasă, ca o rugăminte :

— Știi ceva mai precis ? Într-adevăr, știi ceva ? Te rog, spune-mi, Trebon !

Trebon jubila. Povesti soldaților din grupa de pază despre speranțele și temerile lui Knops, și de atunci aceștia îl copleșiră pe Knops, ziua și noaptea, cu glume obscene despre progenitura sa.

Terenţiu se sinchisea prea puțin de prezența celorlalți. Dacă-l lăsau în pace, stătea ghemuit în colțul său, atît cît îi permiteau lanțurile, închis în sine. Odată, spre surpriza celorlalți, zise, foarte politicos :

— Mi-ar face plăcere să fiți mai puțin gălăgioși.

Suferea în continuare de foame, dar și mai mult din cauza murdăriei ; de bună seamă, aceasta ținea de rolul pe care soarta i-l hărăzise — își spunea el. Fără îndoială însă că nu ținea de acest rol și dorul după Caia, care îl chinuia din zi în zi mai mult. O, cît de mult dorea acum să-i apară noaptea în vis, cît de recunoscător i-ar fi fost pentru dojenile și înjurăturile ei grosolane. În sinea lui o chema, se tînguia să-i dea de mîncare, să-l îmbăieze.

Timp de mai multe zile, deținuții rămaseră în temnița lor, fără să se fi schimbat prea multe. Apoi, la lumina făcliilor, intră în celulă un bărbat, care urma să umple în întregime ultimele lor săptămîni și de care ochii și urechile lor nu mai scăpară nici în vis : căpitanul Quadratus. Căci acestui Quadratus i-a încredințat guvernatorul Atilius organizarea execuției, cu intenția de a face din pieirea falsului Nero un spectacol pentru mase. Căpitanul era vestit pentru brutalitatea sa și pentru înțelegerea sufletului poporului și al soldaților, era iubit de armată și populație ; da, avea perspectiva să-i urmeze lui Trebon.

Quadratus nu era înalt de statură, însă lat în umeri și bine legat. Corpul lui era foarte păros, dar capul prezenta o chelie înconjurată de smocuri negre ; acest cap stătea puțin grotesc, cu nasul său ca un cioc de rață, pe gîtul scurt.

— *Ave*, o, tu foarte bun și foarte mare împărat; Nero! — se prezentă căpitanul Quadratus lui Terențiu.

Vorbea cu o voce stearsă, flegmatică, îl lovi însă pe Terențiu atît de puternic pe șezut, încît acesta se strîmbă gemînd de durere. Pe ceilalți doi îi salută în același fel. În comparație cu jovialitatea sa seacă, primejdioasă, glumele lui Knops păreau copilăroase, și Trebon își pierdu repede veselia în fața glumețului concurent.

Căpitanul Quadratus voia, după cum se exprima, să aibă mai întîi o imagine despre capacitatea fizică a „pensionarilor" săi, și în acest scop îi supunea la exerciții. Knops se dovedi foarte ascultător și făcea salturi și genuflexiuni după cum poruncea Quadratus. Dar Nero, conștient de „nimbul maiestății" sale, iar Trebon de forța sa, nu-i respectau ordinele și opuneau o rezistență pasivă îndîrjită. Faptul nu făcea decît să-l bucure pe flegmaticul Quadratus. Avea timp și mijloace să înfrîngă această rezistență. Și o înfrînse. Mai întîi pe aceea a lui Terențiu, și apoi pe cea a lui Trebon. După un timp foarte scurt, pielea lui Nero își pierdu netezimea, fața îi răsărea din mijlocul unei bărbi încîlcite, spălăcite și denumirea de „Bărbuță Roșcovană" nu i se mai potrivea defel. Și Trebon își pierdu repede aspectul bărbătesc impunător; perișorii castanii care îi acopereau trupul căpătară o culoare murdară, alb-gălbuie. Nu trecu mult, și cei trei la un loc nu mai avură decît greutatea de mai înainte a doi dintre ei.

După ce căpitanul Quadratus se săturără de distracția ce i-o ofereau cei trei deținuți, se pregăti să ofere și masei spectacolul pe care guvernatorul se aștepta să-l organizeze. Într-o zi, așadar, cei trei fură conduși în curte, unde se aflau cîțiva bărbați cu scînduri, rindele și ferăstrae.

— Ei, feldmareșale, îi zise Quadratus lui Trebon, ai țopăit destul pînă acum. Domnia-voastră, scumpe secretar

de stat, se adresă el lui Knops, veți avea prilejul să stîrniți din nou, în felul știut, entuziasmul maselor. Iar domnia-voastră, majestate, — glasul său răsuna provocator de calm și de sec, adresîndu-i-se lui Terențiu — îmi veți fi desigur recunoscător. Vi se oferă acum un prilej deosebit de strălucitor pentru a vă demonstra arta în fața poporului.

Și oamenii tăiară cu ferestraiele și dădură cu rindelele, și ajustară pentru cei trei un fel de guler de lemn în așa fel încît capetele lor aproape ofilite se atingeau, iar fețele scofîlcite le erau îndreptate în direcții diferite. Apoi cei trei, încătușați, fură așezați într-o căruță, li se fixă pe grumaz jugul, trupurile lor fură împlătoșate cu lemn și gips, așa încît nu se vedeau decît trei capete ieșind din gulerul de lemn. Platoșa avea forma unui cîine șezînd, acoperit atît de artistic cu piei de cîine încît, în ansamblu, se crea imaginea fantastică și totuși reală a unui cîine uriaș, cu trei fețe.

Ideea îi fusese sugerată lui Quadratus de cuvintele despre cerberul cu trei capete, denumire dată de Ioan triumviratului Terențiu, Trebon, Knops, în timpul procesului contra creștinilor.

Și cînd cei trei apărură astfel travestiți, cu trupul din lemn și gips, toată lumea înțelese de îndată semnificația deghizării. Soldații de pază își loviră coapsele rîzînd în hohote, tot orașul se umplu de o zgomotoasă bucurie, și căpitanul Quadratus, care avusese formidabila idee, era sărbătoritul zilei.

„Cerberul cu trei capete“ — împăratul, mareșalul și cancelarul său — a fost transportat în căruță prin țară. Căpitanul Quadratus nu le fixa un itinerar drept, ci colinda cu încărcătura sa drumuri ocolite, în zig-zag, de la răsărit la apus, de la nord la sud, de-a lungul și de-a latul întregii provincii. De cînd, cu douăzeci de ani în urmă, regele armenilor Tiridat trecuse falnic prin țară, însoțit de alți regi ai Orientului, spre a-l vizita pe

împăratul roman, provincia Siria nu văzuse un spectacol atît de interesant. Mulțimea zgomotoasă se îmbulzea în urma căruței ; era o distracție nemaipomenită și mulți oameni nu se mulțumeau să vadă numai o singură dată jivina cu trei capete, ci o însoțeau pînă în localitatea vecină, ba chiar și pînă în cea următoare.

Pretutindeni sosirea cerberului cu trei capete deveni o serbare populară. Orașele se întreceau să pună la dispoziția spectacolului stadionul, circul, piața lor cea mai mare. Dar merita într-adevăr să fie văzut. Ceea ce oferea aici căpitanul Quadratus era un cerber cu trei capete cu totul deosebit de cel pe care și-l închipuise Ioan de Patmos, mult mai vesel dar și mult mai groaznic. Cele trei capete cu care acest cerber se uita la mulțime erau ale unor bărbați bătrîni, cu fețe murdare, jalnice, sfrijite, cu bărbi încîlcite, și atît de chinuite, de rele și de bestiale, încît, deși cerberul cu trei capete era înlănțuit și bine păzit, mulți spectatori nu îndrăzneau să se apropie ; copiii se agățau speriați de rochiile mamelor, femeile izbucneau în țipete isterice.

Bineînțeles, merita osteneala pentru cel care îndrăznea să se apropie. Putea nu numai să le pipăie fețele, să le tragă de barbă și să le pălmuiască. Căpitanul Quadratus se îngrijise și de variație. Ordonase să se taie găuri în platoșa în care erau îmbrăcați, și cine voia putea cere cerberului cu trei capete să dea laba. Dacă i se cerea, trebuia să și latre. Dacă nu asculta, soldații din escortă îi împungeau pe prizonieri cu lăncile lor prin găurile travestiului. „Hau, Hau“, țipa populația : „Latră, Bărbuță Roșcovană, latră, mareșale, dă lăbuța, Varsă-apă“. Varsă-apă îl numeau pe Knops, în amintirea inundării orașului Apamea.

Nero însuși se comporta liniștit, ținea ochii cenușii, umflați, mai mult închiși și oferea prea puțină distracție spectatorilor. Cel mai comic era căpitanul Trebon. Avea schimburi de cuvinte batjocoritoare cu rivalul și paznicul său Quadratus. Țelul principal al batjocurii era vocea

și nasul ca de cioc de rață al căpitanului. Cel care are o asemenea voce searbădă, adormită, ironiza el, nu va putea avea niciodată autoritate în rîndul armatei, și era de presupus că nici la femei ; căci vocea trădează și altceva. Dacă erau copii în apropiere, Trebon îi invita să se așeze și să călărească pe nasul ca de cioc de rață al lui Quadratus. Trebon era deosebit de animat dacă i se dădea, în glumă, să bea. Atunci striga femeilor obscenități pipărate, le invita, rîzînd în hohote, să se culce cu cerberul cu trei capete dacă au curaj și trupul bine format, și stîrnea în jur furtuni de țipete și rîsete.

Knops, la rîndul său, dădea atenție mai mult copiilor. Cu ochii săi vioi îi examina foarte temeinic, înainte de toate pe cei mici, cu o privire atît de lacomă în gingășia sa, încît mamele, de frică, își smulgeau copiii din apropiere. Părea a nu lua în nume de rău copiilor dacă îl tachinau, îl trăgeau de barbă ori îl loveau și îl pișcau de față cu mînuțele lor mici. Totuși, o dată, cînd o femeie aduse aproape de chipul lui un băiețel de vreo doi sau trei ani ca să-i îndoape în gură cozonac, fără să vrea îi mușcă degetele.

Ore în șir, aproape toată ziua, cei trei se aflau în platoșa lor groaznică și ridicolă, ferecați unul de altul. Dacă nu-și țineau capetele ridicate, jugul de lemn le rodea gîtul. Frînghiile, lanțurile și platoșa din gips și lemn le țineau trupurile într-o poziție rigidă și le întindeau dureros gîtul, capul și umerii.

Pentru spectatori nu era decît un singur cap care se holba la ei de deasupra trupului de cîine. Dar acest cap avea trei fețe, raționa cu trei creieri și ședea pe trei trupuri. Complicii fuseseră un trup și un suflet din prima clipă în care se cunoscuseră și deveniră din această clipă prieteni și dușmani totodată. Acum erau mai strîns legați decît oricine pe pămînt, mereu unul într-altul, și atît de lipiți, încît fiecare simțea chinuitor funcțiile

corporale ale celorlalți și nu se mai puteau suporta reciproc.

Același aer îl inspirau cele șase nări ale lor, cei șase ochi vedeau aceeași priveliște, cele șase urechi auzeau aceleași zgomote. Creierii lor gîndeau în mod necesar același lucru. „Cît timp încă ?“ gîndeau ei. „Cînd, în sfîrșit, vom ajunge la Antiohia ?“ și : „Porcii ăștia blestemați“. Dar, în plus, fiecare avea și gîndurile sale proprii. „Băiețelul meu“, gîndea Knops, „Caia mea“, gîndea Terențiu, „Spiritul meu protector și norocul meu“, gîndea Trebon.

Lătrau și dădeau lăbuța, blestemau lumea și pe ei înșiși, scîrțîiau de furie neputincioasă și se consolau, fiecare îi ura și rînjea la ceilalți doi, și totuși nu se simțea legat de nici o altă ființă pe lume decît de aceștia, cu care era unit printr-o înrudire a ființei lor celei mai intime, prin norocul, ascensiunea, crima, prăbușirea și pieirea iminentă.

Dar toate acestea le făcură doar în primele zile. Apoi deveniră apatici, și trebuiau îndemnați să dea semne de viață prin împunsături, ghionți și lovituri. Încetară să se mai urască, și încetară să se mai iubească. Nu mai așteptau decît noaptea care să-i scoată din cătușele lor.

Această peregrinare prin Siria a ținut mai multe săptămîni. Zi de zi, Nero și ceilalți erau batjocoriți, scuipați, împroșcați cu noroi. Nu mai simțeau nimic. Nu mai vedeau fețele vesele și pline de ură ale mulțimii și nici pe cea a căpitanului Quadratus. Nu mai auzeau chiotele spectatorilor și nici lătratul pe care trebuiau să-l imite. Tot ce mai sesizau, uneori, era melodia *Cîntecului olarului,* melodia simplă și totuși rafinată, cu pauzele sale scurte, nerușinate, obscene, și o dată s-a întîmplat ca pînă și afonul căpitan Trebon, în loc să latre, cum i se ceruse, să răcnească mecanic și răgușit : „El te va spînzura“,

XVIII

ŞI EL SLUJEA RAŢIUNII

În Antiohia, cei trei fură îngrijiţi în mod special, pentru ca la execuţie să nu arate prea prost. A durat două săptămîni pînă şi-au recăpătat iar puterile.

În zorii zilei execuţiei au fost mai întîi biciuiţi în sala de judecată şi, după cum era obiceiul, batjocoriţi de spectatori. Nero a fost încălţat cu încălţările imperiale cu tocuri înalte, vestmîntul său zdrenţuit a fost mînjit în locul eşarfei de purpură cu sîngele rănilor făcute de bici, de gît i s-a agăţat o tăbliţă cu inscripţia „Claudius Nero Caesar Augustus", în locul smaraldului i s-a fixat pe ochi o bucată de sticlă, a fost încoronat cu o oală de noapte şi apoi aşezat pe un scaun mai înalt. Lui Knops, despre care toată lumea ştia cît de mult ducea dorul băieţaşului său, gărzile i-au pus în mînă o păpuşă din paie şi l-au aşezat astfel la picioarele lui Nero. Iar lui Trebon i s-au cusut pe pieptul gol imitaţii din tinichea ale decoraţiilor sale şi a fost aşezat la picioarele lui Nero, de cealaltă parte. Apoi s-a strigat: „*Ave*, o, Nero, tu foarte bun şi foarte mare împărat!", şi toată lumea se bucura de reuşita glumă.

La Antiohia, locul de execuţie era situat în nordul oraşului, la o distanţă apreciabilă, pe un deal pleşuv, care servea şi ca teren de depozitare a gunoiului, numit „dîmbul vulpii"; cei trei au fost duşi prin capitala cu somptuoasele-i portice. Oraşul era înţesat de lume; oamenii ocupaseră toate acoperişurile şi ieşindurile pentru a-l vedea pe Nero şi pe complicii săi cum tîrau spre dîmbul vulpii, mînjiţi de sînge, extenuaţi de biciuire şi de batjocură, traversele destinate crucificării lor.

Era o zi frumoasă de început de octombrie, nu mai era cald, dar cei trei sufereau cumplit de căldură şi de sete.

Un om voinic putea parcurge drumul într-o oră ; pentru ei, care abia-și tîrau crucile, ținu trei ore. Încă înainte de a ieși din orașul propriu-zis, Knops se prăbuși, apoi, după scurt timp, și Terențiu. Doar ploaia loviturilor de bîtă și de picior îi sili să se ridice și să-și continue drumul. Mulțimea din jur răcnea și cînta *Cîntecul olarului.*

În timp ce creatura mergea pe ultimul său drum, Varro se afla sub cerul îndepărtat al Orientului. La Antiohia era ora nouă dimineața, dar acolo unde se afla el, soarele era la amiază. Tocmai se odihnea pe marginea unui drum prăfuit, la umbra unui copac, și mînca. Mînca o strachină de orez și carne de berbec, puțin cam tare. Mînca cu nesaț. Era mulțumit de viața ce o ducea. Văzuse multe lucruri noi și avea să mai trăiască multe altele. Drumul pe marginea căruia ședea era foarte circulat, și el nu ducea lipsă de timp. Mînca liniștit, zăbovind încă mult acolo. Trecătorii vorbeau într-un dialect greu de descifrat al unei limbi străine ; prinse numai frînturi de cuvinte și abia-abia de înțelegea ceva. Totuși, acele cîteva vorbe îi ofereau suficiente subiecte pentru meditație. Judecata lui metodică înșiruia cuvintele în ordine. Se gîndea cum se schimbă sensul unui cuvînt dacă este pronunțat altfel — și nici unul dintre gîndurile sale nu se întorcea spre trecut în această oră cînd, la Antiohia, se desfășura ultimul act al „experimentului“ său.

Dar, chiar de ar fi știut ori ar fi reflectat asupra faptului că Nero al său este acum răstignit, n-ar fi făcut decît cel mult să constate cu satisfacție că soarta îl pune pe omul mai prost și mai puțin vinovat să plătească pentru faptele celui mai inteligent, dar mai vinovat, și că deci, într-un sens mai înalt, așa era drept să fie.

În acest ceas, la Samosata, regele Filip își amintea de Nero cu intensitate și fără nici o urmă de ironie. Rătăcea neliniștit, tulburat, prin sălile frumoase ale bibliotecii sale, stăpînit de sentimente și gînduri învălmășite. Nu ar fi trebuit să se lase ademenit de Varro. N-avea stofă de

rebel. Nu știa dacă ceea ce se întîmpla era bine ori era rău ; în orice caz, acțiunea se încheiase altfel decît intenționase el. Cu toate străduințele lui Artaban guvernatorul Rufus Atilius a limitat și mai mult suveranitatea regatului Commagena. Poate că era pentru el soluția cea mai bună ; a acționa este vulgar, doar să contempli este nobil. De fapt, regele Filip dorea să vină vremea cînd Roma cea brutală, predestinată să domnească, îi va lua cu totul coroana și el va putea avea mintea liberă pentru gînduri și vise, pentru construcțiile și cărțile sale.

Și regele Mallukh se gîndea în acea clipă la Terențiu. Lui i-a fost de folos că trecuse de partea lui Nero. Marele preot Șarbil s-a dovedit a fi, cu prilejul tratativelor dificile cu Roma, un om de stat tenace și abil, și regatul Edessa, sprijinit eficace de Artaban, ieșise din reorganizarea Mesopotamiei mai puternic și mai independent. Mallukh auzea clipocitul fîntînii arteziene și se gîndea că acum povestea despre olarul pe care stelele divine l-au lăsat să fie un timp împărat își găsea un sfîrșit frumos, satisfăcător. Edessa era mai mare decît înainte, și olarul Terențiu dispărea din lume fără ca regele Mallukh să-și fi încărcat conștiința prin încălcarea sacrei ospitalități.

Între timp, Nero și complicii săi își continuau drumul anevoios. La ieșirea din oraș, unde drumul urca spre „dîmbul vulpii", stăteau femei și le întindeau o băutură care ameța și potolea durerea. Cine oferea o asemenea băutură era obligat să-și asume fapta spunîndu-și numele cu voce tare. Iar femeile spuneau : „Vă oferim această băutură în numele Marciei, fiica lui Terențius Varro".

Apoi, în sfîrșit, sosiră pe „dîmbul vulpii". Mulțimea era înghesuită, cap lîngă cap, pe deal în sus, de la poale și pînă în vîrf. Căpitanul Quadratus stătuse mult pe gînduri, dacă cei trei să fie legați ori bătuți în cuie. Dacă erau bătuți în cuie, chinul era mai mare, dar mai scurt, deoarece febra cauzată de răni accelera moartea. Dacă însă cineva era doar legat de cruce, se întîmpla să

trăiască chiar și pînă a doua zi, ba chiar și pînă în a treia. Quadratus se hotărî să-i lege de cruce pe „pensionarii" săi. Soldații le smulseră, așadar, îmbrăcămintea, le legară brațele întinse pe traverse și le fixară de bîrnele crucii. Mulțimea își întindea avidă gîturile și privea înveselită, și mii de oameni strigară de bucurie și aplaudară cînd, în sfîrșit, Nero, cancelarul și mareșalul său atîrnau frumușel de crucile lor, precum prezisese *Cîntecul olarului*. Iar soldații, potrivit obiceiului, dădură cu zarurile pentru a vedea cui îi revin vestmintele condamnaților, și mulți spectatori se îmbulzeau în jurul cîștigătorului spre a obține și ei ceva din zdrențele rămase de la Nero ; din dorința de a colecționa, din glumă, din superstiție și, uneori, desigur și din pietate — pentru că nu se putea ști dacă cel răstignit nu era totuși împăratul Nero.

Așadar, cei trei atîrnau spînzurați de cruci. De pe „dîmbul vulpii" se deschidea o priveliște frumoasă. Răstigniții vedeau la picioarele lor rîul Orontos și insula sa, ca și numeroase palate, portice, monumente, vile și grădini ale frumosului oraș Antiohia, unde speraseră, doar cu puțin timp în urmă, să-și facă intrarea triumfală. Acum, singur Trebon mai avea această speranță, căci el nu și-o pierduse nici pe cruce. Cît timp ceilalți abia reacționau la glumele pe care mulțimea și soldații le strigau, el avea, chiar și de pe cruce, cu căpitanul Quadratus, rivalul său, un schimb de cuvinte batjocoritoare și pipărate. Voința sa nemăsurată de a trăi nu-l lăsa, pur și simplu, să creadă că era în pragul morții. Faptul că nu fusese bătut în cuie, ci doar legat de cruce, îl considera a fi un semn bun ; căci astfel avea un răgaz mai lung în față. Inscripția batjocoritoare de pe stîlpul său : „feld mareșalul Trebon", nu-l supăra de fel, o va traduce iar în viață, iar decorațiile din tinichea pe care i le cususeră pe piept îl dureau și îl ardeau mai puțin dacă se gîndea că trebuie să dobîndească pentru a treia oară

„Coroana zidului“. Nu, pe el nu-l vor pune cu botul pe labe. De pe crucea sa își înălța capul și scruta drumul dinspre „dîmbul vulpii“, să vadă dacă nu vine, în sfîrșit, solul care, din însărcinarea armatei, să-l scoată de pe cruce pe căpitanul ei iubit.

Soarele se ridica în zare. Băutura amețitoare își pierduse efectul, și, curînd după ce au fost legați, cei trei simțiră în toate membrele amorțeala și spasmele binecunoscute lor de pe timpul „cerberului cu trei capete“. Chinurile lor creșteau vertiginos. Mai întîi închise ochii Nero, și capul îi căzu într-o parte, apoi Knops, și ultimul — Trebon. Așa atîrnau, cu buzele albe, uscate, cu maxilarele căzute, mînjiți de sînge, apatici. Mușteie se așezau pe cei lipsiți de apărare. Picioarele lor erau vinete, pielea lor era înțepată chinuitor, spasmele făceau să le tremure mușchii și nervii, în creier gîndurile li se învîrteau nebunește. Setea le umfla limba și cerul gurii. Din cînd în cînd, își pierdeau cunoștința, dar de fiecare dată numai pentru scurt timp.

Se încheiau pariuri între spectatori care dintre cei trei va da mai întîi ortul popii și dacă vor muri ori nu pînă la apusul soarelui. Cei mai mulți erau de părere că Terențiu și Knops nu vor apuca ziua de mîine, dar că, fără îndoială, puternicul Trebon va mai rezista. Unii mai încercau să-i facă să vorbească; cu Trebon reușiră de cîteva ori, dar ceilalți rămaseră, în mod supărător, muți.

Soarele urcă, soarele coborî, și cei trei cu capetele aplecate într-o parte, cu maxilarele căzute, atîrnau de frînghii, tot mai nemișcați. Dar, cînd soarele ajunse aproape de apus, prin trupurile lor amorțite trecu o nouă licărire de viață. Experimentatul căpitan Quadratus se aștepta la asta. Pentru a-i înviora și mai mult, dispuse să li se întindă, cu o prăjină, un burete îmbibat cu apă și vin. Buretele le era ținut pe buze ca să sugă lichidul răcoritor, apoi li se ștergeau fețele.

Nero își răcorea buzele pe burete, capul îi zvîcnea. În acest cap ardeau văpăi de foc. Sub efectul buretelui înviorător, înțelese ce semnificație aveau toate acestea : să treacă pe deplin conștient prin acest foc, iată care era ultima sa misiune imperială.

Cînd soldații văzură cît de avid linge Terențiu buretele, i-l luară, i-l duseră apoi din nou la buze, și iar i-l luară. Pentru ei era o distracție ; pentru Nero însemna prăbușirea din desfătare în chin, apoi iar ascensiunea, și iar prăbușirea. Nu-i este îngăduit să-și uite menirea. Trebuie să treacă prin foc, trebuie să înghită globul incandescent. Ei vor să-l împiedice, dar el va reuși totuși. Nu se mai vedea decît jumătate din soarele ce asfințea, cealaltă o și înghițise, cum i se cuvenea lui Nero. Dacă îi vor da buretele încă o dată, va reuși cu siguranță să-l înghită în întregime.

Dar nu-i mai dădură buretele. „Buretele", voia să spună, și : „Eu sînt împăratul". Deschise gura. Dar între timp cuvintele se schimbară, și el era mulțumit că s-au schimbat ; vorbele noi îi erau pe plac, le iubea foarte mult, erau ale sale. Credea că strigă cu glas tare aceste cuvinte, dar cei de jos nu auzeau decît un scîncet abia șoptit. Trebuia să-ți fi lipit urechea de buzele lui pentru a putea înțelege cuvintele. În acest caz s-ar fi auzit că erau două cuvinte, și că Nero le pronunța foarte frumos și cu o anume desfătare. Erau cuvintele *„thanatos"* și *thalatta"*, denumirile grecești pentru „moarte" și „mare", și întrucît acum dorința și împlinirea deveniseră una, și cele două cuvinte se contopiră în conștiința lui într-o singură noțiune. *„Thanatos"* suspină el încă o dată, și *„thalatta"*... Își învățase lecția atît de bine, încît pînă și în aceste ceasuri ale morții reuși să pronunțe fără greș acel *th*.

Pe cît de lipsit de grai era Nero, pe atît de zgomotos se dovedi a fi căpitanul Trebon, de îndată ce i se dăduse voie să lingă buretele. Din toate puterile, spre bucuria

tuturor, începu din nou să înjure și să blesteme spectatorii, soldații și pe complicii săi care atîrnau pe cruce alături de el. Soldații de pază socoteau că e un bărbat și jumătate și că își meritase renumele de care se bucurase în rîndurile armatei. Acum era aproape sigur că va rezista în timpul nopții și că cine nu pariase pe el putea pleca acasă, căci pierduse pariul.

Pe rivalul său Quadratus îl atacă cu cea mai mare înverșunare.

— Camarazi, le strigă el soldaților, dacă ar trebui să escaladați zidurile unui oraș asediat și acest Quadratus v-ar comanda cu vocea lui ruginită, de piatră de moară hodorogită, oare ați mai putea face vreo mișcare din cauza rîsului ce v-ar apuca ?

Iar Quadratus, cu o voce seacă și indiferentă, ca de obicei, replică :

— Dă-i drumul, bătrîne Trebon, scuipă-ți fierea înainte de a da ortul popii, pentru ca mațele să nu-ți fie atît de amare pentru cîinii care te vor mînca în groapa cu gunoi.

Trebon își adună toate forțele. Cu un efort suprem, strînse ultimul rest de scuipat din gura sa uscată, își țuguie buzele și cu elan și precizie îl împroșcă pe Quadratus, nimerindu-l drept în chelie.

Avu un succes uriaș. Pînă și soldații rîdeau, în timp ce Quadratus își ștergea scuipatul de pe chelie. Quadratus însuși se bucura că Trebon mai înviora spectacolul execuției, înțelegea gluma, chiar dacă era îndreptată împotriva sa. Trebon putea fi mulțumit de efectul ei.

În mijlocul bucuriei generale însă, dintr-o dată, capul său mare căzu înainte și nu mai vorbi, nu se mai mișcă.

Quadratus era dezamăgit. Oare, într-adevăr, s-a terminat cu el ? Dispuse ca Trebon să fie gîdilat cu o suliță ; dar el nu se mai mișcă. Ordonă să i se frîngă picioarele ; n-a fost de nici un folos. I se împlinise sorocul. Trebon

murise. Iubitul căpitan care pe drumul pînă aici fusese atît de puternic și violent se dovedise a fi mai slab decît uscățivul Knops și molîul Nero și-i înșelase pe cei care pariaseră pe el. Quadratus regretă din multe motive decesul rapid al rivalului său. În primul rînd, simțise pentru el, în ciuda celor întîmplate, camaraderie și respect, și, în afară de asta, așteptase ca moartea rivalului său să-i ofere un spectacol de o plăcere mai suculentă.

Se înoptase de-a binelea. Doar o fîșie de lună mai era pe cer, dar și aceasta aproape de asfințit. Căpitanul Quadratus dădu poruncă să fie aprinse făcliile. Era supărat că Trebon îl dezamăgise atît de mult. Poate l-ar mai putea incita pe Knops la una din glumele lui vestite. Dispuse să i se mai întindă odată buretele.

Dar și Knops refuză și rămase mut. Firește, se mai gîndea la una ori alta, dar e îndoielnic dacă aceste gînduri l-ar fi amuzat pe Quadratus ori pe ceilalți ascultători, chiar dacă ar fi fost rostite cu voce tare. „Acum e noapte, gîndea Knops și eu încă n-am trecut dincolo. E îngrozitor cîtă forță și tenacitate se află într-un trup atît de slab. Dar și așa e bine. Micul meu Claudius Knops va fi un bărbat puternic. Unde ești, băiețelul meu, oare exiști, într-adevăr ? Ah, de te-aș putea vedea, aș muri în pace.“ Și deodată simți ură și mînie împotriva lui Trebon care-i furase credința în existența fiului și succesorului său. Cu o trudă nespusă, încercă să-și îndrepte capul acoperit de muște înspre partea unde atîrna Trebon, pentru a-i striga în față mînia sa. Dar mușchii gîtului erau prea slabi, limba, dinții și buzele nu-l mai ascultau, nu-i reuși decît o zvîcnire jalnică a feței livide, cu barba răvășită.

Oare ăsta să-i fie sfîrșitul, oare mînia sa neputincioasă împotriva lui Trebon să-i fie ultimul impuls ? Dintr-o dată, prin noapte, veni o chemare, nu cu glas tare, dar foarte clar și răspicat :

— Fii pe pace, Knops! Mori în pace! Ai un fiu care-ți va păstra amintirea, un fiu zdravăn, sănătos.

Pe fața lui Knops nu mai apăru nici o zvîcnire și nimeni nu putea ști dacă glasul l-a mai ajuns; cînd căpitanul Quadratus porunci să i se frîngă picioarele, se adeveri că și el murise. Dar dacă a mai fost o voce care să-i fi putut pătrunde în urechi și în inimă, aceea fusese vocea celui care strigase, în adevăr, vocea încercată, pătrunzătoare, a lui Ioan de Patmos.

Da, Ioan de Patmos pornise din orașul Edessa și venise la Antiohia pentru a asista la moartea lui Terențiu și a complicilor săi, și acum stătea ghemuit la pămînt pe „dîmbul vulpii" și privea țintă la cele trei cruci. Stătuse aici toată ziua, văzuse și auzise. Mulți îl recunoscuseră, dar el nu răspunsese. Tăcuse în tot acest timp; numai lui Knops îi strigase acele cîteva cuvinte mîncinoase de consolare.

Acum, deci, era noapte, și întrucît pariurile cu privire la cel ce va muri primul și cel ce va muri ultimul erau decise, majoritatea spectatorilor părăsiră locul execuției. Făcliile pîlpîiau, luna apusese, Quadratus și oamenii săi se întinseră pe pămînt, bînd, jucînd zaruri și privind impasibili cum moare Terențiu.

Ioan, văzîndu-l pe Terențiu cum se lupta, răstignit, cu moartea, simțea o bucurie dar în același timp și o compasiune sfîșietoare. Se lăsă frigul, Ioan dîrdîia, dar se înfășură mai bine în mantia lui, se ghemui mai strîns și rămase locului. Trebuia să asiste pînă la capăt la moartea acestui jalnic Terențiu, să nu scape nici un amănunt. Simțea că astfel se apropia, mai mult ca oricînd în trecut de răspunsul la întrebarea chinuitoare: de unde vine suferința și răul, și de ce există în lume? Dacă vroia să consemneze fidel revelația, mesajul mîntuirii care i se arătase, trebuia să fie prezent la moartea acestui bărbat.

Fiindcă și moartea acestui tîlhar este o fărîmă a marelui drum al pătimirii.

Oare nu este o blasfemie ceea ce îi trece prin minte? Nu, este o parte a revelației. Se vedea clar pe sine ca pe un om al „veacului cu cinci sigilii", blestemat și hărăzit să trăiască și să fie totodată mort, și al cincilea sigiliu, care-i rămăsese închis pînă acum, i se deschise. Și această sărmană copie a lui Nero, grăia mesajul, slujea rațiunea; ascensiunea, apogeul și patimile lui apropie împărăția dreptății.

Așa cum individul trebuie să fi gustat răul pentru a putea fi într-adevăr bun, așa și omenirea trebuie să fi străbătut împărăția răului înainte ca împărăția dreptății să poată veni. Fără Satana, fără Anticrist, nu este de închipuit Cristos, fără împărăția milenară a păcatului și pedepsirea păcatului nu poate veni mîntuirea făgăduită. De aceea, împărăția lui Nero și a maimuțelor lui fusese un rău necesar și plin de sens.

Și Ioan înțelese semnificația mesajului întunecat și înfricoșător al învățaților evrei: „Slujește-l pe Dumnezeu și cu pornirile tale rele". Înțelese că pînă și pornirile cele rele au menirea să scoată la lumină rațiunea și dreptatea.

Cei ce stătură în spatele acestui jalnic Terențiu voiau să unească cele două jumătăți ale lumii pentru scopurile lor mărunte și josnice. Dar ceea ce rămînea din ei și jalnicele lor instrumente era numai ideea unirii, nu răul, ci ceea ce era mesianic. Pînă la urmă, văzută de sus, fiecare nebunie individuală servește rațiunea care pune în ordine și împinge înainte timpul.

Fără întuneric n-ar exista noțiunea de lumină. Dacă lumina vrea să-și înțeleagă propria-i semnificație, trebuie să-și cunoască antiteza, întunericul.

Și Ioan formulă cu încetul sensul mesajului mîntuitor pe care era chemat să-l proclame, și găsi frazele începutului:

„La început era cuvîntul, sfîntul duh, rațiunea. Toate lucrurile sînt făcute prin el și nimic din ce este făcut nu este făcut fără el. În el este viața, și viața este lumina omului, și lumina luminează în întuneric, dar întunericul n-a înțeles-o".

Terențiu a mai trăit toată noaptea. Abia cînd se iviră zorile muri Terențius Maximus, care pentru mai multe milioane de oameni fusese, timp de mulți ani, împăratul Nero.

Era permis de legi ca trupurile neînsuflețite ale celor executați să fie răscumpărate și îngropate în schimbul unei anumite taxe. Potrivit unor însemnări posterioare, pentru cadavrul lui Terențiu s-ar fi plătit autorităților romane suma stabilită, apoi el ar fi fost scos de pe cruce, spălat și incinerat. Urna cu cenușa lui a fost trimisă la Roma.

Sigur este că la moșia sa de pe Via Appia, din Roma, Claudia Acte a mai păstrat, în afara urnei lui Nero, încă una, cinstind pînă la sfîrșitul zilelor sale această urnă, fără nici o inscripție, cu cenușa unui necunoscut.

Date despre un fals Nero și referiri la el găsim în operele lui Tacit, Suetoniu, Dio Cassius, Zonaras și Xifilinus, apoi în *Apocalipsul* lui Ioan și în *Cartea a patra a Sibilelor.*

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XXI

CARTEA ÎNTÎI

I Doi politicieni 3
II Orașul Edessa 14
III Olarul Terențiu 16
IV Întindilă se întinde 25
V Varro făurește un plan 29
VI Terențiu se metamorfozează 33
VII Varro își permite o glumă 36
VIII Un rege oriental 40
IX O hotărîre 44
X Răbdarea dă roade 48
XI Uneori drumul cel mai ocolit e cel mai scurt . 55
XII Terențiu se metamorfozează a doua oară . . 58
XIII Un domnitor travestit 61
XIV Doi actori 66
XV Un ostaș curajos 72
XVI Oaspetele zeiței Tarate 79
XVII Întindilă și Orientul 84
XVIII Jocul lui Varro continuă să ia proporții . . 96
XIX Romantism și drept la pensie 102
XX Varro își examinează marioneta 107

CARTEA A DOUA

I Despre putere 115
II Loialitate romană 122
III Îndoielile şi sorţii de izbîndă ai lui Fronto . 129
IV Terenţiu intră în rol 133
V Nunta lui Nero 139
VI Şiretenie 146
VII Raţiune şi pasiune 148
VIII Încă un ofiţer roman 155
IX Un război în Orient 161
X Răsplata răbdării 167
XI Ispitirea lui Fronto 171
XII Cine se aseamănă se adună 176
XIII Politică de nivel înalt 179
XIV Cum se fabrică un împărat 187
XV Crima cea mare 194
XVI Cîntăreţul marelui puhoi 200
XVII Săptămîna cuţitelor şi pumnalelor 203
XVIII Umilinţă şi mîndrie 207
XIX Potrivnici 212
XX Revelaţia lui Ioan 215
XXI Deşertăciune a deşertăciunilor 218
XXII Bilanţ parţial 221

CARTEA A TREIA

I Luciditate şi succes militar 225
II O femeie neîncrezătoare 234
III Doi bărbaţi din popor 236
IV Un mare artist 239
V Claudia Acte 244
VI Ceion şi neprevăzutul 247
VII Învîrteşte-te, sfîrlează ! 254
VIII Himeră 257
IX Doi dezamăgiţi 261
X Cel înviat 263

XI Labirintul 268
XII Cel înmormîntat 273
XIII Creatura se ridică împotriva creatorului . . . 280
XIV Nimbul maiestăţii 287
XV Zeul de pe aripile liliacului 289
XVI O soluţie radicală 293
XVII Trei mîini 297
XVIII Împăratul şi prietenul său 302
XIX Noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai 311
XX Reflecţii asupra forţei 314

CARTEA A PATRA

I Cîntecul neruşinat 319
II Scrinul acoperit 322
III Un tată grijuliu 325
IV Camaradul mort 327
V Munceşte şi nu dispera 333
VI O baie fatală 337
VII Creatura devine independentă 339
VIII Terenţiu îşi dă arama pe faţă 346
IX Vocea poporului 352
X Despărţirea de Edessa 356
XI Marele rege 361
XII Cel ascuns 368
XIII Dreptatea — fundamentul statelor 372
XIV Politica realistă 375
XV Varro dispare în Orient 383
XVI Invidia zeilor 387
XVII Cerberul cu trei capete 395
XVIII Şi el slujea raţiunea 407

Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar 11.X.1974. Tiraj 115 110 ex. broşate.
Coli ed. 21,86. Coli tipar 14.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 567 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1
Bucureşti
Republica Socialistă România

feuchtwanger

Lei 5

editura minerva

«Apelînd la lecţia istoriei, la marile ei exemple, lucid, ironic, şi uneori melancolic, cu o adîncă înţelepciune talmudică, satirizînd ca Petronius, ca Esop, predicînd ca Ioan din Patmos, alternînd poemul cu pamfletul şi, sub această aparenţă, specii diverse ale esteticii literare, Feuchtwanger e unul dintre moraliştii veacului nostru.»

MIRCEA VAIDA